

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om funktionshindersservice samt till lagar om ändring av socialvårdslagen och 13 § i lagen om klientavgifter inom småbarns-pedagogiken

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att det stiftas en ny lag om funktionshindersservice. Lagen innehåller bestämmelser om särskilda tjänster inom socialvården för personer med funktionsnedsättning. Avsikten är att genom lagen samordna lagen om service och stöd på grund av handikapp och lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda, som samtidigt upphävs. Lagen kompletterar socialvårdslagen som tillämpas som allmän lag i fråga om socialvårdens tjänster. På hälso- och sjukvård och medicinsk rehabilitering som personer med funktionsnedsättning behöver ska hälso- och sjukvårdslagen tillämpas. Dessutom ska personer med funktionsnedsättning ha rätt till annan service och annat stöd som tillhandahålls med stöd av den övriga speciallagstiftning som gäller social- och hälsovården.

Lagen tillämpas på personer som på grund av ett långvarigt funktionshinder till följd av en funktionsnedsättning eller sjukdom nödvändigt och upprepade gånger behöver hjälp eller stöd för att klara en normal livsföring. Enligt förslaget ska landskapet ordna sådan särskild service som avses i lagen om en person med funktionsnedsättning inte med stöd av någon annan lag får tillräcklig och lämplig service. Utgångspunkten vid ordnandet av särskild service är att en person på grund av ett långvarigt funktionshinder till följd av en funktionsnedsättning eller sjukdom behöver hjälp eller stöd. Däremot ska diagnosen inte definiera tillgången till service. När det gäller äldre bör man även beakta de bestämmelser i den s.k. äldreomsorgslagen som gäller äldre personers servicebehov och tillgodoseendet av det samt de principer som styr förverkligandet av vården och omsorgen för äldre och säkrandet av kvaliteten på tjänsterna.

Lagen syftar till att främja likabehandling och delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning och till att förebygga och undanröja hinder som begränsar möjligheterna att uppnå likabehandling, delaktighet och medbestämmande. Lagen har också som mål att stödja både förmågan att klara sig självständigt och självbestämmanderätten samt att garantera individuellt behovsprövad och tillräcklig service av god kvalitet.

Förslaget innehåller bestämmelser om stöd för medbestämmande och delaktighet för personer med funktionsnedsättning när servicebehovet bedöms, servicen planeras och tillhandahålls och genomförandet följs samt om det stöd som ordnas för medbestämmandet. Det föreslås att bestämmelserna om klientprocessen ska kompletteras med ändringar i socialvårdslagen när det gäller tidsfristen för inledande av en bedömning av servicebehovet, innehållet i klientplanen och beslutsfattandet. Målet är att funktionsförmågan och servicebehovet för en person med funktionsnedsättning ska bedömas i olika omvärldar och närmiljöer och att förändringar i dessa ska beaktas. Klientplanen ska innehålla en redogörelse för hur funktionsförmågan hos en person med funktionsnedsättning påverkas av hans eller hennes livssituation och omvärlden och närmiljön samt för den helhet av service som motsvarar personens individuella behov och intresse samt för tillhandahållandet av service. Bedömningen av servicebehovet och utarbetandet av klientplanen ska vid behov göras som ett sådant sektorsövergripande samarbete som avses i socialvårdslagen.

Landskapet ska säkerställa att servicen till innehåll och omfattning tillgodoser de individuella behoven hos personen med funktionsnedsättning och att den är förenlig med personens intressen. Särskild vikt ska fästas vid tillhandahållandet av service för barn och unga personer med

funktionsnedsättning. I servicen ska barnets eller den unga personens ålder och utvecklingsnivå, familjeförhållanden och andra nära människorelationer beaktas. Servicen ska tillhandahållas så att den tryggar barnets och den unga personens välfärd och utveckling samt möjlighet att på lika villkor vara verksamma med andra barn och unga personer.

I lagutkastet föreskrivs det om service som ska säkerställa delaktighet och likabehandling samt nödvändig omsorg när det gäller personer med funktionsnedsättning. Till denna service hör träning och stöd, personlig assistans, stöd för boendet inklusive stöd för tillgängligt boende, kortvarig omsorg och verksamhet under dagtid samt stöd för rörligheten. Avsikten är att landskapet oberoende av anslagen huvudsakligen ska ha en särskild skyldighet att ordna sådan service.

Dessutom föreslås det att landskapet inom ramen för sina anslag ska ersätta personer med funktionsnedsättning för kostnaderna för anskaffning av redskap och andra tekniska lösningar som de behöver för att röra sig, för att kommunicera samt för de dagliga funktionerna eller för fritidsaktiviteter. Dessutom ska landskapet inom ramen för anslagen kunna ordna annan service som behövs för att lagens syfte ska nås.

Avsikten är att den särskilda service som föreslås i lagen ska vara avgiftsfri på samma sätt som enligt den nuvarande lagstiftningen. Bestämmelser om avgiftsfria tjänster finns i lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården. Därtill ändras lagen om klientavgifter inom småbarnspedagogiken.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2021.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL.....	1
INNEHÅLL	3
ALLMÅN MOTIVERING	5
1 INLEDNING.....	5
2 NULÄGE	6
2.1 Lagstiftning och praxis.....	6
2.1.1 Likabehandling och sociala grundrättigheter	6
2.1.2 Lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården	8
2.1.3 Klientens och patientens ställning och rättigheter.....	9
2.1.4 Lagen om klienthandlingar inom socialvården	10
2.1.5 Socialvårdslagen.....	10
2.1.6 Lagen om service och stöd på grund av handikapp.....	12
2.1.7 Lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda	13
2.1.8 Lagen om tolkningstjänst för handikappade personer.....	14
2.1.9 Bestämmelser om andningsförslumningspatienter.....	15
2.1.10 Lagen om stödjande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre	16
2.1.11 Lagen om stöd för närståendevård	16
2.1.12 Familjevårdslag	17
2.1.13 Lagstiftningen om småbarnspedagogik och undervisning	18
2.1.14 Diskrimineringslagen	23
2.1.15 Kommunallagen	24
2.1.16 Språklagen.....	26
2.1.17 Samiska språklagen	26
2.1.18 Teckenspråklagen	27
2.1.19 Lagstiftning om rehabilitering.....	27
2.1.20 Lagen om handikappförmåner.....	29
2.1.21 Lagen om transportservice och lagen om ändring av lagen om transportservice	31
2.1.22 Klientprocessen inom funktionshinderservice	32
2.2 Klienter inom handikappservice och inom specialomsorgerna.....	34
2.3 Den internationella utvecklingen samt lagstiftningen i utlandet och i EU.....	39
2.3.1 Konventioner om mänskliga rättigheter och andra motsvarande internationella förpliktelser	39
2.3.2 Förenta nationerna.....	40
2.3.3 Europarådet	43
2.3.4 Europeiska unionen	44
2.3.5 Lagstiftningen i Norden och i vissa andra länder	45
2.4 Bedömning av nuläget	53
2.4.1 Lagstiftningsreformen	53
2.4.2 Lagarnas tillämpningsområden	55
2.4.3 Funktionshinder som beror på åldrande	55
2.4.4 Barn och familjer.....	56
2.4.5 Utredning av servicebehovet, serviceplan och beslut om service	58
2.4.6 Handledning, rehabilitering och träning.....	59

2.4.7	Personlig assistans.....	59
2.4.8	Boende och service – boendeservice.....	61
2.4.9	Boende för barn.....	62
2.4.10	Andningsförslammingspatienternas ställning.....	63
2.4.11	Transporttjänster och stöd för anskaffning av bil.....	65
2.4.12	Kommunens rätt till återkrav gentemot försäkringsanstalten.....	66
3	MÅLSÄTTNING OCH DE VIKTIGASTE FÖRSLAGEN.....	66
3.1	Målsättning.....	66
3.2	Alternativ.....	67
3.3	De viktigaste förslagen.....	68
3.3.1	Tillämpningsområde och förhållande till annan lagstiftning.....	68
3.3.2	Bedömning av servicebehovet, klientplan och tillhandahållande av service.....	69
3.3.3	Särskild service.....	70
4	PROPOSITIONENS KONSEKVENSER.....	75
4.1	Ekonomiska konsekvenser.....	75
4.2	Konsekvenser för myndigheterna.....	86
4.3	Konsekvenser för jämställdheten mellan könen.....	87
4.4	Samhälleliga konsekvenser.....	88
4.5	Konsekvenser för barn.....	89
4.6	Konsekvenser för landskapets invånare och klienter.....	92
4.7	Språkliga konsekvenser.....	94
4.8	Uppföljning av reformens konsekvenser.....	96
5	BEREDNINGEN AV PROPOSITIONEN.....	97
5.1	Beredningsskeden och beredningsmaterial.....	97
5.2	Utlåtanden och hur de har beaktats.....	98
6	SAMBAND MED ANDRA PROPOSITIONER.....	101
	DETALJMOTIVERING.....	103
1	LAGFÖRSLAG.....	103
1.1	Lag om funktionshinderservice.....	103
1.1.1	1 kap. Allmänna bestämmelser	103
1.1.2	2 kap. Särskild service	126
1.1.3	3 kap. Ändringssökande	165
1.2	Lag om ändring av socialvårdslagen.....	168
1.3	Lagen om ändring av 13 § i lagen om klientavgifter inom småbarnspedagogiken.....	170
2	IKRAFTTRÄDANDE.....	170
3	FÖRHÅLLANDE TILL GRUNDLAGEN SAMT LAGSTIFTNINGSORDNING.....	170
	LAGFÖRSLAG.....	184
	Lag om funktionshinderservice.....	184
	Lag om ändring av socialvårdslagen.....	194
	Lag om ändring av 13 § i lagen om klientavgifter inom småbarnspedagogiken.....	197
	BILAGA.....	198
	PARALLELLTEXT.....	198
	Lag om ändring av socialvårdslagen.....	198
	Lag om ändring av 13 § i lagen om klientavgifter inom småbarnspedagogiken.....	202

ALLMÄN MOTIVERING

1 Inledning

Funktionshinderservice är en central del av förverkligandet av de grundläggande rättigheterna och välfärden för personer med funktionsnedsättning. Med servicen förverkligas likabehandling i samhället för personer med funktionsnedsättning.

I enlighet med regeringsprogrammet för statsminister Juha Sipiläs regering fortsätts den reform av lagstiftningen om funktionshinderservice som inleddes under den föregående regeringsperioden. Målet för reformen av lagstiftningen om funktionshinderservice är en totalreform av lagstiftningen, där den nuvarande lagen om service och stöd på grund av handikapp (380/1987), nedan *handikappservicelagen*, samt lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda (519/1977), nedan *specialomsorgslagen*, slås samman till en lag om funktionshinderservice som behovsbaserat tryggar lika tillgång till tjänster för olika funktionsnedsättningsgrupper. De nuvarande speciallagarna om handikappservice upphävs. Bestämmelserna i lagen om utvecklingsstörda om specialomsorger oberoende av personens vilja samt om begränsningsåtgärder som används inom specialomsorger överförs till den allmänna lag som är under beredning och som avses träda i kraft samtidigt med den föreslagna lagen. I samband med reformen av ordnandet av social- och hälsovården samt landskapsreformen övergår samkommunerna för sjukvårdsdistrikt och för specialomsorgsdistrikt för utvecklingsstörda samt deras egendom, ansvar och förpliktelser till landskapen.

Behovet att sammanföra lagarna och att göra en totalreform av lagstiftningen bottnar i problem med tillämpningen av två parallella lagar som gäller funktionshinderservice, en oenhetlig och delvis föråldrad författningsgrund samt behovet att nedmontera de separata servicesystemen. De separata lagarna försvårar tillämpningen, och även likabehandlingen av personer med funktionsnedsättning, också av den anledningen att lagarna omfattar service av samma typ men skiljer sig åt när det gäller avgränsningen av klientgrupper eller grunderna för utbetalning.

I samband med beredningen av regeringens proposition har serviceanordnarens uppgifter och förpliktelser i enlighet med regeringsprogrammet utvärderats på nytt på ett sådant sätt att de offentliga utgifterna inte ökar. Som en del av åtgärdsprogrammet för minskande av kommunernas uppgifter och skyldigheter satte regeringen ursprungligen upp ett sparmål på 61 miljoner euro för reformen av lagstiftningen om funktionshinderservice. I samband med planen för de offentliga finanserna för 2018–2021 beslutade regeringen att gallringen bland kommunernas uppgifter ska utvidgas till att gälla hela den offentliga sektorn. I samband med detta beslutade regeringen att minska sparmålet till 18,1 miljoner euro. Beslutet vid budgetmanglingen hösten 2018 om att utvidga rätten till avgiftsfri småbarnspedagogik för barn med funktionsnedsättning minskade sparmålen för reformen till 15,3 miljoner euro. I sparmålet ingår slopandet av invalidavdraget i beskattningen och ersättandet av skattestödet med en direkt stödform för utveckling av funktionshinderservicen, vilka genomförs i samband med reformen av ordnandet och finansieringen av social- och hälsovården.

Trots sparmålet har man i den föreslagna speciallagen om funktionshinderservice behållit de centrala målen för lagstiftningsreformen att främja och uppnå likabehandling, delaktighet och deltagande i samhället för personer med funktionsnedsättning samt utgångspunkten om behovsorientering i fråga om tjänsterna. Vid bedömningen av servicebehovet beaktas bestämmelserna i socialvårdslagen om klientens intresse. Vid beredningen av regeringens proposition har också utredaren Kalle Könkköläs förslag om alternativa sätt för genomförandet av besparingar utnyttjats.

För att säkerställa likabehandlingen av personer med funktionsnedsättning behövs fortfarande tjänster som ska ordnas oavsett landskapens anslag. Den service som nu föreslås riktas till sådana personer med funktionsnedsättning som nödvändigt och upprepade gånger under en längre tid behöver hjälp eller stöd för att klara en normal livsföring. Avsikten är därför att största delen av den service som föreslås i propositionen ska omfattas av landskapens särskilda skyldighet att ordna service på motsvarande sätt som enligt den nuvarande lagstiftning som gäller personer med funktionsnedsättning.

Den särskilda service som föreslås ska främja likabehandling för personer med funktionsnedsättning såväl i förhållande till personer utan funktionsnedsättning som till andra personer med funktionsnedsättning, samt förebygga och undanröja hinder för likabehandling. Servicen ska också säkerställa möjligheter till boende och delaktighet för en person med funktionsnedsättning på lika villkor som andra, oberoende av de funktionshinder som funktionsnedsättningen eller sjukdomen orsakar och innehållet i den hjälp som behövs på grund av funktionsnedsättningen eller sjukdomen.

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (nedan *funktionshinderkonventionen*) har ratificerats under den pågående regeringsperioden. Konventionens innehåll har beaktats vid beredningen av denna proposition.

Vid beredningen av regeringens proposition har lagstiftningen om inrättande av landskap och reformen av ordnandet av social- och hälsovården beaktats. De viktigaste ändringarna som bör beaktas i den nya lagstiftningen är överföringen av ansvaret för att ordna social- och hälsovård från kommunerna till de 18 landskapen, lagstiftningen om kundens valfrihet inom social- och hälsovården samt ändringarna i produktionen av social- och hälsotjänster.

2 Nuläge

2.1 Lagstiftning och praxis

2.1.1 Likabehandling och sociala grundrättigheter

Ordnandet av funktionshinderservice har sin grund i grundlagen. Enligt 6 § 1 mom. i Finlands grundlag är alla lika inför lagen. Denna allmänna bestämmelse uttrycker huvudprincipen om likabehandling och jämställdhet. I principen ingår ett förbud mot godtycke och ett krav på enhanda bemötande i likadana fall. Bestämmelsen riktas också till lagstiftaren. Vissa personer eller persongrupper får inte genom lag godtyckligt ges en gynnsammare eller ogynnsammare ställning än andra personer eller persongrupper. Bestämmelsen i 6 § 1 mom. i grundlagen kompletteras av förbudet mot diskriminering i 2 mom. Enligt den får ingen utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd eller handikapp eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person.

Man har inte med stöd av 6 § i grundlagen förbjudit all slags olika behandling av människor. För att faktisk jämlikhet ska kunna genomföras kan det krävas aktiva åtgärder av det allmänna. Bestämmelsen hindrar inte positiv särbehandling, dvs. det att man avviker från formell jämlikhet när man strävar efter att förbättra ställningen hos och omständigheterna för en viss grupp med svag ställning. Det väsentliga är huruvida man kan motiverar särbehandling på ett sätt som är godtagbart med hänsyn till de grundläggande fri- och rättigheterna.

Enligt 6 § 3 mom. i grundlagen ska barn bemötas som jämlika individer och de ska ha rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva. Enligt 6 § 4 mom. i grundlagen främjas jämställdhet mellan könen i samhällelig verksamhet och i arbetslivet en-

ligt vad som närmare bestäms genom lag, särskilt vad gäller lönesättning och andra anställningsvillkor.

I 19 § 1 mom. i grundlagen tryggas rätten till oundgänglig försörjning och omsorg. Detta är en direkt i grundlagen föreskriven subjektiv rätt till minimiskydd som tillkommer individen i alla livsskeden (GrUB 25/1994 rd). Med oundgänglig försörjning och omsorg avses en sådan inkomstnivå och sådana tjänster som tryggar förutsättningarna för ett människovärdigt liv. Enligt den regeringsproposition som ledde till grundlagsreformen (RP 309/1993 rd) tryggas särskilt rätten till akut sjukvård samt vissa stödåtgärder för omvårdnad av barn, äldre, handikappade och utvecklingsstörda som grundläggande förutsättningar för ett människovärdigt liv.

Rättslitteraturen och de högsta laglighetsövervakarnas praxis (t.ex. JK dnr 1052/1/06) utgår från att uttrycket skyddet för ”ett människovärdigt liv” som används i paragrafen kan tolkas att avse något mer än tryggheten av de nödvändiga förutsättningarna för biologisk existens. Det som vid respektive tid betraktas som ett människovärdigt liv varierar enligt kulturella värderingar och vanor.

Enligt 19 § 3 mom. i grundlagen ska det allmänna tillförsäkra var och en tillräckliga social-, hälsovårds- och sjukvårdstjänster samt främja befolkningens hälsa. I fråga om definieringen av vilka tjänster som ska anses tillräckliga utgick man i regeringens proposition från en sådan nivå på tjänsterna som ger alla människor förutsättningar att fungera som fullvärdiga medlemmar i samhället.

Enligt 22 § i grundlagen ska det allmänna se till att de grundläggande fri- och rättigheterna tillgodoses i praktiken. Med det allmänna avses både staten och kommunerna. För att de grundläggande fri- och rättigheterna ska tillgodoses förutsätts det att det allmänna vidtar aktiva åtgärder, dvs. skapar verkliga förutsättningar för tillgodoseende. Till de viktigaste verktygen hör dels lagstiftning som tryggar och preciserar de grundläggande fri- och rättigheterna, dels avsättande av ekonomiska resurser.

De övriga bestämmelserna om de grundläggande fri- och rättigheterna anger på vilket sätt skyldigheten att trygga social-, hälsovårds- och sjukvårdstjänster ska fullgöras. Dessa bestämmelser gäller rätten till personlig integritet och trygghet (7 §), skydd för privatlivet (10 §) samt religions- och samvetsfrihet (11 §).

En central bestämmelse med tanke på tryggheten av kulturella och språkliga rättigheter är 17 § i grundlagen, som innehåller bestämmelser om rätten till eget språk och egen kultur. Enligt 1 mom. är Finlands nationalspråk finska och svenska. Enligt 2 mom. ska vars och ens rätt att hos domstol och andra myndigheter i egen sak använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, samt att få expeditioner på detta språk tryggas genom lag. Det allmänna ska tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhällsbehov enligt lika grunder. Enligt 3 mom. har samerna såsom urfolk samt romerna och andra grupper rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Bestämmelser om samernas rätt att använda samiska hos myndigheter finns i samiska språklagen. Rättigheterna för dem som använder teckenspråk och dem som på grund av funktionsnedsättning behöver tolknings- och översättningshjälp tryggas genom lag.

I samband med reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna betonades att det allmänna ska främja faktisk jämlikhet i samhället. Bestämmelsen om jämlikhet infriar därmed även den allmänna värdegrund om främjande av rättvisa i samhället som finns inskriven i 1 § i grundlagen. Socialservice ska tillhandahållas så att människorna inte utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av bl.a. ålder, hälsotillstånd eller kön. Det anses vara särskilt viktigt att regional jämlikhet tillgodoses.

2.1.2 Lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården

För kommunala social- och hälsovårdstjänster kan det i enlighet med lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården (734/1992), nedan *klientavgiftslagen*, tas ut en avgift hos den som använder servicen, om inte något annat föreskrivs i lag. Avgiften får också tas ut enligt användarens betalningsförmåga. Klientens ekonomiska ställning får dock inte utgöra ett hinder för tillgången till tjänster, och klientavgifterna får inte leda till att de som behöver tjänsterna inte kan få tillgång till dem.

Den avgift som tas ut för tjänsten får uppgå högst till kostnaderna för produktion av tjänsten. Genom förordning av statsrådet kan det föreskrivas om den högsta avgiften för service och att avgiften ska bestämmas enligt betalningsförmågan. Genom förordning av statsrådet kan det också föreskrivas om justering av avgifter till följd av indexändringar.

För kommunala social- och hälsovårdstjänster som nämns i förordningen om klientavgifter inom social- och hälsovården (912/1992), nedan *klientavgiftsförordningen*, får tas ut i förordningen fastställda avgifter, om inte något annat föreskrivs särskilt. Eftersom det i klientavgiftsförordningen endast föreskrivs om serviceavgifternas maximibelopp, kan lägre avgifter tas ut för social- och hälsovårdstjänster eller servicen kan tillhandahållas avgiftsfritt.

Enligt klientavgiftslagen är en del av social- och hälsovårdstjänsterna avgiftsfria, för en del är avgiften samma för alla och för en del av tjänsterna bestäms avgifterna enligt betalningsförmågan. Sådan avgiftsfri socialservice som avses i handikappservicelagen är rehabiliteringshandledning, anpassningsträning, verksamhet under dagtid, specialservice i anslutning till serviceboende med vissa undantag samt undersökningar som utförs för att bestämma behovet av handikappservice och stödåtgärder. Enligt klientavgiftsförordningen kan för färdtjänst tas ut högst en avgift som motsvarar den avgift som tas ut i offentlig trafik på orten eller en annan därmed jämförbar skälig avgift. Specialomsorger för personer med utvecklingsstörning är i regel avgiftsfria.

Enligt 4 § i klientavgiftslagen är specialomsorger om utvecklingsstörda och därtill anknuten transport avgiftsfria. För uppehållet för en person med utvecklingsstörning kan dock tas ut en avgift, fransett partiellt uppehälle för barn som inte fyllt 16 år. Enligt 21 § i klientavgiftsförordningen kan för fullt uppehälle enligt lagen om specialomsorger om utvecklingsstörda tas ut en avgift vid kortvarig anstaltsvård så som bestäms i 12 § och vid långvarig anstaltsvård så som bestäms i 7 c § lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården. Till exempel finns det i lagen angående specialomsorger för utvecklingsstörda inga bestämmelser om storleken på den avgift för uppehälle som tas ut för boendeservice enligt lagen.

Avgifter som bestäms enligt betalningsförmågan är inkomstrelaterade. Värdet på egendom beaktas inte vid fastställandet av avgifterna. Det föreskrivs att avgifter är inkomstrelaterade i huvudsak när användningen av tjänsterna pågår under lång tid, såsom i fråga om tjänster som ges fortgående och regelbundet i hemmet, och i fråga om anstaltsvård. Fasta avgifter tas ut för tjänster som används sporadiskt eller under en kort tid, såsom för tandvård och poliklinikbesök.

För att förhindra en oskäligt stor avgiftsbelastning finns det ett maximibelopp för de utgifter som förorsakas av den som använder servicen under ett kalenderår (avgiftstak). Maximibeloppet och de tjänster som ingår i avgiftstaket anges i klientavgiftslagen. Efter det att avgiftstaket har nåtts är de tjänster som tas ut avgiftsfria till slutet av kalenderåret i fråga. För institutionsvård kan dock tas ut en avgift för uppehåll av den som använder servicen även efter det att avgiftstaket har nåtts.

En avgift som fastställts enligt en persons betalningsförmåga ska efterskänkas eller nedsättas till den del förutsättningarna för personens eller familjens försörjning eller förverkligandet av personens lagstadgade försörjningsplikt äventyras av att avgiften tas ut. På motsvarande grunder kan kommunen också i vissa andra situationer efterskänka avgiften eller nedsätta den. Efterskänkning eller nedsättning av avgiften är möjlig också när det är befogat med beaktande av vårdsynpunkter. Enligt 1 § i lagen om utkomststöd (1412/1997) är utkomststödet ett ekonomiskt stöd inom socialvården som beviljas i sista hand. Kommunen får inte genom sina åtgärder förorsaka behov av utkomststöd när den tar ut klientavgifter.

En regeringsproposition med förslag till en ny lag om klientavgifter inom social- och hälsovården lämnas år 2018 så att lagstiftningen kan träda i kraft den 1 januari 2021.

2.1.3 Klientens och patientens ställning och rättigheter

I lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000), nedan *klientlagen*, och lagen om patientens ställning och rättigheter (785/1992), nedan *patientlagen*, föreskrivs det bl.a. om klientens och patientens rätt till god social- och hälsovård och ett gott bemötande vid tillhandahållande av social- och hälsovård. Lagarna tillämpas i regel både på offentlig och privat social- och hälsovård.

Likartade grundläggande bestämmelser om klientens och patientens rättigheter och goda bemötande finns i 4 § i klientlagen och i 3 § i patientlagen. Varje klient och patient har rätt till socialvård och hälso- och sjukvård av god kvalitet. Varje klient och patient har rätt till ett gott bemötande utan diskriminering. En klient och en patient ska bemötas så att hans eller hennes människovärde inte kränks. Klientens och patientens övertygelse och integritet ska respekteras. Hans eller hennes individuella behov, modersmål och kulturella bakgrund ska beaktas.

I 5 § i klientlagen föreskrivs det om att socialvårdspersonalen ska utreda för klienten hans eller hennes rättigheter och skyldigheter. För klienten ska också olika alternativ och deras verkningar liksom också andra omständigheter som är av betydelse för klientens sak utredas. Utredningen ska ges så att klienten i tillräcklig utsträckning förstår dess innehåll och betydelse. Tolkning ska i den mån det är möjligt ordnas vid behov. I 5 § i patientlagen finns motsvarande bestämmelser om patientens rätt till information.

I 7 § i klientlagen och i 4 a § i patientlagen finns det bestämmelser om individuell planering av servicen. När socialvård lämnas ska en service-, vård- eller rehabiliteringsplan eller någon annan motsvarande plan i regel alltid utarbetas. Planen behöver inte utarbetas om det är fråga om tillfällig rådgivning och handledning eller om det i övrigt är uppenbart onödigt att utarbeta en plan. Inom hälso- och sjukvården ska det vid behov utarbetas en plan för undersökning, vård och medicinsk rehabilitering eller någon annan motsvarande plan. Planen ska utarbetas i samförstånd med klienten eller patienten och i vissa fall dennes anhöriga eller närstående eller lagliga företrädare.

Bestämmelser om myndiga klienters och patienters självbestämmanderätt finns i 8 och 9 § i klientlagen och i 6 § i patientlagen. När socialvård lämnas ska i första hand klientens önskemål, åsikt och intresse beaktas. Klienten ska ges möjlighet att delta i och påverka planeringen och genomförandet av de tjänster som tillhandahålls klienten. Klientens vilja ska i vissa fall utredas i samråd med klientens lagliga företrädare, en anhörig eller någon annan närstående. Så ska man gå tillväga om en klient på grund av sjukdom eller nedsatt psykisk förmåga eller av någon annan motsvarande orsak inte kan delta i eller påverka planeringen och genomförandet av de tjänster som tillhandahålls klienten eller inte kan förstå föreslagna alternativ eller deras verkningar. Inom hälso- och sjukvården ska vården och behandlingen ges i samförstånd

med patienten. Om en patient på grund av mental störning eller psykisk utvecklingsstörning eller av någon annan orsak inte kan fatta beslut om vården eller behandlingen, ska hans lagliga företrädare eller nära anhöriga höras före ett viktigt vårdbeslut i avsikt att utreda hurdan vård som bäst motsvarar patientens vilja. Om detta inte kan utredas, ska patienten vårdas på ett sätt som kan anses vara förenligt med hans eller hennes bästa.

Klientlagen och patientlagen innehåller dessutom bestämmelser om framställande av anmärkning, social- och patientombudsmän, datasekretess, exempelvis om sekretess för klientens eller patientens journalhandlingar och om utlämnande av sekretessbelagda uppgifter. I patientlagen finns dessutom grundläggande bestämmelser om förande av journalhandlingar och om förvaring av uppgifter som ingår i dem.

2.1.4 Lagen om klienthandlingar inom socialvården

Lagen om klienthandlingar inom socialvården (254/2015), nedan *klienthandlingslagen*, trädde i kraft den 1 april 2015. Lagen innehåller bestämmelser om registrering av klientuppgifter inom socialvården och om skyldigheterna i anslutning därtill. Enligt lagen ska den som deltar i klientarbetet inom socialvården anteckna och registrera klientuppgifter i klienthandlingarna på ett enhetligt sätt. Lagen gäller såväl offentliga som privata aktörer.

Genom lagen förenhetligas uppgiftsinnehållet i klienthandlingarna inom socialvården samt förfarandena i fråga om upprättande, förvarande och annan behandling av klienthandlingar. Personalen inom socialvården är skyldig att i handlingar anteckna sådan information som är behövlig och tillräcklig med tanke på stödet till klienten samt på ordnandet, planeringen, lämnandet och uppföljningen av socialvården. Inga andra uppgifter om en klient får registreras än sådana som behövs med tanke på serviceuppgiften och de lagstadgade uppgifterna i anslutning till den.

I lagen föreskrivs också om anteckning av uppgifter i vissa särskilda situationer, såsom anteckning och registrering av klientuppgifter vid sektorsövergripande samarbete. Institutet för hälsa och välfärd meddelar närmare föreskrifter om strukturen på klienthandlingarna inom socialvården och om de uppgifter som ska antecknas i klienthandlingarna.

Yrkesutbildad personal inom social- och hälsovården har i framtiden rätt att enligt sina användarrättigheter få tillgång till klientuppgifter som registrerats i elektronisk form. Vidare innehåller lagen bestämmelser om ansvaret och skyldigheterna för den som ordnar socialservice och för serviceproducenten i fråga om behandlingen av klientuppgifter. Bestämmelser om förvaringstiden för klienthandlingar inom socialvården finns i bilagan till lagen.

2.1.5 Socialvårdslagen

Den socialservice som personer med funktionsnedsättning är i behov av ordnas i första hand inom ramen för det allmänna servicesystemet i enlighet med socialvårdslagen. Den nya socialvårdslagen har från och med ingången av 2015 trätt i kraft stegvis, huvudsakligen från och med den 1 april 2015. Den nya socialvårdslagen är en allmän lag som beaktar alla åldersgruppers behov och intressen.

De viktigaste målen för den nya socialvårdslagen är att stärka dess ställning som allmän lag för socialvården, främja en jämlik tillgång till och tillgänglighet i fråga om socialvården, överföra tyngdpunkten på socialvården från korrigerande åtgärder till främjande av välfärd och tidigt stöd, stärka klientorienteringen och den övergripande karaktären i tillgodosendandet av kli-

enternas behov samt att trygga tillgången till stöd i människornas egna vardagsmiljöer under de olika skedena av levnadsloppet. Utgångspunkten i reformen är individen och familjen och deras behov. Målet är att stödja och främja människors delaktighet, självständighet och möjlighet att påverka i samhället och i den egna serviceprocessen samt att granska hur servicehelheten ska bildas utifrån klientens behov. Detta betyder bland annat utvecklande av den öppna vården och den service som ges i hemmet och stöd i det dagliga livet.

Inom socialvården ska man bedöma beröringspunkterna med hälsovården och ta hänsyn till den som en central samarbetspart. Det förutsätts också ett samarbete med undervisnings- och bildningsväsendet, arbets- och näringsförvaltningen, trafikplaneringen och bostadsväsendet. Man måste stärka de gemensamma verksamhetsområdena, avlägsna onödiga gränshinder och skapa helheter av service som fungerar flexibelt ur klienternas synvinkel. Även i funktionshinderservicen betonas ofta behovet av en välfungerande och sammanhängande integration inom social- och hälsovården, särskilt när det gäller att svara mot krävande och sektorsövergripande hjälpbehov.

Enligt 14 § 1 mom. i socialvårdslagen ska som kommunal socialservice ordnas bl.a. socialt arbete, social rehabilitering, familjearbete, hemservice, hemvård, boendeservice och service som stöder rörlighet. Dessutom ska kommunen enligt 14 § 2 mom. sörja bl.a. för specialomsorger om utvecklingsstörda, service och stöd på grund av funktionsnedsättning samt ordnande av stöd för närståendevård enligt vad som bestäms särskilt om dessa.

Såsom social rehabilitering enligt 17 § i socialvårdslagen kan ordnas tjänster med syfte att stärka den sociala funktionsförmågan, förhindra marginalisering och främja delaktighet. Med hemservice enligt 19 § i socialvårdslagen avses att fullgöra eller bistå vid fullgörandet av uppgifter och funktioner som hör till boende, vård och omsorg, upprätthållande av funktionsförmågan, vård och fostran av barn, utträttande av ärenden samt till det övriga dagliga livet. Med hemservice stöds också barn och föräldrar med funktionsnedsättning så att de kan klara det dagliga livet. I 19 § 4 mom. i socialvårdslagen säkerställs sådan nödvändig hemservice för barnfamiljer som krävs för att trygga barnets välfärd på grund av omständigheter som anges i bestämmelsen.

Enligt 27 b § i socialvårdslagen kan kommunen vid behov ordna lediga dagar samt rekreationsledighet som är kortare än ett dygn för personer som dagligen ger en stödbehövande anhörig eller närstående bindande vård och omsorg. Kommunen ska sörja för att vården av den vårdbehövande ordnas på ett ändamålsenligt sätt under ledigheten.

I 4 kap. i socialvårdslagen fästs särskild uppmärksamhet bl.a. vid tillgången till socialvård och socialvårdens tillgänglighet, bedömningen av det individuella stödbehovet, klientplanen och det sektorsövergripande samarbetet. Lagen tryggar var och en egen kontaktperson för att man inte alltid ska behöva utreda situationen från början.

Eftersom en reform av lagstiftningen om verksamhet i sysselsättningssyfte och arbetsverksamhet samt av servicesystemet har varit anhängig, lämnades bestämmelserna om dem i 1982 års socialvårdslag (710/1982) i kraft i samband med revideringen av socialvårdslagen. I 27 d § i nämnda socialvårdslag finns det bestämmelser om verksamhet i sysselsättningssyfte för personer med funktionsnedsättning, med vilken avses anordnande av rehabiliteringsåtgärder och andra stödåtgärder för att främja en persons möjligheter att få arbete på den öppna arbetsmarknaden. Verksamhet i sysselsättningssyfte för personer med funktionsnedsättning anordnas för personer som på grund av handikapp, sjukdom eller någon annan motsvarande orsak under lång tid har särskilda svårigheter att klara de funktioner som hör till normal livsföring och som utöver arbetsförvaltningens tjänster och åtgärder behöver stödåtgärder för att komma ut på den öppna arbetsmarknaden. Som ett led i verksamheten i sysselsättningssyfte för perso-

ner med funktionsnedsättning kan ordnas arbete, i vilket arbetstagaren står i ett sådant anställningsförhållande till serviceproducenten som avses i 1 kap. 1 § arbetsavtalslagen (55/2001). Syftet med bestämmelsen är att möjliggöra utförandet av sådant s.k. skyddat arbete som kommunerna tidigare ordnade för personer med funktionsnedsättning såsom sysselsättning i ett anställningsförhållande som en del av socialvården.

I 27 e § i socialvårdslagen från år 1982 finns det bestämmelser om arbetsverksamhet för personer med funktionsnedsättning. Med arbetsverksamhet för personer med funktionsnedsättning avses verksamhet i syfte att bevara och främja en persons funktionsförmåga i vilken den som deltar i arbetsverksamheten inte står i ett anställningsförhållande enligt arbetsavtalslagen till den som anordnar verksamheten. Arbetsverksamhet anordnas för arbetsoförmögna personer som på grund av funktionsnedsättning inte har förutsättningar att delta i arbete enligt 27 d § i socialvårdslagen från 1982, och som får sin huvudsakliga försörjning av förmåner som beviljas på grund av sjukdom eller arbetsoförmåga. Den som deltar i arbetsverksamhet står inte i ett anställningsförhållande enligt arbetsavtalslagen till den som anordnar verksamheten eller till serviceproducenten.

2.1.6 Lagen om service och stöd på grund av handikapp

Om en person med funktionsnedsättning inte får tillräckliga och lämpliga tjänster eller förmåner med stöd av socialvårdslagen eller någon annan lag, ordnas hans eller hennes tjänster och stödåtgärder enligt handikappservicelagen och den kompletterande förordningen om service och stöd på grund av handikapp (759/1987), nedan *handikappserviceförordningen*. Syftet med handikappservicelagen är att främja de handikappades förutsättningar att leva och vara verksamma som jämbördiga medlemmar av samhället samt att förebygga och undanröja olägenheter och hinder som handikappet medför.

Med handikappad avses den som på grund av skada eller sjukdom under långa tider har särskilda svårigheter att klara av de funktioner som hör till normal livsföring. Med funktioner som hör till normal livsföring anses boende, arbete, studier, deltagande, rörlighet, utträttande av ärenden och funktioner som har samband med fritid. Ordandet av service och stödåtgärder enligt handikappservicelagen grundar sig inte på en diagnos, utan på ett behov som beror på en skada eller en sjukdom hos personen.

Tjänster och stödåtgärder enligt lagen har delats in i kommunens allmänna och särskilda organiseringsansvar. Gravyt handikappade personer har subjektiv rätt till tjänster och stödåtgärder som omfattas av det särskilda organiseringsansvaret. Kommunen ska ordna de tjänster och stödåtgärder som omfattas av det särskilda organiseringsansvaret oberoende av anslagen, om personen uppfyller kriterierna för erhållande av tjänsten eller stödåtgärden. Begreppet gravyt handikappad definieras särskilt i förhållande till varje form av service och stöd som omfattas av den speciella skyldigheten att ordna service.

Personer med gravyt handikapp har rätt till färdtjänst och följeslagarservice, verksamhet under dagtid, personlig assistans och serviceboende. Likaså har endast personer med gravyt handikapp rätt att som en ekonomisk stödåtgärd få ersättning för skäligen kostnader för ändringsarbeten i bostaden samt för anskaffning av redskap och anordningar i bostaden. Förutsättningen för att ordna de ovan angivna tjänsterna och stödåtgärderna, vilka är avsedda för personer med gravyt handikapp, är att de är nödvändiga för personen i fråga för att han eller hon ska klara av de funktioner som hör till normal livsföring trots sitt handikapp eller sin sjukdom. Nödvändigheten bedöms utifrån syftet med lagen och den övriga lagstiftning som ska beaktas, med särskild betoning på ordandet av den aktuella tjänst eller stödåtgärd som tillgodoser de grundläggande fri- och rättigheterna enligt grundlagen i det enskilda fallet.

Även andra än personer med gravt handikapp kan få tjänster och stödåtgärder enligt handikappservicelagen, vilka omfattas av kommunens allmänna skyldighet att ordna service och vilka kommunen ordnar inom ramen för det anslag som har reserverats för detta syfte. De anslagsbundna tjänsterna omfattar rehabiliteringshandledning och anpassningsträning. Som anslagsbundna ekonomiska stödåtgärder kan kommunen ge personer med gravt handikapp ersättning för de kostnader som uppkommer med anledning av de stödåtgärder som är nödvändiga för att fullgöra syftet med lagen samt anskaffning av redskap, apparater och anordningar vilka behövs för att klara av de dagliga funktionerna. Även extra klädkostnader och extra kostnader för att skaffa en specialkost kan ersättas.

Om en försäkringsanstalt ska betala ersättning till en person med funktionsnedsättning med stöd av trafikförsäkringslagen (461/2016), patientskadelagen (585/86) lagen om olycksfall i arbetet och om yrkessjukdomar (459/2015) eller andra lagar om lagstadgad olycksfallsförsäkring och kommunen har gett personen service eller stödåtgärder enligt handikappservicelagen för samma ändamål och samtidigt, övergår rätten till ersättning till kommunen mot redovisning såsom sådan ersättning som försäkringsanstalten skulle ha varit skyldig att betala till personen med funktionsnedsättning, om inte kommunen skulle ha gett denna service eller stödåtgärd. Kommunens regressrätt avser också den andelen av kostnaderna som inte täcks av avgifter som tas ut av servicetagaren och som skattebetalarna annars skulle stå för.

2.1.7 Lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda

De specialomsorger som avses i specialomsorgslagen är enligt lagen avsedda för personer som på grund av medfödd eller i utvecklingsåldern erhållen sjukdom eller skada hämmats eller störts i sin utveckling eller sina psykiska funktioner. Syftet med specialomsorgerna är att hjälpa en person att reda sig i det dagliga livet, självständigt förtjäna sitt uppehälle och anpassa sig i samhället samt att tillförsäkra personen den vård och omsorg av annat slag som han eller hon behöver.

De tjänster som hör till specialomsorgerna räknas upp i 2 § i specialomsorgslagen. Enligt regeringspropositionen om specialomsorgslagen (RP 102/1976 rd) har endast de allmänna riktlinjerna om specialomsorger tagits med i lagen. Sådana tjänster inom specialomsorger som nämns är bl.a. behövlig handledning, rehabilitering och funktionell träning, ordnande av arbetsterapi och bostäder samt annan motsvarande verksamhet som främjar anpassning inom samhället, hälsovård, ordnande av hjälpmedel och hjälpmaterial för personligt bruk samt individuell vård och annan omvårdnad. I lagen finns också bestämmelser om transporter som hör till specialomsorger.

Ett specialomsorgsprogram ska godkännas för varje person som är i behov av specialomsorger. Programmet är ett överklagbart förvaltningsbeslut. Tjänster enligt specialomsorgslagen som ordnas som specialomsorger ska basera sig på specialomsorgsprogrammet. Skyldigheten att göra upp ett specialomsorgsprogram har i rättslitteraturen tolkats så att en person med utvecklingsstörning har subjektiv rätt att få specialomsorger, men inte subjektiv rätt till en specifik serviceform.

Efter den ändring av handikappservicelagen som trädde i kraft 2009 är handikappservicelagen primär i förhållande till specialomsorgslagen. För personer med utvecklingsstörning ska den service och det stöd som personens handikapp påkallar i första hand ordnas enligt handikappservicelagen till den del som dessa åtgärder är tillräckliga och lämpliga med hänsyn till personens servicebehov samt även i övrigt förenliga med hans eller hennes intresse. Tjänster som avses i specialomsorgslagen ordnas endast om personen i fråga inte med stöd av någon annan lag kan få de tjänster han eller hon behöver. Det inbördes systemet för hur lagarna ska tilläm-

pas är av betydelse i sådana situationer där det är möjligt att med stöd av vilken som helst av de två lagarna tillgodose klientens behov av service. Avsikten är att situationen då ska bedömas utifrån klientens helhetsintresse. Specialomsorgslagen kan vara primärt tillämplig bl.a. i sådana fall där service med stöd av den lagen är ekonomiskt mer fördelaktig för klienten än motsvarande service enligt handikappservicelagen.

I specialomsorgslagen föreskrivs det också om förvaltningsstrukturerna inom specialomsorgerna. Ordlandet av specialomsorger hör till de samkommuner för specialomsorgsdistrikten som avses i 6 §, men också enskilda kommuner kan ordna specialomsorger. För närvarande är landet indelat i 16 specialomsorgsdistrikt vars områden statsrådet har bestämt. I en samkommun för specialomsorgsdistrikt finns en ledargrupp för specialomsorger som beslutar om lämnande och avslutande av specialomsorger. Om en kommun ordnar specialomsorger ska det organ som ansvarar för socialvården vara specialomsorgsmyndighet.

De ändringar i specialomsorgslagen som var en förutsättning för ratificeringen av funktionshinderkonventionen trädde i kraft sommaren 2016. Till lagen fogades bestämmelser om åtgärder som stöder en persons förmåga att klara sig på egen hand och personens självbestämmanderätt, om minskning av användningen av begränsningsåtgärder samt om allmänna förutsättningar för användningen av begränsningsåtgärder, såsom krav på nödvändighet och krav på proportionalitet samt om respekt för människovärdet. Till lagen fogades också bestämmelser om särskilda förutsättningar för användning av varje begränsningsåtgärd. I lagen togs dessutom in bestämmelser om det förfarande som ska iakttas vid beslut eller andra avgöranden som gäller begränsningsåtgärder.

2.1.8 Lagen om tolkningstjänst för handikappade personer

I lagen om tolkningstjänst för handikappade personer (133/2010) föreskrivs om rätten som i Finland bosatta handikappade personer har till tolkningstjänst ordnad av Folkpensionsanstalten (FPA). Tolkningstjänst enligt lagen ordnas när en handikappad inte med stöd av någon annan lag får tillräckligt och för sig lämplig tolkning. Rätt till tolkningstjänst har synhörselskadade, hörselskadade eller talskadade som på grund av sin funktionsnedsättning behöver tolkning för att kunna arbeta, studera, utöva ärenden, vara socialt delaktiga, för hobbyn eller rekreation. En ytterligare förutsättning för rätt till tolkningstjänst är att personen med funktionsnedsättning kan uttrycka sin egen vilja med hjälp av tolkning och använda sig av något fungerande kommunikationssätt.

Till tolkningstjänst hör att ordna tolkningen och sköta de nödvändiga omkostnader den medför. Tolkningstjänsten är avgiftsfri för användaren. FPA kan också ordna tolkningstjänsten som distanstolkning. Till den som använder sig av distanstolkning skaffar FPA sådana redskap och anordningar som behövs vid tolkningen samt svarar för de nödvändiga kostnader som användningen av distansförbindelsen medför. När en person första gången ska börja använda sig av tolkningstjänst ingår i tolkningstjänsten en kort introduktion i användningen av tjänsten. Annan undervisning i användningen av tolk än en kort introduktion ordnas i form av anpassningssträning med stöd av handikappservicelagen.

I tolkningstjänsten för talskadade kan det ingå viss tillverkning av kommunikationsmaterial för klienten när materialet hänförs sig direkt till tolkningssituationen. I övrigt ska tillverkningen, uppdateringen, utökandet och omarbetningen av kommunikationsmaterial skötas av den medicinska rehabiliteringen inom hälso- och sjukvården.

Kommunerna ansvarar också för att för personer som får tolkningstjänst ordna sådana andra tjänster och stödåtgärder samt sådan medicinsk rehabilitering som behövs på grund av funktionsnedsättningen.

2.1.9 Bestämmelser om andningsförlamningspatienter

Begreppet andningsförlamning och den lagstiftning som anknyter därtill härstammar från 1950-talet och polioepidemin. Syftet med regleringen var att man ville se till att poliopatienterna skulle få bra vård. Med begreppet andningsförlamning syftas på sådana situationer där patientens andning på ett bestående sätt är helt eller nästan helt beroende av respiratorbehandling, och vården kräver hjälp av en annan person. Nuförtiden baserar sig specialbestämmelserna om patienter med andningsförlamning på lagen och förordningen om klientavgifter inom social- och hälsovården. Den grundläggande bestämmelsen finns i 5 § i klientavgiftslagen och gäller avgiftsfria hälsovårdstjänster. I 5 § 3 punkten föreskrivs att vård och uppehälle för andningsförlamningspatienter samt transport i anslutning till vården är avgiftsfria. Enligt 22 § i klientavgiftsförordningen ska vården av en andningsförlamningspatient ordnas på sjukhus eller som vård i hemmet utan att patienten skrivs ut från sjukhuset.

Största delen av patienterna med andningsförlamning är nuförtiden i hemvård, varmed de dock fortfarande är skrivna på sjukhuset. Sjukhuset svarar för kostnaderna för vård och uppehälle även i fråga om sådana patienter som vårdas någon annanstans än på sjukhuset. Sjukhuset betalar till patienten ersättning för uppehälle för uteblivet uppehälle, dvs. för kostnaderna för utrymmen, föda, kläder, sängkläder, städning, uppvärmning, belysning och den elektricitet som behövs för vården. Det finns inga uttryckliga bestämmelser om ersättning för uppehälle i klientavgiftslagen eller klientavgiftsförordningen, men betalningen av ersättningen har baserat sig på bestämmelserna om ordnandet av vården för patienter med andningsförlamning i klientavgiftslagstiftningen och på att uppehållet ska vara avgiftsfritt. Betalning av ersättningar för uppehälle baserar sig också på högsta förvaltningsdomstolens prejudikat från 2002 (HFD 25.1.2002 T 179). HFD:s avgörande om betalning av ersättning för uppehälle är från en tid då folkpension betalades till nedsatt belopp till personer i institutionsvård och då handikappförmåner inte alls betalades till personer i institutionsvård. Nuförtiden betalas folkpension också till de som är i institutionsvård och dessutom har de rätt till förmåner enligt lagen om handikappförmåner (570/2007).

För vården av patienten bildas i regel ett vårdteam bestående av 4–5 personer inom vårdpersonalen. Personerna, som står i ett anställnings- eller tjänsteförhållande till en enhet inom hälso- och sjukvården, svarar dygnet runt för att patienten får vård, för övervakning av användningen av respiratorn och för dess funktion samt för annan assistans av patienten. De yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården som hör till vårdteamet omfattas av sjukhusets patientförsäkring.

Statsrådets har år 2017 utfärdat en förordning om arbetsfördelning och centralisering av vissa uppgifter inom den specialiserade sjukvården (582/2017). I förordningen föreskrivs det om de uppgifter inom den specialiserade sjukvården som samlas till enheter med omfattande jour dygnet runt, till fem eller färre än fem universitetssjukhus. I förordningen föreskrivs det om uppgifter som gäller samordning på riksnivå för varje sjukvårdsdistrikt med universitetssjukhus. Till exempel ska Åbo universitetscentralsjukhus koordinera andnings- och sömnstörningar och hypersomni. Dessutom föreskrivs det om regionala uppgifter som gäller samordningen som en uppgift för alla sjukvårdsdistrikt med universitetssjukhus.

2.1.10 Lagen om stödjande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre

Lagen om stödjande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre (980/2012), nedan *äldreomsorgslagen*, trädde i kraft den 1 juli 2013. Lagen kompletterar den allmänna lagstiftningen och speciallagstiftningen för social- och hälsovården. Syftet med lagen är att stödja den äldre befolkningens välbefinnande och förbättra den äldre befolkningens möjligheter att i kommunen delta i beredningen av beslut som påverkar denna befolknings levnadsförhållanden och i utvecklandet av den service som den behöver. Syftet med lagen är också att förbättra möjligheterna för äldre personer att få högkvalitativa social- och hälsovårdstjänster och att påverka innehållet i de social- och hälsovårdstjänster som ordnas för dem samt att påverka det sätt som tjänsterna utförs på. Med den äldre befolkningen avses den del av befolkningen som är i en ålder som berättigar till ålderspension. Med äldre person avses en person vars funktionsförmåga är nedsatt på grund av sjukdomar eller skador som har uppkommit, tilltagit eller förvärrats i och med hög ålder, eller på grund av degeneration i anslutning till hög ålder. I lagen åläggs kommunerna att se till att den äldre befolkningens välbefinnande stöds och att tillgången till social- och hälsovårdstjänster som äldre personer behöver tryggas.

I lagen anges de allmänna principer som ska iakttas vid tillgodoseendet av äldre personers servicebehov och principer för genomförande av långvarig vård. Social- och hälsovårdstjänster för äldre personer ska vara högkvalitativa och de ska ges i rätt tid och i tillräcklig omfattning med tanke på dessa personers servicebehov. Tjänsterna ska utföras så att de stöder äldre personers välbefinnande, hälsa, funktionsförmåga, förmåga att klara sig på egen hand och delaktighet samt förebygger behovet av annan service. Vård och omsorg ges i första hand i den äldre personens hem. Långvarig vård och omsorg kan genomföras som långvarig institutionsvård endast om det finns medicinskt motiverade skäl eller skäl som anknyter till klient- eller patientsäkerheten. Dessutom förutsätts det att kommunen utrett möjligheterna att tillgodose en äldre persons servicebehov med hjälp av öppenvårdstjänster inom social- och hälsovården som ges i den äldre personens hem och med övriga öppenvårdstjänster inom social- och hälsovården innan vård och omsorg genomförs som långvarig institutionsvård.

I lagen finns bestämmelser om att den äldre personens servicebehov ska utredas snarast möjligt och mångsidigt och att för denne ska planeras en helhet av tjänster som motsvarar den äldre personens individuella behov. Man ska rådgöra med den äldre personen om alternativen och personens synpunkter ska antecknas. I brådskande fall ska socialservice ordnas utan dröjsmål och i andra fall senast tre månader efter det att beslutet har fattats.

2.1.11 Lagen om stöd för närståendevård

Lagen om stöd för närståendevård (937/2005) trädde i kraft 2006. I lagen avses med närståendevård att vård av och omsorg om en äldre, handikappad eller sjuk person ordnas i hemförhållanden med hjälp av en anhörig eller någon annan som står den vårdbehövande nära. Stöd för närståendevård är en helhet som omfattar behövliga tjänster som tillhandahålls den vårdbehövande samt vårdarvode till närståendevårdaren, ledighet och service till stöd för närståendevården. Stödet för närståendevård hör till den socialservice som avses i 14 § i socialvårdslagen och som kommunen ska ordna inom ramen för de anslag som den reserverat för detta ändamål.

Behovet av stödet för närståendevård och stödformerna utreds i samband med bedömningen av servicebehovet och uppgörandet av en vård- och serviceplan. I planen ska anges omfattningen av och innehållet i den vård som närståendevårdaren ger, omfattningen av andra tjäns-

ter som den vårdbehövande behöver, tjänster till stöd för vårduppdraget samt hur vården av den vårdbehövande ordnas under vårdarens ledighet eller annan frånvaro.

Stödet för närståendevård omfattar alltid ett vårdarvode som betalas i form av pengar. Nivån på vårdarvode fastställs på basis av hur bindande och krävande vården är. Vårdarvode uppgår till minst 392,57 euro per månad från och med den 1 januari 2018. Vårdarvode betalas till närståendevårdaren. Vårdarvode är en skattepliktig inkomst på vilken förskottsinnehållning verkställs. Vårdarvodena justeras årligen med den lönekoeficient som avses i 96 § i lagen om pension för arbetstagare (395/2006).

En närståendevårdare har rätt till minst två dygn ledig tid per kalendermånad. En närståendevårdare har rätt till minst tre dygn ledig tid per kalendermånad, om han eller hon oavbrutet eller med få avbrott varit bunden vid vården dygnet runt eller fortgående varje dag. Det är möjligt att ordna avlösarservice under närståendevårdarens ledighet och annan frånvaro till exempel som kortvarig familjevård eller med stöd av 4 a § i lagen om närståendevård genom ett uppdragsavtal som kommunen ingår med en avlösare. Kommunen fastställer storleken på vårdarvodena för avlösarservicen.

Kommunen ska vid behov förbereda närståendevårdare för vårduppdraget och ordna utbildning för dem. Kommunen ska vid behov ordna undersökningar av närståendevårdares välmående och hälsa samt sådana social- och hälsovårdstjänster som stöder vårdarens välmående och vårduppdrag.

2.1.12 Familjevårdslag

Familjevårdslagen (263/2015) trädde i kraft den 1 april 2015. I familjevårdslagen samlades de bestämmelser om familjevård som tidigare fanns i familjevårdarlagen och socialvårdslagen. Syftet med lagen är att trygga vård under familjeliknande förhållanden utifrån den vårdbehövandes behov. Målet med familjevården är att ge den som är i familjevård möjlighet till vård under hemliknande förhållanden och till nära människorelationer samt att främja personens grundtrygghet och sociala relationer.

Familjevårdslagen tillämpas på vård av eller annan omsorg om en person under en del av dygnet eller dygnet runt i familjevårdarens privathem eller i den vårdbehövandes hem. I familjevårdslagen finns det bestämmelser om ordnande av familjevård, vårdens innehåll och tillsynen. I lagen föreskrivs det bland annat om förhållandena i familjehem och om det maximala antalet personer som får vårdas i ett familjehem, samt om vårdarvode för en familjevårdare som ingått uppdragsavtal och om ersättning för kostnader, rätt till ledighet samt rätt till annat stöd. Minimibeloppet för vårdarvode enligt familjevårdslagen uppgår från och med den 1 januari 2018 till 785,16 euro per kalendermånad och minimibeloppet för kostnadsersättning till 413,87 euro per kalendermånad. Startersättningen för inledandet av vården är högst 2 939,26 euro per person i familjevård. Med lagen strävar man efter att göra definitionen av professionell familjevård tydligare och att etablera begreppet som varit i bruk i dagligt tal till ett lagstadgat begrepp.

Familjevården ska grunda sig på den vårdbehövandes behov och vården ska ges på en plats som är förenlig med den vårdbehövandes bästa. Det är möjligt att ge familjevård förutom i familjevårdarens hem också hemma hos den vårdbehövande. En mångsidigare familjevård gör det möjligt att skraddarsy familjevården i enlighet med den vårdbehövandes bästa. Det kan t.ex. vara fråga om situationer som gäller barn med funktionsnedsättning, där barn har många hjälpmedel som inte får plats hos familjevårdaren eller när hjälpmedlen inte kan flyttas.

Kommunen gör tillsammans med klienten och vid behov med hans eller hennes anhöriga eller närstående upp en klient- eller serviceplan. Om det i planen avtalas om familjevård fattar kommunen ett beslut om tjänsten för klienten samt ingår ett avtal om familjevård med den som ger familjevården. Kommunen ska ingå antingen ett uppdragsavtal med familjevårdaren eller ett avtal om ordnande av familjevård med en producent av privat familjevård.

Inom barnskyddet görs placering i familjevård med stöd av barnskyddslagen (417/2007). Placering i familjevård kan göras också med stöd av socialvårdslagen, handikappservicelagen, lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda eller äldreomsorgslagen.

2.1.13 Lagstiftningen om småbarnspedagogik och undervisning

Lagen och förordningen om småbarnspedagogik

Den nya lagen om småbarnspedagogik (540/2018) trädde i kraft den 1 september 2018. Bestämmelserna i lagen om småbarnspedagogik kompletteras av förordningen om småbarnspedagogik (553/2018). Bestämmelser som tillämpats inom småbarnspedagogiken och som ingått i olika lagar och förordningar som gäller anordnande av socialvård och i förordningen om barndagvård samlas i den nya lagen om småbarnspedagogik.

Kommunen ska ordna småbarnspedagogik i den omfattning och i form av sådan verksamhet som de behov som finns i kommunen kräver. Bestämmelserna i den nya lagen om småbarnspedagogik om ordnande av stöd för barn baserar sig huvudsakligen på den tidigare lagen om småbarnspedagogik (36/1973) som tillämpas före den nya lagen träder i kraft. Den nya lagen betonar att barnets bästa ska ses till i första hand vid planering, anordnande och tillhandahållande av samt beslutsfattande om småbarnspedagogik.

Enligt lagen om småbarnspedagogik ska kommunen fortfarande se till att barnet före läroplikten enligt lagen om grundläggande utbildning (628/1998) inleds får småbarnspedagogik 20 timmar i veckan i en av kommunen anordnad dagvårdsplats antingen i daghem eller i familjedagvård efter utgången av den tid för vilken moderskaps- och föräldrapenning eller partiell föräldrapenning enligt sjukförsäkringslagen (1224/2004) får betalas. För barnet ska anordnas småbarnspedagogik i heldagsvård, om det behövs med tanke på barnets utveckling eller behov av stöd eller på grund av familjens omständigheter eller om det annars är befogat med hänsyn till barnets bästa.

Enligt lagen är syftet med småbarnspedagogiken att bl.a. hos varje barn främja en helhetsmässig uppväxt, utveckling, hälsa och ett helhetsmässigt välbefinnande i enlighet med barnets ålder och utveckling, stödja barnets förutsättningar för lärande och främja livslångt lärande och uppfyllandet av utbildningsmässig jämlikhet, ordna mångsidig pedagogisk verksamhet med utgångspunkt i barns lek, rörelse, konst och kulturtradition samt ge barnet möjligheter till positiva upplevelser av lärande, erbjuda alla barn likvärdiga möjligheter till småbarnspedagogik, främja likabehandling och identifiera barnets individuella behov av stöd och, när det uppkommit behov av stöd, ordna ett ändamålsenligt stöd inom småbarnspedagogiken, vid behov i form av mångprofessionellt samarbete. Småbarnspedagogikens syfte är också att utveckla barnets förmåga till samverkan och växelverkan, främja barnets förmåga att delta i kamratgruppen samt vägleda barnet mot ett etiskt ansvarstagande och hållbart handlingssätt, respekt för andra människor och samhällsmedlemskap, säkerställa barnets möjligheter att få delta i och påverka sådana angelägenheter som berör barnet självt och i samverkan med barnet och dess föräldrar eller andra vårdnadshavare främja en harmonisk utveckling hos barnet och dess holistiska välbefinnande samt att stödja barnets föräldrar eller andra vårdnadshavare i fost-

ringsarbetet. Den småbarnspedagogiska miljön ska vara utvecklande, främja inläring och vara hälsosam och trygg med beaktande av barnets ålder och utveckling.

I lagen om småbarnspedagogik betonas i flera bestämmelser betydelsen av mångprofessionellt samarbete och fungerade samspraxis. Enligt lagen ska kommunen vid anordnandet av småbarnspedagogik samarbeta med de instanser som ansvarar för undervisning, idrott och kultur, barnskydd och annan socialvård, rådgivningsverksamhet och övrig hälsovård samt andra behövliga aktörer. På ett barns rätt att få stödåtgärder och service inom social- och hälsovården till stöd för sin utveckling och sitt välbefinnande tillämpas socialvårdslagen, lagen om service och stöd på grund av handikapp, lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda och hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010) och det som föreskrivs om social- och hälsovård någon annanstans i lag. En anordnare eller producent av småbarnspedagogik ska vid behov samarbeta med dem som ansvarar för social- och hälsovården för att bedöma, planera och ge den stöd- och servicehelhet barnet behöver. Bestämmelser om kontakt med socialvården för bedömning av stödbehovet finns i socialvårdslagen.

Sektorsövergripande samarbete betonas också i styrdokumentet för småbarnspedagogiken. Utbildningsstyrelsen är sakkunnigmyndighet när det gäller småbarnspedagogik och fastställer på basis av lagen om småbarnspedagogik grunderna för planen för småbarnspedagogik. Målet med grunderna för planen för småbarnspedagogik är att främja genomförandet av verksamheten på lika grunder i hela landet, uppfylla de mål för småbarnspedagogiken som föreskrivs i denna lag samt styra kvalitetsutvecklingen inom småbarnspedagogiken. I grunderna definieras det centrala innehållet i småbarnspedagogiken, samarbetet mellan anordnarna av verksamheten och barnens föräldrar eller andra vårdnadshavare, det mångprofessionella samarbetet samt innehållet i barnets individuella plan för småbarnspedagogik.

Kommuner, samkommuner och privata serviceproducenter ska med utgångspunkt i grunderna för den riksomfattande planen för småbarnspedagogik utarbeta en lokal plan för småbarnspedagogik. I den lokala planen ska man beakta samarbetet mellan de myndigheter som ansvarar för verkställigheten av uppgifter inom småbarnspedagogiken, undervisningen samt social- och hälsovården och andra i lagen avsedda samspraxier samt skapa de samspraxisstrukturer som behövs.

För varje barn i ett daghem eller i familjedagvård ska det göras upp en individuell plan för småbarnspedagogik. I planen ska antecknas målen för småbarnspedagogiken på ett sätt som stöder barnets utveckling, inläring och välbefinnande samt åtgärderna för att uppnå målen. Dessutom antecknas barnets behov av stöd, stödåtgärder och hur de ska genomföras i planen. Den individuella planen för småbarnspedagogik för varje barn görs upp i samarbete mellan personalen och barnets föräldrar eller andra vårdnadshavare. I uppgörandet av planen deltar de personer som svarar för barnets undervisning, fostran och vård. På daghemmen ansvarar en person som har behörighet som lärare i småbarnspedagogik för utarbetandet av den. I enlighet med barnets behov av stöd eller enligt behovet av stödåtgärder eller för genomförandet av den deltar även en speciallärare i småbarnspedagogik. Kunskaper hos en sakkunnig inom småbarnspedagogik kan utnyttjas i synnerhet i fråga om kunskaper om servicesystemet för barn och familjer. Barnets åsikt ska utredas och den ska beaktas när planen görs upp. Övriga myndigheter, sakkunniga och andra behövliga parter som stöder barnets utveckling och inläring kan delta i uppgörandet av barnets plan för småbarnspedagogik. Om bedömningen av stödbehovet kräver sådan expertis som finns hos social- och hälsovårdsmyndigheter, ska dessa på begäran av anordnaren av småbarnspedagogiken delta i bedömningen. Minst en gång om året ska barnets individuella plan för småbarnspedagogik, behovet av stöd, hur väl det räcker till och hur ändamålsenligt det är samt genomförandet av planen utvärderas och justeras. Om barnets behov kräver det ska planen justeras oftare.

I lagen om småbarnspedagogik finns också bestämmelser om bl.a. den maximala storleken på gruppen barn, barnets och vårdnadshavarens delaktighet samt om utvärdering av småbarnspedagogiken och tillräcklig personal. En kommun, samkommun och en privat serviceproducent ska sörja för att det inom småbarnspedagogiken finns ett tillräckligt antal personal som uppfyller de föreskrivna kraven på behörigheter, så att syftena med småbarnspedagogiken kan uppnås och att också behoven hos barn med funktionsnedsättning och andra barn besvaras. Kommunen ska i den utsträckning som motsvarar behovet inom småbarnspedagogik ha tillgång till tjänster av en speciallärare i småbarnspedagogik. I lagen finns också bestämmelser om dimensioneringen av personalen och personalens sammansättning samt om sekretessbelagd information och utbyte av information.

Tills skillnad från förundervisningen och den grundläggande undervisningen har barn i småbarnspedagogisk verksamhet inte med stöd av lagen om småbarnspedagogik skjutsförmån eller rätt till elevvårdstjänster.

Småbarnspedagogik för barn som omfattas av tillämpningsområdet för 1 § i specialomsorgslagen kan ordnas som specialomsorg enligt specialomsorgslagen såsom rehabiliterande småbarnspedagogik. Enligt 4 § i klientavgiftslagen är specialomsorger enligt specialomsorgslagen och därtill anknuten transport avgiftsfria.

Bestämmelser om klientavgifter inom småbarnspedagogiken finns i lagen om klientavgifter inom småbarnspedagogiken (1503/2016). För sådan småbarnspedagogik som ordnas i form av daghemsvård och familjedagvård enligt lagen om småbarnspedagogik kan en månadsavgift påföras.

Lagen om grundläggande utbildning

Enligt 3 § i lagen om grundläggande utbildning ska utbildningen ordnas så att elevernas ålder och förutsättningar beaktas och så att elevernas sunda uppväxt och utveckling främjas. Sedan 2011 fastställs i lagen om grundläggande utbildning ett s.k. stöd i tre steg enligt elevens behov. Eleven kan få stödundervisning och specialundervisning på deltid, intensifierat stöd eller särskilt stöd. Beslut om särskilt stöd ska fattas skriftligen. För verkställigheten av ett beslut om särskilt stöd ska en individuell plan tas fram för anordnande av undervisning.

Enligt 31 § i lagen om grundläggande utbildning har handikappade elever och andra elever i behov av särskilt stöd rätt att avgiftsfritt få bl.a. tolknings- och biträdestjänster som är en förutsättning för att de ska kunna delta i undervisningen. Beslut om beviljande av biträdestjänster görs av utbildningsanordnaren enligt elevens behov. Biträdestjänster kan ordnas t.ex. individuellt eller i form av gemensamma tjänster för flera elever.

I 32 § i lagen föreskrivs det om rätt till fri transport för elever i förskoleundervisningen eller den grundläggande utbildningen. Utbildningsanordnaren beslutar om beviljande av den förmån som gäller skolresor.

I lagen finns det också bestämmelser om undervisning av elever inom den specialiserade sjukvården. För elever intagna för specialiserad sjukvård ska det ges sådan undervisning som har som mål att upprätthålla lärandet och skolgången och som genom en allomfattande rehabilitering stöder målen för den vård som eleven får.

Gymnasielagen

Enligt 29 § i gymnasielagen (629/1998) har studerande med funktionsnedsättning och studerande som av någon annan anledning är i behov av särskilt stöd i enlighet med vad som sär-

skilt bestäms rätt till biträdestjänster som studierna kräver. Bland annat handikappservicelagen innehåller bestämmelser om de service- och stödsatser som avses i paragrafen. Enligt 29 a § i gymnasielagen finns bestämmelser om de studerandes rätt till studerandevård i lagen om elev- och studerandevård (1287/2013) Gymnasielagstiftningen revideras för tillfället (UKM046:00/2017, RP 41/2018 rd).

Lagen om yrkesutbildning

Lagen om yrkesutbildning (531/2017) trädde i kraft den 1 januari 2018. I och med revideringen av lagstiftningen upphävdes lagen om grundläggande yrkesutbildning (630/1998) och lagen om yrkesinriktad vuxenutbildning (631/1998). Utgångspunkten för den yrkesinriktade utbildningen är att den ska vara kundorienterad och kompetensbaserad. För varje studerande som inleder en utbildning ska det utarbetas en personlig utvecklingsplan för kunnandet, där individuella uppgifter om identifiering, erkännande, förvärvande, utveckling och påvisande av kunnandet och om handlednings- och stödåtgärder förs in. Vid behov förs uppgifter om behov av särskilt stöd in. Med hjälp av planen stöd studerandenas individuella studievägar. De yrkesinriktade examina är yrkesinriktad grundexamen, yrkesexamen och specialyrkesexamen. Förberedande utbildning är förberedande utbildning som förbereder för den grundläggande yrkesutbildningen och utbildning som handleder för arbete och ett självständigt liv.

Enligt 61 § har studerande rätt att i olika inlärningsmiljöer få sådan undervisning och handledning som dels gör det möjligt att uppfylla kraven på yrkesskicklighet och målen för kunnandet enligt examens- eller utbildningsgrunderna, dels stöder de studerandes utveckling till goda, harmoniska och bildade människor och samhällsmedlemmar. En studerande har rätt att få personlig och annan behövlig studiehandledning. Enligt 63 § kan det utöver det som anges i examensgrunderna, som en del av examensutbildningen ordnas studier som stöder studiefärdigheterna. Syftet med dessa studier är att den studerande ska förvärva sådant kunnande som baserar sig på de individuella behoven och som ger honom eller henne förutsättningar att delta i examensutbildning och visa sitt kunnande genom yrkesprov eller på något annat sätt. Utbildningsanordnaren beslutar om ordnandet av studier som stöder studiefärdigheterna och om studiernas innehåll.

En studerande har rätt till särskilt stöd enligt 64 § om han eller hon på grund av inlärningssvårigheter, funktionsnedsättning eller sjukdom eller av någon annan orsak behöver långvarigt eller regelbundet särskilt stöd i sitt lärande och sina studier för att uppfylla kraven på yrkesskicklighet och nå målen för kunnandet enligt examens- eller utbildningsgrunderna. Med särskilt stöd avses planenligt pedagogiskt stöd enligt den studerandes mål och färdigheter samt särskilda undervisnings- och studiearrangemang. Målet för särskilt stöd är att den studerande ska nå den yrkesskicklighet och det kunnande som anges i examens- eller utbildningsgrunderna. I fråga om studerande som får särskilt stöd kan bedömningen av kunnandet i enlighet med grunderna för de yrkesinriktade grundexamina anpassas genom att en individuell bedömning av kunnandet utarbetas för den studerande. Bedömningen av kunnandet kan anpassas bara i den omfattning det är nödvändigt med hänsyn till den studerandes personliga mål och färdigheter. Målet för särskilt stöd är dessutom att främja en total rehabilitering av den studerande i samarbete med dem som producerar rehabiliteringstjänster.

Bestämmelser om krävande särskilt stöd finns i 65 §. En utbildningsanordnare som har fått till uppgift att ordna krävande särskilt stöd ska ordna utbildning för studerande som har stora inlärningssvårigheter eller en svår funktionsnedsättning eller sjukdom som gör att de behöver individuellt, omfattande och mångsidigt särskilt stöd som avses i 64 §.

Enligt 66 § får avvikelser från kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet enligt grunderna för yrkesinriktade grundexamina göras genom att den studerande låter bli att visa

något av det kunnande som förutsätts i examensgrunderna, om 1) de krav på yrkesskicklighet eller de mål för kunnandet som anges i examensgrunderna till någon del är oskäligen för den studerande med hänsyn till förhållandena eller tidigare förvärvat kunnande, eller 2) avvikelserna är motiverade av skäl som har samband med den studerandes funktionsnedsättning eller hälsotillstånd. Målet för avvikelsen är att den studerande ska kunna avlägga en examen även om han eller hon av orsaker som avses i 1 mom. till någon del inte kan uppfylla kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet enligt examensgrunderna. Avvikelse från kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet får göras endast i den omfattning detta är nödvändigt av de orsaker som avses i 1 mom.

Bestämmelser om beslut om särskilt stöd och avvikelse finns i 67 § i lagen. Utbildningsnämnden beslutar om sådant särskilt stöd till de studerande och om sådan anpassning av bedömningen av kunnandet som avses i 64 och 65 § samt om sådan avvikelse från kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet som avses i 66 §. Den studerande och den studerandes vårdnadshavare eller lagliga företrädare ska höras innan beslut enligt detta moment fattas. Utbildningsnämnden ska i den personliga utvecklingsplanen för kunnandet föra in innehållet i det särskilda stöd som tillhandahålls en studerande, anpassning av bedömningen av kunnandet och avvikelse från kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet.

I 101 § finns det bestämmelser om studiesociala förmåner för studerande som får särskilt stöd. Enligt bestämmelsen har studerande som får särskilt stöd enligt 64 § rätt till sådana assistenttjänster och särskilda hjälpmedel som är en förutsättning för deras studier. Studerande som får krävande särskilt stöd enligt 65 § kan dessutom avgiftsfritt ges läroböcker, annat skolmaterial och personlig arbetsutrustning samt om de är inkvarterade erbjudas behövliga hemresor varje vecka och helpension på internatboende eller på något annat inkvarteringsställe. Särskilda bestämmelser gäller för andra tjänster och stödåtgärder som ordnas för studerande på grund av deras funktionsnedsättningar.

Lagen om elev- och studerandevård

Lagen om elev- och studerandevård omfattar tjänster inom elev- och studerandevård från förskoleundervisning till andra stadiets utbildning. Lagen trädde i kraft den 1 augusti 2014. Lagen ökade kommunernas skyldigheter särskilt när det gäller ordnandet av tjänster för gymnasieelever och studerande i yrkesläroanstalt.

Enligt lagen ska kommunen för de studerande vid läroanstalter som finns inom kommunens område ordna tjänster som tillhandahålls av en kurator, ansvarig kurator samt psykolog inom elevhälsan. Kommunen ska ordna de tjänster som avses i lagen för alla studerande vid läroanstalter inom kommunens område oavsett huvudmannen för läroanstalten. De tjänster som ordnas som skol- och studerandehälsovård ordnas med stöd av hälso- och sjukvårdslagstiftningen. Kommunen är skyldig att ordna kurators- och psykologtjänster, och för kommunens egna skolor ska den också ordna de tjänster som tillhandahålls av den ansvariga kuratorn. I undervisning enligt lagen om grundläggande utbildning svarar privata och statliga skolor för ordnandet av dessa tjänster för sina egna elever.

Kommunen ska ge elever och studerande möjlighet till ett personligt samtal med elevhälsans psykolog eller kurator senast den sjunde arbetsdagen vid skolan eller läroanstalten efter det att eleven eller den studerande har begärt detta. I brådskande fall ska möjlighet till ett samtal ges samma eller nästa arbetsdag. Inom den tidsfrist som anges ovan ska tjänsten ordnas även när någon annan har tagit kontakt, om det inte handlar om att ge den som tagit kontakt råd, eller om det av någon annan anledning är uppenbart onödigt att ge möjlighet till ett samtal. Hälsovårdarens arbetstid inom skol- och studerandehälsovården ska ordnas så att eleverna och de

studerande i förekommande fall har möjlighet att besöka hälsovårdarens mottagning också utan tidsbeställning.

Studerandehälsovården omfattar sjukvård, och därför gäller bestämmelserna om att få vård också studerandehälsovården. Enligt hälso- och sjukvårdslagen och lagen om elev- och studerandevård ska de studerande ges möjlighet till att vardagar under tjänstetid omedelbart få kontakt med studerandehälsovården. Bedömning av vårdbehovet och vård som i samband med bedömningen har konstaterats vara medicinskt eller odontologiskt nödvändig ska ordnas i enlighet med 51 § i hälso- och sjukvårdslagen inom studerandehälsovården eller om det inte är möjligt, vid någon annan hälsovårdscentral.

Lagen om elev- och studerandehälsovård ökade kommunens planeringsskyldigheter, eftersom det enligt lagen i den välfärdsplan för barn och unga som avses i 12 § i barnskyddslagen ska antecknas de frågor om elev- och studerandehälsovården som föreskrivs i lag. Därutöver ska utbildnings- och undervisningsanordnarna utarbeta en elevhälsoplan i vilken de frågor som föreskrivs i lag ska tas med. Planeringsskyldigheten omfattar även egenkontroll. Utbildningsstyrelsen bestämmer om utarbetande av en elevhälsoplan i grunderna för läroplanerna eller i någon annan föreskrift.

Lagen förutsätter att det inrättas en sektorsövergripande styrgrupp för elevhälsan som ska ansvara för den allmänna planeringen, utvecklingen, styrningen och utvärderingen av undervisnings- och utbildningsanordnarens elevhälsa. Dessutom ska det finnas en elevhälsogrupp för läroanstalten som svarar för planeringen, utvecklingen, genomförandet och utvärderingen av elevhälsan vid skolan eller läroanstalten samt en sektorsövergripande expertgrupp som tillsätts från fall till fall för utvärdering av stödbehovet och hur elevhälsotjänster ska ordnas för en enskild elev eller studerande eller en viss grupp av elever eller studerande.

2.1.14 Diskrimineringslagen

Den nya diskrimineringslagen (1325/2014) trädde i kraft den 1 januari 2015. Syftet med lagen är att främja likabehandling och förebygga diskriminering samt att effektivisera rättssäkerheten för den som utsatts för diskriminering. Den nya lagen ger ett mer omfattande skydd mot diskriminering än tidigare. Lagen tillämpas på såväl offentlig som privat verksamhet med undantag för verksamhet som hör till privatlivet eller familjelivet och för religionsutövning.

Diskrimineringslagen förbjuder diskriminering. Skyddet mot diskriminering enligt 8 § är likadant oberoende av om diskrimineringen sker på grund av ålder, ursprung, nationalitet, språk, religion, övertygelse, åsikt, politisk verksamhet, fackföreningsverksamhet, familjeförhållanden, hälsotillstånd, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller någon annan omständighet som gäller den enskilde som person. Diskriminering är förbjuden oberoende av om den grundar sig på ett faktum eller ett antagande i fråga om personen själv eller någon annan. Diskriminering som avses i diskrimineringslagen är förutom direkt och indirekt diskriminering även trakasserier, vägran att göra rimliga anpassningar samt instruktioner eller befallningar att diskriminera. Enligt 11 § 1 mom. är särbehandling dock inte diskriminering, om behandlingen föranleds av lag och annars har ett godtagbart syfte och medlen för att uppnå detta syfte är proportionerliga.

Enligt 5 § i diskrimineringslagen har alla myndigheter en skyldighet att främja likabehandling i sin egen verksamhet. En myndighet ska bedöma hur likabehandling uppnås i dess verksamhet och vidta åtgärder som behövs för att främja likabehandling. De främjande åtgärderna ska vara effektiva, ändamålsenliga och proportionerliga med beaktande av myndighetens verksamhetsmiljö, resurser och övriga omständigheter. Myndigheterna ska också ha en plan för de

åtgärder som behövs för att främja likabehandling. Skyldigheten gäller alla diskrimineringsgrunder.

Bedömningen kan inriktas på hur likabehandlingsaspekten i fråga om personer med funktionsnedsättning har beaktats när verksamhetsformer har organiserats samt på hur verksamheten de facto har påverkat situationen för personer med funktionsnedsättning. Hur likabehandling uppnås bedöms bl.a. vid beredning av ärenden, vid beslutsfattande, inom den administrativa verksamheten, inom förvaltningsseden, i ledarskapet, i resultatstyrningen och resultatavtalen, inom den ekonomiska planeringen, inom den strategiska planeringen och i samband med information. I samband med omfattande eller i övrigt viktiga projekt ska det t.ex. bedömas om projektet påverkar rättigheterna, skyldigheterna och villkoren för personer med funktionsnedsättning. På basis av bedömningen vidtar man åtgärder med vilka man strävar efter att ordna offentliga tjänster på ett sätt som bättre beaktar behoven hos personer med funktionsnedsättning. Exempelvis i planläggningsbeslut bör särskild uppmärksamhet fästas vid tillgänglighet. De främjande åtgärderna kan också vara åtgärder för att upptäcka eller förebygga diskriminering eller de kan innebära positiv särbehandling.

I 6 och 7 § i diskrimineringslagen finns det bestämmelser om utbildningsanordnarnas och arbetsgivarnas skyldighet att främja likabehandling och utarbeta en plan för de åtgärder som behövs för att främja likabehandling.

Bestämmelsen i 15 § i diskrimineringslagen förpliktar myndigheter, utbildningsanordnare, arbetsgivare och de som tillhandahåller varor eller tjänster att göra sådana ändamålsenliga och rimliga anpassningar som behövs i det enskilda fallet för att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att på lika villkor som andra utträta ärenden hos myndigheter och få utbildning och arbete samt varor och tjänster som tillhandahålls allmänheten och att klara av sina arbetsuppgifter och avancera i arbetet.

Diskrimineringsombudsmannen, diskriminerings- och jämställdhetsnämnden samt arbetarskyddsmyndigheterna övervakar efterlevnaden av lagen. För diskriminering kan yrkas gottgörelse i tingsrätten.

2.1.15 Kommunallagen

Den nya kommunallagen (410/2015) trädde i kraft den 1 maj 2015. En del av bestämmelserna har tillämpats från och med den 1 juli 2017. Detta gäller bl.a. bestämmelserna om kommunernas organ, ledningen av kommunen, kommuninvånarnas rätt till inflytande, förtroendevalda samt elektroniska förfaranden vid beslutsfattande och kommunikation. I kommunallagen ingår de centrala bestämmelserna om ordnandet av kommunens förvaltning och ekonomi samt om invånarnas möjligheter att delta och påverka. Dessa gäller också möjligheterna att delta och påverka för i kommunen bosatta personer med funktionsnedsättning.

Enligt 1 § 2 mom. i kommunallagen ska kommunen främja sina invånares välfärd och sitt områdes livskraft samt ordna tjänsterna för sina invånare på ett ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbart sätt. I sin verksamhet ska kommunen bedöma verkningarna av beslut, åtgärder och lösningar ur den ekonomiska kontinuitetens, de kommande generationernas och miljöns perspektiv. Samhällets sociala, kulturella, ekologiska och ekonomiska hållbarhet och rättvisa kan stärkas genom att kommunens offentliga service är tillgänglig så att den lämpar sig även för personer med funktionsnedsättning. Så kan man stärka tillgängligheten till samhällets strukturer, funktioner och service, främja förebyggandet av problem och minska utslagningen. Avsikten är att på mångsidiga sätt säkerställa utvecklandet och genomförandet av tjänster och miljöer, så att alla kan använda sig av dem.

Enligt 22 § 1 mom. i kommunallagen har kommuninvånarna och de som utnyttjar kommunens tjänster rätt att delta i och påverka kommunens verksamhet. Således har även i kommunen bosatta personer med funktionsnedsättning och de som utnyttjar funktionshinderservice rätt att delta i och påverka kommunens verksamhet. Dessutom ska fullmäktige sörja för mångsidiga och effektiva möjligheter att delta.

Enligt 22 § 2 mom. i kommunallagen kan deltagande och påverkan främjas i synnerhet genom att

- 1) diskussionsmöten och invånarråd ordnas,
- 2) invånarnas åsikter reds ut innan beslut fattas,
- 3) företrädare för dem som utnyttjar tjänsterna väljs in i kommunens organ,
- 4) möjligheter att delta i ekonomiplaneringen ordnas,
- 5) tjänsterna planeras och utvecklas tillsammans med dem som utnyttjar tjänsterna,
- 6) invånare, organisationer och andra sammanslutningar stöds när de tar egna initiativ till att planera och bereda ärenden.

Förteckningen är inte uttömmande utan ger en bild av de metoder som är tillgängliga. Kommunen beslutar om användningen av de metoder som nämns i momentet och kan också använda andra metoder för att främja deltagande och påverkan. Speciellt i 3–6 punkten betonas deltagande och påverkan som utgår från brukarna. Invånarråd och andra motsvarande metoder är speciellt lämpliga då planeringen utgår från en komplicerad sakfråga. Genom invånarråd kan man främja lika möjligheter att delta för kommuninvånare och servicebrukare samt starkare engagera specialgrupper, t.ex. personer eller olika grupper med funktionsnedsättning, i beredningen av beslut.

Bestämmelserna i 28 § i den nya kommunallagen som gäller tillsättande av råd för personer med funktionsnedsättning är förpliktande. Kommunstyrelsen ska inrätta ett råd för personer med funktionsnedsättning för att garantera möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att delta och påverka. Personer med funktionsnedsättning samt deras anhöriga och organisationer ska ha en tillräcklig representation i rådet. Personer med funktionsnedsättning och de organisationer som företräder dem har värdefulla erfarenheter och annan kunskap som kommunerna kan utnyttja i planeringen och utvecklingen av tjänster och annan verksamhet. Speciell vikt ska fästas vid att personer med funktionsnedsättning själva deltar i rådets arbete.

Kommunstyrelsen ska sörja för verksamhetsförutsättningarna för rådet för personer med funktionsnedsättning. Det finns inga närmare bestämmelser om val av rådet och dess sammansättning, utan man kan bestämma om dem utifrån lokala förhållanden. Kommunstyrelsen kan godkänna en instruktion för rådet för personer med funktionsnedsättning, i vilken man fastställer rådets lagstadgade och eventuella andra uppgifter, antalet ledamöter, vem ledamöterna representerar, rådets mandattid, hur sammanträdena sammankallas, hur ordförande väljs och hur sekreteraruppgifterna sköts samt hur verksamhetsplanen görs upp och verksamhetsberättelsen ges. Rådet för personer med funktionsnedsättning kan vara kommunens eget eller gemensamt för flera kommuner. Det är också möjligt att tillsätta ett kombinerat äldreråd och råd för personer med funktionsnedsättning, om organisationerna för personer med funktionsnedsättning eller seniorer i kommunen eller regionen endast har liten verksamhet.

I 29 § i kommunallagen föreskrivs det om kommunens skyldighet att informera kommuninvånarna, de som utnyttjar kommunens tjänster, organisationer och andra sammanslutningar om kommunens verksamhet. Bestämmelsen omfattar också i kommunen bosatta personer med funktionsnedsättning samt funktionshinderorganisationer. Enligt paragrafen ska kommunen ge tillräcklig information om de tjänster som kommunen ordnar, kommunens ekonomi, ärenden som bereds i kommunen, planer som gäller ärendena och behandlingen av ärendena, beslut

som fattats och beslutens effekter. Kommunen ska informera om hur man kan delta i och påverka beredningen av besluten. Kommunen ska dessutom se till att information om beredningen av ärenden som ska behandlas av organen och som behövs med tanke på tillgången till allmän information läggs ut på det allmänna datanätet när föredragningslistan är färdig. Kommunen ska i sin kommunikation på nätet se till att sekretessbelagda uppgifter inte läggs ut på det allmänna datanätet och att skyddet för privatlivet tillgodoses vid behandlingen av personuppgifter. I kommunikationen ska det användas ett klart och begripligt språk och olika invånargrupperns behov ska beaktas.

2.1.16 Språklagen

Språklagen (423/2003) utgör grunden bl.a. för tryggheten och tillgodosendandet av de språkliga rättigheterna för socialvårdens klienter.

Språklagens syfte är att trygga den i grundlagen tillförsäkrade rätten för var och en att hos domstolar och andra myndigheter använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska. Målet är att vars och ens rätt till rättvis rättegång och god förvaltning garanteras oberoende av språket samt att individens språkliga rättigheter förverkligas utan att han eller hon särskilt behöver begära det. Enligt lagen har myndigheterna rätt att ge bättre språklig service än vad lagen förutsätter.

Lagen tillämpas hos domstolar och andra statliga myndigheter, kommunala myndigheter, självständiga offentligt-rättsliga inrättningar samt hos riksdagens ämbetsverk och republikens presidents kansli, om inte något annat föreskrivs särskilt. Bestämmelser om de språk som används i riksdagens arbete finns i grundlagen och i riksdagens arbetsordning (40/2000). Om inte något annat föreskrivs i respektive lag ska lagen inte tillämpas på universiteten; bestämmelser om universitetens språk finns i universitetslagen (645/1997), evangelisk-lutherska kyrkan; bestämmelser om kyrkans språk finns i kyrkolagen (1054/1993), och inte heller på ortodoxa kyrkosamfundet; bestämmelser om kyrkosamfundets språk finns i lagen om ortodoxa kyrkosamfundet (521/1969). Därtill nämns i lagen vissa andra instanser i fråga om vilka det föreskrivs särskilt om hur lagen ska tillämpas på dem.

I 25 § i språklagen finns bestämmelser om enskildas skyldigheter i fråga om språklig service. Om en offentlig förvaltningsuppgift genom lag eller med stöd av lag hör till en enskild, gäller för denne i uppdraget det som i språklagen föreskrivs om myndigheter. Om en sådan uppgift uppdras åt en enskild med stöd av ett beslut eller någon annan åtgärd av en myndighet eller ett avtal mellan myndigheten och den enskilde, ska myndigheten försäkra sig om att den enskilde i uppdraget ger sådan språklig service som förutsätts i språklagen. Myndigheten ska försäkra sig om detta också när den anförtror en enskild någon annan uppgift än en offentlig förvaltningsuppgift, om detta är nödvändigt för att upprätthålla den servicenivå som språklagen förutsätter.

2.1.17 Samiska språklagen

Bestämmelser om rätten att använda samiska vid kontakten med myndigheter finns i samiska språklagen (1086/2003). Rätten gäller främst samernas hembygdsområde. Till hembygdsområdet hör Enontekis, Enare och Utsjoki kommun samt en del av Sodankyläs område. I nuläget har samerna rätt att använda samiska inom social- och hälsovården i kommunerna i hembygdsområdet och inom Lapplands sjukvårdsdistrikt. Kommunerna har ändå inte lagstadgad skyldighet att ordna social- och hälsovårdstjänster på samiska. Om tjänster inte kan ordnas på

samiska i brist på utbildad personal som kan samiska, uppfylls lagens krav av tolkning till samiska.

I sametingslagen (974/1995) föreskrivs det om språklig och kulturell autonomi för samerna inom samernas hembygdsområde. I lagen nämns social- och hälsovården inte separat. Myndigheterna har med stöd av 9 § en skyldighet att förhandla med sametinget om alla de vittsyftande och betydande åtgärder som omedelbart och på ett särskilt sätt kan inverka på samernas ställning som urfolk och som gäller samernas hembygdsområde. Den förhandlingsskyldighet som nämns i lagen gäller i synnerhet utvecklandet av social- och hälsojänster.

Utöver allmänna statsandelar har det sedan 2002 och för ett budgetår i sänder i statsbudgeten beviljats ett separat statsunderstöd för tryggnad och utveckling av tjänsterna på samiska, för att trygga tillgången till social- och hälsojänster på samiska inom samernas hembygdsområde. Statsunderstödet gäller kostnaderna för social- och hälsojänster som produceras på samtliga samiska språk. Statsunderstödet för social- och hälsojänster på samiska uppgick till 480 000 euro 2016.

2.1.18 Teckenspråkslagen

Teckenspråkslagen (359/2015) trädde i kraft den 1 maj 2015. Lagens syfte är att främja förverkligandet av de språkliga rättigheterna för dem som använder teckenspråk och att öka medvetenheten om dessa rättigheter hos myndigheter och de som använder teckenspråk. Den nya lagen är en kortfattad allmän lag som syftar till att göra hela det regelverk som gäller de teckenspråkigas rättigheter tydligare. De teckenspråkigas språkliga rättigheter tryggas i grundlagen, men de närmare bestämmelserna om dessa rättigheter ingår i lagstiftningen för de olika förvaltningsområdena. Den nya lagen ska dock bidra till att de teckenspråkigas rättigheter beaktas och utvecklas inom de olika förvaltningsområdena.

Teckenspråkslagen syftar till att öka myndigheternas medvetenhet om teckenspråken och om att de som använder teckenspråk är en språk- och kulturgrupp. Syftet är att myndigheterna i högre grad än för närvarande ska beakta de teckenspråkiga vid lagberedningen och beslutsfattandet samt främja de teckenspråkigas möjligheter att använda sitt eget språk och få information på teckenspråk.

Teckenspråkslagen binder inte definitionen av den som använder teckenspråk till en persons hörselskada. Kärngruppen av de teckenspråkiga består av döva och svårt hörselskadade personer, som använder teckenspråk som modersmål. Teckenspråket ska dock anses vara en persons modersmål även då åtminstone någontida av föräldrarna eller något av de äldre syskonen är teckenspråkig och teckenspråk har använts med barnet sedan födseln.

Teckenspråkslagen gäller de två nationella teckenspråken, dvs. det finska och det finlandssvenska teckenspråket. I Finland finns uppskattningsvis ca 4 000–5 000 döva eller hörselskadade som använder teckenspråk. Antalet personer som använder teckenspråk uppskattas vara ca 6 000–9 000. Det finns ca 300 personer som använder det finlandssvenska teckenspråket och av dem är hälften döva. Det finlandssvenska teckenspråket är särskilt hotat.

2.1.19 Lagstiftning om rehabilitering

Enligt 24 § i hälso- och sjukvårdslagen ska kommunen organisera sjukvårdstjänster för invånarna inom sitt område, i vilka ingår också medicinsk rehabilitering. Medicinsk rehabilitering omfattar rådgivning och handledning som gäller rehabilitering, utredning av patientens funkt-

ions- och arbetsförmåga och rehabiliteringsbehov, rehabiliteringsundersökning, terapier som ska förbättra och upprätthålla funktionsförmågan och andra behövliga rehabiliteringsfrämjande åtgärder, hjälpmedelstjänster, anpassningsträning, rehabiliteringsperioder inom slutenvård eller öppen vård som består av behövliga åtgärder som avses ovan. Kommunen svarar också för planeringen av patientens medicinska rehabilitering och utarbetandet av en individuell, skriftlig rehabiliteringsplan.

Bestämmelser om tjänster inom social rehabilitering finns i socialvårdslagen. Social rehabilitering omfattar bl.a. utredning av den sociala funktionsförmågan och rehabiliteringsbehovet, rehabiliteringsrådgivning och rehabiliteringshandledning samt vid behov samordning av rehabiliteringstjänster, träning i att klara av vardagsfunktioner och olika livssituationer, samt gruppverksamhet och stödande av social interaktion. Som en del av boendeservice enligt 21 § i socialvårdslagen tryggas personens rätt till verksamhet som upprätthåller och främjar funktionsförmågan och som en del av service på en institution enligt 22 § i socialvårdslagen rehabilitering enligt klientens individuella behov.

Bestämmelser om rehabilitering som FPA ordnar och ersätter finns i lagen om Folkpensionsanstaltens rehabiliteringsförmåner och rehabiliteringspenningförmåner (566/2005). Enligt 3 § i den lagen ordnar och ersätter FPA yrkesinriktad rehabilitering, krävande medicinsk rehabilitering, rehabiliterande psykoterapi, och enligt prövning annan yrkesinriktad eller medicinsk rehabilitering än ovan avsedd yrkesinriktad eller medicinsk rehabilitering.

Enligt 9 § har en person under 65 år som inte är i offentlig slutenvård rätt att få krävande medicinsk rehabilitering för att klara av arbete, studier eller andra vardagssysslor samt för att vara delaktig, om personen har en sjukdom eller en kroppsskada samt aktivitetsbegränsningar eller delaktighetsinskränkningar som hänför sig till sjukdomen eller kroppsskadan och som orsakar ett rehabiliteringsbehov som varar i minst ett år. Därtill förutsätts det att begränsningen eller inskränkningen är så stor att den medför betydande svårigheter för personen att klara av vardagssysslor och vara delaktig i hemmet, i studier, i arbetslivet eller i andra livssituationer utanför den offentliga slutenvården, samt att den krävande medicinska rehabiliteringen är motiverad för att möjliggöra att personen klarar av vardagssysslor och är delaktig.

FPA ordnar inte medicinsk rehabilitering som omedelbart anknyter till sjukvården och inte heller som rehabilitering sådan verksamhet som enbart har ett terapeutiskt syfte.

I 7 § finns bestämmelser om den yrkesinriktade rehabiliteringens innehåll. Med stöd av 12 § ordnar FPA rehabilitering enligt prövning med ett anslag som riksdagen årligen beviljar. Som rehabilitering enligt prövning ordnas bl.a. rehabiliteringskurser och anpassningsträningskurser, neuropsykologisk rehabilitering och multiprofessionell individuell rehabilitering.

Arbetspensionsanstalterna ordnar yrkesinriktad rehabilitering för arbetstagare och företagare som är etablerade i arbetslivet. Med yrkesinriktad rehabilitering hjälper man en arbetstagare eller företagare att stanna kvar i arbetslivet eller främjar man återgång till arbete. Bestämmelser om rätt till arbetspensionsrehabilitering finns i arbetspensionslagarna, som finns uppräknade i 3 § i lagen om pension för arbetstagare (395/2006).

Olycksfallsförsäkringsanstalterna ersätter yrkesinriktad och medicinsk rehabilitering när rehabiliteringsbehovet beror på ett olycksfall i arbetet eller en yrkessjukdom. Bestämmelser om förutsättningar för ersättning av rehabilitering och om innehållet i ersättningsbar rehabilitering finns i lagen om olycksfall i arbetet och om yrkessjukdomar (459/2015) och i fråga om lantbruksföretagare och stipendiater i lagen om lantbruksföretagares olycksfall i arbetet och yrkessjukdomar (873/2015). Därtill finns det lagstiftning om olycksfallsförsäkringar som gäller bl.a. rehabilitering av beväringsmän, personer som skadats i militärtjänst och idrottare.

Trafikförsäkringsanstalter ersätter rehabilitering i anknytning till arbets- och inkomstförmåga samt arbets- och funktionsförmåga när rehabiliteringsbehovet beror på en trafikskada. Bestämmelser om förutsättningar för ersättning och om innehållet i rehabilitering som ersätts enligt trafikförsäkringslagen finns i lagen om rehabilitering som ersätts enligt trafikförsäkringslagen (626/1991). Som kostnader för rehabilitering ersätts undersökningar för att reda ut rehabiliteringsbehovet och rehabiliteringsmöjligheterna, rehabiliteringsperioder i öppenvård eller anstaltsvård, hjälpmedel, ändringsarbeten i bostaden, anpassningsträning, resekostnader för rehabilitering, för personer med svår funktionsnedsättning tilläggskostnader för serviceboende, tolktjänster samt andra jämförbara rehabiliteringskostnader.

Den av social- och hälsovårdsministeriet tillsatta kommittén som dryftar rehabiliteringsreformen lämnade sina förslag till ministeriet i november 2017.

2.1.20 Lagen om handikappförmåner

Syftet med de handikappförmåner som FPA beviljar är enligt lagen om handikappförmåner (570/2007) att stödja funktionshindrade eller långvarigt sjuka personers förmåga att klara av sitt dagliga liv, deras deltagande i arbetslivet eller studier, upprätthållandet av deras funktionsförmåga samt deras boende hemma, rehabilitering och vård. Erhållandet av handikappförmån baserar sig på en utredning av personens hälsotillstånd som lämnas till Folkpensionsanstalten.

Handikappförmånerna består av handikappbidrag för personer under 16 år, handikappbidrag för personer över 16 år, vårdbidrag för pensionstagare samt veteran tillägg som en del av vårdbidraget.

Handikappbidrag och vårdbidrag beviljas tills vidare eller för viss tid. Handikappbidragen och vårdbidraget har enligt personens behov av stöd graderats i bidrag med grundbelopp, förhöjt belopp och högsta belopp.

Handikappbidrag för personer under 16 år

Rätt till handikappbidrag har personer under 16 år i fråga om vilka vården, omvårdnaden och rehabiliteringen i anslutning till sjukdom, lyte eller skada i minst sex månader innebär större belastning och bundenhet än vad som är vanligt jämfört med friska barn i samma ålder.

Som handikappbidrag beviljas

- 1) handikappbidrag med grundbelopp 92,14 euro i månaden, om belastningen och bundenheten gäller minst varje vecka,
- 2) handikappbidrag med förhöjt belopp 215,00 euro i månaden, om belastningen och bundenheten är krävande eller upptar avsevärd tid varje dag, eller
- 3) handikappbidrag med högsta belopp 416,91 euro i månaden, om belastningen och bundenheten är krävande och pågår dygnet runt.

Handikappbidrag för personer över 16 år

Rätt till handikappbidrag har en person som fyllt 16 år och vars funktionsförmåga på grund av sjukdom, lyte eller skada beräknas vara nedsatt åtminstone ett år utan avbrott. Dessutom förut-

sätts det att sjukdomen, lytet eller skadan medför olägenhet, hjälpbehov eller behov av handledning och tillsyn.

Som handikappbidrag beviljas

1) handikappbidrag med grundbelopp 92,14 euro i månaden, om sjukdomen, lytet eller skadan vållar väsentlig olägenhet,

2) handikappbidrag med förhöjt belopp 215,00 euro i månaden, om sjukdomen, lytet eller skadan vållar betydande olägenhet eller om personen när det gäller personliga rutiner, hushållsarbete och skötsel av ärenden utanför hemmet regelbundet och minst varje vecka upprepat behöver en annan persons hjälp, handledning eller tillsyn, eller

3) handikappbidrag med högsta belopp 416,91 euro i månaden, om personen är svårt funktionshindrad eller om han eller hon när det gäller ett flertal personliga rutiner har ett dagligt, tidskrävande behov av en annan persons hjälp eller om sjukdomen, lytet eller skadan i betydande utsträckning medför regelbundet behov av handledning och tillsyn.

Den som är blind, rörelsehindrad eller barndomsdöv har rätt att få handikappbidrag med högsta belopp.

Vårdbidrag för pensionstagare

Rätt till vårdbidrag har en i lagen avsedd person som fyllt 16 år som får pension. Dessutom förutsätts att personens funktionsförmåga kan beräknas vara nedsatt på grund av sjukdom, lyte eller skada åtminstone ett år utan avbrott och att sjukdomen, lytet eller skadan medför hjälpbehov eller behov av handledning och tillsyn. Som vårdbidrag beviljas

1) vårdbidrag med grundbelopp 70,52 euro i månaden, om personen när det gäller personliga rutiner, hushållsarbete och skötsel av ärenden utanför hemmet regelbundet och minst varje vecka upprepat behöver en annan persons hjälp eller handledning och tillsyn,

2) vårdbidrag med förhöjt belopp 153,63 euro i månaden, om personen när det gäller ett flertal personliga rutiner har ett dagligt, tidskrävande behov av en annan persons hjälp eller om sjukdomen, lytet eller skadan i betydande utsträckning medför regelbundet behov av handledning och tillsyn, eller

3) vårdbidrag med högsta belopp 324,85 euro i månaden, om personen behöver fortgående vård och tillsyn.

Den som är blind eller rörelsehindrad har rätt till åtminstone vårdbidrag med grundbelopp.

I 9 a § föreskrivs det om veteran tillägg.

I 10 § finns det bestämmelser om särskilda kostnader. När förutsättningarna för bidrag med grundbelopp uppfylls och de särskilda kostnaderna på grund av personens sjukdom, lyte eller skada kan bedömas stiga till minst det förhöjda beloppet för bidraget, får handikappbidrag för personer under 16 år, handikappbidrag för personer över 16 år och vårdbidrag för pensionstagare beviljas till förhöjt belopp. I lagen anges de särskilda kostnader som kan beaktas.

Enligt 12 § beaktas i handikappbidragets och vårdbidragets belopp de förmåner som anges i lagen och som betalas till en person på grund av samma sjukdom, lyte eller skada.

I 27 § finns det särskilda bestämmelser om betalning av handikappbidrag för personer under 16 år. Bestämmelserna avser bl.a. sådana situationer där socialnämnden placerar ett barn i familjevård eller i en boendeenhet.

De kostnader som förorsakas Folkpensionsanstalten på grund av handikappförmåner ersätts med statsmedel.

2.1.21 Lagen om transportservice och lagen om ändring av lagen om transportservice

Med det i november 2015 inledda transportsbalksprojektet genomförs spetsprojekten enligt regeringsprogrammet för statsminister Juha Sipiläs regering om skapande av en tillväxtmiljö för digital verksamhet och att göra regleringen smidigare. På grund av det omfattande innehållet beslutades det att transportsbalksprojektet ska genomföras i tre faser. Mål för projektet är att avlägsna de hinder för digitalisering, automation och ibruktagande av nya innovationer som ingick i den gällande lagstiftningen. Målet med propositionen är att skapa en så lätt, konsekvent och teknikneutral reglering som möjligt genom att upphäva den splittrade regleringen i flera olika författningar om marknaderna inom vägtrafiken och genom att samla de centrala elementen från dem i en ny lag.

Vid beredningen har man beaktat likabehandling och icke-diskriminering enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning samt förslaget till Europaparlamentets och rådets direktiv (2015/0278/EU) om tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar vad gäller tillgänglighetskrav för produkter och tjänster (tillgänglighetsdirektivet för produkter och tjänster). Direktivet ska gälla all trafik. Enligt direktivet ska vid information om bl.a. flyg-, buss-, järnvägs- och vattentrafik informationsinnehållet kunna uppfattas med mer än ett sinne. I fråga om alla trafikformer har det i EU-direktivet också fästs särskild uppmärksamhet vid rätten för personer med funktionsnedsättning och personer med nedsatt rörlighet att resa och om deras rätt att få assistans. Bestämmelserna varierar något mellan de olika trafikformerna.

I reformen anges det i ett beslut om det maximala antalet taxitillstånd till hur många tillstånd som det inkluderas krav i råga om tillgängligheten. I taxitillstånd kan det vid behov införlivas krav på att materielens tillgänglighet. Taxitillstånd beviljas dock inte endast för transporter av en viss grupp, utan transporträtten är alltid allmän. Med tillgänglighet avses i reformen det att materielen uppfyller kraven på antingen invalidtaxi eller annan tillgänglig taxibil enligt förordningen om fordon konstruktion och utrustning (1256/1992) och kommunikationsministeriets förordning om kvalitetskraven på tillgängligheten i fordon som används i taxitrafiken (723/2009). Utgångspunkten för båda fordonstyperna är att de kan användas av personer som använder rullstol, det finns tillräckligt med utrymme för passagerare, det är lätt att ta sig in i bilen och att anordningen för att spänna fast rullstolen är tillförlitlig. Den största skillnaden mellan en invalidtaxi och en tillgänglig taxibil är att en invalidtaxi är avsedd för transport av minst två klienter som använder rullstol.

I den första fasen av projektet togs i lagen om transportservice (320/2017) in bestämmelser om vägtrafikmarknaden och tjänster inom vägtrafiken. Lagen har huvudsakligen trätt i kraft den 1 juli 2018. I den andra fasen tas i lagen utöver vägtrafiken också in bestämmelser om flyg-, sjö- och spårtrafik så, att de bildar en konsekvent helhet tillsammans med bestämmelserna om vägtrafiken. Lagen om ändring av lagen om transportservice (301/2018) trädde i kraft den 1 juli 2018. I projektets tredje fas bedöms transportsystemets funktionssäkerhet genom förpliktelser som gäller beredskap för branschens tjänsteproducenter och kvalitetskrav. Dessutom kompletteras den tidigare regleringen eventuellt i fråga om vissa detaljer såsom kraven på yrkeskom-

petens. Projektet tillsattes i februari 2018 och dess mandatperiod pågår till utgången av år 2018.

2.1.22 Klientprocessen inom funktionshinderservice

De centrala delarna i klientprocessen inom funktionshinderservice är inledande av ärendet, bedömning av servicebehovet, utarbetande av en klientplan, fattande av beslut i fråga om en enskild klient, genomförande av tjänsterna och uppföljning av tjänsterna samt konsekvensbedömning. I en del fall omfattar klientprocessen även det att klientförhållandet avslutas. I de olika delarna av klientprocessen kan ansvaret för genomförandet variera, men den person som ansvarar för hela processen ska ha ett välfungerande samarbete med klienten och de yrkespersoner som deltar i processen.

Bestämmelser om klientprocessen inom funktionshinderservice och om åtgärderna i samband med den finns i allmänna lagar och speciallagar inom socialvården. Utöver handikappservice-lagen styrs verksamheten av bl.a. socialvårdslagen, klientlagen och förvaltningslagen (434/2003). I dem alla finns det bestämmelser som anknyter till klientprocessen, som i viss mån avviker från varandra.

Klientprocessen inom funktionshinderservice inleds när ett ärende blir anhängigt. Enligt 34 § i socialvårdslagen inleds ett socialvårdsärende på ansökan eller när en arbetstagare inom kommunens socialvård annars i sitt arbete har fått kännedom om en person som eventuellt behöver socialservice. Det är viktigt att noggrant fastställa när ärendet blir anhängigt, eftersom från det att ärendet blivit anhängigt räknas de tidsfrister som anges i socialvårdslagen och handikappservice-lagen. En klientrelation i socialvården inleds på ansökan eller när handläggningen av ett ärende som inletts på ett annat sätt påbörjas eller när en person ges socialservice.

Bestämmelser om bedömning av servicebehovet i 36 § i socialvårdslagen. Enligt bestämmelsen har var och en rätt till att det i brådskande fall görs bedömning av servicebehovet. Bedömningen av servicebehovet ska påbörjas utan dröjsmål och slutföras utan ogrundat dröjsmål. Enligt 3 a § i handikappservice-lagen ska utredningen av behovet av service inledas senast den sjunde vardagen efter det att det för att få service tagits kontakt med den myndighet i kommunen som ansvarar för socialservicen. I socialvårdslagen finns det också bestämmelser om bedömning av servicebehovet i icke-brådskande fall, när bedömningen gäller en person som fyllt 75 år, en person som får vårdbidrag med högsta belopp från FPA eller ett barn som behöver särskilt stöd. I icke-brådskande fall är kommunen skyldig att ordna åt en person som fyllt 75 år och åt en person som får vårdbidrag med högsta belopp bedömning av behovet av social service senast den sjunde vardagen efter det att klienten, en anhörig eller en närstående eller klientens lagliga företrädare har kontaktat den kommunala myndighet som ansvarar för socialservicen för att få service. Motsvarande bestämmelse gäller också i fråga om barn som behöver särskilt stöd, beträffande vilka det därtill föreskrivs att bedömningen ska bli klar senast tre månader från inledningen.

Bedömning av servicebehovet är alltid en individuell process. För bedömningen av servicebehovet svarar en sådan yrkesutbildad person inom socialvården enligt 3 § i lagen om yrkesutbildade personer inom socialvården (817/2015) som är ändamålsenlig för bedömningen, inom funktionshinderservice vanligen en socialarbetare. För bedömningen av servicebehovet hos barn som behöver särskilt stöd och andra personer som behöver särskilt stöd ansvarar en socialarbetare i tjänsteförhållande. Enligt 37 § i socialvårdslagen omfattar bedömningen av servicebehovet

1) en sammanfattning av klientens situation samt av behovet av socialservice och särskilt stöd,

2) de slutsatser som en yrkesutbildad person inom socialvården har dragit om förutsättningarna för klientrelationen,

3) klientens åsikt om och syn på sitt servicebehov, om det inte finns ett uppenbart hinder för att i samarbete med klienten bedöma servicebehovet,

4) en bedömning som klienten och en yrkesutbildad person inom socialvården har gjort om behovet av en egen kontaktperson enligt 42 §.

Handikappservicelagen och handikappserviceförordningen förutsätter att personens handikapp eller grava handikapp bedöms tjänstespecifikt och i förhållande till personens livsmiljö. Definitionen av handikapp eller gravt handikapp sker individuellt. Bedömningen ska rikta sig på att utreda funktionshinder och också till bedömning av huruvida den skada eller sjukdom som handikappservicelagen förutsätter är långvarig.

Som stöd för bedömningen av servicebehovet och beslutsfattandet bedöms också klientens funktionsförmåga. Kommunerna beslutar metoden för bedömning av funktionsförmågan. Den valda metoden ska vara användbar just för den klienten, i den omgivningen och för det ändamål som den är avsedd för. Individuella bedömningar av klienters funktionsförmåga producerar också information som kan utnyttjas på kommunnivå t.ex. för att bygga upp servicestrukturen.

Bedömningen av servicebehovet kompletteras med en klientplan. Klient- eller serviceplanen fungerar som grund och motivering för de tjänster som beviljas klienten. Syftet med serviceplanen är också att främja tjänsternas planmässighet, målinriktning, och bedömningen av tjänsternas genomslag i förhållande till klientens och klientens familjs behov.

En socialarbetare inleder utarbetandet av en individuell serviceplan och samordnar utarbetandet av den. Planen utarbetas ofta i en multiprofessionell grupp tillsammans med klienten. I 3 a § i handikappservicelagen finns det bestämmelser om serviceplanen med hänvisning till 7 § i klientlagen. I paragrafen föreskrivs det också att planen ska göras upp utan obefogat dröjsmål, och att den ska ses över om den handikappades servicebehov eller omständigheter förändras samt även annars vid behov. Enligt 7 § i klientlagen ska för klienten utarbetas en serviceplan eller någon annan motsvarande plan i samförstånd med klienten och dennes anhöriga, om det inte är fråga om tillfällig rådgivning och handledning eller om det inte i övrigt är uppenbart onödigt att utarbeta en plan. En motsvarande bestämmelse om klientplan finns i socialvårdslagen, där det också finns närmare bestämmelser om planens innehåll (39 §).

En del av de tjänster som en person med utvecklingsstörning behöver ordnas som specialomsorger om utvecklingsstörda. Också de antecknas i serviceplanen. I specialomsorgsprogrammet antecknas alla de tjänster som personen beviljas med stöd av specialomsorgslagen, oberoende av var och av vem tjänsterna de facto ordnas. Enligt 34 § i specialomsorgslagen ska programmet såvitt möjligt göras upp i samarbete med personen själv och hans eller hennes lagliga företrädare eller anhöriga eller andra närstående samt med det organ som svarar för socialvården. Programmet ska ses över vid behov.

Enligt 45 § i socialvårdslagen har klienten rätt att få ett skriftligt beslut om ordnandet av socialservicen. Ett ärende som gäller brådskande åtgärder ska handläggas och beslutet ska fattas utan dröjsmål utifrån tillgängliga uppgifter, så att klientens rätt till nödvändig omsorg och försörjning inte äventyras. I fall som inte är brådskande ska beslut fattas utan ogrundat dröjsmål efter det att ärendet inletts. I 3 a § i handikappservicelagen finns det en specialbestämmelse som är noggrannare än den i socialvårdslagen, enligt vilken beslut om service och stöd ska fattas utan obefogat dröjsmål och senast inom tre månader från ansökan, om inte utredningen

av ärendet av särskilda skäl kräver längre behandlingstid. När tjänster enligt serviceplanen beviljas, är det en socialarbetare som fattar besluten om inte någon annan myndighet ansvarar för beslutsfattandet.

I 45 § i socialvårdslagen finns det bestämmelser om verkställande av beslutet, som också gäller service enligt handikappservicelagen och specialomsorgslagen. I brådskande fall ska beslutet verkställas utan dröjsmål och i fall som inte är brådskande utan ogrundat dröjsmål. Beslutet ska dock verkställas senast inom tre månader från det att ärendet inletts. Tiden kan vara längre än detta om utredningen av ärendet av något särskilt skäl kräver en längre handläggningstid eller om verkställigheten fördröjs av något annat särskilt skäl som hänger samman med klientens behov. Bestämmelser om beslut i förvaltningsärenden finns i 7 kap. i förvaltningslagen.

I kommunerna ansvarar kommunens behöriga organ för utarbetandet av specialomsorgsprogrammet. Uppgiften kan ha delegerats antingen till ledargruppen för specialomsorger eller en enskild tjänsteinnehavare. I samkommuner godkänns specialomsorgsplaner av ledargruppen för specialomsorger. Medlemmar i gruppen är minst tre ledande tjänsteinnehavare inom kommunalförbundet så, att medicinsk och pedagogisk expertis samt sakkunskap i socialvård är företrädda i ledargruppen. Om ett specialomsorgsprogram ska det fattas ett beslut i vilket ändring kan sökas. Regionförvaltningsverket kan besluta att specialomsorgsprogrammet ska ändras till behövliga delar.

Service på grund av handikapp är ofta långvarig. Enligt 38 § i socialvårdslagen ska för personer vars stödbehov är bestående eller långvarigt stödet om möjligt ordnas så att servicens kontinuitet tryggas, om det inte ligger i klientens intresse att ändra servicen. Det hur målen i de planer som gjorts för klienten uppfylls, och deras inverkan på klientens liv, ska följas upp och bedömas kontinuerligt. Genom bedömningen synliggörs ändringar i klientens situation och eventuella ändrade servicebehov. I bedömningen kan utöver klienten också delta alla de aktörer som är verksamma med klienten eller som inverkar på klientens angelägenheter.

Enligt 34 § i socialvårdslagen avslutas klientrelationen när det antecknas för kännedom i socialvårdens klienthandling att det saknas grund för att ordna socialvård. I lagen finns inga särskilda bestämmelser om hur klientrelationen inom handikappservice avslutas.

2.2 Klienter inom handikappservice och inom specialomsorgerna

2.2.1 Allmänt

Statistikcentralen samlar årligen in uppgifter om socialservice för personer med funktionsnedsättning för statistiken över kommunernas och samkommunernas ekonomi och verksamhet. Det finns t.ex. statistik över antalet klienter i central handikappservice enligt handikappservicelagen, antalet klienter i institutionsvård och i boendetjänster för personer med utvecklingsstörning samt kostnadsuppgifter för vissa tjänster. Dessutom har Institutet för hälsa och välfärd med tre års mellanrum samlat in sådana uppgifter om kommunernas handikappservice kompletterar verksamhetsstatistiken. Från de sex största kommunerna fås årligen mer detaljerade uppgifter om handikappservicen och service för personer med utvecklingsstörning med hjälp av vilka man i viss mån också kan bedöma den riksomfattande situationen.

En person med funktionsnedsättning kan få socialservice med stöd av socialvårdslagen, handikappservicelagen och specialomsorgslagen. En del av socialservicen för äldre och personer med funktionsnedsättning har i statistiken över kommunernas ekonomi och verksamhet slagits samman i en och samma utgiftskategori. Utifrån den riksomfattande statistik som finns att

tillgå för närvarande är det inte möjligt att ta fram en helhetsbedömning av användningen av och kostnaderna för den socialservice som personer med funktionsnedsättning använder.

2.2.2 De totala kostnaderna för service- och stödinsatser enligt handikappservicelagen samt för specialomsorger

De totala kostnaderna för service- och stödinsatserna i enlighet med handikappservicelagen liksom antalet klienter som tar del av sådana service- och stödinsatser som omfattas av den subjektiva rätten har ökat konstant sedan början av 1990-talet. År 2016 uppgick de totala kostnaderna för service- och stödinsatser i enlighet med handikappservicelagen till 644,0 miljoner euro. Kostnaderna ökade 9,8–13,7 procent per år under åren 2010–2013. År 2015 var ökningen 10,0 procent och 2016 var den 4,0 procent. I de sex största kommunerna utgjordes 98,8 procent av kostnaderna för serviceinsatser i enlighet med handikappservicelagen av kostnader för serviceinsatser som omfattas den subjektiva rätten år 2016.

Det finns ingen direkt riksomfattande statistik över de totala kostnaderna för specialomsorger om personer med utvecklingsstörning. Den senaste helhetsbedömningen av kostnaderna för specialomsorger om personer med utvecklingsstörning gäller 2004, då de totala kostnaderna för specialomsorgerna beräknades uppgå till 480 miljoner euro (Kumpulainen 2007). I de sex största städerna uppgick de totala kostnaderna för specialomsorgerna till sammanlagt 242,8 miljoner euro år 2016. Reellt sett ökade utgifterna 17,9 procent åren 2012–2016 och 3,2 procent år 2016. I de sex största kommunerna bodde år 2016 31,7 procent av Finlands befolkning.

2.2.3 Klienter som får särskild funktionshinder inom socialvården och tjänstespecifika kostnader

Enligt en separat utredning som Institutet för hälsa och välfärd gjorde 2012 anlitas service enligt handikappservicelagen och specialomsorgstjänster enligt specialomsorgslagen av ca 2 procent av befolkningen, vilket är ca 110 000–120 000 personer. Av dem är ca 23 000–25 000 personer med utvecklingsstörning. Allt fler personer med utvecklingsstörning får service enligt både specialomsorgslagen och handikappservicelagen. (Nurmi-Koikkalainen 2013, kommunenkät av Institutet för hälsa och välfärd 2014.)

Andelen personer som får särskild service och behovet av särskild service varierar mellan kommunerna. Behovet av särskild service påverkas t.ex. av tjänsternas och livsmiljöernas tillgänglighet samt tillgången till och kvaliteten hos närservice.

Färdtjänst

Vid ordnandet av färdtjänst och följeslagarservice enligt handikappservicelagen betraktas som personer med svår funktionsnedsättning de som har särskilda svårigheter att röra sig och som på grund av sin funktionsnedsättning eller sin sjukdom inte kan anlita de kollektiva färdmedlen utan oskäligt stora svårigheter. Färdtjänst ordnas inte för personer som har rätt till den med stöd av någon annan lag.

Av de tjänster som tillhandahålls med stöd av handikappservicelagen är färdtjänsten den som används av flest klienter. År 2016 fick 98 103 personer färdtjänst. Av dem hade 65 procent fyllt 65 år. År 2016 uppgick kostnaderna för färdtjänsten till 151,1 miljoner euro, vilket är ungefär en fjärdedel (23,5 procent) av kostnaderna för servicen enligt handikappservicelagen. Kostnaderna ökade med drygt 7 procent 2010–2012 och med drygt 3 procent 2013. År 2014 var ökningen 5,3 procent, men åren 2015 och 2016 minskade kostnaderna med 0,2–0,7 procent per år.

Personlig assistans

Vid ordnandet av personlig assistans enligt handikappservicelagen anses som gravt handikappad den som till följd av ett långvarigt eller framskridande handikapp eller en sådan sjukdom nödvändigt och upprepade gånger behöver en annan persons hjälp för att klara de funktioner som hör till normal livsföring hemma och utanför hemmet. Personlig assistans ges inte till dem vars behov av hjälp i främsta hand beror på sjukdomar och funktionsnedsättningar som har samband med normalt åldrande. Kommunen har dock inte särskild skyldighet att ordna personlig assistans, om tillräcklig omsorg om personen med gravt handikapp inte kan tryggas genom åtgärder inom den öppna vården.

Personlig assistans omfattas av den subjektiva rätten från och med den 1 januari 2009. Personlig assistans är mätt i antalet klienter den handikappservice som har ökat mest de senaste åren. År 2016 fick 21 079 personer personlig assistans. Jämfört med året innan har ökningen av antalet personer som får personlig assistans årligen varit: år 2010 36,2 procent, år 2011 25,8 procent, år 2012 19 procent, år 2013 13,1 procent, år 2014 14,1 procent, år 2015 9,5 procent och år 2016 10,9 procent. När det gäller personlig assistans är den största klientgruppen personer i yrkesverksam ålder (62 procent). Under de senaste åren har antalet personer över 65 år som får personlig assistans ökat, från år 2015 till 2016 ökade deras antal med 15,3 procent. Hälften (49 procent) av kommunerna bedömde att personer med utvecklingsstörning har tillgång till tillräcklig personlig assistans i förhållande till behovet (Nurmi-Koikkalainen 2013).

I de kommuner som besvarade den kommunenkät (2016) som gjordes av Institutet för hälsa och välfärd låg tyngdpunkten för det beviljade timantalet gällande personlig assistans på ett litet antal veckotimmar. Av de klienter som fick personlig assistans fick 52,5 procent assistans i medeltal under 10 timmar per vecka, och 24,4 procent fick assistans 10–24 timmar per vecka. Det vanligaste sättet att ordna assistans var genom personlig assistent, där klienten är assistentens arbetsgivare. Personlig assistans hade ordnats enligt arbetsgivarmodellen för 57,1 procent av klienterna och som köpta tjänster för var fjärde (24,4 procent) klient. Kommunen ordnade assistansen själv eller i samarbete med andra kommuner för 3,7 procent av klienterna. Assistansen ordnades med hjälp av servicesedlar för 9,8 procent av klienterna. Personlig assistans ordnades som en kombination av olika arrangemang för 5,0 procent av klienterna. De största ändringarna jämfört med år 2013 var att användningen av arbetsgivarmodellen hade minskat och användningen av servicesedel ökat.

Från och med år 2015 har kostnaderna för personlig assistans samlats separat i den ekonomiska statistiken över kommuner och samkommuner. Kostnaderna för personlig assistans uppgick till 197,7 miljoner euro år 2015. Kostnaderna uppgick till 221,1 miljoner euro år 2016, vilket utgjorde 34,3 procent av kostnaderna enligt handikappservicelagen.

Serviceboende

När det gäller att ordna sådant serviceboende som avses i handikappservicelagen anses som en person med gravt handikapp den som på grund av sitt handikapp eller sin sjukdom fortlöpande, under olika tider av dygnet eller annars i särskilt stor utsträckning behöver en annan persons hjälp för att klara av sina dagliga sysslor. Kommunen har dock inte särskild skyldighet att ordna serviceboende, om tillräcklig omsorg om personen med gravt handikapp inte kan tryggas genom åtgärder inom den öppna vården.

År 2016 omfattade serviceboendet för personer med svår funktionsnedsättning 6 214 personer. Antalet klienter har under de senaste åren ökat med drygt 2,2–8,3 procent de olika åren. Knappa tre fjärdedelar (67,1 procent) av dem som omfattades av serviceboende var personer i

yrkesverksam ålder 2016. År 2016 ökade antalet personer över 65 år som är klienter inom boendeservice med 11,2 procent.

Kostnaderna för serviceboende utgör uppskattningsvis en fjärdedel av kostnaderna för service enligt handikappservicelagen. Kostnaderna för serviceboende enligt handikappservicelagen uppgick år 2015 till cirka 50,1 miljoner euro i de sex största kommunerna.

Ändringsarbeten i bostad samt redskap och anordningar som hör till bostaden

När det gäller att enligt handikappservicelagen ersätta kostnader för ändringsarbeten i bostaden samt att anskaffa redskap eller anordningar till bostaden betraktas som person med gravt handikapp den som på grund av handikapp eller sjukdom har särskilt svårt att förflytta sig eller i övrigt klara sig på egen hand i sin varaktiga bostad. Kommunen har dock inte särskild skyldighet att ordna ändringsarbeten i bostad samt redskap och anordningar som hör till bostaden, om tillräcklig omsorg om personen med gravt handikapp inte kan tryggas genom åtgärder inom den öppna vården.

År 2016 fick 10 728 personer stöd för ändringsarbeten i bostad samt redskap och anordningar som hör till bostaden. Av de som beviljades stöd hade drygt hälften (55,2 procent) fyllt 65 år. I de sex största kommunerna utgjorde ersättningarna för ändringsarbeten i bostad samt redskap och anordningar som hör till bostaden 1,1 procent av de totala kostnaderna för service enligt handikappservicelagen.

Institutions- och boendeservice för personer med utvecklingsstörning

Det bedöms att det finns ca 40 000 personer med utvecklingsstörning i Finland. Enligt en uppskattning från Kehitysvammaliitto bor ca 9 000 av dem självständigt och ca 17 000 hos anhöriga. Cirka 13 000 personer bor inom boendeservice och i institutionsvård bor ca 1 000 personer.

Ändringen av servicestrukturen från institutionsvård för personer med utvecklingsstörning till boendeservice som ges dygnet runt, alltså till s.k. assisterat boende har pågått hela 2000-talet. I vård vid institutioner för personer med utvecklingsstörning fanns det i slutet av 2016 sammanlagt 920 klienter, av vilka 795 var i långvarig vård. Mängden klienter i assisterat boende för personer med utvecklingsstörning (personal på plats dygnet runt) ökade med 7,3 procent och antalet uppgick vid utgången av 2016 till 7 628 personer. I antalet klienter inom så kallat styrt boende för personer med utvecklingsstörning har inga större ändringar skett de senaste åren, vid utgången av 2016 var de 1 954. Antalet klienter inom stödboende har under de senaste åren ökat, år 2016 var de 1 684 personer.

I de sex största kommunerna uppgick kostnaderna för boendeservice enligt specialomsorgslagen till 137,8 miljoner euro år 2016. Kostnaderna ökade med 6,8 procent från år 2015.

Kostnaderna för service på en institution för personer med funktionsnedsättning ökade på 2000-talet ständigt fram till 2009. Den hittills största kostnadsminskningen skedde 2016, då kostnaderna var 150,1 miljoner euro.

Verksamhet under dagtid

Verksamhet under dagtid enligt handikappservicelagen gavs enligt den kommunenkät som 2016 utfördes av Institutet för hälsa och välfärd till sammanlagt 1 729 klienter i de kommuner som besvarade enkäten. Nästan en tredjedel (34,9 procent) av dem var i åldern 18–44 år. I de

sex största kommunerna utgjorde kostnaderna för verksamhet under dagtid enligt handikappservice- och stödservice lagen 2,2 procent av all service enligt handikappservice- och stödservice lagen 2016.

Verksamhet under dagtid enligt specialomsorgslagen gavs enligt den kommunenkät som 2016 utfördes av Institutet för hälsa och välfärd till sammanlagt 9 844 klienter i de kommuner som besvarade enkäten. Lite mer än hälften (57,6 procent) var i åldern 18–44 år.

Familjevård och stöd för närståendevård

I familjevård vårdades år 2016 sammanlagt 1 403 personer med funktionsnedsättning. Antalet mottagare av stöd för närståendevård och utgifterna för vårdarvoden för närståendevård har ökat varje år. År 2016 var något under en femtedel (16,6 procent) av de 46 101 personer som sköttes med närståendevård i åldern 18–64 år, och nästan lika många (16,2 procent) var under 18 år. Största delen (67,2 procent) av dem som vårdades hade fyllt 65 år. I vårdarvoden för stöd för närståendevård betalade kommunerna sammanlagt 206,9 miljoner euro år 2015. De tjänster som ingår i stödet för närståendevård beräknas ligga på ungefär samma nivå som vårdarvodena. Av de personer med funktionsnedsättning som bor hos anhöriga fick ca 42 procent stöd för närståendevård 2012 (Nurmi-Koikkalainen 2013).

Vård av andningsförlamningspatienter

När den senaste statistikutredningen gjordes 2009 fanns det sammanlagt 106 andningsförlamningspatienter och 1 161 patienter med andningssvikt. De senaste uppgifterna om kostnader är från 2004, då antalet patienter som fått beslut om andningsförlamning var 135. Kostnaderna för patienternas vård uppgick då till 27 miljoner euro per år.

Tabell 1. Kostnader för institutionsvård av personer med funktionsnedsättning och kostnader för service- och stödsatser i enlighet med handikappservice- och stödservice lagen 2010-2016, mn euro

År	Institutionsvård av personer med funktionsnedsättning	Färdtjänster enligt handikappservice- och stödservice lagen	Andra tjänster och stödåtgärder enligt handikappservice- och stödservice lagen
2010	197,4	121,8	251,1
2011	191,6	130,5	280,4
2012	187,9	140,0	327,4
2013	184,9	144,8	368,6
2014	177,9	152,5	410,2
2015	167,3	152,2	467,0
2016	150,1	151,1	492,9

Tabell 2. Klienter inom viss service enligt handikappservicelagen 2010–2016

År	Personlig assistans	Färdtjänst	Ändringsarbeten i bostad samt redskap och anordningar som hör till bostaden	Service-boende	Verksamhet under dagtid*
2010	9 000	94 800	9 600	4 300	1 200
2011	11 300	97 600	9 700	4 600	
2012	13 500	101 200	9 800	4 800	
2013	15 200	102 000	10 300	5 300	1 500
2014	17 356	101 911	10 361	5 390	
2015	19 000	100 428	9 598	5 737	
2016	21 079	98 103	10 728	6 214	1 700

*Uppgiften baserar sig på de kommunenkäter som Institutet för hälsa och välfärd gjorde åren 2010, 2013 och 2016. Frågan om verksamhet under dagtid besvarades år 2010 av 189 kommuner, år 2013 av 238 kommuner och år 2016 av 269 kommuner. I de kommuner som svarade på enkäterna bodde dessa år 70,4-90,1 procent av befolkningen.

Källor: SOTKANet, Handikappservicen 2016 - Delrapport om kommunenkäten. Statistikrapport 34/2017, Institutet för hälsa och välfärd

Tabell 3. Klienter i institutionsvård och inom boendeservice enligt specialomsorgslagen 2010–2016 (31.12)

År	Institutionsvård för utvecklingsstörda	Assisterat boende	Handlett boende	Stödboende
2010	1 934	5 880	2 170	970
2011	1 728	6 260	2 160	1 100
2012	1 612	6 600	2 040	1 160
2013	1 464	7 040	2 080	1 310
2014	1 241	7 145	1 987	1 274
2015	1 093	7 728	2 006	1 548
2016	920	8 265	1 954	1 684

Källa: SOTKANet

2.3 Den internationella utvecklingen samt lagstiftningen i utlandet och i EU

2.3.1 Konventioner om mänskliga rättigheter och andra motsvarande internationella förpliktelser

Att personer med funktionsnedsättning ska ha lika rättigheter och möjligheter att tillgodose sina rättigheter hör till de centrala målen för internationella människorättskonventioner. Jämlikheten kan uppnås bl.a. genom att ett människorättsperspektiv anläggs på personer med funktionsnedsättning, genom tillgänglighet, genom att diskriminering förbjuds, genom skälig

anpassning samt genom behövliga stödåtgärder och hjälpmedel. Effekterna av den internationella verksamheten kanaliseras till Finland bl.a. genom direktiv, resolutioner, rekommendationer och olika slags samarbetsprocesser. Viktiga aktörer ur den finländska funktionshinderpolitikens och lagstiftningens synpunkt är Förenta nationerna, Europarådet, Europeiska unionen och de övriga nordiska länderna.

Normerna om de grundläggande fri- och rättigheterna i grundlagen har många likheter med de förpliktelser om mänskliga rättigheter som är bindande för Finland. Förutom att de mänskliga rättigheterna har en förpliktande karaktär i lagstiftningen har de en ytterligare betydelse i och med att de styr tolkningen av de grundläggande fri- och rättigheterna i en positiv riktning i det individuella beslutsfattandet. Med tanke på ordnandet av socialvård definierar de internationella mänskliga rättigheterna i synnerhet bemötandet av människor och miniminivån för servicen.

Centrala internationella människorättskonventioner är Förenta nationernas internationella konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (FördrS 6/1976, nedan ESK-konventionen), Förenta nationernas internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (FördrS 7 och 8/1976, nedan MP-konventionen), konventionen om avskaffande av alla slags diskriminering av kvinnor (FördrS 67 och 68/1986, nedan CEDAW-konventionen), konventionen om barnets rättigheter (FördrS 59 och 60/1991, nedan barnkonventionen), konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (FördrS 26 och 27/2016, nedan funktionshinderkonventionen), samt Europarådets konventioner, konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (FördrS 18 och 19/1990, sådan som den lyder senare ändrad i FördrS 71 och 72/1994, FördrS 85 och 86/1998, FördrS 8 och 9/2005, FördrS 6 och 7/2005 samt FördrS 50 och 51/2010, nedan Europeiska människorättskonventionen) och reviderade Europeiska sociala stadgan (FördrS 78–80/2002) samt Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (FördrS 52 och 53/2015).

2.3.2 Förenta nationerna

ESK-konventionen och MP-konventionen

Enligt artikel 9 i ESK-konventionen erkänner konventionsländerna rätten för var och en till social trygghet, däribland socialförsäkring. Enligt artikel 11 i konventionen erkänner konventionsstaterna rätten för var och en till en tillfredsställande levnadsstandard för sig och sin familj på samma sätt som 19 § 1 mom. i grundlagen innehåller en bestämmelse om oundgänglig omsorg och försörjning. En tillfredsställande levnadsstandard omfattar tillräcklig föda, klädsel och lämplig bostad samt rätt till fortsatt förbättring av livsvillkoren. Enligt artikel 12 i konventionen erkänner konventionsstaterna dessutom rätten för var och en att åtnjuta bästa möjliga psykiska och fysiska hälsa, vilken konventionsparterna ska trygga genom att vidta de åtgärder som förutsätts av konventionen. Artikel 10 i ESK-konventionen omfattar en tillförsäkring av skydd och bistånd för familjen, som är samhällets naturliga och grundläggande enhet, åtnjutandet av särskilt skydd för mödrar före och efter en förlossning samt särskilda åtgärder för skydd och hjälp av barn och ungdomar.

Artikel 9 i MP-konventionen tryggar rätten för var och en till frihet och personlig säkerhet. Artikel 17 i konventionen tryggar liksom 10 § i grundlagen rätten till skydd av personens privat- och familjeliv, hem och korrespondens. Dessutom skyddar artikel 23 i MP-konventionen familjens ställning som samhällets naturliga och grundläggande enhet vad gäller privat- och familjelivet. Enligt artikeln är familjen samhällets naturliga och grundläggande enhet och är berättigad till samhällets och statens skydd.

Finland har ratificerat fakultativa protokoll både för ESK-konventionen och MP-konventionen. Med de fakultativa protokollen möjliggörs individuella klagomål till de kommittéer som övervakar verkställigheten av konventionerna.

CEDAW-konventionen

Konventionens syfte är att främja ett jämställt förverkligande av mänskliga rättigheter när det gäller kvinnor. Konventionsstaterna fördömer diskriminering av kvinnor i alla dess former, och är eniga om att vidta alla lämpliga åtgärder för att avskaffa diskriminering av kvinnor. Konventionen förpliktar även konventionsstaterna att på alla områden, och särskilt på de politiska, sociala, ekonomiska och kulturella områdena, vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa full utveckling och framsteg för kvinnorna. Kommittén för avskaffande av diskriminering av kvinnor övervakar förverkligandet av konventionen.

Finland har ratificerat det fakultativa protokollet till konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (FördrS 20 och 21/2002), med vilket man möjliggör framställan av enskilda individer till kommittén för avskaffande av diskriminering av kvinnor om påstådda kränkningar av de rättigheter som nämns i konventionen.

Barnkonventionen

Barnkonventionen förpliktar konventionsstaterna att aktivt främja förverkligandet av de rättigheter som tryggas enligt konventionen. Konventionen binder också lagstiftarna i konventionsstaterna. Konventionen om barnets rättigheter har ett omfattande innehåll och tryggar såväl medborgerliga och politiska som ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter samt särskilda rättigheter i samband med barnskydd. De allmänna principerna i konventionen om barnets rättigheter är barnets rätt till utveckling, prioritering av barnets bästa, icke-diskriminering, respekt för barnets åsikter och barnets rätt till delaktighet. Konventionen förpliktar till att sätta barnets bästa i första rummet vid alla åtgärder som rör barn. För att barnets bästa ska förverkligas förutsätts det att alla de rättigheter som garanteras i konventionen tillgodoses så fullständigt som möjligt.

Konventionen säkerställer också att barn med funktionsnedsättning har rätt till ett fullvärdigt och anständigt liv samt till särskild omvårdnad. Detta omfattar möjligheten för ett barn med funktionsnedsättning till skolgång, utbildning, hälsovårds- och rehabiliteringstjänster, yrkesutbildning och rekreationsverksamhet. Konventionen beaktar rätten till hjälp för ett barn med funktionsnedsättning och den person som ansvarar för barnets vård.

FN:s kommitté för barnets rättigheter övervakar verkställandet av konventionen. Konventionsstaterna ska vart femte år avge rapporter till kommittén om de lagstiftnings- och förvaltningsåtgärder som de vidtagit för att genomföra de rättigheter som erkänns i konventionen. Barns jämlika tillgång till service och servicens kvalitet oberoende av hemkommun har sedan 1996 varit en anledning till bekymmer för Förenta nationernas kommitté för barnets rättigheter i de slutsatser som kommittén gett Finland. I sin senaste rekommendation till Finland (2011) har kommittén bl.a. rekommenderat att Finland ökar sina resurser till och effektiviserar den socialvårdsservice med vilken man ger familjerådgivning och föräldrafostran samt stärker den förebyggande servicen och utökar det tidiga stödet.

Till barnkonventionen har det gjorts tre fakultativa protokoll som är i kraft i Finland. De är det fakultativa protokollet till konventionen om barnets rättigheter om indragning av barn i beväpnade konflikter (FördrS 30 och 31/2002), det fakultativa protokollet till konventionen om barnets rättigheter om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi (FördrS 40 och 41/2012) samt det fakultativa protokollet om ett klagomålsförfarande till konventionen om

barnets rättigheter (FördrS 4 och 5/2016). Det fakultativa protokollet om ett klagomålsförfarande ger enskilda barn och grupper av barn möjlighet att anföra klagomål om påstådda kränkningar av sina rättigheter direkt till FN:s kommitté för barnets rättigheter.

Funktionshinderkonventionen

Funktionshinderkonventionen trädde i kraft internationellt år 2008. Finlands riksdag godkände funktionshinderkonventionen och dess fakultativa protokoll i mars 2015. Finland ratificerade funktionshinderkonventionen och dess fakultativa protokoll den 11 maj 2016, och de trädde i kraft i Finland den 10 juni 2016. I enlighet med artikel 33 i konventionen har det därefter för frågor som gäller det nationella genomförandet av konventionen samt övervakning i Finland inrättats i konventionen förutsatta kontaktpunkter (utrikesministeriet och social- och hälsovårdsministeriet), en statlig samordningsmekanism (delegationen för rättigheter för personer med funktionsnedsättning) och en oberoende mekanism (riksdagens justitieombudsman, Människorättscentret och människorättsdelegationen). Finland rapporterade om fullgörandet av sina skyldigheter enligt konventionen till kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning första gången år 2018. Även EU har anslutit sig till konventionen.

Syftet med konventionen är att främja, skydda och säkerställa det fulla och lika åtnjutandet av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för alla personer med funktionsnedsättning. För att förverkliga detta har konventionsstaterna åtagit sig bland annat att vidta alla ändamålsenliga lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder för att uppfylla de rättigheter som erkänns i konventionen och att vidta alla ändamålsenliga åtgärder, däribland lagstiftning, för att modifiera eller avskaffa gällande lagar, bestämmelser, sedvänjor och bruk som är diskriminerande mot personer med funktionsnedsättning.

Funktionshinderkonventionen har 50 artiklar och dess fakultativa protokoll 18 artiklar. I artiklarna 1–9 finns bestämmelser om konventionens syfte, allmänna principer och åtaganden, jämlikhet och icke-diskriminering, kvinnor och barn med funktionsnedsättning, medvetandegörande om situationen, tillgänglighet samt de ur konventionens synpunkt relevanta definitionerna. Dessa artiklar ska beaktas genomgående vid tillämpningen av övriga artiklar. Övriga artiklar innehåller närmare bestämmelser om nationella åtgärder som konventionen förutsätter samt bestämmelser om internationellt samarbete, nationellt övervakningssystem, internationellt system för övervakning av konventionen och konventionsstatskonferensen.

Syftet med funktionshinderkonventionen är att i så vid utsträckning som möjligt täcka begreppet funktionsnedsättning och att beakta eventuella förändringar i samhället. Avsikten är inte att utesluta någon form av funktionsnedsättning från konventionens tillämpningsområde. Utgångspunkten för hur en funktionsnedsättning beskrivs ska vara personens förhållande till det omgivande samhället och inte en definition som baserar sig på en medicinsk diagnos. I artikel 1 andra stycket i konventionen anges det att personer med funktionsnedsättning bl.a. innefattar personer med varaktiga fysiska, psykiska, intellektuella eller sensoriska funktionsnedsättningar, vilka i samspel med olika hinder kan motverka deras fulla och verkliga deltagande i samhället på lika villkor som andra.

Ledande principer i konventionen är delaktighet, förbud mot diskriminering och tillgänglighet. Artikel 4 i konventionen betonar att personer med funktionsnedsättning och de organisationer som företräder dem görs delaktiga och deltar i allt det beslutsfattande som gäller dem själva. Artikel 5 som gäller icke-diskriminering är viktig för genomförandet av bestämmelserna i konventionen, särskilt när det gäller skälig anpassning och andra positiva särskilda åtgärder. Särskilda åtgärder som är nödvändiga för att uppnå faktisk jämlikhet för personer med funktionsnedsättning ska inte betraktas som diskriminering eller diskriminerande enligt konventionen.

Artikel 19 i funktionshinderkonventionen (rätt att leva självständigt och att delta i samhället) betonar självbestämmanderätt, valfrihet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning samt betydelsen av tillräcklig service, i synnerhet personlig assistans, för förverkligandet av rättigheterna. Andra artiklar som gäller socialvård och funktionshinderservice är bl.a. artikel 12 (likhet inför lagen), artikel 20 (personlig rörlighet), artikel 24 (utbildning), artikel 26 (habilitering och rehabilitering) och artikel 27 (arbete och sysselsättning) samt artikel 28 (tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet).

Genomförandet av funktionshinderkonventionen övervakas internationellt. Övervakningen via rapportering kompletteras genom ett fakultativt protokoll (FördrS 26–27/2016) genom vilket enskilda personer eller grupper av personer kan anföra klagomål till kommittén för personer med funktionsnedsättning om de anser att deras rättigheter enligt konventionen har kränkts.

Funktionshinderkonventionen definierar de utgångspunkter som är godkända i det internationella samfundet och erbjuder olika aktörer en gemensam värdegrund och begreppsapparat. Samtidigt fastställer den också de kriterier mot vilka den finländska funktionshinderservicen granskas nationellt och internationellt. Funktionshinderkonventionen fastställer vid sidan av regleringen av de grundläggande rättigheterna utgångspunkter för reformen av den lagstiftning som gäller funktionshinderservice.

Deklarationen om ursprungsfolkens rättigheter

FN:s generalförsamling antog år 2007 en deklaration om ursprungsfolkens rättigheter (Finland deltog i utarbetandet av deklarationen och godkände den samma år). Förenta nationernas kommission för mänskliga rättigheter (nuvarande rådet för mänskliga rättigheter) arbetsgrupp för ursprungsfolk inledde arbetet med att göra ett utkast år 1985 och utkastet blev färdigt 1993. De egentliga förhandlingarna om deklarationens innehåll skedde åren 1995–2006. De svåraste frågorna var ursprungsfolken kollektiva rättigheter, självbestämmanderätt samt jordrättigheter och rätt till naturresurser. År 2014 godkändes slutdokumentet för FN:s världskonferens för urfolk, som har en central koppling till verkställandet av konventionen.

Syftet med deklarationen är att skydda och främja ursprungsbefolkningens rättigheter och att trygga deras självbestämmanderätt. Deklarationen betonar ursprungsfolkens rätt att fritt bestämma om sin politiska ställning och tryggar dem möjligheten att utveckla sina ekonomiska, sociala och kulturella förhållanden. Deklarationen framhäver särskilt urfolkens rätt till respekt för sin kultur, sina traditioner och historia. Enligt artikel 21 och 22 ska särskild uppmärksamhet ägnas åt de rättigheter och de särskilda behov som de äldre, kvinnorna, de unga, barnen samt de funktionshindrade personerna i urfolken har.

Deklarationen är inte juridiskt bindande, och inga nya rättigheter skapas för personer som hör till urfolken genom den. Den samlar dock sådana rättigheter och principer som redan finns i andra internationella dokument, och är därför betydande.

2.3.3 Europarådet

Europeiska människorättskonventionen, den reviderade Europeiska sociala stadgan och konventionen om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet, det handikappolitiska handlingsprogrammet

Artikel 5 i Europeiska människorättskonventionen tryggar rätten för var och en till frihet och personlig säkerhet. Dessutom skyddar artikel 8 i människorättskonventionen var och ens integritet via rätten till privatliv. I motsats till 7 § i grundlagen avgränsar artikel 5.1 i Europeiska

människorättskonventionen de situationer då det är möjligt att beröva friheten. Det är t.ex. möjligt att beröva friheten för en minderårig med stöd av lag för att övervaka hans eller hennes uppväxt (punkt d). Dessutom är det möjligt att beröva friheten för en person med stöd av lag för att stoppa en smittosam sjukdom eller därför att han eller hon är psykiskt sjuk, alkoholmissbrukare, drogmissbrukare eller lösdrivare (punkt e). Eftersom de begränsningar som är godtagbara enligt de grundläggande fri- och rättigheterna inte kränker de mänskliga rättigheterna, begränsar dessa kriterier även tolkningen av 7 § i grundlagen.

Artikel 8 i konventionen tryggar liksom 10 § i grundlagen rätten till skydd av personens privat- och familjeliv, hem och korrespondens. Enligt Europeiska människorättsdomstolen har begreppet privatliv en vid betydelse, som inte kan definieras på ett uttömmande sätt. Det omfattar omständigheter som hänför sig till personens fysiska och mentala integritet samt fysiska och sociala identitet. I flera fall har man ansett att artikeln förutsätter att staten även vidtar positiva åtgärder för att tillgodose rättigheterna. I sådana situationer ska det finnas ett direkt och oavbrutet samband mellan skyldigheten till positiv verksamhet och skyddet av privatlivet.

Enligt artikel 11 i reviderade Europeiska sociala stadgan åtar sig avtalsparterna att vidta de åtgärder som är nödvändiga för att trygga skyddet av hälsa bl.a. genom att så långt som möjligt undanröja orsakerna till ohälsa, lämna råd och upplysningar för befrämjande av god hälsa samt så långt som möjligt förebygga uppkomsten av smittosamma sjukdomar, folksjukdomar, andra sjukdomar och olycksfall. Artikel 12 i avtalet tryggar rätten till social trygghet och artikel 13 rätten till socialt bistånd och medicinsk hjälp. Enligt artikel 14 förbinder sig avtalsparterna att främja och inrätta service som med de inom socialvården brukliga metoderna arbetar för såväl individernas som samhällsgruppernas välfärd, utveckling och anpassning till den sociala miljön. Enligt samma artikel åtar sig också avtalsparterna att uppmuntra individer samt frivilliga och andra organisationer att delta i att inrätta och vidmakthålla sådana organ. Artikel 15 i avtalet tryggar rätten till rehabilitering och anpassning till samhället för personer med funktionsnedsättning och artikel 16 rätten till socialt, rättsligt och ekonomiskt skydd för familjer, mammor och barn.

Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (FödrS 52 och 53/2015) trädde i kraft för Finlands del den 1 augusti 2015. Syftet med konventionen är att skapa en rättslig ram för att skydda kvinnor mot alla former av våld. Artikel 4 i konventionen förpliktar parterna att säkerställa att konventionsbestämmelserna tillämpas utan att någon diskrimineras t.ex. på grund av funktionsnedsättning.

Europarådets handikappolitiska handlingsprogram Human Rights: A Reality for All. Council of Europe Disability Strategy 2017–2023 är till utgångspunkterna densamma som FN:s funktionshinderkonvention. Programmet ger uttryck för Europarådets medlemsstaters politiska vilja i funktionshinderpolitiken och utvecklingen av den. Dess centrala teman är likabehandling och icke-diskriminering, ökad medvetenhet, tillgänglighet, likhet inför lagen samt skydd mot våld och utnyttjande. Europarådet har därtill utfärdat flera rekommendationer, resolutioner och deklARATIONER som gäller personer med funktionsnedsättning och deras ställning.

2.3.4 Europeiska unionen

I Europeiska unionens grundfördrag finns bestämmelser om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. I artikel 2 i fördraget om Europeiska unionen nämns det att rättigheter för personer som hör till minoriteter är värden som unionen ska bygga på. I artikel 10 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt konstateras det att vid utformningen och genomförandet av sin politik och verksamhet ska unionen söka bekämpa all diskriminering på grund av bl.a. funktionsnedsättning. I artikel 21 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rät-

tigheterna förbjuds diskriminering på grund av funktionsnedsättning och i artikel 26 erkänner unionen och respekterar rätten för personer med funktionsnedsättning att få del av åtgärder som syftar till att säkerställa deras oberoende, sociala och yrkesmässiga integrering och deltagande i samhällslivet. Enligt artikel 24 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna har barn rätt till det skydd och den omvårdnad som behövs för deras välfärd, barn ska fritt kunna uttrycka sina åsikter, barns åsikter ska beaktas i frågor som rör barnen i förhållande till deras ålder och mognad och vid alla åtgärder som rör barn, oavsett om de vidtas av offentliga myndigheter eller privata institutioner, ska barnets bästa komma i främsta rummet. I artikel 25 i samma stadga erkänner unionen rätten för äldre att leva ett värdigt och oberoende liv och att delta i det sociala och kulturella livet.

Europeiska unionen (EU) går i sin handikappstrategi 2010–2020 in för att främja likvärdiga möjligheter och delaktighet för personer med funktionsnedsättning samt att integrera ett icke-diskrimineringsperspektiv i hela unionens verksamhet. De ur funktionshinderpolitisk synpunkt viktigaste direktiven i Europeiska unionens lagstiftning är rådets direktiv 2000/78/EG om inrättande av en allmän ram för likabehandling (direktivet om likabehandling i arbetslivet), rådets direktiv 2000/43/EG om genomförandet av principen om likabehandling av personer oavsett deras ras och etniska ursprung (diskrimineringsdirektivet) och Europaparlamentets och rådets direktiv 2016/2102/EU om tillgänglighet avseende offentliga myndigheters webbplatser och mobila applikationer (tillgänglighetsdirektivet). Därtill har kommissionen den 2 december 2015 antagit ett förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar vad gäller tillgänglighetskrav för produkter och tjänster (COM(2015) 0615 final - 2015/0278 (COD)).

Enligt direktivet om likabehandling i arbetslivet är diskriminering på grund av religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning förbjuden i arbetet och i yrkesutbildningen. I diskrimineringsdirektivet förbjuds diskriminering på grund av ras och etniskt ursprung inte bara i arbetslivet utan också utanför det, t.ex. inom den sociala tryggheten, sjuk- och hälsovården och utbildningen samt i fråga om utbudet av och tillgången till varor och tjänster. I Finland genomförs båda direktiven genom lagen om likabehandling.

Tillgänglighetsdirektivet trädde i kraft den 22 december 2016. Syftet med direktivet är att för enhetliga kraven för tillgänglighet avseende offentliga myndigheters webbplatser och mobila applikationer och därmed förbättra tillgängligheten avseende offentliga myndigheter och mobila applikationer för användare, särskilt för personer med funktionsnedsättning. Direktivet ska genomföras nationellt före den 23 september 2018.

Syftet med det föreslagna tillgänglighetsdirektivet är att förbättra den inre marknadens funktion och undanröja och förebygga hinder för fri rörlighet för tillgängliga produkter och tjänster och att förbättra tillgången till tillgängliga produkter som erbjuds personer med funktionsnedsättning och åldrande personer. Detta förverkligas genom att man anger harmoniserade obligatoriska tillgänglighetskrav för produkter och tjänster i en förteckning och tillämpar dessa i EU-lagstiftningen. Med det föreslagna direktivet hjälper man också medlemsstaterna att förverkliga sina tillgänglighetsförpliktelser, till vilka de har förbundit sig på nationell nivå och i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

2.3.5 Lagstiftningen i Norden och i vissa andra länder

Nordisk konvention om socialt bistånd och sociala tjänster

De nordiska länderna har ingått en nordisk konvention om socialt bistånd och sociala tjänster (FördrS 69/1996). Konventionen tillämpas på sociala tjänster, utkomststöd och de sociala

förmåner som inte omfattas av den nordiska konventionen om social trygghet (FördrS 136/2004). Om inte annat fastslås i de enskilda föreskrifterna, omfattar konventionen nordiska medborgare och andra personer som har en laglig hemort i ett nordiskt land. Enligt artikel 4 i konventionen likställs medborgare i ett annat nordiskt land som lagligen vistas tillfälligt eller är lagligen bosatta i landet med landets egna medborgare vid tillämpningen av ett nordiskt lands lagstiftning som omfattas av denna konvention.

Artikel 9 i konventionen innehåller bestämmelser om flyttning till ett annat nordiskt land för personer som behöver långvarig behandling eller vård dygnet runt. När en person som omfattas av denna konvention och som behöver långvarig behandling eller vård dygnet runt önskar flytta från ett nordiskt land till ett annat nordiskt land till vilket personen har en särskild anknytning, ska de ansvariga myndigheterna i de båda länderna försöka medverka till en sådan flyttning om denna kommer att förbättra personens livssituation.

Nordiska ämbetsmannakommittén för social- och hälsofrågor utsåg 2014 en utredare för att analysera konventionens bestämmelser i förhållande till EU-rätten och de nordiska ländernas nationella lagstiftning och för att lägga fram förslag till reform av konventionen. Utredaren överlämnade sin rapport till Nordiska ministerrådet i januari 2015. Den nordiska ämbetsmannakommittén för social- och hälsofrågor tillsatte i november 2015 en arbetsgrupp med uppgift att utarbeta ett förslag till en ny konvention om socialt bistånd och sociala tjänster. Arbetsgruppen lämnade sitt förslag till ministerrådet i november 2017. År 2018 för nämnda ämbetsmannakommittén förslaget vidare.

Sverige

De grundläggande svenska författningarna om ordnande av socialvård är socialtjänstlagen (2001:453) och socialtjänstförordningen (2001:937). Kommunerna (290 st.) svarar för socialtjänsterna såsom för hemtjänst, hemsjukvård samt ordnandet och finansieringen av tjänster för äldre människor och personer med funktionsnedsättning. Tjänsterna finansieras nästan helt med skattemedel. Kommunernas omfattande självstyrelse ger kommunerna möjlighet att bestämma om produktionen och ordnandet av tjänster och sätten för att ordna dem. I Sverige pågår en reform av funktionshinderservice, i vilken det utreds nya metoder och alternativ bl.a. när det gäller ordnande av personlig assistans. FN: funktionshinderkonvention ratificerades i Sverige tillsammans med det fakultativa protokollet den 14 januari 2009.

Syftet med lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (nedan LSS) är att garantera personer med omfattande och varaktiga funktionshinder goda levnadsvillkor, att de får den hjälp de behöver i det dagliga livet och att de kan påverka vilket stöd och vilken service de får. LSS indelar de personer som har rätt till service enligt lagen enligt skada i personkretsar. Med stöd av LSS ordnas stödtjänster såsom exempelvis rådgivning och stöd, personlig assistans, ledsagarservice, kontaktperson, korttidsvistelse, korttidstillsyn, boendeservice och daglig verksamhet. Den service som beviljas med stöd av LSS är kostnadsfri, men den som använder sig av boendeservice betalar för hyra och mat. När servicen beviljas med stöd av socialtjänstlagen får en avgift tas ut för servicen. Till denna del varierar kommunernas praxis.

LSS innehåller rätten till en individuell plan. Planen ska upprättas med beaktande av den enskildes självbestämmanderätt och integritet. Personen ska kunna påverka såväl planeringen som utformningen av tjänsterna. Kommunen är skyldig att informera om rätten till en individuell plan, hur den individuella planen upprättas och vad upprättandet av planen innebär. Kommunen är ansvarig för samordningen av de tjänster som tas upp i planen. Klienten är i en avgörande ställning när det gäller att påverka planens innehåll och vilka som deltar i upprättandet av planen. En person med funktionsnedsättning kan ha en plan för flera olika syften. I planen sammanförs de beslutade och planerade insatserna och den upprättas i samråd med den

som utnyttjar funktionshinderservice. I planen ska redovisas även åtgärder som vidtas av andra än kommunen eller landstinget, och planen ska omprövas minst en gång om året. Landstinget och kommunerna ska underrätta varandra om planer som har upprättats.

En förutsättning för personlig assistans är att personen behöver hjälp med sina grundläggande behov. Detta innebär hjälp som personen behöver med sin personliga hygien, att klä av och på sig, måltider, att kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den enskildes funktionsnedsättning. Den som har behov av personlig assistans för sina grundläggande behov under i genomsnitt mer än 20 timmar per vecka kan ha rätt att få assistanstimmar också bl.a. för andra personliga behov. En person med funktionsnedsättning beslutar själv om sättet för ordnande av stödet. Personen själv kan vara arbetsgivare och anställa en eller flera assistenter, skaffa servicen från ett företag eller en sammanslutning som har av Socialstyrelsen eller tillsynsmyndigheten beviljat tillstånd att driva verksamhet som personlig assistent, välja att få servicen genom kommunen eller som en kombination av dessa sätt. Anlitandet av en personlig assistent utesluter inte användningen av annan service, men personen har då inte rätt till annan sådan service som ingår i assistentens arbete, t.ex. ledsagar-service eller hemservice. Den service som ges av hemsjukvården kan ingå i servicehelheten, eftersom det krävs hälsovårdsutbildning för att ge den. Personer över 65 år omfattas inte av personlig assistans, om inte behovet av assistans har uppkommit före personen har fyllt 65 år.

Färdtjänster ordnas som en del av kollektivtrafiken och resorna företas tillsammans med andra passagerare. Färdtjänsterna anordnas med stöd av två lagar: lagen om färdtjänst som tillämpas på resor i lokaltrafiken och lagen om riksfärdtjänst som tillämpas på längre resor över kommungränserna. Riksfärdtjänsten gäller fritidsresor, resor över längre distanser t.ex. till en annan ort till släktingar eller på besök. Organiseringen av färdtjänsten varierar från kommun till kommun.

Socialförsäkringsbalken omfattar bilstöd, och ansökningar om bilstöd avgörs av Försäkringskassan. Försäkringskassan ger anvisningar till sökandena i fråga om kriterierna för beviljande och vad bilstödet omfattar. Bilstöd kan beviljas för att köpa en bil, för att anpassa en bil och/eller för körkort. Rätten till bilstöd omfattar den som har en funktionsnedsättning och/eller som har ett barn med funktionsnedsättning. Personer över 65 år omfattas inte av bilstödet.

Norge

I Norge svarar kommunen för ordnandet av funktionshinderservice som ingår i hälsovårds- och socialtjänsterna. Landskapen svarar för ordnandet av hälso- och sjukvårdsservice, terapi och rehabilitering. I planeringen av service ska den aktör vara aktiv inom vars serviceområde behovet av individuell serviceplanering upptäcks. Norge ratificerade FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning den 3 juni 2013, men inte det fakultativa protokollet.

Alla servicebehov som beror på en funktionsnedsättning sköts i princip genom tjänster om vilka det föreskrivs i allmänna lagar. Kommunen ansvarar för att ordna nödvändiga hälsovårds- och socialtjänster för kommuninvånarna. Inga avgifter tas ut för service som ordnas på grundval av funktionsnedsättning.

Tjänsterna för barn anknyter till barnets olika utvecklingsstadier och de särskilda behov som är förknippade med dem. Det stöd och den service som ordnas som kommunala hälsovårds- och socialtjänster förenas enligt situation och behov med andra tjänster. Andra tjänster kan ordnas genom försorg av dagvården, skolan, rådgivningen samt hälso- och sjukvården och rehabiliteringen.

Det finns inga åldersgränser i hälso- och omsorgslagen. Lagen säkerställer emellertid inte en subjektiv rätt till alla tjänster, utan kommunen har en skyldighet att ordna de tjänster en person behöver. Som specialutgifter för funktionsnedsättning eller sjukdom beaktas inte tilläggskostnaderna för transport för personer över 70 år. Till övriga delar finns det inga åldersgränser för att ansöka om förmåner.

Boende och service för personer med utvecklingsstörning ordnas inte längre på institution. Antalet personer som bor i gruppboendeenheter har ändå ökat liksom också antalet boende per enhet. Bestämmelser om boende på institution finns i en särskild paragraf i hälso- och omsorgslagen. Med stöd av paragrafen ska personer som bor på institution garanteras möjlighet att påverka alla beslut som gäller honom eller henne.

Den som varaktigt behöver samordnade tjänster har både enligt hälso- och omsorgslagen och enligt lagen om arbets- och välfärdsförvaltningen rätt till en individuell plan. Kommunen ska utarbeta en plan, samverka med andra serviceanordnare och således säkerställa en fungerande servicehelhet för individen (*helhetlig tilbud for den enkelte*). Om patienten eller den som utnyttjar funktionshinderservice behöver tjänster både enligt hälso- och omsorgslagen och enligt lagen som gäller specialiserad sjukvård (*spesialisthelsetjenesteloven*) eller lagen som gäller mentalvård (*psykisk helsevernloven*), ska kommunen säkerställa att det utarbetas en individuell plan och att planeringsarbetet samordnas.

Sedan 2000 är kommunerna skyldiga att tillhandahålla service enligt en modell för användarstyrd personlig assistans (*brukerstyrt personlig assistanse, BPA*). För erhållande av personlig assistans krävdes det fram till 2006 att man själv var arbetsledare (*arbeidsleder*), men sedan dess har också personer som inte själva kan vara arbetsledare omfattats av servicen. Detta möjliggör personlig assistans också för personer med utvecklingsstörning och för barn. Servicen omfattar praktiskt stöd, inskolning och kontaktperson. År 2011 uppgick antalet personer som fick personlig assistans till uppemot 3 000 och i genomsnitt hade den som utnyttjar funktionshinderservice beviljats 32 timmar personlig assistans per vecka. De som utnyttjar funktionshinderservice beviljas vid behov extra tjänster, som t.ex. avlastning för 0–18-åriga barn, lön för närståendevårdare, trygghetsalarm, annan praktisk hjälp (*annen praktisk bistand*) och hemhjälp.

Från ingången av 2015 tillämpas i Norge en starkare rätt till personlig assistent, om hjälpbehovet beror på en långvarig eller bestående funktionsnedsättning och överstiger 32 timmar per vecka. Med långvarighet avses i lagen en period på minst två år. En assistent kan under vissa förutsättningar också beviljas för nattetid eller med dubbel bemanning. Även barn och personer med utvecklingsstörning omfattas av rätten. I lagen tillämpas en åldersgräns på 67 år, efter vilken kommunen inte har motsvarande skyldighet att ordna en personlig assistent. Den nya lagen kommer att öka klientens möjligheter att anlita assistent för att kunna öka sin delaktighet i samhället. Lagen möjliggör även anlita av personlig assistent som tillfällig vårdare. Lagändringen väntas öka antalet personer som utnyttjar funktionshinderservice som anlitar arrangementet med personlig assistent från nuvarande 3 000 till ca 14 000 personer.

I Norge erbjuds möjlighet till användning av *färdtjänst* när anlita av kollektivtrafik är omöjligt till följd av en begränsning i funktionsförmågan eller ett rörelsehinder. Denna färdtjänst för personer med funktionsnedsättning (*transportordningen for funksjonshemmede, tt-ordningen*) omfattar fritidsresor och ärenderesor. Färdtjänsten är en välfärdstjänst som ska skötas av kommunen och som enligt principen om sektoransvar hör till kommunikationsministeriets (*samferdselsdepartementet*) förvaltningsområde. År 2012 beviljades i Norge färdtjänst för 114 000 personer. Regelbundna resor till arbete och studier ordnas enligt ett annat system (*ordningen med arbeids- og utdanningsreiser for funksjonshemmede, AU-reiser*). Ordlandet av dessa resor sköts av NAV-kontoren (motsvaras närmast av lokala FPA-kontor) och

finansieras av staten. Arrangemanget med AU-reiser inleddes med ett tioårigt försök som när det avslutades omfattade något under 500 personer som utnyttjar funktionshindersservice. Som ett resultat av försöket beslutade man att fortsätta med tjänsten, eftersom den hade bevisats vara samhällsekonomiskt lönsam då människor lättare kunde ta sig till sina arbets- och studieplatser.

Utgångspunkten när det gäller ordnandet av kollektivtrafikresor är *universal design* och att de allmänna kollektivtrafiktjänsterna ska vara tillgängliga för alla. Bakgrunden är likabehandling och förbud mot diskriminering. Om funktionsnedsättningen föranleder särskilda resekostnader, kan personen ha rätt till kostnader för resor från NAV-kontoret för merkostnaderna. Kostnaderna för resor beaktas till den del de på förhand på årsnivå kan uppskattas och styrkas. Kommunerna ordnar också i varierande mån t.ex. servicelinjer inom kollektivtrafiken där man använder sig av en anropsstyrd tjänst för transport från dörr till dörr. Bidrag för bilanskaffning ansöks på NAV-kontoret. Bidraget är inkomstbundet och grundar sig på en föreskrift om stöd för anskaffning av motorfordon eller andra fordon.

Danmark

Kännetecknande för det danska systemet för social trygghet är universalism, att det finansieras med skattemedel, att det erbjuder valmöjligheter, aktiva verksamhetsmetoder och möjlighet att delta i arbetsmarknaden samt att socialvården är decentraliserad till kommuner och regioner. Diskrimineringslagen skyddar personer med funktionsnedsättning mot diskriminering i arbetslivet. Danmark har ratificerat FN:s funktionshinderkonvention den 25 juni 2009, men inte det fakultativa protokollet. I Danmark finns ett människorättsinstitut som bl.a. följer hur konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning följs i Danmark.

Kommunerna har huvudansvaret för ordnandet av funktionshindersservice. Genom servicen kompenseras den olägenhet som funktionsnedsättningen medför. I Danmark betalas med stöd av servicelagstiftningen ersättning enligt funktionsnedsättning. Service och stöd ordnas oberoende av personens eller familjens inkomster. Genom principen om kompensation vill man säkerställa lika möjligheter för alla oberoende av social ställning och förmögenhet.

Service som ordnas enligt de behov funktionsnedsättningen föranleder är i den danska socialvårdslagen (serviceloven) stöd för närståendevård, ersättning för inkomstbortfall till följd av vård av ett barn med funktionsnedsättning eller långvarig sjukdom, extra kostnader för en vuxen med funktionsnedsättning, extra kostnader för ett barn med funktionsnedsättning och stöd för anskaffning av bil. Vissa tjänster enligt socialvårdslagen är riktade särskilt till barn och unga. Dessa tjänster är klubbverksamhet och annan socialpedagogisk fritidsverksamhet för större barn och unga, särskilt stöd för barn och unga och verksamhet för 18–22-åringar.

Den service som ordnas med stöd av socialvårdslagen har ingen åldersgräns. Den särskilda servicen för vuxna med funktionsnedsättning omfattar dock endast 18–65-åringar och servicen för barn under 18-åringar (verksamhet för unga ordnas för 18–22-åringar). Service för äldre ordnas som äldreomsorg.

Indragningen av institutioner har lett till att det utvecklats olika typer av boendeservice. Enligt uppgifter från 2008 är gruppstorleken i boendeenheterna i genomsnitt 19,6 personer. Boendeservice som ordnas med stöd av socialvårdslagen anses vanligen vara institutionsaktig. Det långvariga boendet i enheter för serviceboende har minskat med 2 000 personer från 2008 till 2012. Samtidigt har användningen av kortvarigt serviceboende ökat och servicen omfattar nu ca 500 personer mer. Syftet med det kortvariga serviceboendet är att personen kan övergå från serviceboende till s.k. vanligt boende, t.ex. med hjälp av stödservice. För vuxna med funktionsnedsättning och servicebehov fanns det i april 2012 i Danmark 988 enheter för servicebo-

ende (*institutioner*). Av dessa förvaltades och godkändes 899 av kommunerna och 89 av regionerna. Kommunerna svarar för ordnandet av servicen, medan regionerna har ansvar för tillsynen. Bestämmelser om ordnande av boendeservice för vuxna finns i socialvårdslagen.

Bestämmelser om serviceplanen, eller utarbetandet av en verksamhetsplan i anslutning till ordnandet av social service, finns i socialvårdslagen.

Rätt till personlig assistans har enligt den danska lagen om social service en vuxen person som till följd av en betydande och bestående fysisk eller psykisk funktionsnedsättning har behov av personlig assistans. Servicen omfattar personer som har behov av omfattande hjälp för att klara allmänna, dagliga funktioner och som har ett omfattande behov av vård, tillsyn, ledsagning eller hjälp med praktiska uppgifter. Klienten är assistentens arbetsgivare, men uppgiften som arbetsgivare kan överföras på en anhörig, föreningar eller privata aktörer. Rätt till personlig assistans har klienter med ett assistansbehov på mer än 20 timmar per vecka. I lagen finns också en paragraf som gäller assistans i andra sammanhang (utanför hemmet). Utanför servicen hamnar i huvudsak personer som bor t.ex. i enheter för serviceboende eller i servicebo-städer i grupp, där den personliga assistansen, vården/omsorgen ordnas av personalen i boendeservicen. Rätten till personlig assistans bedöms alltid enligt den individuella situationen och de individuella behoven.

Färdtjänst ordnas med stöd av socialvårdslagen. Sätten för ordnande av färdtjänst varierar från kommun till kommun och beslutet kan inte överklagas. Färdtjänsten är en serviceform bland annan service som stöder rörlighet. De aktörer som ordnar kommunernas kollektivtrafiktjänster har också organiserat olika former av gemensamma transporter eller anropsstyrd trafik. De särskilda kostnader som transporterna samt resor på grund av arbete, studier och fritidssysselsättning föranleder beaktas vid bedömningen av de merkostnader som orsakas av funktionsnedsättningen.

Bidrag för anskaffning av en specialanpassad bil beviljas med stöd av socialvårdslagen. En förutsättning för beviljande av bidraget är en svår funktionsnedsättning samt ett påvisbart behov att använda egen bil. Föräldrar eller fosterföräldrar som har ett barn med funktionsnedsättning kan ansöka om bidrag för anskaffning av bil, när anskaffningen är nödvändig för att transportera barnet. Flest ansökningar om bidrag gör personer i yrkesverksam ålder och de är också de som oftast beviljas bidrag. När det gäller personer över 65 år som ansöker om bidrag första gången är största delen män.

Praxis i Norden för ordnande av vård med andningsapparat

I Sverige, Norge och Danmark är utgångspunkten att vård med andningsapparat ska skötas i patientens hem alltid när det är möjligt. Vård i hemmet har blivit vanligare under de senaste tio åren. Detta har förutsatt såväl inrättandet av nationella kunskapscenter som avtalandet om ansvar för hjälp och vårdåtgärder samt ordnande av vård med andningsapparat i patientens hem.

I Sverige, Norge och Danmark finns det kunskapscenter som är specialiserade på vård med andningsapparat samt utsedda enheter inom hälso- och sjukvården som svarar för vården och uppföljningen av den. I Sverige har utvecklingen och uppföljningen i hög grad påverkats av databasen för vård med andningsapparat Swedevox, som innehåller registerinformation från sjukhus från och med 1996. I Norge började man samla in registerinformation i samband med inrättandet av det nationella kunskapscentret 2002. Kunskapscentret finns i Bergen, men fungerar också som en del av ett nätverk för att möjliggöra informationsspridning och tillgången till experter på olika håll i landet. I Danmark svarar tre regionala kunskapscenter för vården

och uppföljningen av den samt för utvecklandet av kompetensen. Centren kan vid behov nå dygnet runt.

I alla tre länder kan assistenttjänster ordnas för personer i behov av vård med andningsapparat dygnet runt enligt systemet med personlig assistent i enlighet med patientens behov. I Sverige preciserades anvisningarna om de uppgifter som vid ordnandet av personlig assistans inbegrips i egenvården 2009. I Sverige svarar hälso- och sjukvården för utbildningen av assistenter för varje klient som använder andningsapparat. Enligt klienterna och deras intresseorganisationer har möjligheten till vård med andningsapparat i hemmet förbättrats ytterligare genom detta. I praktiken är det Försäkringskassan som fattar beslut om assistent. Beslut om personlig assistent fattas med stöd av bestämmelserna om förmåner vid funktionshinder i socialförsäkringsbalken.

I Norge är det hemkommunen som svarar för ordnandet av servicen och som med klienten kommer överens om hurdana assistentarrangemang som passar bäst för honom eller henne. Som ett alternativ eller komplement till personlig assistent kan man använda vård i hemmet, hemservice eller anhöriga i vårdarrangemangen.

I Danmark har Socialstyrelsen de mest långtgående anvisningarna om hur sjukhuset ska finansiera den andel av kostnaderna för den personlig assistans som föranleds av användningen av andningsapparat. Den som svarar för kommunens funktionshinderservice finansierar den assistans som behövs för den övriga dagliga verksamheten. För överlappande timmar delas kostnaderna.

Gemensamt för Sveriges, Norges och Danmarks sätt att ordna vården är intentionen att möjliggöra vård med andningsapparat i hemmet med hjälp av behövlig assistans och att säkerställa att personer som vårdas med andningsapparat får en god vård, är trygga och får bo hemma i enlighet med normalitetsprincipen.

Nederländerna

Nederländerna har ratificerat FN:s funktionshinderkonvention den 13 juni 2016, men inte det fakultativa protokollet. Med stöd av Nederländernas socialvårdslag (*Wet maatschappelijke ondersteuning, nedan WMO*) kan stöd och hjälp ges bl.a. till äldre, personer med funktionsnedsättning och personer med psykiska funktionsnedsättningar samt frivilliga och personer som tar hand om sina närstående. Grunden för socialvården är de klientspecifika budgetarna, identifieringen av klientens förmågor och ett aktivt serviceutbud.

Den servicelagstiftning som gäller personer med funktionsnedsättning grundar sig i huvudsak på en lag som gäller vård av personer med funktionsnedsättning, äldre och kroniskt sjuka personer (*Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten, AWBZ, 2006*), som även är förknippad med en lag som gäller omsorgens kvalitet (*Kwaliteitswet zorginstellingen, KZI*) samt en lag som stöder social funktionsförmåga, livskompetens och social delaktighet (*Wet maatschappelijke ondersteuning, WMO, 2007*). Byrån för behovsbedömning (CIZ) ser i samband med behovsbedömningen över personens inkomster. Det finns inga åldersgränser i AWBZ- eller WMO-lagarna.

I en lag som gäller likabehandling av personer med funktionsnedsättning och långtidssjuka förbjuds diskriminering av personer med funktionsnedsättning när det gäller försäljning och uthyrning av hus, och i lagen konstateras också att en person med funktionsnedsättning inte kan tvingas bo på institution. Personlig assistans ordnas med stöd av WMO- eller AWBZ-lagen. I praktiken ordnas servicen vanligen som anhörigvård.

Service enligt AWBZ- och WMO-lagen kan ordnas utifrån en personlig budget. De personliga budgetar som avses i AWBZ-lagen riktas till personer med medelsvår eller svår funktionsnedsättning. Ur budgeten finansieras vanligen den omsorg de får på institutioner eller i grupphem. De personliga budgetar som avses i WMO-lagen är avsedda för personer med mindre funktionsnedsättning, t.ex. för att stödja skötsel av hemmet eller anpassning av lägenheten. Den personliga budgeten motsvarar 75 procent av kostnaderna för motsvarande vård på institution/boendeenhet. CIZ-byrån betalar in summan direkt på personens bankkonto, så att han eller hon kan köpa vård och service. Ur budgeten kan man även betala arvode till en närståendevårdare. En anställd vid CIZ-byrån kontrollerar regelbundet att det finns verifikat över inköpen. Om en person vid CIZ-bedömningen anses vara berättigad till tjänster enligt WMO-lagen, ska personen ansöka om service i sin egen kommun. Den personliga budgeten beräknas utifrån en behovsbedömning i vilken används standardiserade servicekostnader som grundar sig på kostnaderna för service som tillhandahålls i gruppboende. Den som vill ha direkt service kan välja mellan serviceproducenter som finns upptagna på en lista.

Kommunerna får själva bestämma hur färdtjänsten ordnas. I vissa städer tillämpas en anropsstyrd tjänst för resor till och från stationer (*Collectief Vraagafhankelijk Vervoer, Collective Transport on Demand*). I landet tillämpas även sex nationella program som erbjuder färdtjänst för skola, socialväsande och fritidssysselsättningar. Valys-taxiservicen är avsedd för personer som har en funktionsnedsättning som påverkar förmågan att röra sig och som vill resa utanför sitt närområde. Resorna betalas enligt en kilometerbudget som från och med ingången av 2014 är minst 600 km och högst 2 250 km.

Skottland

Skottland har ett eget parlament med lagstiftningsmakt och det svarar för största delen av Skottlands offentliga service (utbildning, boende, socialt arbete, hälso- och sjukvård). Ministern har rätt att utfärda bestämmelser, anvisningar och riktlinjer för lokalförvaltningen när det gäller social service. Lokalförvaltningen svarar för hur servicen ordnas och vilka betoningar den har och har dessutom omfattande prövningsrätt när det gäller hur servicen ordnas. Socialväsandet (*Social Work Services*) ansvarar för bedömningen av behovet av service och stöd, för ordnandet av service och för finansieringen. Organisationerna spelar en stor roll inom serviceproduktionen.

För den kommunala sociala servicen tas en inkomstbunden klientavgift ut. Personer över 65 år och alla personer som bedöms vara i behov av omsorgstjänster får kostnadsfritt den service som är förknippad med personlig omsorg. Det finns separat lagstiftning när det gäller servicen för barn. I lagstiftningen är åldersgränserna för personer med funktionsnedsättning följande: *Self-Directed Support*-lagen gäller personer över 16 år, personer över 60 år har rätt att resa gratis vart som helst i Skottland om personen t.ex. har rätt till något bidrag för personer med funktionsnedsättning eller om personen har förvägrats körkort av hälsorelaterade orsaker, och personer över 65 år har rätt till stöd för närståendevård (*Attendance Allowance*), om de har en allvarlig fysisk eller psykisk funktionsnedsättning så att de behöver en annan människa för sin omsorg.

Med stöd av Community Care and Health (Scotland) Act-lagen kan man bevilja service i hemmet, såsom hemtjänst (home care, som kan inbegripa besök av en person inom hemtjänsten, skötsel av den personliga hygien, skötande av uppköp, tillredande av mat, hushållsskötsel och farmakologisk behandling), måltidsservice, ändringsarbeten i bostad, säkerhets- och alarmtjänster och verksamhet under dagtid, reparationsservice (handyperson) och stödboende.

Med stöd av Self-Directed Support-lagen kan man ordna stöd för boende. Detta kan inbegripa stödboende där hemmet och den service som behövs ges separat, gruppboende som vanligen

är en boendelösning för 2–4 personer och vårdhem där servicen/omsorgen och boendet är för-
enat. Med den budget som överenskommits enligt SDS-lagen kan man köpa vilken service och
vilket stöd som helst som motsvarar det uppskattade servicebehovet (t.ex. korttidsvård, verk-
samhet under dagtid, dagvård, vård i hemmet, personlig assistans, hjälpmedel, ändringsar-
beten, måltidsservice, hemvård). Lokalförvaltningen beslutar om storleken på direktutbetal-
ningarna, vilken ska motsvara kostnaderna för service som köps av offentliga organ. Personlig
assistans ordnas via det självstyrda stödet.

Enligt lagen The Children (Scotland) Act har myndigheterna en allmän skyldighet att skydda
och främja barn som är i behov av stöd inom deras område och stödja föräldrarna i deras upp-
gift som fostrare. Behovet av stöd definieras som svårigheter med att upprätthålla ett rimligt
hälsotillstånd utan service eller att barnets utveckling äventyras utan service, eller ett stödbe-
hov som beror på en funktionsnedsättning hos barnet eller hos en familjemedlem till barnet.
Funktionshinderservicen för barn ska vara planerad så att den minimerar de skadliga effekter-
na av funktionsnedsättningen och gör det möjligt för barn med funktionsnedsättning att leva
ett så normalt liv som möjligt. Servicen ska ordnas så att den motsvarar det uppskattade beho-
vet. Stödet och servicen ska beaktas särskilt i övergångsfaser. Möjliga stödformer kan t.ex.
vara finansiellt bidrag, socialservice, rådgivning i frågor som gäller funktionsnedsättningen,
stöd för boende, korttidsvård, familjevård, stödperson, gruppverksamhet, läkarservice, terapi,
dagvård, tillgodoseende av specialbehoven i undervisningen, tekniskt stöd och specialunder-
visning.

Bedömningen av servicebehovet görs av en socialarbetare. Utifrån bedömningen skrivs en in-
dividuell serviceplan. I fråga om barn rekommenderas det att behovsbedömningen görs i sam-
råd med andra myndigheter. Barnets serviceplan är ett komprimerat skriftligt avtal som utar-
betas tillsammans med föräldrarna och som gäller service och stöd, deras varaktighet, syften,
roller, ansvar och åtgärder (inkl. övriga myndigheter och familjen). Planen är ändå inte för-
pliktande för andra myndigheter.

Lagen om likabehandling inbegriper en skyldighet om att fordon ska vara tillgängliga. De ska
vid behov också erbjudas tjänster som hänför sig till resor. Lagen om likabehandling gäller
bussar, taxin, hyrbilar, tåg och spårvagnar. Tjänsterna *Dial-a-Bus*, *Dial-a-Ride* och *MyBus* är
avsedda för personer som har svårt att använda sig av vanliga bussar. Bussen hämtar upp pas-
sageraren nära passagerarens hem och transporterar honom eller henne till närheten av desti-
nationen. *TaxiCard*-servicen är avsedd för personer med svår fysisk funktionsnedsättning och
för personer med svår synskada. Med kortet får personen åka taxi till nedsatt pris. Personer
med funktionsnedsättning som har svårt att röra sig har möjlighet att byta ut den penningar-
sättning som han eller hon får för att kunna röra sig mot hyra av bil, elektrisk rullstol eller sko-
ter. Stödet kan även beviljas personer som inte kan köra själva. Stöd kan beviljas även för an-
passning av bilen och för körundervisning. Servicen omfattar ett fordon som byts ut med 3 års
mellanrum, försäkring, service, reparation och nödvändig anpassning.

2.4 Bedömning av nuläget

2.4.1 Lagstiftningsreformen

En sammanslagning av specialomsorgslagen och handikappservicelagen har varit ett mål i de
fyra senaste regeringsprogrammen. Behovet att sammanföra lagarna och att göra en totalre-
form av lagstiftningen bottnar i problem med tillämpningen av två parallella lagar som gäller
funktionshinderservice, en oenhetlig och delvis föråldrad författningsgrund samt behovet av
att nedmontera de separata servicesystemen. De separata lagarna försvårar tillämpningen, och
även likabehandlingen av personer med funktionsnedsättning, också av den anledningen att

lagarna omfattar service av samma typ men skiljer sig åt när det gäller avgränsningen av klientgrupper eller grunderna för utbetalning.

Allra tydligast märks det att lagarna är från olika tidpunkt och innehåller olika bestämmelser, och därigenom ger olika tillämpningspraxis, i funktionshindersservicen för barn samt i ordnandet av resor till och från arbetsverksamhet och verksamhet under dagtid och i betalningspraxis i fråga om dem. Även ordnandet och betalningen av boendeservice varierar beroende på funktionsnedsättningens art. En del av personerna med olika funktionshinder kan också ha blivit utan service. Bland annat personer som fått en hjärnskada i vuxen ålder och som har motsvarande kognitiva problem som personer med utvecklingsstörning, har inte alltid fått den service de behöver. Även personer med autismspektrumtillstånd och personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar har svårt att få den service de behöver med stöd av speciallagarna om funktionshinderservice.

Avsikten med den reform av hälso- och sjukvårdslagstiftningen som genomfördes 2010 var att alla enhetligt ska få sina hälso- och sjukvårdstjänster med stöd av hälso- och sjukvårdslagen. Detta genomfördes dock endast delvis i fråga om personer med utvecklingsstörning. På basis av bestämmelsen om hälsovård i specialomsorgslagen genomförs hälsovård fortfarande delvis som specialomsorg. Det har säkerställt avgiftsfri tillgång till hälso- och sjukvårdstjänster med dock inte garanterat tillgång till alla behövliga hälso- och sjukvårdstjänster. Enligt utredningar varierar särskilt tillgången till mentalvårdstjänster och psykiatrisk specialiserad sjukvård.

Den bestämmelse i handikappservicelagen som gäller handikappservicelagens primära natur i förhållande till specialomsorgslagen och som trädde i kraft den 1 september 2009 har för sin del främjat målet att förena lagarna, men i praktiken finns det fortfarande problem i fråga om lagvalet. Det faktum att handikappservicelagen är primär i förhållande till specialomsorgslagen förutsätter att servicen ordnas enligt handikappservicelagen när den är tillräcklig och lämplig med hänsyn till servicebehovet hos en person med funktionsnedsättning – även hos en person med utvecklingsstörning – samt även i övrigt förenlig med hans eller hennes intresse. En utvecklingsstörning leder dock fortfarande i många fall till att specialomsorgslagen tillämpas fullständigt, och i en del kommuner ansvarar fortfarande olika anställda för det beslutsfattande som gäller servicen. Situationen beror dels på den separata servicestrukturen, dels på bedömningen av helhetsintresset för personen med funktionsnedsättning. Det är särskilt de lägre kostnaderna med tanke på kunden som leder till att servicen i praktiken ordnas med stöd av specialomsorgslagen.

Hos personer med utvecklingsstörning varierar servicebehovet från ett litet, men vanligen betydande stödbehov för att klara av de funktioner som hör till normal livsföring till ett mångprofessionellt och stort behov av service. Syftet med helheten specialomsorger av personer med utvecklingsstörning är att svara individuellt på de mångahanda behov som en person med utvecklingsstörning har.

Det ursprungliga syftet för både handikappservicelagen och specialomsorgslagen är att stärka delaktigheten och möjligheterna att klara sig på egen hand. Detta har dock inte förverkligats helt och hållet i lagarnas tillämpningspraxis. Fastän den separata lagstiftningen och den service inom specialomsorger som genomförts med stöd av den har tryggt en helhetsmässig servicehelhet och den kompetens som behövs för tjänsterna, så har de samtidigt inverkat på att tjänsterna för personer med utvecklingsstörning avskilts från andra tjänster. Service som tillhandahålls på institutioner eller i grupp och servicesystemet motsvarar i fråga om tjänsternas innehåll och sättet för genomförandet motsvarar inte till alla delar målen för den nuvarande socialvården och funktionshinderpolitiken. Även om service också har börjat tillhandahållas mer individuellt definierar den nuvarande servicestrukturen fortfarande i stor utsträckning hurdan service personer med utvecklingsstörning får.

2.4.2 Lagarnas tillämpningsområden

De nuvarande speciallagarna har inte svarat tillräckligt på behoven hos personer med olika slags funktionsnedsättningar. Personer som t.ex. har en kognitiv, neurologisk eller kommunikationsrelaterad begränsning i funktionsförmågan har missgynnats. En anledning kan ha varit tanken på att det finns en särskild grupp som lätt kan särskiljas på basis av vissa diagnoser eller typer av funktionsnedsättning, som har rätt till den särskilda service som avses i lagen. Tillämpningen av handikappservicelagen har i stor utsträckning styrts av den service och det stöd som avses i lagen. Detta för sin del har lett till att tjänsterna enligt lagen främst har ansetts gälla personer med svår rörelsenedsättning och personer med sensorisk funktionsnedsättning. Bland annat har servicebehovet på grund av neurologiska och psykiska sjukdomar ofta förbigåtts vid tillämpningen av handikappservicelagen. Definitionen av en handikappad person i lagen som den som på grund av skada eller sjukdom under långa tider har särskilda svårigheter att klara av de funktioner som hör till normal livsföring, kan dock bli omfattande tillämplig på basis av olika funktionshinder.

De subjektiva rättigheter som avses i handikappservicelagen gäller endast de personer med svårt handikapp som avses i lagen. Innehållet i begreppet svårt handikapp har definierats separat för varje service och rätten till servicen avgörs enligt det individuella behovet. En del av servicen har dock definierats med rätt noggranna kvantitativa kriterier. Den medicinska svårighetsgraden av en fysisk, kognitiv eller sensorisk funktionsnedsättning är inte det enda måttet på det behov av hjälp och stöd i normal livsföring som funktionshindret medför. Med stöd av specialomsorgslagen beviljas personer med utvecklingsstörning sådan service som hör till specialomsorgerna utan att de indelas enligt funktionsnedsättningens svårighetsgrad. Ofta har en utvecklingsstörningsdiagnos ansetts vara en förutsättning för att komma i åtnjutande av specialomsorger. Lagens tillämpningsområde förutsätter dock inte uttryckligen detta. På lagtillämpningen inverkar i bakgrunden fortfarande den medicinska definitionen av olika grader av utvecklingsstörning.

Den gällande lagstiftningen, som delvis baserar sig på diagnoser och funktionsnedsättningens svårighetsgrad, säkerställer inte helt att service ges med beaktande av de individuella behoven hos personen med funktionsnedsättning, vilka bl.a. påverkas av personens livssituation och livsmiljö. Grundlagen och de internationella människorättskonventionerna förutsätter att personer med funktionsnedsättning har tillgång till behövlig hjälp och stöd oberoende av funktionsnedsättningens art eller uppkomst.

2.4.3 Funktionshinder som beror på åldrande

Funktionshinderservice innehåller för närvarande inga åldersrelaterade begränsningar. Ett undantag utgör den begränsning i fråga om personlig assistans som 2009 togs in i handikappservicelagen. Enligt bestämmelsen gäller den personliga assistansen inte situationer där behovet av hjälp är en följd av sjukdomar och funktionshinder som i främsta hand beror på åldrande.

Frågan om gränsdragningen mellan funktionsnedsättning å ena sidan och åldersrelaterade sjukdomar å andra sidan och det behov av omsorg och service som följer av dessa var aktuell redan när den gällande handikappservicelagen bereddes på 1980-talet. Av det dåvarande beredningsmaterialet framgår det att avsikten var att de subjektiva rättigheter som följer av lagen begränsas till en liten krets (Betänkande avgivet av Finlands kommitté för det internationella handikappåret 1981, 1982:35). Då definierades funktionsnedsättning i förhållande till en referensgrupp som representerade den vanliga funktionsförmågan hos en person i samma åldersgrupp. I praktiken har handikappservicelagen tillämpats omfattande även på äldre personer

särskilt i fråga om färdtjänster, eftersom många kommuner inte kunnat erbjuda dem tjänster med stöd av den allmänna lagstiftningen.

Sådana socialtjänster som äldre personer behöver ordnas huvudsakligen med stöd av socialvårdslagen. Äldre personers behov av service har ökat och kommer att fortsätta öka i framtiden. För att svara mot den äldre befolkningens ökade behov av service kan lösningen dock inte vara en fortsatt utvidgning av tillämpningsområdet för speciallagstiftningen.

Funktionshindersservice möjliggör likabehandling av personer med funktionsnedsättning och denna service är en förutsättning för att uppnå likabehandling. När det gäller funktionsnedsättning är det ofta fråga om ett livslångt funktionshinder. Detta ska beaktas vid bedömning av sättet för ordnande av tjänsterna och stödåtgärderna samt deras tillräcklighet i förhållande till livssituationen för personen med funktionsnedsättning. Sådant behov av hjälp och stöd som i främsta hand beror på åldrande ska i enlighet med normalitetsprincipen ordnas med stöd av den allmänna lagstiftningen och speciallagstiftningen som gäller social- och hälsovård. Äldreomsorgslagen, som trädde i kraft 2013, och den nya socialvårdslagen har stärkt äldre personers rätt till bedömning av servicebehovet och till sådan service enligt klientens behov som ordnas utifrån bedömningen, bland annat tjänster som stöder rörligheten och hemvård.

År 2016 inleddes regeringens spetsprojekt där hemvården för äldre utvecklas och närstående-vården för alla ålderskategorier förbättras. Målet med spetsprojektet är att utveckla tjänsterna för äldre personer och närstående- och familjevårdare så att de blir jämlikare och bättre samordnade och dessutom bromsar kostnadsökningar. För genomförandet av spetsprojektet har det reserverats sammanlagt cirka 30 miljoner euro för perioden 2016–2018. Tjänster för äldre förnyas genom att genomförandet av äldreomsorgslagen stärks och kvalitetsbrister som lyfts fram i undersökningar korrigeras.

2.4.4 Barn och familjer

Handikappservicelagen har bäst tillgodosett hjälpbehovet hos vuxna personer med funktionsnedsättning, även om lagens tjänster och stödåtgärder också lämpar sig för barn. De tjänster som hör till specialomsorgerna räknas upp i 2 § i specialomsorgslagen. Enligt regeringspropositionen om specialomsorgslagen (RP 102/1976 rd) har endast de allmänna riktlinjerna om specialomsorger tagits med i lagen. Många av specialomsorgstjänsterna för personer med utvecklingsstörning har utformats utifrån praktiska behov, utan att de nämns särskilt i lagen. Med stöd av specialomsorgslagen kan barn med utvecklingsstörning få morgon- och eftermiddagsverksamhet, tillfällig vård och semesterverksamhet, vilket är viktigt med tanke på att familjen ska orka, att föräldrarna ska kunna arbeta och att personen med utvecklingsstörning ska kunna bli självständig. Specialomsorgstjänsterna har ställt barn med utvecklingsstörning och deras familjer till vissa delar i en bättre situation i förhållande till andra barn med funktionsnedsättning och deras familjer. Det centraliserade servicesystemet inom specialomsorgerna har dock lett till att barn med utvecklingsstörning på grund av bristande närservice i vissa fall har varit tvungna att flytta hemifrån redan i tidig ålder.

De otillräckliga tjänsterna kan leda till att en del av barnen med funktionsnedsättning och deras familjer flyttas till kunder inom barnskyddet fastän ingen egentlig behov av barnskydd föreligger. Ett barn med funktionsnedsättning och dess familj kan inom specialomsorgerna också bollas mellan handikappservicen och barnskyddet, utan att någon har ett helhetsansvar för situationen. Tillfälligt eller mera bestående boende utanför hemmet för sådana barn med funktionsnedsättning som inte omfattas av specialomsorgerna har i allmänhet inte kunnat ordnas på annat sätt än inom barnskyddet som kortvarig placering inom öppenvården eller omhändertagande i enlighet med barnskyddslagen (471/2007).

Småbarnspedagogik för barn som omfattas av 1 § i specialomsorgslagen kan ordnas som specialomsorg såsom rehabiliterande småbarnspedagogik, varmed småbarnspedagogiken är avgiftsfri för familjen. En förutsättning för detta har varit att småbarnspedagogiken har i specialomsorgsplanen ansetts vara rehabiliterande för barnet för att trygga dess individuella vård och omsorg. I småbarnspedagogisk verksamhet får sådana barn som omfattas av tillämpningsområdet för specialomsorgslagen möjlighet till handledd växelverkan med barn i samma ålder, vilket stöder deras kommunikation och hjälper barnen att lära sig saker tillsammans med andra barn. Familjer till andra barn med funktionsnedsättning betalar en inkomstrelaterad avgift för småbarnspedagogiken. Vanligen beror dagvårdsbehovet ändå på att ett barn med funktionsnedsättning behöver vård medan föräldrarna arbetar, precis som andra barn.

Undersökningar (bl.a. Kehitysvammaliitto ry, Pietiläinen 2014) visar att det största problemet när det gäller barn och unga med funktionsnedsättning och för deras föräldrar är föräldrarnas ork och familjens vardag. Familjernas stödbehov varierar enligt varje familjs individuella situation och barnets funktionsnedsättning eller sjukdomstillstånd. Barnets funktionsnedsättning och dess inverkan på barnets eget och familjens liv spelar också in. Det är svårt för familjerna att kombinera arbete och familjeliv på ett sådant sätt att familjen kan leva som den vill som familj enligt sina egna mål och önskningar. En del föräldrar upplever situationen som en kamp för barnet och familjen och önskar att servicen ska främja barnets och familjens välmående.

Föräldrarna upplever att lagstiftningen om service är svårtolkad och att servicesystemet är komplicerat och i många fall stelt när service planeras och ordnas. Barn med funktionsnedsättning kommer ofta i kontakt med aktörer inom hälso- och sjukvården, rehabiliteringen, socialväsendet och FPA och aktörer inom småbarnspedagogiken, förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen. Ett helhetsansvar för barnets service och för helheten av stöd saknas ofta. Tillgången till stöd och tjänster och tolkningspraxis i fråga om lagarna varierar på olika håll i landet. Servicebesluten uppfattas ofta som kortvariga och stela i samband med livsförändringar. Det är i synnerhet barn med neurologiska eller neuropsykiatriska syndrom eller sjukdomar eller med andra kognitiva problem eller beteendeproblem som inte får tillgång till funktionshinderservice.

I den nya socialvårdslagen läggs särskild vikt vid barnets ställning och barnets bästa samt vid utredande och beaktande av barnets åsikter och önskemål särskilt när det är fråga om ett barn som behöver särskilt stöd. Lagen förutsätter sektorsövergripande samarbete med socialväsendet och andra behövliga myndigheter och aktörer. Dessutom måste man säkerställa att barn med funktionsnedsättning och deras familjer har lika möjligheter till den service de behöver antingen enligt socialvårdslagen eller enligt speciallagstiftningen. Erfarenheterna av hur bestämmelserna i den nya socialvårdslagen påverkar ställningen för barn med funktionsnedsättning och deras föräldrar är ännu få.

Även föräldrar med funktionsnedsättning kan ha barn med och utan funktionsnedsättning. Om föräldern har en funktionsnedsättning ska stödbehovet granskas på ett annat sätt. Behoven fastställs enligt föräldrarnas och barnets behov och intressen. Om en förälder har en funktionsnedsättning kan det innebära att inte bara föräldrarnas personliga behov, utan också behovet av hjälp med funktioner i det dagliga livet, såsom med hemvård, barnomsorg och uppfostran, uteliv och matlagning, ska beaktas. Familjer där den ena eller båda föräldrarna har en utvecklingsstörning identifieras inte alltid tillräckligt.

Målet för spetsprojektet programmet för utveckling av barn- och familjetjänster är att tjänsterna ska utgå mer från barnens och familjernas behov, ha bättre effekt, bli kostnadseffektivare och bli mer integrerade jämfört med nuläget samt att verksamhetskulturen ska förnyas. Barnets bästa och stödet för föräldraskapet står i fokus i programmet. Basservicen stärks och tyngdpunkten förflyttas till förebyggande tjänster och tidigt stöd. Också skolan och småbarns-

pedagogisk verksamhet ska vidareutvecklas för att stödja barnets välbefinnande. Målet är att alla tjänster för barn är tillgängliga också för barn med funktionsnedsättning och deras familjer.

Som en del av programmet för utveckling av barn- och familjetjänster bereds grundandet av fem kunskaps- och stödcentrum inom landskapens samarbetsområden. Kunskaps- och stödcentrerna ska i samarbete med landskapen inom sina områden svara på behoven hos de barn, unga och familjer som har den allra svåraste situationen. Syftet är att säkerställa de social- och hälsotjänster som förutsätter krävande specialkompetens, som är sektorsöverskridande och som kräver integration, som behövs sällan och i fråga om vilka det inte ur verksamhetssynvinkel och ekonomisk synvinkel är förnuftigt att de ordnas och producera själv av varje landskap. Vid kunskaps- och stödcentrerna ska utföras koordinerande verksamhet, forskningsverksamhet och utvecklingsverksamhet som möjliggör detta, och det ska vara möjligt att från centrerna få direkt konsulterande stöd för de allra mest krävande patient- och klientrelationerna.

För ordnandet av närståendevård för barn med funktionsnedsättning behövs stödformer som utgår från barnets och familjens behov. För tillfället är tjänsterna delvis otillräckliga, ensidiga, utspridda och svåra att hitta. Ett av regeringens spetsprojekt (I&O) är att hemvården för äldre utvecklas och närståendevården för alla ålderskategorier förbättras. I projektet förnyas hem- och närståendevårdens innehåll, struktur och verksamhetsmodeller. Man strävar efter jämlikare och bättre ordnade tjänster där kostnaderna hålls i styr. Som en del av projektet utvecklas på riksomfattande nivå en modell för kunskapscentra för familje- och närståendevården, där en familj som behöver stöd kan få den information och det stöd de behöver. I projektet ingår också projektet Erinomainen, där man skapar en verksamhetsmodell för stödjandet av närståendevården av barn med särskilda behov. I projektet utnyttjas digitalisering som ett verktyg för utträttandet av ärenden och rotas en regional modell med arbetspar för familjer med barn med särskilda behov, med vilken man kan på ett omfattande sätt svara på de utmaningar som familjer med barn med särskilda behov har, och stödja familjerna i förebyggande syfte men principen låga trösklar. I projektet finns de grupper med klienter som deltar i utvecklandet, genom vilka klienterna får sina röster hörda.

2.4.5 Utredning av servicebehovet, serviceplan och beslut om service

I 2009 års reform av handikappservicelagen lades vikt vid att utreda klientens servicebehov samt göra upp en serviceplan när service beviljas. Genomförandet av bestämmelserna har i delar av landet framskridit bra men det finns dock fortfarande brister i bedömningen av servicebehovet och uppgörandet av serviceplaner. Ännu utreds varken behoven hos eller servicehelheten för en person med funktionsnedsättning tillräckligt övergripande, utan lagen tillämpas med fokus på beslut om enskilda tjänster. Särskilt viktigt är det att utreda servicebehovet som helhet när personen med funktionsnedsättning har krävande och sektorsövergripande behov av stöd och hjälp eller när det är fråga om ett barn med funktionsnedsättning, varvid det stöd som hela familjen behöver ska formas på ett övergripande sätt enligt den allmänna lagstiftningen och vid behov enligt speciallagstiftningen.

Behovet av tjänster som ordnas såsom specialomsorger enligt specialomsorgslagen på basis av ett specialomsorgsprogram har i bästa fall bedömts helhetsmässigt, men fortfarande finns det brister i fråga om utarbetandet av specialomsorgsprogram.

En person med funktionsnedsättning har inte alltid tillräcklig möjlighet att bli hörd eller delta i bedömningen och planeringen av servicen eller i verkställigheten och uppföljningen av verkställigheten av servicen. Särskilt när personen inte kommunicerar med tal eller när personen har svårt att förstå och följa med är personens deltagande endast formellt, ibland inte ens det.

Det finns också brister i möjligheterna för en person med funktionsnedsättning att framföra egna åsikter och egna behov.

2.4.6 Handledning, rehabilitering och träning

Den sociala rehabiliteringen enligt 17 § i socialvårdslagen omfattar utredning av den sociala funktionsförmågan och rehabiliteringsbehovet, rehabiliteringsrådgivning och rehabiliteringshandledning, träning i att klara av vardagsfunktioner och olika livssituationer, gruppverksamhet och stödjande av social interaktion samt andra behövliga åtgärder som främjar social rehabilitering. Klienterna inom den sociala rehabiliteringen är dock i allmänhet klienter i yrkesverksam ålder inom det sociala arbetet för vuxna samt inom missbrukar- och mentalvårdstjänster, som hänförs till social rehabilitering via olika kanaler. Personer med funktionsnedsättning har i praktiken stannat utanför denna service.

Enligt 2 § i specialomsorgslagen kan det ordnas olika slags handledning, rehabilitering, funktionell träning och träning i anknytning till arbete. Med stöd av 8 § 1 mom. i handikappservice-lagen kan det ordnas rehabiliteringshandledning och anpassningsträning. Personer med funktionsnedsättning och vid behov även deras närstående har kunnat få stöd vid förändringar i livet i samband med boendeservice eller som annan service som behövts för att syftet med handikappservicelagen ska uppnås.

Den nuvarande servicen svarar delvis mot målet att främja självbestämmanderätten och delaktigheten. Exempelvis kan personlig assistans i bästa fall säkerställa att en person med funktionsnedsättning uppnår självbestämmanderätt och delaktighet i hög grad, men assistans lämpar sig inte för alla situationer eller behov. Personer med funktionsnedsättning får med stöd av olika bestämmelser handledning för att lära sig enskilda färdigheter, men en jämlik rätt till behövligt stöd oavsett innehåll saknas. Det finns skäl att stärka en tjänst som på ett bättre sätt kan stödja de funktionella, kunskapsmässiga eller sociala färdigheter som en person med funktionsnedsättning behöver, och på det sättet främjar personens delaktighet.

För att nå självbestämmanderätt och delaktighet krävs en fungerande växelverkan mellan personen med funktionsnedsättning och personens närstående samt andra viktiga personer. Servicen stöder inte alltid tillräckligt möjligheten för en person med funktionsnedsättning att använda sitt eget språk och sitt eget sätt att kommunicera på det sätt som definitionerna i artikel 2 i funktionshinderkonventionen förutsätter.

Funktionshinderkonventionen förutsätter att personer som har svårt att fatta beslut som gäller det egna livet har tillgång till assisterat beslutsfattande. Till exempel behövs det stöd när det gäller förtydligande av svåra saker samt att utreda olika handlingsalternativ och deras följder. Det är möjligt att tillhandahålla stöd för beslutsfattandet som en del av andra tjänster, men för närvarande har det inte funnits tillräckligt med stöd tillgängligt.

2.4.7 Personlig assistans

I samband med den delreform av handikappservicelagen som genomfördes 2009 föreskrevs för personer med svår funktionsnedsättning en subjektiv rätt till personlig assistans. Den personliga assistansen ansågs trygga rätten till oundgänglig omsorg enligt 19 § 1 mom. i grundla-

gen och därför ansågs den omfattas av kommunens särskilda skyldighet att ordna tjänster. När det gäller tryggheten av självbestämmanderätten och rättigheterna för personer med funktionsnedsättning var reformen den mest betydande på årtionden. Avsikten var att främja delaktigheten för personer med svår funktionsnedsättning och deras möjligheter att fatta beslut om sitt eget liv. Reformen har förverkligats bra med tanke på målen, vilket bl.a. beskrivs av att antalet personliga assistenter har mer än fördubblats (146 %) under åren 2010–2016.

I delreformen angavs som en förutsättning för att personlig assistans ska kunna ordnas det, att personen ska ha resurser att fastställa assistansens innehåll och sättet att genomföra den. I rättspraxis har den så kallade resursförutsättningen satts rätt lågt. Dock har en del personer med t.ex. svåra kognitiva begränsningar i funktionsförmågan eller med begränsningar i funktionsförmågan som hör till autismspektret blivit utan sådan service som säkerställer delaktighet och självbestämmanderätt. För dem har det ofta ansetts att de olika alternativen bland boende-service är mer lämpliga och svarar bättre på de individuella behoven.

Enligt den kommunenkät som Institutet för hälsa och välfärd lät göra 2013 uppgav 47 procent av kommunerna att de har vissa svårigheter med att ordna personlig assistans. Kommunerna meddelade att det är svårt att hitta assistenter, och särskilt svårt var det att få assistenterna att arbeta få veckotimmar och sköta vikariat. På basis av enkäten ansågs ett problem vara det att systemet är komplicerat, och det upplevdes att det för en del klienter är svårt att fungera som arbetsgivare. I vissa svar hade ordnandet av servicen dessutom försvårats av att det rådde brist på köpta tjänster eller av att användningen av köpta tjänster hade lett till stigande kostnader.

Det nationella nätverket för personlig assistans Assistentti.info fungerar som ett samarbetsnätverk mellan kommunerna, tjänsteproducenterna, centren för personlig assistans och klientorganisationer. Assistentti.info ger rådgivning, ordnar utbildning och producerar material om personlig assistans. För närvarande finns det cirka tjugo centra för personlig assistans, som i huvudsak drivs av kommuner och samkommuner. De tjänster som centren tillhandahåller varierar t.ex. från handledning i anslutning till ett arbetsförhållande och rådgivning till rekryteringshjälp och utbildning. Centrens resurser är begränsade i förhållande till antalet personer som utnyttjar servicen och det finns inte assistentcenterverksamhet i hela landet.

Den personliga assistansen ordnas vanligen enligt arbetsgivarmodellen och andra sätt att ordna assistansen har inte tagits i bruk i tillräcklig omfattning. Flera sådana personer med funktionsnedsättning har blivit arbetsgivare som inte vill eller kan fungera som arbetsgivare eller som inte har förstått det juridiskt bindande i att bli en arbetsgivare. Detta har lett till arbetsrättsliga och andra juridiska problem. Det har också funnits oklarheter i fråga om kommunens skyldighet att handleda och stödja genomförandet arbetsgivarmodellen.

Ett problem med personlig assistans kan anses vara vårdåtgärders förhållande till personlig assistans. Det har ansetts att vårdåtgärder inte omfattas av personlig assistans. För en del av de som använder personlig assistans skulle deras förmåga att klara sig självständigt främjas av en möjlighet att få sådana åtgärder som en del av den hjälp som assistenten ger. Detta skulle också förutsätta att det för vårdåtgärderna finnas att tillräcklig rådgivning och handledning. Till exempel i fråga om sådana personer som använder respirator och personer som behöver katetrisering skulle möjligheten att få hjälp i dessa åtgärder av assistenten underlätta deras självständiga boende och det övriga livet.

Den personliga assistansen har utvecklats i projekt som utförts av många funktionshinderorganisationer samt av kommuner och samkommuner. Efter år 2009 har personlig assistent blivit ett riksomfattande erkänt yrke, och från och med år 2018 har man kunnat avlägga en yrkesexamen som ger examensbenämningen personlig assistent. Utvecklingen av arbetsmarknaden har främjats av att arbetsgivare med svår funktionsnedsättning har organiserat sig och

man har fått ett arbetskollektivavtal för de personliga assistenterna mellan Heta – Henkilökohtaisten Avustajien Työnantajien Liitto ry och Förbundet för den offentliga sektorn och välfärdsområdena JHL rf. Arbetskollektivavtalet är ännu inte allmänt bindande, men vissa kommuner följer anställningsvillkoren i avtalet även i fråga om icke-organiserade arbetsgivare.

2.4.8 Boende och service – boendeservice

Utveckling har skett i jämlikheten i fråga om boendet för personer med funktionsnedsättning jämfört med andra personer. Lösningarna i fråga om boendet och servicen har blivit mångsidigare. Genom ändringar i lagen om hemkommun (201/1994) och anknytande ändringar i socialvårdslagstiftningen underlättades från och med den 1 januari 2011 möjligheterna för personer med funktionsnedsättning som bor i social- och hälsovårdens verksamhetsenheter och i familjevård att byta hemkommun.

Rätten för personer med funktionsnedsättning att välja sin bostadsort och med vem de bor förverkligas dock fortfarande på ett bristfälligt sätt. Förverkligandet av rätten skulle förutsätta mer valmöjligheter och bättre delaktighet för personer med funktionsnedsättning i avgöranden som gäller deras egna liv och i det samhälleliga beslutsfattandet.

En person med funktionsnedsättning måste ofta göra sina val utifrån var han eller hon kan hitta en tillgänglig lägenhet som fungerar för honom eller henne, där den hjälp och det stöd personen behöver kan ges. Vårt nuvarande bostadsbyggnadsbestånd är ännu rätt otillgängligt. Uppskattningsvis 10 procent av de nuvarande bostäderna är tillgängliga. Det behövs mer tillgängliga bostäder, utöver nybyggande behövs också reparationer av byggnadsbeståndet.

Den rätt till privatliv, trygghet och hemfrid som hör till boendet är för personer med funktionsnedsättning ofta beroende av andra människors hjälp och stöd och beroende av deras sätt att handla. I vissa fall får rätten till självbestämmande, skydd för privatlivet och personlig integritet för personer med funktionsnedsättning endast ringa betydelse i deras liv.

När man talar om boende och service för personer med funktionsnedsättning kan tanken att boendet är en normal del av varje människas livsföring fördunklas. Man har velat både skydda personer med funktionsnedsättning och samtidigt trygga deras liv genom särskild service, vilket har kunnat leda till isolering och uteslutning från samhället. Behoven vad gäller boendet och service för en person med funktionsnedsättning bär bedömas mer individuellt än för närvarande.

De första servicehusen för personer med svår funktionsnedsättning byggdes på 1970-talet. Servicehusen gav då personer med svår funktionsnedsättning en möjlighet att bo i eget hem i stället för på sjukhus och vårdinstitutioner. Serviceboende enligt handikappservicelagen har utvecklats från servicehusboende i grupp till boende i separata lägenheter men med tillgång till service. I servicehusen började också försöksboendet och boendeträningen utvecklas. Målet om ett självständigt liv och egen aktivitet samt praktiska lösningar som stöder målet har bidragit till att allt fler personer med funktionsnedsättning som fortlöpande behöver mycket hjälp numera kan bo i vanliga bostäder tack vare service i hemmet och ändringsarbeten som stöder bostadens tillgänglighet.

Avvecklande av boende på institution har under lång tid varit ett handikappolitiskt mål i Finland. För att skynda på utvecklingen fattade statsrådet den 21 januari 2010 ett principbeslut om ett program för ordnande av boende och anslutande tjänster för utvecklingsstörda. Programmet för ordnande av boende och anslutande tjänster för utvecklingsstörda (boendepro-

grammet) genomfördes åren 2012–2015 och det koordinerades av social- och hälsovårdsministeriet och miljöministeriet. Syftet med programmet var att möjliggöra individuellt boende för personer med utvecklingsstörning. I statsrådets principbeslut av den 8 november 2012 om trygghet av individuellt boende och tjänster för personer med utvecklingsstörning drog man upp riktlinjerna för åtgärder avseende gradvis nedläggning av boende på institution och utvecklande av tjänster som behövs för stöd av boendet. Målet var att efter 2020 ska inga personer med utvecklingsstörning bo på institution. Statsrådets principbeslut från 2012 gäller fortfarande.

Under boendeprogrammet producerades cirka 3 600 bostäder för personer med utvecklingsstörning med stöd från Finansierings- och utvecklingscentralen för boendet (ARA) och Penningautomatföreningen (PAF). Alla specialomsorgsdistrikt utarbetar i samarbete med kommunerna i området en regional plan för att genomföra programmet, som senast uppdaterades 2015.

Det anses dock fortfarande att personer med utvecklingsstörning och en del av personerna med autismspektrumtillstånd behöver gruppboende. Uppföljningsgruppen för genomförandet av boendeprogrammet för utvecklingsstörda bedömer i sin slutrapport att boende på institution har minskats avsevärt, men genom alltför ensidiga boendelösningar. Ökandet av antalet bostäder har i huvudsak genomförts genom att man byggt gruppmed 15 platser eller mera. Enligt uppföljningsgruppen behövs större mångsidighet och mera individualitet och valfrihet. Behovet av gruppmed kan minskas genom att erbjuda en del av de nuvarande boende mera självständiga och lättare boendelösningar. Det vanliga bostadsbeståndet och enskilda hyresbostäder bör tas i bruk i större utsträckning än för närvarande. Under boendeprogrammet utvecklades lösningar i anslutning till boende och service. Exempel på lösningar är nätverk av bostäder som bildas av enskilda bostäder, där de boende stöds med hjälp av tjänster och annat stöd, eller så att det från boendeenheten kommer personer till stöd för personen med funktionsnedsättning. (Social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior 2016:17.) En reform av boendet kräver att servicen förnyas och att personalens verksamhet och arbetsrutiner omorganiseras, så att servicen och stödet på ett flexibelt sätt motsvarar de individuella behoven.

Individuella lösningar behövs även i större omfattning, så att också andra personer med funktionsnedsättning som behöver omfattande och rikligt stöd får lämpliga boendelalternativ och de tjänster de behöver. Institutionernas uppgifter håller som helhet på att förändras i snabb takt. Exempelvis blir vårdtiden på sjukhus i allmänhet kort och en allt större del av servicen ges i samband med poliklinikbesök, eller rentav som distansservice. Institutionerna fokuserar på kortvarig, riktad interventionsservice. Allt mer avancerad service ges i hemmet med stöd av olika slags teknik, oavsett boendeformen.

2.4.9 Boende för barn

I den nuvarande lagstiftningen om handikappservice regleras boende för barn inte särskilt. Med stöd av specialomsorgslagen har det ordnats individuell vård och omsorg av barn med utvecklingsstörning utanför hemmet, huvudsakligen i institutioner och i viss mån i familjevård. Boendet utanför hemmet för barn med funktionsnedsättning har kunnat ordnas också genom åtgärder enligt barnskyddslagen som institutionsvård. Serviceboende enligt handikappservice lagen kan ordnas också annanstans än i det egna hemmet.

Barnskyddslagen kan inte alltid svara tillräckligt på de individuella långvariga behov av vård och omsorg som barn med funktionsnedsättning har. Syftet med barnskyddets stödåtgärder är att få till stånd en ändring i sådana uppväxtförhållanden som är negativa med tanke på barnets utveckling och hälsa. Med stödåtgärderna kan man inte påverka det funktionshinder som bar-

nets funktionsnedsättning eller skada orsakar och det stödbehov som den medför, och stödåtgärderna är inte heller avsedda att vara upprätthållande stöd.

Det att föräldrarna till ett barn med funktionsnedsättning har ork är ytterst viktigt, och det bör vara möjligt att stödja dem tillräckligt när det gäller att trygga vård och omsorg av ett barn med funktionsnedsättning. I nuläget saknas i lagstiftningen bestämmelser om det hur boendet någon annanstans än i hemmet för barn som hör till olika funktionsnedsättningsgrupper ska ordnas i sådana situationer där det inte finns ett barnskyddsbehov att placera barnet utanför hemmet, men familjen inte ens med mycket stöd kan svara för en sådan omsorg som motsvarar barnets intresse på grund av orsaker som beror på barnets funktionsnedsättning.

2.4.10 Andningsförlamningspatienternas ställning

Ställningen och rättigheterna för personer med andningsförlamning skiljer sig bl.a. i fråga om tillgodoseendet av rätten till likabehandling, självbestämmanderätten, rätten att välja bostadsort, rätten till skydd för privatlivet och till familjekontakt och vissa andra grundläggande rättigheter avsevärt från andra personer med svår funktionsnedsättning och långtidssjuka. I fråga om patienter med andningsförlamning leder beslut om långtidsvård på institution, dvs. det att man är skriven på sjukhus, till en annorlunda rättsställning i förhållande till andra personer med funktionsnedsättning, och avsaknaden av ett effektivt rättsskydd i fråga om hälso- och sjukvårdens beslut leder till problem när det kommer till förverkligandet av likabehandling och självbestämmanderätten och andra grundrättigheter. Särbehandlingen och den rättsliga ställningen har delvis motiverats med säkerställandet av den oundgängliga vård som respiratorpatienter behöver i livshotande situationer. Detta tänkesätt är dock inte hållbart med tanke på likabehandling och de grundläggande fri- och rättigheterna och mänskliga rättigheterna.

När vårdteamet i huvudsak består av yrkesutbildande personer inom hälso- och sjukvården, kan erhållandet av hjälp för andra behov än medicinska behov utanför hemmet i praktiken innebära att personen måste särskilt söka om personlig assistans för dessa behov. Då har personen t.ex. när han eller hon rör sig utanför hemmet två assistenter med sig, av vilka den assistent som hör till vårdteamet svarar för respiratorns funktion och den andra assistenten tillgödoser andra hjälpbehov.

Flera instanser har under flera års tid föreslagit att den särskilda regleringen om patienter med andningsförlamning avvecklas och att de socialtjänster som de behöver ska tas in i handikappservicelagen och andra lagar inom social- och hälsovården. Den nationella sakkunnigarbetsgrupp som utredde vården av patienter med andningsförlamning föreslog detta 2006 (Social- och hälsovårdsministeriets rapporter 2006:61). Arbetsgruppen ansåg att begreppet andningsförlamning bör frångås och att bestämmelserna om patienter med andningsförlamning i klientavgiftslagen och klientavgiftsförordningen bör upphävas. Arbetsgruppen föreslog att den service och den tillräckliga försörjning som dessa personer med svår funktionsnedsättning behöver i sin normala livsföring kunde tryggas genom ändringar i den övriga lagstiftningen.

Även riksdagens justitieombudsman samt social- och hälsovårdsutskottet har fäst uppmärksamhet vid utvecklingen av andningsförlamningspatienters ställning och behovet av att förenhetliga lagstiftningen avseende dem i flera ställningstaganden (bl.a. ShUB 32/2008 rd, ShUB 43/2009 rd). Justitieombudsmannen förutsatte att det för patienter med andningsförlamning utarbetas enhetliga, nationella medicinska vårdrekommendationer och kvalitetsrekommendationer i fråga om den service klienterna behöver. Universitetssjukvårdsdistrikten utarbetade år 2009 på uppdrag av social- och hälsovårdsministeriet en plan om centralisering av kunnandet i fråga om särskilt krävande vård av patienter med andningssvikt till färre än fem universitets-

sjukhus samt om uppgörande av enhetliga, nationella vård- och kvalitetsrekommendationer för patienter med kronisk andningssvikt.

Utifrån förslagen av social- och hälsovårdsministeriets arbetsgrupp 2006 färdigställdes hösten 2009 en vård- och kvalitetsrekommendation för respiratorpatienter (Neuromuskulaaristen vaikeiden hengitysvajepotilaiden hoito- ja laatusuositus 6.11.2009). Arbetsgruppen som utarbetade rekommendationen och som bestod av sakkunniga inom medicin kom fram till motsvarande förslag som social- och hälsovårdsministeriets arbetsgrupp.

Den särskilda regleringen gällande patienter med andningsförlamning kunde inte avvecklas i samband med ändringen av handikappservicelagen avseende personlig assistans 2009, eftersom omstruktureringen av finansieringen av servicen inte kunde genomföras samtidigt. Den service som patienter med andningsförlamning behöver ordnas på det sätt som klientavgiftslagen och klientavgiftsförordningen förutsätter som sjukhusvård eller som hemvård med hjälp av ett vårdteam. Särskilt i fråga om barn har man också använt hemsjukhusvård.

Högsta förvaltningsdomstolen har ansett att även en andningsförlamningspatient som vårdas i hemmet kan vara berättigad till ersättningar och andra tjänster enligt handikappservicelagen (HFD 27.9.2006 T 2470). Om en andningsförlamningspatient vårdas i hemmet, är det i första hand den instans som ansvarar för ordnandet av och kostnaderna för ordnandet av hemsjukvården som ansvarar för ordnandet och kostnaderna för den, dvs. sjukhuset. Om en person för att klara sig i hemmet eller i annan verksamhet utanför hemmet dessutom har behov av service enligt handikappservicelagen eller socialvårdslagen, ansvarar det organ som ansvarar för socialvården för ordnandet av och kostnaderna för denna service enligt handikappservicelagen eller socialvårdslagen.

I Helsingfors förvaltningsdomstols beslut av den 22 september 2016 (Dnr 04566/16/6108) var det fråga om en tjänsteinnehavares beslut att upphäva ett beslut om personlig assistans för en person som använde respirator. Tjänsteinnehavaren hade ansett att den hjälp som personen behövde var i huvudsak omsorg, vård och tillsyn. Förvaltningsdomstolen ansåg att ett beslut som gäller en patient med andningsförlamning inte utesluter möjligheten att få personlig assistans för sådana dagliga sysslor som inte är vård och som inte förutsätter kunskande i hälso- och sjukvård. Kommunens tidigare beslut fick inte upphävas helt och hållet utan att ta ställning till hjälpbehovet till andra delar än vården.

Redan nu har en del av vård- och assistentteamen uppbyggts så att personen med funktionsnedsättning ansvarar själv för att anställa arbetstagarna och de olika redskapen som behövs för vården kommer från det sjukhus som har ansvaret för vården. I vårdteamet kan det också finnas andra än yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården, och också anhöriga kan vara med i vårdteamet. Denna praxis liknar praxis i Sverige, där personen själv får välja en tjänst som genomförs med hjälp av boendeenheten eller personliga assistenter som sjukhuset skolat. Praxis varierar i olika sjukvårdsdistrikt (Institutet för hälsa och välfärd, opublicerad utredning 2016).

När den särskilda ställningen för patienter med andningsförlamning avvecklas och man övergår från institutionsvård till tjänster inom öppenvården, behövs det för processerna inom vården av patienter med andningsinsufficiens enhetlig praxis och enhetliga anvisningar, så att det ska vara möjligt att säkerställa en smidig vård och den kontakt till den aktör som svarar för hälso- och sjukvården som behövs inom öppenvården.

2.4.11 Transporttjänster och stöd för anskaffning av bil

Möjligheten för personer med funktionsnedsättning att röra sig och att vara delaktiga i samhället har förbättrats betydligt under de senaste årtiondena. Flera undersökningar visar att de som använder transporttjänster uppskattar möjligheten och anser att den färdtjänst som ordnas med stöd av handikappservicelagen är mycket viktig (Puumalainen 2003, Loppi 2013). Samtidigt anses det vara ett problem att den offentliga trafiken inte är tillgänglig och att det brister i hela transportkedjan. Behovet av tillgänglig offentlig trafik ökar ytterligare i och med befolkningens åldrande och den minskade institutionsvården. Till följd av brister i tillgången till tillgänglig offentlig trafik och på grund av regionala skillnader finns det fortfarande människor som inte omfattas av den offentliga trafiken. För dem är den individuella service och de stödåtgärder som samhället ordnar för att de ska kunna röra sig som en del av sin normala livsföring nödvändiga. Enligt den kommunenkät som Institutet för hälsa och välfärd lät göra 2014 angav 65 procent att det inte finns tillräcklig kollektivtrafik för personer med funktionsnedsättning i deras område.

Färdtjänst enligt handikappservicelagen riktas för närvarande i stor del till äldre personer, vilket inte var tanken när handikappservicelagen stiftades. Under de senaste åren har av de ca 100 000 klienterna inom färdtjänsterna 65–66 procent varit 65 år fyllda. Kostnaderna för färdtjänst ökade fram till år 2015, vilket beror på att det fanns ett stort antal äldre personer som klienter inom tjänsten och på sättet för genomförandet av tjänsten. I kommunerna har man inte satt sig tillräckligt in i de möjligheter med vilka särskilt äldre personers stöd för rörligheten kunde skötas med beaktande av deras behov, flexibelt och till skäliga kostnader. Sådana medel är t.ex. utvecklande av tillgänglig offentlig trafik, samfärdsel och användning av stöd för rörligheten enligt socialvårdslagen.

I ett kostnadsscenario för resor med stöd av handikappservicelagen (Ramboll 2012) har det uppskattats att resekostnaderna t.o.m. kan fördubblas från 2011 till 2030, om verksamheten inte ändras. Merkostnaderna uppkommer främst av den ökade användningen av specialiserade transporter till följd av att det inte finns någon offentlig trafik eller att den inte passar. Förändringen i åldersstrukturen har inte närapå lika stor betydelse för de ökade resekostnaderna.

Transporttjänster har beviljats huvudsakligen inom hemkommunens och närkommunens områden. Detta har begränsat möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att röra sig när man jämför med personer utan funktionsnedsättning.

Möjligheten för personer med funktionsnedsättning att röra sig främjas inte bara genom färdtjänst utan också genom olika former av stöd för anskaffning av bil som administreras av olika myndigheter. De viktigaste stödformerna är stöd för anskaffning av bil, stöd för ändringsarbeten och redskap för bil enligt 9 § 1 mom. i handikappservicelagen och rätt till bilskatteåterbäring och bilskattelättnad enligt bilskattelagen (1482/1994). Dessutom kan försäkringsanstalter bland annat med stöd av trafikförsäkringslagstiftningen bevilja en förvärvsarbetande person med funktionsnedsättning stöd för anskaffning av bil och hjälpmedel. Statskontoret beviljar krigsinvalider ersättning för anskaffning av bil för personer som skadats i krig med stöd av lagen om skada, ådragen i militärtjänst (404/1948). Även FPA kan enligt prövning bevilja en person med funktionsnedsättning understöd för bil, om användningen av bil är nödvändig i personens företagsverksamhet.

I sådana situationer där en person med funktionsnedsättning använder mycket transporttjänster kan det vara totalekonomiskt sett förmånligare att ge personen tillgång till en bil i stället för färdtjänst. Detta skulle också förbättra möjligheterna att röra sig för personen med funktionsnedsättning. Ett försök i fråga om detta pågår i Södra Karelens social- och sjukvårdsdistrikt.

2.4.12 Kommunens rätt till återkrav gentemot försäkringsanstalten

Eftersom tjänster enligt handikappservicelagen vanligen ordnas under flera årtionden för de personer med funktionsnedsättning som är berättigade till tjänsterna, höjer beredskapen för kommunens återkrav i enlighet med 15 § i handikappservicelagen försäkringsbolagens ersättningsskyldighet och ökar den osäkerhet som är förknippad med bedömningen av ansvaret. Denna inverkan är särskilt betydande när det gäller patientförsäkringen, där försäkringsbolagens avgiftsinkomst är liten jämförd med yrkessjukdomsförsäkringen och trafikförsäkringen. Denna osäkerhet kan minska försäkringsbolagens villighet att bedriva patientförsäkring. Eftersom kommunen ansvarar för ordnandet av både den offentliga hälso- och sjukvården och funktionshindersservicen, gäller de utgifter som orsakas av kommunens ovannämnda rätt till återkrav i huvudsak den kommunala ekonomin, men via statsandelarna också statsfinanserna. Eftersom kostnadsansvaret överförs mellan kommunens olika aktörer dvs. sjukvårdsdistriktet och socialväsendet via patientförsäkringen, ökar återkravsanspråken utöver försäkringsbolagens ansvarsskuld även kommunernas bokföringsmässiga ansvar avsevärt. Rätten till återkrav kan dock i någon mån inverka på en enskild kommuns ekonomi. Rätten till återkrav tidigarelägger den belastning på den offentliga ekonomin som patientskador orsakar.

När social- och hälsovårdsreformen träder i kraft överförs ansvaret för att ordna social- och hälso- och sjukvård från kommunerna till landskapen. Lagen om införande av landskapslagen, lagen om ordnande av social- och hälsovård och lagen om ordnande av räddningsväsendet (/) överför sjukvårdsdistriktens och samkommunernas ansvar till landskapen. Eftersom landskapet i fortsättningen svarar också för kostnaderna för ordnandet av funktionshindersservice, riktas i sista hand utgifterna för de återkrav som baserar sig på de ansvar som övergår till landskapen till landskapen och den vägen till staten. I och med reformen minskar slopandet av den enskilda kommunens finansieringsansvar regressrättens betydelse i fråga om omfördelningen av den offentliga ekonomins utgifter. När social- och hälsovårdsreformen träder i kraft är det mer skada än nytta för den offentliga ekonomin att bibehålla kommunens återkravs rätt enligt handikappservicelagen i fråga om patientförsäkringen. Av de skäl som nämns ovan kan det inte anses vara motiverat att den återkravs rätt som kommunerna nu har enligt handikappservicelagen i fråga om patientförsäkringen ges till landskapen. När det gäller försäkring för olycksfall i arbetet och yrkessjukdom och trafikförsäkringen finns motsvarande ändringsbehov inte.

3 Målsättning och de viktigaste förslagen

3.1 Målsättning

Det huvudsakliga syftet med propositionen är att uppnå likabehandling och delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning samt att stödja deras självbestämmanderätt och förmåga att klara sig självständigt. Ett syfte med propositionen är att tillgodose de i grundlagen tryggade rättigheterna till tillräcklig socialservice och oundgänglig omsorg för personer med funktionsnedsättning. Propositionen konkretiserar utgångspunkterna för den funktionshinderpolitik som bedrivs i Finland, vilka är likabehandling, rätt till delaktighet och rätt till behövlig service och behövligt stöd för personer med funktionsnedsättning. Propositionen kompletterar den allmänna socialvårdslagstiftningen med en speciallag som beaktar de särskilda behov som personer med funktionsnedsättning har.

Ett syfte med propositionen är att främja likabehandling och lika rättigheter bland personer med funktionsnedsättning oberoende av funktionsnedsättningens art eller personens boningsort. Ett mål är också att främja likabehandlingen av personer med funktionsnedsättning i förhållande till personer utan funktionsnedsättning, så att rätten att delta och göra likadana val

som andra människor tillgodoses bättre än för närvarande för personer med funktionsnedsättning. Ett syfte med propositionen är också att främja rätten för personer med funktionsnedsättning att leva självständigt och att få den hjälp och det stöd de behöver för det. Det betyder att man försöker minimera institutionsvården och se till att det finns tillgång till service som stöder vardagslivet i personernas egen närmiljö, t.ex. service som stöder boende hemma, träning och annat stöd som stärker personens egna resurser.

Ett mål med propositionen är dessutom att förbättra självbestämmanderätten för personer med funktionsnedsättning, bl.a. genom att komplettera föreskrifterna om tillvägagångssätt för tillhandahållandet av den föreslagna servicen så att de främjar klientorienteringen och ett övergripande tillgodoseende av klienternas behov. De egna åsikter, önskemål och individuella hjälpbehov som personen med funktionsnedsättning har och den livssituation personen befinner sig i ska enligt den allmänna socialvårdslagstiftningen beaktas bättre än för närvarande när servicebehovet utreds, servicen planeras, beslut om service fattas och service tillhandahålls. Syftet med bestämmelserna om klientprocessen i den föreslagna lagen och med de ändringar som föreslås i socialvårdslagen är att säkerställa att personer med funktionsnedsättning i olika livsskeden har en individuell och fortgående servicehelhet enligt personens behov. Avsikten är att genom bestämmelserna om klientprocessen säkerställa att det görs en omfattande bedömning av det individuella servicebehovet för personer med funktionsnedsättning och att säkerställa det sektorsövergripande samarbete och den kompetens som behövs för bedömningen i enlighet med socialvårdslagen.

Propositionen hänför sig till genomförandet av regeringens åtgärdsprogram för minskande av kommunernas, landskapens och hela offentliga sektorns uppgifter och skyldigheter. Propositionen innehåller bestämmelser som ökar landskapens utgifter, kostnadsneutrala bestämmelser och bestämmelser som minskar på utgifterna. Regeringen ställde ursprungligen ett sparmål på 61 miljoner euro för reformen av funktionshindersservicen. I regeringens ramförhandlingar våren 2018 och i budgetmanglingen 2018 beslutades det att sparmålet minskas genom att en del av de föreslagna sparförslagen slopas. De extra kostnader som lagförslaget orsakar landskapen beräknas uppgå till 21,1 miljoner euro. Lagförslagets spareffekt på landskapens social- och hälsovårdsutgifter beräknas år 2021 uppgå till 14,6 miljoner euro. Dessutom beaktas vid beredningen av propositionen den ändring av inkomstskattelagen (1535/1992) som genomförs i samband med social- och hälsovårdsreformen och genom vilken invalidavdraget vid beskattningen slopas. De cirka 26 miljoner euro som sparas i och med avlägsnandet av skattestödet riktas för utveckling av servicen med anledning av funktionshinder genom en direkt stödform.

Vid riktandet av besparingarna har målet varit att en stor del av besparingarna som möjligt ska uppnås genom att förnya verksamhetspraxis och utveckla sådana tjänster som på lång sikt förbättrar funktionsförmågan för personer med funktionsnedsättning och på det sättet minskar behovet av tjänster.

3.2 Alternativ

För genomförandet av åtgärdsprogrammet för att minska kommunernas uppgifter och skyldigheter tillsatte regeringen i början av 2016 ett sparmål för reformen, och man övervägde alternativet att även nu genomföra endast en delreform för att förverkliga sparmålen. Detta skulle ha gjorts t.ex. genom att avsevärt avgränsa de subjektiva rättigheterna för personer med funktionsnedsättning i lagen, bl.a. när det gäller ekonomiskt stöd för färdtjänst och ändringsarbeten i bostaden.

Om reformen hade gällt endast en del tjänster och om skyldigheten att anordna tjänsterna och tjänsternas tillgänglighet skulle ha varit avsevärt mer begränsade, hade reformens utgångs-

punkter och reformens mål ha ändrats betydligt. Detta kunde också ha ökat risken för att jämlikheten och medbestämmandet för personer med funktionsnedsättning äventyras. Därför beslutades det vid beredningen att se centrala starka rättigheter som tryggar jämlikheten och medbestämmandet för personer med funktionsnedsättning ska bibehållas trots sparmålen.

När regeringen bedömde det fortsatta genomförandet av reformen uppskattade regeringen att förverkligandet av målen för reformen, likabehandling och medbestämmande för personer med funktionsnedsättning samt utvecklande av tjänsterna, trots sparkraven kräver en totalreform av lagstiftningen på basis av ett förslag från arbetsgruppen från 2015 för reformen av funktionshinderlagstiftningen (Valas-arbetsgruppen). Också olika aktörer tog upp behovet av och sitt stöd för en totalreform.

Målet blev en totalreform av lagstiftningen där de nuvarande lagarna om särskild service för personer med funktionsnedsättning slås samman till en lag om särskild funktionshinderservice, som på ett behovsbaserat sätt tryggar jämlik service åt olika funktionsnedsättningsgrupper. I reformen bedöms också förenhetligande och förnyande av klientprocessen och behoven att förnya tjänsternas innehåll. Bestämmelserna i specialomsorgslagen om specialomsorger oberoende av personens vilja samt om begränsningsåtgärder som används inom specialomsorger överförs till den allmänna lag om klientens och patientens rättigheter som är under beredning, och som avses träda i kraft samtidigt med den nya speciallagen om funktionshinderservice.

Regeringspropositionerna om ordnande av social- och hälsovårdstjänster och om klientens valfrihet beaktas vid beredningen av funktionshinderservice.

Regeringen beslutade våren 2018 att avsevärt minska på det sparmål som hade ställts för reformen. På grund av detta kan reformen genomföras utan att klienternas rättigheter försvagas. Spareffekter fås genom åtgärder som förnyar verksamhetspraxis kring tjänsterna, och som samtidigt stöder målen för reformen.

3.3 De viktigaste förslagen

3.3.1 Tillämpningsområde och förhållande till annan lagstiftning

I denna proposition förslås det att det stiftas en ny lag om funktionshinderservice, som innehåller bestämmelser om särskilda tjänster inom socialvården för personer med funktionsnedsättning. Lagen kompletterar socialvårdslagen som tillämpas som en allmän lag inom socialvården och annan lagstiftning. På den hälso- och sjukvård som personer med funktionsnedsättning behöver tillämpas hälso- och sjukvårdslagen. För personer med funktionsnedsättning ordnas service och stöd med stöd av annan social- och hälsovårdslagstiftning i enlighet med deras behov.

Den föreslagna lagen ska tillämpas på personer som på grund av ett långvarigt funktionshinder till följd av en funktionsnedsättning eller sjukdom nödvändigt och upprepade gånger behöver hjälp eller stöd för att klara en normal livsföring. Personer som omfattas av lagens tillämpningsområde kallas i lagen för personer med funktionsnedsättning. Landskapet ska ordna särskild service som avses i propositionen, om personen inte med stöd av någon annan lag får sådan service som är tillräcklig och lämplig och som personen behöver för att kunna fungera på lika villkor som andra. Intresset för personer med funktionsnedsättning vid ordnandet av service enligt den föreslagna lagen ska bedömas enligt bestämmelserna om klientens intresse i socialvårdslagen. Den nödvändiga service som beviljas med anledning av ett långvarigt funktionshinder till följd av en funktionsnedsättning eller sjukdom ska huvudsakligen vara avgifts-

fri. För en del service kan klientavgifter tas ut i enlighet med bestämmelserna i lagstiftningen om klientavgifter inom social- och hälsovården.

Service ska ordnas utifrån ett nödvändigt och upprepat behov av hjälp eller stöd som personen har på grund av ett långvarigt funktionshinder. Med hjälp och stöd svarar man på de behov som följer av fysiska, psykiska, sociala och kognitiva funktionshinder. Begreppet nödvändighet beskriver nödvändigheten i hjälpen eller stödet för att personen ska klara av olika funktioner som hör till en normal livsföring. Med nödvändighet avses inte endast tillgodoseende av de grundläggande förutsättningarna för liv, utan också förutsättningarna för ett människovärdigt liv som ett kulturbetingat begrepp som förändras och utvecklas.

Tillgången till service enligt den föreslagna lagen förutsätter även i framtiden ett nödvändigt och upprepat stöd- och hjälpbehov som beror på ett långvarigt funktionshinder till följd av en funktionsnedsättning eller sjukdom. Behovet kan vara antingen sektorsövergripande och omfattande eller mindre, eller det kan framträda endast inom vissa områden, men betydande med tanke på personens funktionsförmåga och förmåga att klara av en normal livsföring och därmed nödvändigt. Ett nödvändigt behov av hjälp eller stöd till följd av ett betydande funktionshinder beskriver samma fenomen som man i nuläget beskriver genom begreppet gravt handikapp.

Utgångspunkten för ordnandet av servicen är uttryckligen att det finns ett behov av den särskilda servicen i fråga. En viss funktionsnedsättning eller diagnos eller ålder är alltså inte avgörande för vem som har rätt till service och avgränsar inte kategoriskt någon från den grupp som får särskild service. Under hela beredningen har målet varit att den service som det föreskrivs om i speciallagen ska riktas till funktionshinder till följd av en funktionsnedsättning.

När det gäller äldre bör man även beakta de bestämmelser i äldreomsorgslagen som gäller äldre personers servicebehov och tillgodoseendet av det samt förverkligandet av vården och omsorgen för äldre och de principer som styr säkrandet av kvaliteten på tjänsterna. Åldern ska inte vara en grund för att ordna eller vägra den service som det föreskrivs om i lagen, utan bedömningen bör oberoende av personens ålder basera sig på hur personens intresse kan tillgodoses på bästa sätt. Intresset ska bedömas utifrån de faktorer som enligt socialvårdslagen ska beaktas vid bedömningen av vad som ligger i klientens intresse samt utifrån syftena med den föreslagna speciallagen och hur de kan uppnås. Servicebehovet hos en äldre person med funktionsnedsättning ska i främsta hand behandlas på samma sätt som servicebehovet hos personer i samma åldersklass i allmänhet behandlas. Den särskilda service som det föreskrivs om i den föreslagna lagen är av sådant slag som andra människor inte behöver. Behovet av funktionshinderservice är i allmänhet stort samt bestående och kontinuerligt, ofta livslångt. Dessa faktorer utgör grunder till att funktionshinderservice är avgiftsfri enligt klientavgiftslagen.

3.3.2 Bedömning av servicebehovet, klientplan och tillhandahållande av service

I propositionen föreslås bestämmelser om medbestämmande för personer med funktionsnedsättning och om deras rätt till delaktighet i bedömningen av servicebehovet, i planeringen, verkställigheten och uppföljningen av servicen samt om att de ska få det stöd de behöver för det. Bestämmelser om de olika skedena i klientprocessen tillhandahållandet av socialvården och de faktorer som ska beaktas i samband med dessa finns i socialvårdslagen för alla klientgrupper. Därtill ska vid klientprocessen för äldre personer bestämmelserna i äldreomsorgslagen beaktas.

Grunden till den föreslagna regleringen i speciallagen som kompletterar den allmänna lagen är bland annat de skyldigheter som följer för lagstiftaren av funktionshinderkonventionen i fråga

om främjande av delaktighet och medbestämmande för personer med funktionsnedsättning. Det att en person med funktionsnedsättning deltar i klientprocessens olika skeden är en förutsättning för att den föreslagna lagens syfte om främjande av personens delaktighet och självbestämmanderätt ska kunna uppnås. Särskilt bör man beakta att medbestämmandet för barn och unga med funktionsnedsättning förverkligas och att de får behövt individuellt stöd. Dessutom ska man genom bestämmelserna i den föreslagna lagen och socialvårdslagen framhäva betydelsen av mångprofessionellt samarbete och kompetens vid bedömningen av behovet av särskild service samt vid planeringen och genomförandet av servicen.

I propositionen finns hänvisningsbestämmelser till socialvårdslagen om bedömning av servicebehovet och om utarbetandet av en serviceplan. Specialomsorgsprogrammet enligt specialomsorgslagen och bestämmelserna om utredning av servicebehovet, uppgörande av en serviceplan och beslutsfattande enligt handikappservicelagen ersätts med reglering enligt den föreslagna lagen och socialvårdslagen om bedömning av servicebehovet, klientplan och beslutsfattande.

I lagen ska det föreskrivas om en skyldighet för landskapet att säkerställa att servicen till innehåll och omfattning tillgodoser de individuella behoven hos personen med funktionsnedsättning och att den är förenlig med personens intressen. Genom regleringen framhävs betydelsen av servicens kvalitet, oavsett vem som tillhandahåller servicen och hur den tillhandahålls. Särskild vikt ska fästas vid tillhandahållandet av service för barn och unga personer med funktionsnedsättning.

3.3.3 Särskild service

Allmänt om den särskilda servicen

I lagen föreslås bestämmelser om service som ska säkerställa delaktighet och likabehandling samt nödvändig omsorg för personer med funktionsnedsättning. Servicen omfattar den service som ordnats med stöd av den nuvarande handikappservicelagen och specialomsorgslagen med undantag av hälsovård som ordnats som specialomsorg och arbetsverksamhet. Till service enligt den föreslagna lagen hör bl.a. träning och stöd, personlig assistans, stöd för boendet, stöd för tillgängligt boende, kortvarig omsorg och verksamhet under dagtid samt stöd för rörligheten. Den hälso- och sjukvård och medicinska rehabilitering som för närvarande ingår i specialomsorgerna för personer med utvecklingsstörning ska ordnas med stöd av hälso- och sjukvårdslagen. Bestämmelserna om verksamhet i sysselsättningssyfte och arbetsverksamhet för personer med utvecklingsstörning ska överföras till den helhet som gäller en reform av lagstiftningen om verksamhet i sysselsättningssyfte och arbetsverksamhet samt av servicesystemet, som är avsedd att träda i kraft den 1 januari 2021.

Den särskilda service som föreslås ska främja likabehandling för personer med funktionsnedsättning såväl i förhållande till personer utan funktionsnedsättning som till andra personer med funktionsnedsättning, samt förebygga och undanröja hinder för likabehandling. Servicen ska också säkerställa möjligheterna medbestämmande för en person med funktionsnedsättning på lika villkor som andra oberoende av det funktionshinder som funktionsnedsättningen eller sjukdomen orsakar och av det behov av hjälp eller stöd som följer av det.

Det föreslås att den service som tryggar de grundläggande fri- och rättigheterna för personer med funktionsnedsättning ska omfattas av landskapets särskilda skyldighet att ordna tjänster och vara oberoende av anslagen. På detta sätt kan enhetliga tjänster säkerställas för personer med funktionsnedsättning oberoende av hurdan hjälp eller hurdant stöd personen behöver och var personen bor. Den särskilda skyldigheten att ordna tjänster innebär att en person med

funktionsnedsättning har subjektiv rätt till service när villkoren i lagen uppfylls. Det föreslås att skyldigheten att ordna tjänster stärks i fråga om sådan service enligt den föreslagna lagen som i nuläget ingår i de specialomsorger som ordnas med stöd av specialomsorgslagen och som i enlighet med den nya lagen är nödvändig för att säkerställa sådan delaktighet och lika-behandling för personer med funktionsnedsättning som avses i den föreslagna lagen, oberoende av funktionsnedsättningens art. Med sådan service avses träning och stöd samt kortvarig omsorg.

En del av servicen enligt den föreslagna lagen är sådan anslagsbunden service som omfattas av landskapets allmänna skyldighet att ordna service eller anslagsbundet ekonomiskt stöd. Med sådan service avses träning och stöd för familjemedlemmar eller andra närstående till personen med funktionsnedsättning med undantag av vissa undantagsfall samt ekonomiskt stöd och annan service för att lagens syfte ska nås. Landskapet ska ordna servicen och stödet inom ramen för de anslag som reserverats för ändamålet. De beviljas dock alltid på basis av en bedömning av det individuella stödbehovet.

Träning och stöd

I lagen föreslås en bestämmelse om träning och stöd som ska stärka de egna resurserna hos personen med funktionsnedsättning, och om behövliga transporter i anslutning till dem. Avsikten med bestämmelsen är att främja självbestämmanderätten, delaktigheten och förmågan att klara sig på egen hand för personer med funktionsnedsättning oberoende av personens behov av hjälp och stöd. Träning och stöd kan också ges åt familjen till personen med funktionsnedsättning och andra närstående.

Genom träning och stöd tryggas delvis sådant stöd för beslutsfattandet som stärker rättshandlingsförmågan för personer med funktionsnedsättning som förutsätts i artikel 12 i funktionshinderkonventionen, och som är nära förbundet med stöd vid kommunikation och med möjligheten att använda sitt eget språk och sin egen kommunikationsmetod. Till övriga delar svarar bestämmelsen mot de behov som man för närvarande har svarat mot genom de bestämmelser i specialomsorgslagen som gäller handledning, rehabilitering och funktionell träning samt de bestämmelser i handikappservicelagen som gäller rehabiliteringshandledning och anpassningsträning samt annan service som är nödvändig för att lagens syfte ska nås. Träning och stöd ger bland annat möjlighet att ordna lämplig service för de personer med funktionsnedsättning som nödvändigt behöver hjälp eller stöd i det dagliga livet men för vilka personlig assistans inte är en lämplig service. Träning och stöd omfattar behövliga transporter för genomförandet av servicen, om personen med funktionsnedsättning har särskilda svårigheter att röra sig och han eller hon på grund av sitt funktionshinder inte kan utnyttja offentlig trafik utan oskäliga svårigheter.

Personlig assistans

I lagen föreskrivs det om personlig assistans till personer med funktionsnedsättning. Avsikten med servicen är att på samma sätt som enligt gällande lagstiftning hjälpa personen med funktionsnedsättning att göra sina egna val i normal livsföring på lika villkor som andra. Avsikten är att främja förmågan att klara sig på egen hand för personer med funktionsnedsättning och att möjliggöra förverkligandet av personens självbestämmanderätt, delaktighet och valfrihet. För att personlig assistans ska kunna ordnas förutsätts det att personen med funktionsnedsättning har resurser att fastställa assistansens innehåll.

Personlig assistans är inte tillämplig i situationer där svarandet på personens hjälpbehov i huvudsak förutsätter vård, omsorg eller tillsyn eller säkerställande av säkerheten för personen med funktionsnedsättning eller någon annan. Avsikten är inte att den personliga assistansen

ska ersätta t.ex. sådan service som hör till hemvård eller hemsjukvård eller som ska ordnas av social- och hälsovården. I personlig assistans kan det dock som en del av assistansen ingå sådana vårdåtgärder som kan jämföras med egenvård och som personen själv skulle utföra utan funktionshindret. I fråga om vårdåtgärder ska både personen med funktionsnedsättning och assistenten av landskapets affärsverk få tillräcklig introduktion och handledning för åtgärderna.

Personlig assistans ska utöver arbetsgivarmodellen kunna genomföras på de sätt som föreskrivs i landskapslagen på motsvarande sätt som för närvarande. Därtill ska det vara möjligt att använda en kundsedel eller en personlig budget enligt valfrihetslagen.

I syfte att förtydliga de arbetsrättsliga ansvar och skyldigheter som hänför sig till arbetsgivarmodellen för personlig assistans och som följer av anställningsförhållandet föreslås det bestämmelser om de förutsättningar under vilka personlig assistans kan ordnas enligt arbetsgivarmodellen. Detta sätt att ordna personlig assistans är möjligt endast om personen med funktionsnedsättning klarar av och ger sitt samtycke till att vara arbetsgivare efter att av kommunen ha fått tillräcklig information om det arbetsrättsliga ansvar och de skyldigheter som anknyter till arbetsgivarmodellen.

Stöd för boendet

Syftet med det föreslagna stödet boendet för personer med funktionsnedsättning är att säkerställa sådan service i anslutning till boendet som är nödvändig för att personen ska klara av en normal livsföring. Avsikten med stödet för boendet är att möjliggöra att även sådana personer med funktionsnedsättning som har behov av krävande och sektorsövergripande stöd och hjälp med stöd av öppenvårdstjänster kan bo så självständigt som möjligt i sitt eget hem, trots ett långvarigt funktionshinder till följd av en funktionsnedsättning eller sjukdom. Stöd för boendet kan omfatta tjänster som främjar och upprätthåller välfärd och hälsa på motsvarande sätt som enligt de nuvarande lagstiftningen.

De flesta personer med funktionsnedsättning önskar sig ett eget hem och ett så självständigt liv som möjligt. Utgångspunkten är att personen i första hand får stöd för att kunna bo i en vanlig bostad och boendemiljö med hjälp av service som ordnas enligt de individuella behoven. Innehållet och kvantiteten hos samt sättet för genomförande av stöd för boendet ska bestämmas enligt de individuella behoven hos personen med funktionsnedsättning. Den helhet för stöd för boendet som avses i bestämmelsen kan ordnas på olika sätt med hänsyn till personens individuella behov.

Lagförslaget möjliggör nya sätt att svara på klienternas behov. Därtill ska det säkerställas att servicen bedrivs med kontinuitet, varaktighet, trygghet och på ett säkert sätt.

Bostaden och servicen ska göra det möjligt för personen med funktionsnedsättning att bo i en vanlig boendemiljö på lika villkor som andra. Om personen inte kan bo självständigt i en enskild lägenhet med hjälp av service i bostaden kan boendet och servicen ordnas i en boendeserviceenhet avsedd för personer med funktionsnedsättning.

Sektorsövergripande, krävande och rikligt behov av hjälp och stöd eller behov av hjälp och stöd under olika tider på dygnet är inte en grund för långvarigt institutionsboende. Också i sådana fall där en person på grund av ett långvarigt funktionshinder till följd av en funktionsnedsättning eller sjukdom inte kan tryggt vara utan en annan persons hjälp eller övervakning annat än under mycket korta stunder, möjliggör bestämmelsen normalt boende och annan delaktighet. Stöd för boendet ska också trygga familjerelationer och bevarandet av dem, privatliv och hemfrid. Detta gäller också gruppboende.

Stöd för boendet för barn

När det gäller barn med funktionsnedsättning är det viktigaste att säkerställa att barnet får bo med sin egen familj med tillräckliga stödåtgärder.

Om detta inte är möjligt ens med hjälp av starkt stöd, ska stödet för boendet ordnas enligt den föreslagna lagen när behovet inte är barnskyddsmässigt. Kravet på att barnet ska behandlas individuellt förutsätter att barnets individuella egenskaper och de särskilda behov som följer av dem beaktas vid ordnandet av tjänsterna och att barnets delaktighet tryggas. Om det med beaktande av barnets intresse inte är möjligt för barnet att bo med den egna familjen ordnas boendet för barnet och behövliga tjänster i familjevård eller i ett litet gruppböende för barn.

Om ett barn med funktionsnedsättning behöver service och stöd inom barnskyddet har barnet rätt till tjänster enligt barnskyddslagen.

Ändring av ställningen för personer med andningsförslamning

I samband med reformen av klientavgiftslagstiftningen är avsikten att upphäva bestämmelserna om andningsförslamningspatienter i klientavgiftslagen och klientavgiftsförordningen. Genom att ordna de socialtjänster som de nuvarande patienterna med andningsförslamning behöver enligt den föreslagna lagen tryggas de tjänster som de behöver och deras lika rättigheter jämfört med andra personer med funktionsnedsättning, med beaktande av också andra behov än behov i anknytning till medicinsk vård.

Det föreslås att den nuvarande yrkesstrukturen hos vårdcirkeln för patienter med andningsförslamning i fråga en del av klienterna ändras från en hälsovårdsbetonad modell till en modell som genomförs delvis med personlig assistans. Uppskattningsvis knappt hälften av patienterna med andningsförslamning kan övergå till personlig assistans som ordnas enligt arbetsgivarmodellen.

Om det i den socialservice som ordnas för sådana personer som kontinuerligt använder respirator och som behöver hjälp för det av andra såsom en del av servicen ingår vårdåtgärder, ska det kunnande som behövs för åtgärderna säkerställas genom handledning och stödnätverk som ordnas av hälso- och sjukvården.

Kortvarig omsorg

I propositionen föreslås det bestämmelser om kortvarig omsorg om personer med funktionsnedsättning i sådana fall där personen med funktionsnedsättning bor med sina föräldrar eller andra närstående och dessa har huvudansvaret för omsorgen av personen med funktionsnedsättning. Med tanke på familjens välfärd är det viktigt att sörja för att personen med funktionsnedsättning får den hjälp och det stöd som han eller hon nödvändigt behöver, också när de närstående inte kan ge det av olika orsaker eller om de behöver vila från sin omsorgsuppgift. Servicen tryggar barns och unga personers möjligheter att bo tillsammans med sin familj. Servicen är också en viktig del av det stöd som ges till de närstående som ansvarar för omsorgen. Med servicen kan man göra det möjligt för den övriga familjen att vara tillsammans utan att familjemedlemmarna hela tiden är tvungna att ha omsorgsansvar för familjemedlemmen med funktionsnedsättning.

Med kortvarig omsorg kompletteras bestämmelserna i socialvårdslagen och lagen om stöd för närståendevård så, att man kan svara på behovet av kortvarig omsorg på ett tillräckligt sätt och med beaktande av intresset för personen med funktionsnedsättning. Bestämmelsen ställer per-

soner med funktionsnedsättning som nödvändigt behöver servicen i fråga i en sinsemellan jämlik ställning. I nuläget har personer med utvecklingsstörning fått kortvarig omsorg (tillfällig vård) med transporter som en del av de avgiftsfria specialomsorgerna. För andra personer med funktionsnedsättning har motsvarande tjänster kunnat ordnas med stöd av handikappservicelagen. Kortvarig omsorg ska omfatta behövliga transporter för genomförandet av servicen om personen med funktionsnedsättning har särskilda svårigheter att röra sig och på grund av sin begränsning i funktionsförmågan inte utan oskäligen svårigheter kan anlita offentlig trafik.

Verksamhet under dagtid

I lagen föreslås bestämmelser om ordnande av verksamhet under dagtid för sådana personer med funktionsnedsättning vars delaktighet och sociala kontakter inte kan stödjas genom de tjänster som avses i 27 d och 27 e § i 1982 års socialvårdslag (verksamhet i sysselsättnings-syfte för handikappade och arbetsverksamhet för handikappade). Genom dessa tjänster är det inte möjligt att beakta alla de sektorsövergripande behov av hjälp och stöd för delaktigheten som den föreslagna verksamheten under dagtid tillgodoser.

Verksamhet under dagtid stöder lagens syfte att uppnå likabehandling och delaktighet i samhället även för de personer med funktionsnedsättning som behöver det mest krävande stödet. Servicen kan i fråga om den jämföras med den delaktighet som förvärvsarbete eller ovan nämnda arbetsverksamheter medför. Med hjälp av servicen kan delaktigheten och sociala kontakter stärkas, vilket förutsätter stark kompetens i interaktion och kommunikation.

Servicens namn verksamhet under dagtid är en ny term. Servicen ersätter dagverksamhet för handikappade enligt 8 b § i handikappservicelagen samt individuell vård och annan omvårdnad som ordnats som specialomsorg med stöd av specialomsorgslagen för de personer med utvecklingsstörning som har behov av det mest krävande stödet. Verksamhet under dagtid omfattar behövliga transporter för genomförandet av servicen när personen med funktionsnedsättning har särskilda svårigheter att röra sig och på grund av sin begränsning i funktionsförmågan inte utan oskäligt stora svårigheter kan anlita offentlig trafik.

Stöd för rörligheten

I propositionen föreslås det mer omfattande bestämmelser om stöd för rörligheten än i den nuvarande handikappservicelagen. Utgångspunkten enligt lagens tillämpningsbestämmelse är att även personer med funktionsnedsättning i främsta hand ska röra sig med hjälp av tillgänglig och fungerande offentlig trafik, inklusive anropsstyrd trafik och servicetrafik.

Service som stöder rörligheten enligt socialvårdslagen är handledning och handledd träning i hur offentlig trafik används, ledsagarservice och grupptransporter. En person med funktionsnedsättning kan vara kapabel att använda offentlig trafik förutsatt att han eller hon får tillräcklig handledning i användningen och får möjlighet att öva användningen av trafikmedel med stöd av en annan person.

Som särskild service enligt den föreslagna lagen ordnas för en person med funktionsnedsättning stöd för rörligheten som färdtjänst med ett för personen lämpligt, tillgängligt fordon om personen har särskilda svårigheter att röra sig och grund av ett funktionshinder inte utan oskäligt stora svårigheter kan anlita offentlig trafik. Vid beviljande av färdtjänst spelar det ingen roll om personens stödbehov för rörligheten beror på fysiska, psykisk eller kognitiva orsaker. Genom stöd för rörligheten gör man det möjligt för personer med funktionsnedsättning att röra sig på ett sätt som hör till normal livsföring.

En person med funktionsnedsättning kan också beviljas ekonomiskt stöd för anskaffning av en bil förutsatt att behovet av bil till följd av ett funktionshinder är rikligt och av fortlöpande natur i funktioner som hör till normal livsföring. Landskapet kan med samma förutsättningar också avgiftsfritt ställa en bil till förfogande för personer med funktionsnedsättning.

I lagen föreskrivs det om det kvantitativa behovet av färdtjänst och om bedömningen av kvantiteten samt om resornas regionala omfattning och om möjlighet till samordning av resor. Alternativt kan färdtjänst med klientens samtycke ordnas så att man med klientens samtycke byter färdtjänst som beviljats för ett visst antal resor till motsvarande antal kilometer. I propositionen föreslås också bestämmelser om möjlighet till smidigare periodisering av resor.

Försäkringsbolagens ersättningar

Den återkravs rätt som ingår i den nuvarande handikappservicelagen slopas i den föreslagna lagen i fråga om ersättningar enligt patientskadlagen (585/1986). Ändringen görs på grund av patientförsäkringens särdrag och ändringen inverkar således inte på motsvarande återkravs rätt i fråga om försäkringar enligt trafikförsäkringslagen och lagen om olycksfall i arbetet och om yrkessjukdomar. Det föreslås att ändringen görs så att den gäller också sådana tjänster för personer med funktionsnedsättning som getts på basis av skador som inträffat före ikraftträdandet av lagen, om kravet inte har framförts före ikraftträdandet.

Också arbetsgruppen som ser över patientförsäkringen har i sitt betänkande föreslagit en motsvarande ändring i handikappservicelagen (Social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior 2017:1).

4 Propositionens konsekvenser

4.1 Ekonomiska konsekvenser

4.1.1 Allmänt om de ekonomiska konsekvenserna

Inverkan på finansieringen av landskapens social- och hälsovård

Lagförslaget om särskild funktionshinderservice innehåller dels sådana bestämmelser som ökar landskapens utgifter, dels sådana som minskar dem. De nuvarande klienterna inom funktionshinderservicen kommer i och med den nya lagen vanligen att få samma service som med stöd av de tidigare speciallagarna, så den nya lagen kommer inte att påverka kostnaderna för deras service. Tjänsterna kommer att omfatta också en del sådana klienter som blivit utanför tjänsterna enligt de nuvarande lagarna. I den nya lagstiftningen samordnas dock rättigheterna ur två speciallagar och fastställs gränsdragningen mellan servicen enligt de allmänna lagarna och speciallagen. På lång sikt uppskattas det att detta stävjar kostnadsökningen för funktionshinderservice. I kostnadskalkylen har man beaktat skillnaden i utgifter för service enligt den nuvarande lagen och den nya lagen.

I propositionen finns också bestämmelser som i huvudsak motsvarar den nuvarande lagstiftningen och reformer som förtydligar lagstiftningen, förenhetligar praxis och ändrar på kostnadsfördelningen mellan social- och hälsovården, och som inte uppskattas ha betydande ekonomiska konsekvenser. Sådana är t.ex. den föreslagna bestämmelsen i lagen om funktionshinderservice om stöd för tillgängligt boende (13 §) och bestämmelsen om ekonomiskt stöd (18 §) samt de föreslagna ändringarna i socialvårdslagen. Hälso- och sjukvården ansvarar i fortsättningen helt och hållet för hälso- och sjukvårdstjänsterna för personer med funktionsned-

sättning, av vilka en del har ordnats som specialomsorger en del personer med funktionsnedsättning.

Propositionen ökar landskapens utgifter för social- och hälsovården under moment 28.89.30 med uppskattningsvis 6,5 miljoner euro från och med år 2021. Vid uppskattningen har beaktats inbesparingarna på 14,6 miljoner euro i funktionshinderservice och tilläggsutgifterna för utvecklingen av servicen som uppgår till 21,1 miljoner euro.

Propositionens sparmål och avskaffandet av invalidavdraget

Vid beredningen av propositionen har man beaktat den riktlinje i regeringsprogrammet som förutsätter att den lagstiftning som gäller funktionshinderservice reformeras så, att den offentliga ekonomins utgifter inte ökar. Också regeringens åtgärdsprogram för att minska kommunernas uppgifter och förpliktelser har styrt beredningen. Åtgärdsprogrammet utvidgades sedermera till att gälla gallring av hela offentliga sektorns kostnader. Regeringen ställde ursprungligen i februari 2016 upp ett sparmål på 61 miljoner euro för reformen av funktionshinderservicen. I regeringens ramförhandlingar i april 2018 minskades sparmålet avsevärt till 18,1 miljoner euro. Beslutet vid budgetmanglingen hösten 2018 att utvidga rätten för barn med funktionsnedsättning till avgiftsfri småbarnspedagogik minskade den uppskattade besparingen för reformen till 15,3 miljoner euro.

Behovet av inbesparingar som riktar sig till servicen minskas av att invalidavdraget i beskattningen avskaffas och skatteintäkterna omfördelas. Som en del av de ändringar av skattelagar som ingår i social- och hälsovårdsreformen har regeringen föreslagit att invalidavdraget i beskattningen avskaffas och att de medel som därmed inbesparas inriktas med hjälp av en direkt stödform på utvecklingen av funktionshinderservicen. Med tilläggsfinansiering för funktionshinderservice säkerställs tryggheten av de tjänster som personer med funktionsnedsättning behöver, och minskas de sparbehov som gäller den existerande funktionshinderservicen.

I samband med reformen av finansieringen av social- och hälsovården ökas statens skatteinkomster och minskas kommunernas skatteinkomster. Inkomstskatt till staten börjar betalas på en lägre inkomstnivå än nu, varmed ett betydligt större antal människor kommer att betala inkomstskatt till staten. Om invalidavdraget skulle bibehållas i statsbeskattningen, skulle det särskilt leda till en avsevärt större minskning av skatteintäkterna mera än för närvarande.

År 2021 får cirka 154 000 personer fördel av invalidavdraget i statsbeskattningen och cirka 200 000 personer av invalidavdraget i kommunalbeskattningen. Avskaffandet av invalidavdraget skulle enligt finansministeriets uppskattning öka skatteintäkterna med 28 miljoner euro år 2021. Av detta är 13 miljoner statens, 13 miljoner kommunernas, 1 miljon euro FPA:s och 1 miljon euro församlingarnas skatteintäkter. I de kalkyler som gäller reformens ekonomiska konsekvenser har statens och kommunernas andelar av invalidavdraget beaktats.

Problemet med invalidavdraget har i riksomfattande handikappolitiska riktlinjer och i utredningsmannen Kalle Könkköläs rapport ansetts vara den oändamålsenliga allokeringen av samhällets stöd och bristen på insyn i skattestödet. Stödet riktas till en stor grupp människor och är relativt lågt per stödtagare. På grund av små inkomster eller bristen på andra inkomster än pensionsinkomster gynnas inte på långt när alla personer med funktionsnedsättning av ett stöd som beviljas via skatteavdrag.

Grunderna för beräkningen av kostnaderna

När det gäller funktionshinderservice har det bristfälliga kunskapsunderlaget försvårat uppgörandet av kostnadsmotsvarighetskalkyler. Uppgifter om kostnaderna för hela landet finns inte att tillgå i fråga om en stor del av tjänster och stöd. Exempelvis har det inte funnits tillräckligt med information om antalet personer som hör till de olika klientgrupperna, inte heller om enhetskostnaderna för de olika tjänsterna. Som grund för kostnadsförslagen har man använt den riksomfattande statistiken i databasen Sotkanet, vissa enskilda kommuners och samkommuners uppgifter, Statistikcentralens lönestatistik samt uppskattningar från Institutet för hälsa och välfärd, kommunerna och sakkunniga i olika organisationer.

I fråga om flera tjänster har man i kalkylerna utnyttjat de sex största kommunernas kostnadsuppgifter. Befolkningsunderlaget i de sex största kommunerna utgör cirka 30 procent av Finlands befolkning. Man har inte tagit ställning till hur mycket kostnaderna varierar mellan olika områden, det vill säga huruvida de sex största kommunernas genomsnittliga utgifter avviker från de andra kommunernas utgifter, och hur mycket.

För kostnadskalkylerna har man också varit tvungen att göra antaganden om kommande ändringar i beteendemönstret hos dem som tillhandahåller och använder servicen. Genom ett omfattande expertsamarbete under arbetet för arbetsgruppen för reformen av funktionshinderlagstiftningen och vid den fortsatta beredningen har man strävat efter att få så motiverade uppskattningar som möjligt om den sannolika kostnadsutvecklingen.

Under de senaste åren har antalet ärenden som gäller handikappservice som inkommit till högsta förvaltningsdomstolen ökat. Av högsta förvaltningsdomstolen begärdes en uppskattning om kostnadseffekterna av den föreslagna ändringen av besvärstillståndssystemet i fråga om funktionshinderservice som ingår i lagförslaget. Enligt domstolen finns det inga sådana statistikuppgifter på basis av vilka det skulle vara möjligt att bedöma kostnadseffekterna på ett exakt sätt.

De exakta beräkningar och antaganden som använts i fråga om lagförslagets merkostnader och sparpotential har sammanställts till ett Excel-dokument som fanns till offentligt påseende bland annat i det material som sändes på remiss sommaren 2017. Kostnads- och sparkalkylerna har granskats på basis av den respons som lämnades under remissbehandlingen, de senaste statistikuppgifterna, hörande av experter efter remissen och det slutliga lagförslaget.

4.1.2 Merkostnader

Landskapens kostnader

Det uppskattas att lagförslaget medför ytterligare kostnader för landskapen när det gäller träning och stöd för personer med funktionsnedsättning, stöd för boendet, personlig assistans, kortvarig omsorg, verksamhet under dagtid och stöd för rörligheten.

Träning och stöd

Flyttningsträning, boendeträning samt annan träning för personer med funktionsnedsättning har med stöd av den nuvarande lagstiftningen getts som en del av specialomsorgerna för personer med utvecklingsstörning och som rehabilitering och träning samt som anslagsbunden

anpassningsträning med stöd av handikappservicelagen. Lagförslaget ändrar träning och stöd för personer med funktionsnedsättning huvudsakligen till en subjektiv rättighet. Träning och stöd ges mer omfattande och systematiskt än tidigare åt personer med utvecklingsstörning, personer med autismspektrumtillstånd, personer med hjärnskada och andra personer med funktionsnedsättning som behöver träning och stöd och vid behov åt deras närstående. Det under hur lång tid träning och stöd ges samt stödets innehåll varierar enligt personens behov. Med hjälp av träning och stöd kan man bl.a. förbättra färdigheterna för personer med funktionsnedsättning att använda offentlig trafik och på det sättet minska behovet av stöd för rörligheten och stödja personen med funktionsnedsättning att delta i sådan verksamhet som han eller hon finner tilltalande.

Ordnandet av sådan service som motsvarar avgiftsfri rehabiliterande småbarnspedagogik enligt den nuvarande specialomsorgslagen såsom en del av träning och stöd orsakar inga merkostnader när det gäller barn med utvecklingsstörning. Eftersom servicen också kan fås av andra barn med funktionsnedsättning på basis av deras individuella behov, uppkommer till följd av förslaget också nya kostnader på uppskattningsvis 2,8 miljoner euro på årsnivå. I uppskattningen har beaktats de klientavgifter inom småbarnspedagogiken som inte fås in, transportavgifter och ökande administrativa kostnader. Som en utgångspunkt för uppskattningen av kostnaderna har tagits antagandet att 80 procent av de personer mellan 0–6 år som får sådant handikappbidrag för personer under 16 år på högre nivå som beviljas av FPA, behöver småbarnspedagogik på det sätt som avses i lagen. Av denna grupp får uppskattningsvis 50 procent, dvs. ca 1 300 barn, ett beslut om ordnande av småbarnspedagogik såsom en del av sådan träning och stöd som avses i lagen. På grund av den föreslagna lagen och den ändring av lagen om klientavgifter inom småbarnspedagogiken som ingår i propositionen ska kommunen låta bli att ta ut en avgift av ett barn som får småbarnspedagogik som en del av träning och stöd enligt lagen. Landskapen ersätter till kommunerna de klientavgifter som inte fås in, vilkas belopp ökar utöver nuvarande uppskattningsvis 0,7 miljoner euro med uppskattningsvis 1,6 miljoner euro. Det uppskattas att ca 20 procent av de som får service behöver transport som ordnas av landskapet. Detta ökar kostnaderna med uppskattningsvis 1,2 miljoner euro.

Antalet andra personer med funktionsnedsättning vars träning och stöd medför vissa merkostnader är uppskattningsvis sammanlagt 1 300 klienter. Ordnandet av träning och stöd för dem kräver en ökning på cirka 58 anställda (närvårdare). De merkostnader som orsakas av att träning och stöd ökas och förnyas för dem beräknas uppgå till 2,7 miljoner euro, med behövliga transporter av klienter medräknade. På lång sikt kan ökandet av träning och stöd minska kostnaderna för funktionshinderservicen.

Personlig assistans

Enligt propositionen ska landskapets affärsverk enligt arbetsgivarmodellen för personlig assistans till personen med funktionsnedsättning betala ersättning för skälig lön för assistenten, arbetsgivarens lagstadgade avgifter och ersättningar samt övriga nödvändiga och skäliga kostnader för att vara arbetsgivare inklusive låneförvaltningens kostnader. Ansvarsförsäkring ingår i de utgifter som ersätts. Det uppskattas att antalet personer som använder arbetsgivarmodellen minskar så, att år 2021 är de ca hälften av de som får personlig assistans, dvs. ca 10 000 personer. Ersättningarna för kostnaderna för ansvarsförsäkringar medför merkostnader på uppskattningsvis 1,5 miljoner euro.

Avsikten är att definiera långvariga heldagsstudier vid specialfolkhögskolor som sådana studier i vilka studeranden har rätt till personlig assistans vid studierna, om de övriga villkoren för beviljande av personlig assistans är uppfyllda. Studier vid en specialfolkhögskola jämföras med utbildning som handleder för arbete och ett självständigt liv enligt lagen om grundlägg-

gande yrkesutbildning, i vilken studenterna har enligt den nuvarande lagens tillämpningspraxis kunnat beviljas personlig assistans. För närvarande behöver dryga 30 % av de 83 studenterna vid Lehtimäki specialfolkhögskola personlig assistans 1–12 timmar per dygn. Merkostnaderna för personlig assistans för ca 30 studenter uppgår till uppskattningsvis 0,8 miljoner euro.

Stöd för boendet och boende för barn

Det har kalkylerats att en konsekvens av den nya lagen är att institutionsvård av personer med funktionsnedsättning minskar, eftersom lagförslaget betonar att boende i hemmet är det primära alternativet och att barn med funktionsnedsättning ska bo med sina föräldrar, eller om det inte är möjligt, någon annanstans än i en institution. För bedömning av kostnaderna har det gjorts en uppskattning av hur och med vilka kostnader servicen skulle ordnas om de föreslagna reformerna inte genomfördes, och också en uppskattning av kostnaderna för utgifterna för den service som ordnas med stöd av den nya lagen. Ökningen av utgifterna utgörs av skillnaden mellan dessa.

Vid slutet av 2016 fanns det 131 barn under 18 år i långtidsvård på institutioner för utvecklingsstörda. Av dem var ca 30 under 7 år. Syftet med reformen är att stöda avskaffandet av institutionsvård av barn och att ersätta den med starkt stöd och service som gör det möjligt att bo med den egna familjen. Om det inte är möjligt att bo med den egna familjen ens med starkt stöd, ordnas boendet för ett barn med funktionsnedsättning enligt lagförslaget som öppen vård i familjevård eller i ett litet gruppboendehem.

Uppskattningsvis behövs det platser i små gruppboendehem i stället för anstaltsvård för cirka 50 barn med funktionsnedsättning. Avgifterna per dygn för institutionsvård för barn med utvecklingsstörning varierar avsevärt enligt barnets ålder och sjukdomar, och de kan i praktiken vara även högre än de kostnader som använts i kostnads kalkylen (375 euro och 500 euro/dygn). Ordandet av vård i små gruppboendehem uppskattas vara i medeltal 20 procent dyrare än institutionsvård på grund av den större mängden personal och med beaktande av olika kostnader för social- och hälsovårdstjänster inom öppenvården. Ordandet av vård i små gruppboenden för sammanlagt 50 barn i stället för institutionsvård ökar landskapens utgifter med uppskattningsvis 1,6 miljoner euro.

Målet är att öka stödet för barn för boende med den egna familjen så att behovet för institutionsvård och boende i små gruppboendehem minskar. Lagförslagens konsekvenser har bedömts så att man gjort antaganden om barns och deras familjers i nuläget typiska servicehelheter och kostnaderna för dem, och jämfört dessa med kostnaderna för en servicehelhet som tillräckligt stöder barnen och familjerna. En sådan bedömning är endast riktgivande eftersom i verkligheten är barns och deras familjers behov, service och stöd mycket olika till innehåll och kostnader.

I kostnads kalkylen antas det att lagförslaget ökar det stöd som sammanlagt 700 barn med funktionsnedsättning och deras familjer får i hemmet. Kostnaderna för det tidigare stödet har uppskattats vara 64–126 euro per dygn och stödet enligt lagförslaget 95–145 euro per dygn. Merkostnaderna för landskapen beräknas uppgå till 5,7 miljoner euro. Det bör beaktas att utöver detta riktas en betydande del av de extra resurserna för kortvarig omsorg till stöd för av barn och deras familjer.

Vid slutet av 2016 bodde det 664 personer över 18 år på institutioner för personer med utvecklingsstörning. Av dem var 81 över 65 år. Det uppskattas att till och med år 2020 minskar antalet vuxna som bor på institutioner för personer med utvecklingsstörning till 200–300 personer. Det att dessa personer övergår till öppenvården beräknas inte orsaka betydande mer-

kostnader för landskapen, eftersom deras social- och hälsojänster enligt uppskattningen kan ordnas inom öppenvården i medeltal med samma kostnader som deras anstaltsvård.

Också antalet personer som långtidsvårdas på bäddavdelningar på hälsovårdscentralerna har minskat kontinuerligt de senaste åren, vid utgången av år 2016 var de 143 personer. Det beräknas att det år 50 finns cirka 2021 vuxna med funktionsnedsättning eller långtidssjuka vuxna, till exempel personer med hjärnskada, som på grund av lagreformen överförs från sjukhus till öppenvården. I medeltal är enhetskostnaderna för bäddavdelningar på hälsovårdscentralerna märkbart mindre än för vård på institutioner för personer med utvecklingsstörning, och därför ökar övergången till öppenvård utgifterna med cirka 20 procent, dvs. med sammanlagt 0,7 miljoner euro.

Kortvarig omsorg

I nuläget har kortvarig omsorg ordnats som en del av specialomsorgerna som så kallad tillfällig vård eller korttidsvård samt som behovsprövad tjänst som ges med stöd av handikappservicelagen. Enligt lagförslaget ska kortvarig omsorg vara en subjektiv rättighet.

Rätt till kortvarig omsorg skulle stödja orken för de föräldrar vars barn som vårdas i hemmet inte omfattas av stödet för närståendevården eller för vilka ledigheterna inom stödet för närståendevården inte är tillräckliga, och skulle hjälpa familjerna i krissituationer. Omsorg genomförs till exempel som hemservice, familjevård, med hjälp av en stödperson eller som boendeservice enligt socialvårdslagen. Vid uppskattningen av antalet nya personer som får kortvarig omsorg har utnyttjats information om antalet till kohorten för 1987 hörande personer och deras diagnoser, till vilka det har beviljats FPA:s handikappbidrag med förhöjt belopp eller högsta belopp från det de var barn. De nya personer som får servicen har antagits vara i huvudsak andra personer än personer med utvecklingsstörning, blinda eller döva personer. Antalet klienter inom kortvarig omsorg ökar uppskattningsvis med 300 personer, vilket medför merkostnader på uppskattningsvis 2,9 miljoner euro, medräknat behövliga transportkostnader.

Verksamhet under dagtid

De nya klienterna inom verksamheten under dagtid är huvudsakligen personer som tidigare varit i sjukhusvård. Kostnaderna för verksamhet under dagtid för de nya klienterna beräknas uppgå till 12 000 euro per år. Uppskattningen baserar sig på de högsta genomsnittliga kostnaderna för dagverksamheten i de sex största kommunerna år 2016. Verksamhet under dagtid omfattar också i fortsättningen transporter för de personer som behöver det. De nya personer som omfattas av transporter inom verksamhet under dagtid är närmast andra personer än personer med utvecklingsstörning, som tidigare har fått transporterna som specialomsorg med stöd av specialomsorgslagen. Merkostnaderna för verksamhet under dagtid inklusive transportkostnader beräknas uppgå till 1,3 miljoner euro.

Tillhandahållande av färdtjänst

Enligt lagförslaget ändras periodiseringen av resor eller beviljade resekilometrar till ett år i stället för det nuvarande en månad. Uppskattningsvis 30 000 klienter kommer att utnyttja den längre periodiseringen. Ökningen av enkelresor beräknas vara i medeltal 0,1 resa per månad. Det genomsnittliga priset för en resa beräknas vara 29 euro. Förlängningen av periodiseringen medför merkostnader på uppskattningsvis totalt 1,0 miljoner euro.

De extra kostnader som lagförslaget orsakar landskapen beräknas uppgå till 21,1 miljoner euro (tabell 4).

Tabell 4. Ökning i kostnaderna för tjänster som landskapet ordnar 2021, miljoner euro

		Mn euro
Träning och stöd		+5,5
- Avgiftsfri småbarnspedagogik, inklusive transporter	2,8	
- Annan form av träning och stöd	2,7	
Stöd för boendet		
- Minskning av institutionsvård av barn och ökning av små gruppboenden för barn		+1,6
- Stöd för barn så att de kan bo med den egna familjen		+5,7
- Minskning av långtidsvård		+0,8
Personlig assistans		
- Ersättning av ansvarsförsäkring		+1,5
- Assistans för studier		+0,8
Kortvarig omsorg		+2,9
Verksamhet under dagtid		+1,3
Tillhandahållande av färdtjänst, periodiseringsmöjlighet		+1,0
Sammanlagt		+21,1

Kostnaderna för FPA:s förmåner och service

Det att öppenvården av personer med funktionsnedsättning ökar och att långvarig anstaltsvård upphör ökar utgifterna för de förmåner som FPA beviljar och för servicen. Eftersom långvarig anstaltsvård har minskat avsevärt under de senaste åren och denna utveckling förväntas fortsätta de närmaste åren, ökar FPA:s utgifter förhållandevis litet när lagreformen träder i kraft.

Inverkan på bostadsstödsutgifterna till följd av att institutionsvård dras in har beaktats så att man antagit att de som flyttar i huvudsak är personer som får garantipension. Man antar dessutom att de flyttar till hyresbostäder med hyror som ligger nära de godkända maximihyror, och att de som flyttar från institutionerna fördelas på olika kommungrupper på samma sätt som andra som får bostadsbidrag för pensionstagare. Det att cirka 500 personer med funktionsnedsättning som bor i institutioner för personer med utvecklingsstörning och sjukhus överförs till öppenvården ökar utgifterna för bostadsstödet med uppskattningsvis högst 2,7 miljoner euro.

Det är svårt att exakt bedöma utgifterna för den krävande rehabilitering som ordnas av FPA för de nya personer som överförs från institutionsvård till öppenvården, eftersom det inte finns noggrann information tillgänglig om dessa klienters hälsotillstånd och rehabiliteringsbehov. Sannolikt överförs endast en del av klienterna till FPA:s rehabilitering. De klienter som är i det svagaste skicket överförs direkt till rehabilitering inom hälsovården. Uppskattningsvis 50–60 % av de klienter under 65 år med utvecklingsstörning som överförs till öppenvården överförs till FPA:s krävande medicinska rehabilitering. Utgifterna för en person med utvecklingsstörning som överförs till den krävande medicinska rehabiliteringen kan beräknas uppgå till cirka 4 700–5 300 euro per år. Utgifterna uppgår sammanlagt till ca 1 miljoner euro.

Utgifterna för rese- och läkemedelskostnader samt för privata hälsovårdskostnader inom sjukförsäkringen ökar åren 2021 och 2022 uppskattningsvis med 0,8 miljoner euro per år till följd av att personer med funktionsnedsättning flyttas till öppenvård. Avsikten är att slopa ersättningar för den privata hälsovården från och med ingången av 2023.

I sjukförsäkringens sjukvårdsförsäkring är statens finansieringsandel 67 procent och de försäkrades andel 33 procent.

4.1.3 Kostnadsbesparingar

Det föreslås att reformen av lagstiftningen om funktionshindersservice genomförs så att inbesparingarna i den offentliga ekonomin uppgår till 15,3 miljoner euro. Kostnadsbesparingar i fråga om kostnaderna för servicen fås genom en sammanslagning av speciallagarna, med stöd av lagens tillämpningsområde genom att effektivisera den nationella styrningen samt genom de ändringar i verksamhetssätten som genomförs med i och med lagreformen. Preciseringsen av lagens tillämpningsområde minskar trycket att öka kostnaderna särskilt på lång sikt.

Realiseringen av sparpotentialen beror på de konsekvenser för beteendet som reformen har, dvs. de beslut som landskapen och personerna med funktionsnedsättning samt deras anhöriga och närstående fattar om funktionshindersservice. Därtill inverkar t.ex. kommunernas och landskapens bostads-, planläggnings- och trafikpolitik på kostnadsutvecklingen för funktionshindersservice.

Avlägsnande av specialomsorgsprogrammet från lagen

Med stöd av specialomsorgslagen har det för varje person som fått specialomsorger dvs. ca 25 000 personer, gjorts ett specialomsorgsprogram som har setts över vid behov. Därtill har specialomsorgsdistrikten fattat egna beslut om tjänster som ordnas av distriktet. Till tjänster enligt handikappservicelagen har det anknutit egna bestämmelser om bedömning av servicebehovet, planering och beslutsfattande.

Det att specialomsorgsprogrammet avlägsnas från lagen minskar på överlappande arbete och behovet av samordning när det gäller bedömning av servicebehovet, planering och beslutsfattande i fråga om personer med funktionsnedsättning. Specialomsorgsprogram för barn, unga och äldre personer har i allmänhet setts över årligen, för vissa något mer sällan, och därmed har det årligen gjorts specialomsorgsprogram och justeringar av dem för uppskattningsvis 15 000 personer. I inbesparingarna på uppskattningsvis 1,9 miljoner euro har beräknats hälften (4 timmar) av den årliga arbetstid för socialarbetarna som enligt en expertbedömning i medeltal behövs för utarbetande eller justering av ett specialomsorgsprogram.

Träning och stöd

Träning och stöd för en person med funktionsnedsättning kan skapa betydande inbesparingar när det i enlighet med lagen ställs sådana konkreta mål för dem som följs upp. Som en del av träning kunde man för en större del av personerna med funktionsnedsättning än i nuläget ge handledning i rörlighet. Handledningen kan ordnas som individuell handledning eller handledning i grupp. Handledning av en yrkesutbildad person kan kompletteras med kamrathandledning som inte medför kostnader för landskapen. Det antas att handledning i rörlighet som

ges av en yrkesutbildad person ökas till 2 000 unga personer, i genomsnitt 5 timmar per person. Handledningen minskar dessa personers användning av färdtjänst till hälften av den genomsnittliga användningen av färdtjänst, som enligt uppgifter från de sex största kommunerna är 6,1 resor per månad. Priset för en resa beräknas vara i medeltal 29 euro. Med ökningen av handledningen av rörlighet besparas uppskattningsvis 2,0 miljoner euro.

Ställande till förfogande av bil för en person med funktionsnedsättning

Ställande av leasingbilar till förfogande för personer med funktionsnedsättning ska vara ett behovsprövat sätt för landskapens affärsverk att ordna stödet för rörlighet för personer med funktionsnedsättning. Sparkalkylerna baserar sig på antagandet att det att man får en bil till förfogande inte beskattas.

Avsikten är att bilar ska kunna ställas till förfogande för sådana personer med funktionsnedsättning som utöver resor på fritiden även behöver resor till arbete eller studier. Uppskattningsvis 150 personer får en bil till sitt förfogande per år i början av reformen. Av de personer som redan tidigare fått skattestöd eller stöd för anskaffning av bil av kommunen antas 50 övergå till att använda en bil som landskapets affärsverk ställer till förfogande, och i stället för inbesparingar medför detta merkostnader. Möjligheten att använda färdtjänst begränsas för de personer som fått en bil till förfogande. Utgifterna för landskapens affärsverk för en bil (inklusive utgifter för ändringsarbeten) antas vara i medeltal 900 euro i månaden. Som inbesparingar har beaktats i fråga om de personer som övergår från färdtjänst till att använda bil i medeltal 60 taxiresor per månad, samt i fråga om de personer som övergår från att ha egen bil till att använda en bil som landskapet ställer till förfogande bilskattestödet och stödet för bilanskaffning, som i medeltal är 1 861 euro per år. I uppskattningen har utnyttjats information om stöd för anskaffning av bil från utredningen Från transport till rörlighet som Institutet för hälsa och välfärd gjort (Diskussionsunderlag 24/2014). När både inbesparingarna och merkostnaderna beaktas, blir den totala inbesparingen av att bilar ställs till förfogande för personer med funktionsnedsättning uppskattningsvis 1,0 miljoner euro.

Stöd för boendet

Vid utgången av 2016 var cirka 1 400 personer med funktionsnedsättning i familjevård, och av dem var en del i kortvarig vård. Familjevård kan vara ett alternativ till institutionsvård eller vård i små gruppboenden till exempel för en del autistiska barn eller andra personer med funktionsnedsättning för vilka små gruppboenden inte är lämpliga. För närvarande främjas rekryteringen och stödet av familjevårdare bland annat genom regeringens spetsprojekt där man provar anhörigcenter- och familjecenterverksamhet och genomför de ändringar som gjorts i familjevårdslagen från och med den 1.7.2016.

Utgifterna för familjevård av personer med funktionsnedsättning var i de sex största kommunerna i medeltal 85 euro per dygn år 2016, medan utgifterna för institutionsvård av personer med utvecklingsstörning var i hela landet i medeltal 400 euro per vård dygn. I kalkylerna har det beaktats att en ökning av familjevård av personer med funktionsnedsättning förutsätter av landskapen mera stöd än för närvarande för familjevård av personer med funktionsnedsättning. Utgifterna för familjevård av personer med funktionsnedsättning beräknas dock med tilläggsresurser uppgå till ungefär en tredjedel av utgifterna för institutionsvård av personer med utvecklingsstörning. Inbesparingen av att 30 personer med funktionsnedsättning vårdas i familjevård i stället för i institutionsvård uppgår till uppskattningsvis 3,0 miljoner euro. I vissa fall kan det undvikas att ett barn med svår funktionsnedsättning placeras i vård utanför den egna familjen genom att öka stödet till familjen så att det utöver stödet för närståendevården

ordnas en vårdare för barnet i hemmet. Kostnadsbesparingen jämfört med institutionsvård uppskattas uppgå till 173 500 euro per barn per år, om man antar att kostnaden för institutionsvården är 700 euro per dygn. Besparingen för närstående- och familjevård av 30 barn i stället för institutionsvård skulle uppgå till uppskattningsvis 5,2 miljoner euro.

Ändring av ställningen för personer med andningsförlamning

I Finland finns det cirka 120 personer som har ställningen patient med andningsförlamning. De är skrivna på sjukhuset trots att en del av dem bor i sitt eget hem med stöd av ett vårdteam som sjukhuset anställt. Uppskattningsvis 40 patienter med andningsförlamning övergår till arbetsgivarmodellen för personlig assistans, där yrkesstrukturen för vård- och assistentteamet ändras från en hälso-och sjukvårdsbetonad modell till en assistentbetonad modell. I kalkylen antas det att assistentteamets sammansättning ändras från en modell som sjukhuset ordnat, med tre sjukskötare och två närvårdare, till ett team med en sjukvårdare och fyra personliga assistenter. På grund av den kompetens som uppgiften kräver av de personliga assistenterna antas lönekostnaderna för dem vara 10 procent högre än lönekostnaderna för assistenter i medeltal. Ändringen i strukturen hos de anställda besparar uppskattningsvis 1,6 miljoner euro.

Det antas att reformen inte har väsentlig inverkan på kostnaderna för tjänster för de nuvarande patienterna med andningsförlamning.

Sammandrag av besparingar i fråga om service

Lagförslagets spareffekt på kostnaderna för de tjänster som landskapen ordnar uppskattas år 2021 uppgå till 14,6 miljoner euro (tabell 5).

Tabell 5. Besparing i kostnaderna för tjänster som landskapet ordnar 2021, miljoner euro

	Mn euro
Lagens tillämpningsområde	
- Avlägsnande av specialomsorgsprogrammet	-1,9
Träning och stöd	
- Ökning av handledningen av rörlighet	-1,9
Stöd och service för rörligheten	
- Ställande till förfogande av bil för en person med funktionsnedsättning	-1,0
Stöd för boendet	
- Familjevård som ersätter långvarig institutionsvård	-3,0
- Stöd för att barnet ska bo med den egna familjen i stället för institutionsvård	-5,2
Ändring av ställningen för personer med andningsförlamning	-1,6
Inbesparingar sammanlagt	-14,6

Landskapets regressrätt gentemot försäkringsanstalten

Avlägsnandet av landskapets regressrätt i fråga om patientförsäkringen minskar det kostnadsansvar för sjukvårdsdistrikten som i samband med social- och hälsovårdsreformen övergår till landskapen för patientskador som inträffat före ikraftträdandet av lagen. Detta ansvar på uppskattningsvis 485 miljoner euro för landskapen gentemot Patientförsäkringscentralen minskar med uppskattningsvis 145 miljoner euro. Eftersom landskapen ansvarar i fortsättningen både för utgifterna för service för personer med funktionsnedsättning och för utgifterna för hälso- och sjukvården, inverkar ändringen inte på landskapens ekonomi på annat sätt. Avlägsnandet av landskapets regressrätt minskar försäkringsbolagens ersättningsansvar i fråga om patientförsäkringen med 145 miljoner euro. Ändringen förbättrar förutsebarheten i fråga om försäkringsrisker och den allmänna stabiliteten i försäkringssystemet. Av ersättningsansvaret riktas cirka 7 miljoner euro till den privata hälso- och sjukvården. Ändringen anknyter också till regeringens proposition om en ny patientförsäkringslag.

4.1.4 Konsekvenser för hushållen

Förändringar i klientavgifter och kostnaderna för klienten

Utgångspunkten är att den särskilda funktionshindersservicen ska vara avgiftsfri även i fortsättningen. Det föreslås att det i klientavgiftslagstiftningen som ska reformeras tas in bestämmelser i enlighet med denna princip. Till lagen om klientavgifter inom småbarnspedagogiken fogas ett nytt 13 § 2 mom., enligt vilket en avgift ska efterskänkas för ett barn som får småbarnspedagogik som en del av träning och stöd enligt 7 § i lagen om funktionshindersservice. Detta uppskattas medföra en inbesparing på ca 1,6 miljoner euro för hushållen när det gäller klientavgifter för småbarnspedagogiken.

Inom institutionsvården tas av klienten ut en avgift på högst 85 procent av nettoinkomsterna, medan den särskilda service som inom den öppna vården ordnas på grund av funktionsnedsättning huvudsakligen är avgiftsfri. Således minskar klientavgifterna för de cirka 300–500 personer som överförs från institutionsvård till öppen vård och samtidigt minskar också landskapens klientavgiftsinkomster till följd av minskandet av institutionsvården. Inom den öppna vården betalar också klienter med funktionsnedsättning i nuläget separat kostnaderna för sådana funktioner som hör till normal livsföring (bl.a. kostnaderna för måltider, boende, mediciner och andra kostnader som anknyter till hälsovården), som ingår i avgiften för långvarig institutionsvård. Efter bostadsbidrag och läkemedelsersättningar från FPA är klienternas kostnader för klientavgifter och boendekostnader samt självriskandelar vanligen ändå lägre inom den öppna vården än i institutionsvården. Undantag från detta utgörs närmast av situationer där personens boendeutgifter och hälso- och sjukvårdskostnader ligger klart över genomsnittet.

I specialomsorgsprogram för personer med utvecklingsstörning har kunnat omfatta hälso- och sjukvårdstjänster, och då har de varit avgiftsfria. Också de transporter som anknyter till tjänster för personer med utvecklingsstörning har varit avgiftsfria. Även vård och transporter av patienter med andningsförlamning har varit avgiftsfria. I fortsättningen ges hälso- och sjukvårdstjänster till alla som en del av de allmänna hälso- och sjukvårdstjänsterna, för vilka det tas ut de avgifter som föreskrivs i klientavgiftslagstiftningen. Detta ökar något kundavgifterna inom hälso- och sjukvården och klientavgiftsintäkterna. Behövliga transporter i anknytning till verksamhet under dagtid, kortvarig omsorg och träning och stöd ska enligt bestämmelserna vara avgiftsfria för alla som behöver dem oberoende av diagnos.

Även i fortsättningen minskas de klientavgifter som fås in för de tjänster som personer med funktionsnedsättning använder och tryggas klienternas ställning av den bestämmelse i klientavgiftslagstiftningen som förutsätter en sänkning av avgifter och efterskänkning av avgifter i de situationer som anges i lagen.

Avsikten är att en regeringsproposition med förslag till klientavgifter inom social- och hälsovården lämnas till riksdagen hösten 2018.

Vid avlägsnandet av landskapets regressrätt gentemot Patientförsäkringscentralen är det fråga om fördelningen av kostnaderna efter det att den som är berättigad till tjänsten fått de förmaner som han eller hon har rätt till enligt lagen. Den föreslagna ändringen påverkar således varken rätten för dem som lidit patientskada att få sådana tjänster för personer med funktionsnedsättning som omfattas av landskapets organiseringsansvar eller det närmare innehållet i sådan service. Ändringen inverkar inte heller på de ersättningar som betalas ur patientförsäkringen till dem som lidit skada.

4.1.5 Investeringar

Eftersom reformen hänger samman med den övriga reformen av hälso- och sjukvården och med handikappolitiska planer, uppskattas den inte medföra merkostnader när det gäller utrymmes-, möbel- och utrustningslösningar.

Finansieringen av bostäder för personer med utvecklingsstörning har genomförts dels genom finansiering av kommunerna och dels med stöd av investeringsbidrag från ARA och STEA. Det behov av investeringar i nybyggnad som slopandet av institutionsvården föranleder kommer att minska i framtiden. Om en del av de personer med funktionsnedsättning som för närvarande bor i serviceboende i grupp kan övergå till mer individuellt boende antingen i bostäder i det normala bostadsbeståndet eller i hyresbostäder och ägarbostäder som byggs om, frigörs bostäder i boendeserviceenheter bl.a. för dem som överförs från institutionsvård till öppenvård. Om det tillgängliga bostadsbeståndet utökas bidrar även det till att minska behovet av separata boendeserviceenheter i framtiden.

Reformen antas inte orsaka betydande kostnader i anknytning till datasystem. De ändringsbehov som beror på reformen anknyter huvudsakligen till statistikföring och uppföljning. Datasystemkostnaderna kan minskas avsevärt genom att koordinera och genomföra ändringarna som en del av planeringen och genomförandet av landskaps- och social- och hälsovårdsreformens IKT-ändringar.

4.2 Konsekvenser för myndigheterna

Reformen stärker helheten av och funktionen hos servicen med anledning av funktionshinder. Målet är att funktionshinderservicen tillsammans med den service som ordnas med stöd av andra lagar ska bilda en ändamålsenlig helhet med tanke på det behov av hjälp och stöd som personen med funktionsnedsättning har. Detta ökar behovet av myndighetssamarbete och av ett stärkt sektorsövergripande arbetssätt. Även förenhetligandet av datasystemen (Kanta och Kansa) spelar en viktig roll när det gäller informationsutbyte. Funktionshinderservice är vanligen långvarig och den ordnas av många förvaltningsområden, vilket betyder att datasystemen bör stödja klientarbetet och klienternas deltagande i frågor som gäller dem själva. Vid utvecklingen av servicesystemet ska servicens tillgänglighet och tillgången till alternativa kommunikationsmedel beaktas.

Behovet av ytterligare personal på grund av reformen hänger huvudsakligen samman med det att reformen leder till att en del nya klientgrupper kommer att omfattas av funktionshindersservice. Det största behovet av ytterligare personal gäller stöd för boendet för barn med funktionsnedsättning, kortvarig omsorg samt träning och stöd. Reformen ökar behovet av personal i hela landet med uppskattningsvis 100 årsverken.

Genomförandet av reformen förutsätter av social- och hälsovårdsministeriet samt Institutet för hälsa och välfärd, Valvira och regionförvaltningsverken satsningar på genomförandet av reformen, information, utbildning och handledning. Det finns behov att ordna informationstillfällen och utbildning på samma sätt som det gjordes bl.a. i samband med genomförandet av de ändringar i socialvårdslagen och äldreomsorgslagen samt specialomsorgslagen som trädde i kraft vid ingången av 2016. Avsikten är att anvisningarna om reformen och annat material som stöder genomförandet utarbetas i samarbete mellan olika aktörer och sprids på fältet med hjälp av bl.a. den elektroniska handboken för funktionshindersservice som upprätthålls av Institutet för hälsa och välfärd. På det sättet främjas skapandet av sådana enhetliga lösningar i det praktiska klientarbetet som till sitt innehåll motsvarar lagens syfte. Dessutom behövs det praktiska verktyg för såväl klienter som yrkesfolk till stöd för det konkreta genomförandet av idén om att servicen ska utgå från klientens behov, som stärks i reformen. Genomförandet av ändringar kräver också systematisk uppföljning för att servicen ska tillhandahållas på ett så jämnt sätt som möjligt i hela landet. Det är också skäl att utnyttja god praxis i andra länder vid organiseringen av service för personer med funktionsnedsättning.

Övergången till ett system med besvärstillstånd minskar den arbetsmängd som ett ärende som inkommer till högsta förvaltningsdomstolen kräver, eftersom ärenden som gäller besvärstillstånd oftast avgörs utan höranden. Den arbetsmängd som krävs för höranden frigörs för andra uppgifter och behandlingstiden förkortas med den tid som höranden kräver. På motsvarande sätt finns det färre arbete i samband med att ta emot tilläggsutredningar, handlingar och telefonförfrågningar. Ärenden som gäller besvärstillstånd kan också avgöras i mindre sammansättningar (i allmänhet tre ledamöter) än besvärärenden (fem ledamöter). I ärenden som gäller besvärstillstånd riktas prövningen till grunderna för beviljande av besvärstillstånd och den är alltså mindre omfattande än i besvärärenden. Eftersom ett nekande beslut om besvärstillstånd inte motiveras, faller den stora arbetsmängd som motiveringarna kräver bort. Beslutets enkla form minskar på mängden tekniskt arbete som krävs för handlingar som skickas från högsta förvaltningsdomstolen (textbehandling, kopiering, postning, arkivering osv.).

4.3 Konsekvenser för jämställdheten mellan könen

Långvariga funktionshinder till följd av en funktionsnedsättning eller sjukdom berör män och kvinnor i ungefär lika utsträckning. I den nya lagen om funktionshindersservice betonas det att servicen planeras och genomförs enligt personens individuella behov och att klienten ska delta i klientprocessen. Detta stöder ett bättre beaktande av kvinnors och mäns olika behov vid beviljandet och planeringen av servicen.

År 2016 var andelen kvinnor bland dem som deltog i dagverksamhet enligt handikappservice-lagen 43 procent och i dagverksamhet enligt specialomsorgslagen 45 procent. Av dem som fick personlig assistans var 54 procent kvinnor. Detta innebär att dagverksamheten i något högre grad riktar sig till män. När det gäller personlig assistans är skillnaderna mellan könen små.

I långtidsvård på institutioner för personer med utvecklingsstörning fanns det klart mer män än kvinnor. Ungefär 66 procent av dem som bor på institutioner för personer med utvecklingsstörning var män 2016. Pojkar och män har oftare än flickor och kvinnor flera eller mångfacet-

terade svårigheter och stödbehov, som det kan ta alltför lång tid att diagnostisera, identifiera och åtgärda om de alls identifieras, vilket kan vara en orsak till att män oftare än kvinnor bor på institution. Avvecklingen av institutionsboendet leder till att betydelsen av service inom öppenvården ökar. Majoriteten av klienterna inom öppenvården och handledningen och rådgivningen i samband med den är män, vilket skapar förutsättningar för att välfärdsskillnaderna mellan könen minskar.

År 2016 hade sammanlagt 44 152 närståendevårdare ingått ett avtal om närståendevård med kommunen, och vårdtagarna uppgick till ca 46 000 personer. Av vårdtagarna var ca 16,2 procent eller ca 7 468 personer under 18 år. Enligt en utredning som gjordes 2012 var ca 70 procent av närståendevårdarna kvinnor, medan 56 procent av vårdtagarna var män. Avsikten är att stärkandet av servicen med anledning av funktionshinder ska stödja närståendevårdare som vanligen är kvinnor som vårdar ett minderårigt eller myndigt barn eller en make med funktionsnedsättning.

Kortvarig omsorg, personlig assistans och service som stöder rörligheten stöder inte bara personen med funktionsnedsättning utan också möjligheten för särskilt kvinnor och mödrar att vara yrkesverksamma, att orka och att kombinera arbete och familjeliv.

Propositionen har konsekvenser också i fråga om personalen särskilt när det gäller tjänster inom socialvården där majoriteten av de anställda är kvinnor. År 2014 var t.ex. 88 procent av de anställda inom social- och hälsovården kvinnor. Personalen behöver tilläggsutbildning i samband med verkställigheten av lagen, vilket betyder att de flesta som behöver utbildas är kvinnor. Även personalens arbetsuppgifter och arbetsmiljö kan ändras när tjänster förnyas, och också dessa ändringar gäller främst kvinnor.

4.4 Samhälleliga konsekvenser

All service enligt den föreslagna lagen förverkligar de rättigheter för personer med funktionsnedsättning som föreskrivs i grundlagen och i internationella konventioner. De centrala grundrättigheterna i sammanhanget är rätten till jämlikhet enligt 6 § i grundlagen, rätten till oundgänglig omsorg och tillräckliga social-, hälsovårds- och sjukvårdstjänster enligt 19 §, rätten till liv och till personlig frihet, integritet och trygghet enligt 7 § samt rätten till skydd för privatlivet enligt 10 §. Funktionshinderkonventionen innehåller principer om delaktighet, tillgänglighet som avser miljön, förbud mot diskriminering och tillgänglighet i fråga om information. I avsnitt 4.5 i denna proposition om konsekvenser för barn redogörs det för kraven enligt barnkonventionen. I artikel 15 i reviderade Europeiska sociala stadgan finns det bestämmelser om rätten till oberoende, integrering i samhället och deltagande i samhällslivet för personer med funktionsnedsättning. I Europeiska unionens grundfördrag finns bestämmelser om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Rättvisa kan uppnås genom ett samspel mellan normer och praxis. I vissa fall har en samtidig tillämpning av flera lagar lett till att personer inte fått det stöd de varit berättigade till, men också till oklarhet i fråga om vilken lag som är tillämplig och brister i likabehandlingen av klienter. En rättvis behandling av medborgare med funktionsnedsättning och ett jämlikt säkerställande av lika möjligheter för dem stärker den allmänna rättvisan i samhället liksom också förtroendet och den positiva inställningen samt förebygger diskriminering.

Samordningen av handikappservicelagen och specialomsorgslagen ökar den inbördes jämlikheten mellan personer med funktionsnedsättning oberoende av funktionsnedsättningens art. Utgångspunkten för den föreslagna lagen är det stöd- och hjälpbehov som beror på ett långvarigt funktionshinder till följd av en funktionsnedsättning eller sjukdom. Det att man i proposi-

ionen betonar behovsbaserad i stället för diagnosbaserad skapar möjligheter för att personer med funktionsnedsättning har en riktig möjlighet att få funktionshinderservice enligt sina behov och inte t.ex. på grund av att de hör till en viss funktionsnedsättningsgrupp eller på grund av en viss diagnos. Avsikten är dessutom att lagen ska stärka likabehandlingen av personer med och utan funktionsnedsättning genom att för personer med funktionsnedsättning säkerställa service som förebygger och undanröjer hinder som funktionshindret medför, främjar förmågan att klara sig på egen hand och självbestämmanderätten samt säkerställer individuell och tillräcklig service av hög kvalitet.

Det att de två nuvarande lagarna upphävs och en lag om särskild funktionshinderservice stiftas, stärker också den utveckling som eftersträvades redan vid delreformen 2009. Då övergick man i fråga om personer med utvecklingsstörning till att primärt tillämpa handikappservice-lagen, med syftet att stärka rätten till juridisk jämlikhet mellan personer med utvecklingsstörning och andra personer med funktionsnedsättning. Med förslaget fortsätts genomförandet av detta mål. Avsikten är att man bättre än för närvarande ska säkerställa hjälp och stöd för behov som föranleds av bl.a. kognitiva, neurologiska och psykiska funktionshinder. För närvarande har bl.a. dessa grupper kunnat bli utan tillräcklig service i servicesystemet. Diagnosen på en funktionsnedsättning eller långtidssjukdom ska inte vara avgörande, utan det viktiga är hurdana funktionshinder skadan eller sjukdomen orsakar. Även ett enskilt funktionshinder kan förutsätta stöd eller service för att personen ska kunna fungera på lika villkor som andra.

Samhällets stöd ska svara på de individuella behoven på rätt sätt i rätt tid. Ett rätttidigt riktande av servicen tryggar tillräckliga social- och hälso-tjänster och ökar jämlikheten, delaktigheten och tillgängligheten i samhället, och därtill förverkligar det också rätten till liv och personlig frihet och trygghet.

Service som svarar mot det individuella behovet ökar även möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att sysselsätta sig och få arbete. Det är särskilt personlig assistans och stöd för rörligheten som främjar sysselsättningen av personer med funktionsnedsättning. Användningen av personlig assistans har också en indirekt sysselsättande effekt på samhället, eftersom en stor mängd sådana människor som annars inte nödvändigtvis skulle få arbete arbetar som personliga assistenter. Sysselsättningen främjar samhällets funktion, där personer med funktionsnedsättning ska kunna delta.

De ledande principerna i funktionshinderkonventionen om delaktighet, tillgänglighet som avser miljön, förbud mot diskriminering och tillgänglighet som avser information utgör också utgångspunkten för den föreslagna lagen och servicen enligt den, och principerna förverkligas enligt förslaget med servicehelheter som motsvarar de individuella behoven hos en person med funktionsnedsättning.

4.5 Konsekvenser för barn

Utgångspunkten för service enligt den föreslagna lagen och bedömningen av servicen är tryggheten av intresset för barn med funktionsnedsättning. Service enligt den föreslagna lagen inverkar direkt på förverkligandet av omsorg enligt barnets intresse. Exempelvis inverkar träning och stöd, stöd för boendet och kortvarig omsorg på ett övergripande sätt på barnets och hela familjens liv, och stärker således de rättigheter som föreskrivs i grundlagen och funktionshinderkonventionen samt barnkonventionen.

För barn med funktionsnedsättning och för familjer med ett barn eller en förälder med funktionsnedsättning ska den föreslagna lagen stärka deras välfärd, ställning och grundläggande rättigheter. Med lagen förbättras möjligheterna att trygga tillgången till tjänster, samt tjänsternas

kvalitet och jämlikhet för barn och familjer bättre än i nuläget. Stödandet av barnets uppväxt och utveckling samt tillgodoseendet av barnets grundläggande rättigheter har en speciellt stor betydelse för hur utsatta barn med funktionsnedsättning mår. Stödandet av barn med funktionsnedsättning förutsätter dessutom att barnets familj och närmaste krets får tillräckligt med stöd. Genom ett tidigt stöd till barn med funktionsnedsättning och deras familjer samt till föräldrar med funktionsnedsättning och deras familjer kan man förebygga anhopning av problem och utslagning.

Reformen förbättrar och stärker tillgången till hjälp och stöd för barn med funktionsnedsättning samt tillgodoseendet av de grundläggande rättigheterna i barnets och den närmaste kretsens egen uppväxt-, livs- och närmiljö och omvärld. Tillhandahållandet av service i familjens omvärld och närmiljö stöder familjemedlemmarnas välfärd, likabehandlingen av barn med funktionsnedsättning i förhållande till andra barn i samma ålder samt likabehandlingen av familjen i förhållande till andra barnfamiljer.

Den föreslagna lagen stärker hörandet av barn med funktionsnedsättning. Grundprinciperna i FN:s konvention om barnets rättigheter innefattar respekt för barnets åsikter och barnets rätt till delaktighet. Genom lagen säkerställs barnets delaktighet och hörande vid bedömningen av servicebehovet, planeringen och genomförandet av servicen och uppföljningen av genomförandet. När ett barn hörs ska särskild vikt fästas vid att stödbehovet motsvarar barnets ålder och utvecklingsnivå samt kommunikationsförmåga och de behov som språket och kommunikationsmedlen förutsätter. Enligt artikel 12 i barnkonventionen har ett barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätt att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. En vedertagen tolkning av artikeln är att också små barn har rätt att bli hörda i alla frågor som rör barnet. Därför har kommittén för barnets rättigheter förutsatt att också andra kommunikationssätt än språkliga ska erkännas och respekteras. Servicen enligt den föreslagna lagen tillgodoser dessa rättigheter bl.a. så att barnets interaktion och kommunikation, språkliga och kulturella bakgrund samt delta-gande och delaktighet i gemenskapen stöds bl.a. med hjälp av bestämmelserna om klientpro-cessen och genom träning och stöd.

I lagen föreslås bestämmelser om kortvarig omsorg, som är avsedd för såväl barn som vuxna med funktionsnedsättning. Kortvarig omsorg stöder möjligheterna för barn med funktionsnedsättning att bo med sin egen familj. Detta främjar den rätt barnet har att bo med sin egen familj och sina föräldrar som avses i barnkonventionen och ifunktionshinderkonventionen. Kortvarig omsorg ger också föräldrarna möjlighet till vila, vilket stöder föräldern i hans eller hennes fostrande och vårdande uppgift. Genom detta kan man förhindra att problemen anhopas och minska behovet av tyngre serviceformer, såsom barnskydd eller institutionsvård. Med servicen tryggas också de grundläggande rättigheterna personlig frihet och trygghet samt skydd för privatlivet. Kortvarig omsorg utanför hemmet stöder också möjligheterna för en ung person med funktionsnedsättning att bli självständig på samma sätt som sina jämnåriga samt möjligheterna för en vuxen med funktionsnedsättning att delta i socialt umgänge utanför hemmet.

I lagen föreslås det bestämmelser om boendet för barn med funktionsnedsättning i situationer där det på grund av orsaker som beror på funktionshindret inte är förenligt med barnets intresse att bo med den egna familjen. Möjligheten att ordna boendet för barn någon annanstans än i det egna hemmet tryggar barnets och familjens välfärd i sådana situationer där inte ens ett starkt stöd från hemmet räcker till. Detta säkerställer barnets grundläggande rätt till liv, personlig frihet, integritet, trygghet och skydd för privatlivet. Bestämmelserna om val av plats för barnets boende i sådana situationer och den föreslagna bestämmelsen om antalet barn i små grupphem stöder målet om boende i en vanlig bostad och en vanlig boendemiljö. Att barn får bo i små grupphem för barn i stället för i institutionsvård främjar uppväxten och utvecklingen samt främjar likabehandlingen av barn med funktionsnedsättning i förhållande till barn utan

funktionsnedsättning. Genom att det i lag tas in bestämmelser om det maximala antal barn som får vårdas i boende utanför den egna familjen ges barn med funktionsnedsättning lika möjligheter som barn som placerats utom hemmet till följd av barnskyddsåtgärder samt barn utan funktionsnedsättning som vårdas i familjevård. Den föreslagna bestämmelsen innehåller en risk för att tröskeln för att barn med funktionsnedsättning bor utanför hemmet i strid med lagens syfte i vissa situationer kan bli lägre. För att förhindra detta ska det vid genomförandet av lagen fästas särskild uppmärksamhet vid den multiprofessionella bedömning som avses i lagen.

Genom tillräcklig och lämplig service stöder man möjligheterna till delaktighet på lika villkor som andra jämnåriga för barn med funktionsnedsättning. Tillräcklig service i rätt tid ger barnen möjligheter till sådan social växelverkan som hör till det dagliga livet med andra personer än de egna familjemedlemmarna. Genom service för barn kan man t.ex. stödja deltagande i hobbyverksamhet, i skapandet och upprätthållandet av sociala kontakter samt deltagande i normalt familjeliv också när barnet behöver mer handledning eller omsorg än jämnåriga. Familjelivet omfattar deltagande i familjens olika funktioner och att tillbringa fritiden på det sätt familjen själv väljer. Med hjälp av servicen och assistansen får barn och unga med funktionsnedsättning möjlighet att bli självständiga och ta ansvar för sitt eget liv och för sina övriga familjemedlemmar på samma sätt som sina jämnåriga. Ställningen för minderåriga tryggas också av den föreslagna bestämmelsen om arbetsgivarmodellen för personlig assistans, som förutsätter att arbetsgivaren har rättshandlingsförmåga.

Deltagande i småbarnspedagogik och grundläggande utbildning kan stödjas med den föreslagna särskilda servicen, om de tjänster som ordnas enligt den primära lagstiftningen inte är tillräckliga eller lämpliga på det sätt som det funktionshinder som barnet med funktionsnedsättning har förutsätter.

Det allmänna syftet med reformen är att säkerställa servicen för personer med funktionsnedsättning, varmed också det stöd och den service som ges föräldrar med funktionsnedsättning inverkar på välbefinnandet hos alla barn i familjen.

I reformen utvidgas rätten att såsom en del av träning och stöd få en tjänst som motsvarar den avgiftsfria rehabiliterande småbarnspedagogik som getts med stöd av specialomsorgslagen, för de barn med funktionsnedsättning som bedöms ha ett nödvändigt behov av småbarnspedagogisk verksamhet såsom en verksamhet som stöder delaktigheten. Servicen omfattar också nödvändiga transporter för genomförande av servicen under de förutsättningar som anges i bestämmelsen. Deltagande i småbarnspedagogisk verksamhet erbjuder dessa barn möjlighet att lära sig efter modell och av jämlika, utveckling av den sociala förmågan i grupp, handledning i de dagliga sysslorna och minskning av konfliktkänslighet. Tillgången till och deltagande i småbarnspedagogisk verksamhet ger dem bättre förutsättningar också för den grundläggande utbildningen och annan verksamhet i samhället. Bedömningen av servicebehovet gör individuellt för varje barn. En konsekvens av att tillgången till sådan småbarnspedagogisk verksamhet som stöder delaktigheten utvidgas kan vara att allt fler barn blir delaktiga i samhället.

Till lagen om klientavgifter inom småbarnspedagogiken fogas ett nytt 13 § 2 mom., enligt vilket en avgift ska efterskänkas för ett barn som får småbarnspedagogik som en del av träning och stöd enligt 7 § i lagen om funktionshinderservice. På andra klienter inom småbarnspedagogiken tillämpas lagen om klientavgifter inom småbarnspedagogiken (1503/2016), enligt vars 13 § en avgift som påförts för småbarnspedagogik ska efterskänkas eller sänkas till den del förutsättningarna för serviceanvändaren eller familjen att försörja sig eller fullgörandet av den lagstadgade försörjningsplikt som barnets förälder eller vårdnadshavare har äventyras av att avgiften tas ut. Anpassningsträningen är en service som stöder förmågan att klara av olika livssituationer och det dagliga livet för personer med funktionsnedsättning och deras närstå-

ende. Genom reformen möjliggör man fortsatt tillhandahållande av anpassningsträning, och ger barnet med funktionsnedsättning, barnets föräldrar och syskon möjlighet att fördjupa sig i sådana frågor, erfarenheter och känslor som är förbundna med funktionshindret. Träning och stöd stöder på många sätt verksamhetsförutsättningarna för de familjer som har barn med funktionsnedsättning liksom också barnens och de ungas egen identitet, självständighet och inre styrka. Träning och stöd ska bl.a. ges i samband med olika livsförändringar. En vanlig ändring i unga personers liv är att flytta bort från barndomshemmet. För unga personer med funktionsnedsättning kan en flytt kräva träning och sektorsövergripande stöd. På det sättet främjas också skyddet för privatlivet och möjligheten att åtnjuta frihet och trygghet.

Anpassningsträningen är en service som stöder förmågan att klara av olika livssituationer och det dagliga livet för personer med funktionsnedsättning och deras närstående. Genom reformen möjliggör man fortsatt tillhandahållande av anpassningsträning, och ger barnet med funktionsnedsättning, barnets föräldrar och syskon möjlighet att fördjupa sig i sådana frågor, erfarenheter och känslor som är förbundna med funktionshindret. Träning och stöd stöder på många sätt verksamhetsförutsättningarna för de familjer som har barn med funktionsnedsättning liksom också barnens och de ungas egen identitet, självständighet och inre styrka. Träning och stöd ska bl.a. ges i samband med olika livsförändringar. En vanlig ändring i unga personers liv är att flytta bort från barndomshemmet. För unga personer med funktionsnedsättning kan en flytt kräva träning och sektorsövergripande stöd. På det sättet främjas också skyddet för privatlivet och möjligheten att åtnjuta frihet och trygghet.

Genom handledning och undervisning i kommunikation möjliggörs det att ett barn med tal-skada kan kommunicera med sina familjemedlemmar och andra närstående. Möjligheterna för barn med tal-skada, döva barn och dövblinda barn att bli hörda och förstådda stärks. Lagen stärker rätten att använda sitt eget språk för personer som använder och behöver teckenspråk. Kommunikationshandledning och kommunikationsundervisning för familjemedlemmar och andra närstående stärker deras förmåga att stödja och vara kunniga interaktiva kumpaner, vilket stärker delaktigheten för och likabehandlingen av barn med funktionsnedsättning i gemenskapen samt deras trygghet och personliga frihet.

Träning och stöd stärker som helhet möjligheterna för ett barn med funktionsnedsättning att växa upp till en jämställd och aktiv ung person och vuxen. Ordnandet av kortvarig omsorg säkerställer att närstående orkar också i sådana situationer där ett barn kontinuerligt behöver rikligt med vård och omsorg, och på det sättet kan personens rätt till trygghet också säkerställas.

4.6 Konsekvenser för landskapets invånare och klienter

För personer med funktionsnedsättning tryggas verksamhetsmöjligheterna och likabehandlingen jämfört med invånare i landskapet utan funktionsnedsättning, genom att det i lagen tas in den service som landskapet oberoende av anslagen ska ordna. Utöver de enskilda tjänsterna stärker det faktum att de subjektiva rättigheterna bibehålls och till vissa delar även utvidgas likställigheten och möjligheterna till deltagande för personer med funktionsnedsättning. Med stödet för rörligheten inverkar man t.ex. på förverkligandet av jämlikheten och den fria rörligheten samt också indirekt på förverkligandet av delaktigheten, tryggheten och den personliga friheten.

Preciseringarna i villkoren för användningen av arbetsgivarmodellen och landskapets utredningsskyldighet när det gäller personlig assistans säkerställer möjligheten för personer med funktionsnedsättning att få personlig assistans på det sätt som passar honom eller henne bäst. Användning av arbetsgivarmodellen kräver medvetet samtycke av personen med funktionsnedsättning, varmed risken för att mot sin vilja bli arbetsgivare försvinner. Med personlig as-

sistans tryggas personens självbestämmanderätt, delaktighet, trygghet och skydd för privatlivet. Utöver arbetsgivarmodellen möjliggör de andra sätten för tillhandahållande av personlig assistans genomförandet av service som motsvarar de individuella behoven hos personen med funktionsnedsättning och beaktandet av ovannämnda rättigheter.

Den föreslagna lagen stärker rätten för personer med funktionsnedsättning att välja sin bostadsort samt att bo och leva självständigt, vilket omfattar ansvar för de egna valen. Särskilt likabehandlingen av och andra centrala grundrättigheter för personer med andningsförlamning som i nuläget är skrivna på sjukhuset och som således är i institutionsvård även när de bor utanför sjukhuset, stärks i och med de föreslagna ändringarna, då deras service ordnas och genomförs på samma grunder som för andra personer med funktionsnedsättning. Den föreslagna nya patientförsäkringslagen täcker också i arbetsgivarmodellen personliga assistenter till den del som de är yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården. För förverkligandet av självbestämmanderätten och den personliga friheten är det dock viktigt att en person med funktionsnedsättning kan välja sin assistent oberoende av om assistenten har yrkeskompetens inom hälso- och sjukvården eller annan utbildning. Också assistentens rättigheter ska emellertid tryggas bl.a. genom att sörja för att särskilt andra personer än yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården får information och handledning.

Förutsättningarna för erhållande av personlig assistans har i förslaget beskrivits noggrannare än i den gällande lagstiftningen. En förutsättning för ordnande av assistans är att personen med funktionsnedsättning har resurser att definiera assistansens innehåll, samt att det genom assistansen bemöts sådana behov som huvudsakligen kräver andra åtgärder än trygghet av vården, omsorgen eller säkerheten för personen med funktionsnedsättning eller andra personer. Den personliga assistansens natur såsom en service som genuint möjliggör egna val för personen med funktionsnedsättning förutsätter att personen med funktionsnedsättning själv står bakom sina beslut. Eftersom en person med funktionsnedsättning har rätt att få stöd för att göra egna val och för att uttrycka sin vilja, har i propositionen antagits den linje som är gällande redan enligt tillämpningen av den nuvarande lagen, enligt vilken innehållet i den personliga assistansen ska kunna definieras själv, i sista hand med stöd från en annan person.

Helheten stöd för boendet, vars flerdimensionella natur har i den föreslagna lagen beaktats och beskrivits närmare än i den gällande lagen, betonar personens rätt att leva självständigt och att få behövlig hjälp och stöd för detta i första hand genom individuell service i ett hem som personen själv har valt. Dock ska det allmännas ansvar att trygga personens nödvändiga omsorg och tillräckliga hälso- och sjukvårdstjänster beaktas. Detta tillgodoser rätten till liv och personlig frihet, integritet och trygghet samt till skydd för privatlivet och valet av hemvist.

De nya alternativen för genomförandet av stödet för rörligheten, färdtjänst till ett visst antal kilometer och periodisering av färdtjänst, uppskattas öka flexibiliteten och möjligheten att med funktionshinderservice bättre beakta klienternas individuella behov och livssituationer. På detta sätt tillgodoses i praktiken bl.a. den fria rörligheten och den vägen också vidare jämlikheten och delaktigheten.

Vid genomförandet av reformen måste man ta hänsyn till människors olika förmåga och vilja att utvärdera sitt eget servicebehov. Planeringen av servicehelheter som svarar mot klientens behov förutsätter ett förtroende och samarbete mellan klienten och den anställda samt ett tillräckligt stöd till klienten. Om det inte uppstår en känsla av rättvisa och förtroende, är risken att personer med funktionsnedsättning inte upplever sig genuint kunna delta i behovsbedömning och beslutsfattande som gäller dem själva.

Beslutsfattandet kan stödjas utöver med annan allmän socialvårdslagstiftning och annan lagstiftning också med bl.a. träning och stöd, och på det sättet främjas delaktigheten och medbestämmandet för personen med funktionsnedsättning.

Som en del av de avgiftsfria specialomsorgerna för personer med utvecklingsstörning har det ordnats hälso- och sjukvårdstjänster, särskilt för personer i institutionsvård. I framtiden kommer alla hälso- och sjukvårdstjänster för personer med utvecklingsstörning att ordnas som en del av den allmänna hälso- och sjukvården och för vården tas det ut avgifter i enlighet med klientavgiftslagstiftningen. Personer med utvecklingsstörning har inom öppenvården beviljats färre avgiftsfria hälso- och sjukvårdstjänster inom ramen för specialomsorgerna, vilket innebär att de övriga konsekvenserna för klientavgifterna i fråga om hälso- och sjukvårdstjänster är rätt små. Genom att ordna hälso- och sjukvårdstjänster för personer med funktionsnedsättning utifrån samma grunder som för personer utan funktionsnedsättning främjas delaktigheten i samhället och jämlikheten för personer med funktionsnedsättning i förhållande till både personer utan funktionsnedsättning och andra personer med funktionsnedsättning, och tryggas grundrättigheten till liv, personlig frihet, integritet och trygghet samt till skydd för privatlivet.

Äldre personers servicebehov besvaras i första hand med tjänster enligt socialvårdslagen och äldreomsorgslagen. I propositionen fästs uppmärksamhet vid beaktandet av äldreomsorgslagen när service ordnas för äldre personer. Gränsdragningen mellan socialvårdslagen, äldreomsorgslagen och den föreslagna lagen förutsätter ett högkvalitativt och kompetent socialarbete. Också den föreslagna lagens bestämmelser om stödjande av delaktighet och deltagande för personer med funktionsnedsättning, om bedömning av servicebehovet och klientplan samt om beslutsfattande och tillhandahållande av service stöder kvaliteten hos socialarbetet för personer med funktionsnedsättning. På detta sätt förverkligas funktionshinderkonventionens principer om delaktighet och tillgänglighet.

Klientens rätt att söka ändring i beslut som gäller funktionshinderservice ändras så, att besvär över förvaltningsdomstolens beslut alltid kräver, även i fråga om tjänster som hör till subjektiva rättigheter, besvärstillstånd från högsta förvaltningsdomstolen. Sannolikt kommer färre ärenden för behandling hos högsta förvaltningsdomstolen, vilket försnabbar eller åtminstone inte förlänger behandlingstiden för anhängiga ärenden från det tidigare. Det att högsta förvaltningsdomstolen dock alltid bedömer den fråga som ansökan om besvärstillstånd gäller tryggar att när förutsättningarna uppfylls får klienten sitt ärende för avgörande i högsta förvaltningsdomstolen. Tryggandet av en enhetlig tillämpningspraxis av lagen och klienternas jämlikhet förutsätter tillräcklig handledning i fråga om genomförandet av lagen. Enhetligheten hos förvaltningsdomstolarnas beslut kan främjas både genom denna förändring och genom en mer omfattande praxis att offentliggöra beslut.

4.7 Språkliga konsekvenser

Propositionen har i princip inga större konsekvenser för tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna när det gäller nationalspråken. Genom propositionen ändras inte tjänsteanvändarnas rätt att få tjänster på sitt eget språk. I lagstiftningen beaktas dessutom de som talar andra språk, liksom också teckenspråkiga och personer med sensoriska funktionsnedsättningar överlag. De språkliga rättigheterna för invånarna och tjänsteanvändarna i landskapen tryggas för nationalspråken genom en bestämmelse i 6 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård om det språk som tjänster ska ordnas på. I tvåspråkiga landskap har man rätt att få tjänster på det språk man väljer, antingen finska eller svenska. I ett enspråkigt landskap ordnas tjänster på landskapets språk.

Landskapets språk bestäms enligt 6 § i språklagen. Enligt den paragrafen är ett landskap enspråkigt, om endast enspråkiga kommuner hör till landskapet och tvåspråkigt, om en enda tvåspråkig kommun hör till det. I samiska språklagen finns det bestämmelser om samers rätt att använda sitt eget språk och i teckenspråklagen om myndigheternas skyldighet att främja möjligheterna att använda det finska och det finlandssvenska teckenspråket. Bestämmelserna i klientlagen preciserar skyldigheten att ordna socialtjänster. När socialvård tillhandahålls ska klientens önskemål, åsikter, intresse och individuella behov samt klientens modersmål och kulturella bakgrund beaktas. Bestämmelserna om klientprocessen inom socialvården och funktionshindersservicen i den föreslagna lagen omfattar också beaktandet av den språkliga och kulturella bakgrunden.

En utgångspunkt för den reglering som stöder delaktigheten och deltagandet för personer med funktionsnedsättning är att stödja dessa rättigheter på det sätt som personens livssituation förutsätter. Detta anses också omfatta beaktande av den språkliga och kulturella bakgrunden. Detta har betydelse bl.a. i fråga om stödandet av deltagande och delaktighet för svenskspråkiga, samiska och teckenspråkiga personer med funktionsnedsättning. En utgångspunkt för beslutsfattandet och genomförandet av service för barn med funktionsnedsättning är beaktandet av barnets eller den unga personens familjeförhållanden och delaktighet samt de verksamhetsmöjligheter som finns i den egna aktivitetsmiljön. Den språkliga och kulturella bakgrunden hör till det sistnämnda delområdet. När det gäller tillhandahållande av service för svenskspråkiga, samiska och teckenspråkiga barn och unga personer med funktionsnedsättning ska deras rätt att växa till medlemmar av sin egen kultur och gemenskap beaktas oberoende av funktionsnedsättningen. Dessa faktorer som nämns i propositionen kan i praktiken leda till en mer högklassig socialvård. Lagstiftningen torde i praktiken ha ringa inverkan på t.ex. den faktiska tillgången till tjänster på samiska, eftersom ett problem är brist på yrkesutbildade personer med kunskaper i samiska.

Träning och stöd i kommunikation i form av handledning och undervisning samt stöd för kommunikation stärker de språkliga rättigheterna för talskadade, personer som använder teckenspråk samt dövblinda personer och tillgodoseendet av deras yttrandefrihet. Dessutom förpliktar lagen myndigheterna att stödja en person med funktionsnedsättning att delta i bedömningen av servicebehovet och i planeringen och genomförandet av servicen oberoende av språk eller kommunikationssätt.

Handledning för kommunikation samt undervisning eller stöd för kommunikation förbättrar möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att använda sitt eget språk och att kommunicera i sin närmiljö jämlikt med andra. Undervisning och handledning i kommunikation till närstående till personer med funktionsnedsättning förbättrar t.ex. möjligheterna för personer med svår talskada att kommunicera med hjälp av de närstående.

Genom förslaget förtydligas den tidigare oklarheten när det gäller praxis för tillämpning av undervisning i teckenspråk och kommunikationshandledning, t.ex. mängden eller längden på hemundervisningen av teckenspråk. Genom propositionen svarar man också mot de allmänna anmärkningar som kommittén för barnets rättigheter har gett med anledning av artikel 23 i konventionen om barnets rättigheter. I den allmänna anmärkningen läggs det vikt vid att teckenspråkiga barn har rätt till sitt eget språk för att kunna både uttrycka sig och få information på det sätt som förutsätts i artikel 13 (barnets rätt till yttrandefrihet) och artikel 17 (barnets rätt att få tillgång till information) i FN:s konvention om barnets rättigheter.

Förslaget förbättrar särskilt det faktiska tillgodoseendet av döva och andra hörselskadade samt talskadade barns språkliga rättigheter redan från småbarnsåldern. Samtidigt stärker det familjernas möjligheter att stödja barnets språkliga utveckling och grunden för kommunikation. Grundläggande färdigheter i kommunikation, språkliga färdigheter och möjlighet att uttrycka

sig själv är förutsättningar för inlärnin g av skriftspråket, som är en central faktor som ökar delaktigheten i småbarnspedagogiken, förundervisningen och den grundläggande undervisningen, i fortsatta studier och arbete samt under fritiden och också i samhället i övrigt. Propositionen kan leda till att servicen omfattar t.ex. sådana barn och unga som riskerar utslagning för att de tidigare har beviljats alltför lite undervisning i teckenspråk eller som har ett cochleaimplantat eller något annat hjälpmedel för hörande, som haft ringa nytta för talspråksinlärnin gen. Dessa barn har inte nödvändigtvis en fungerande språkkunskap i vare sig tal- eller teckenspråk. För dem kan sådan träning och sådant stöd för kommunikation som avses i den föreslagna lagen tillgodose deras språkliga rättigheter.

I fråga om omständigheter som berör språk, kommunikation och interaktion kan man i vissa situationer tala om risk för diskriminering på flera grunder, där det utöver den mer sårbara ställningen på grund av ett funktionshinder till personens ställning också anknyter någon annan faktor som gör personen mottaglig för diskriminering, såsom modersmål, kulturell bakgrund eller kön. Den föreslagna lagen betonar att den språkliga och kulturella bakgrunden ska beaktas i klientprocessen inom funktionshinderservice. På det sättet kan diskriminering på flera grunder förebyggas.

I den av Institutet för hälsa och välfärd upprätthållna elektroniska Handboken om funktionshinderservice samlas utöver lagstiftning och rättspraxis också aktuell, nyttig information som stöd till aktörer som arbetar med dessa frågor. Handboken upprätthålls både på finska och svenska. I framtiden kan man till handboken foga material om olika särskilda grupper, såsom samiska personer med funktionsnedsättning. En del av genomförandet av den föreslagna lagen ska vara att utveckla handboken, vilket också skulle stöda förverkligandet av de språkliga rättigheterna.

4.8 Uppföljning av reformens konsekvenser

Det expertutlåtande av Institutet för hälsa och välfärd som ska genomföras under åren 2019–2022 har en central roll vid uppföljningen av reformen och bedömningen av reformens konsekvenser som görs efter ikraftträdandet. Vid uppföljningen används befintlig statistik- och registerinformation samt befolkningsundersökningar och samlas det nytt enkät- och intervju-material. Avsikten är att utöver egen finansiering från Institutet för hälsa och välfärd ska social- och hälsovårdsministeriet i nästa rambeslut reservera ett separat anslag för Institutet för hälsa och välfärd för uppföljningen.

De uppgifter som samlas åren 2019–2020 bildar en beskrivning av utgångsläget för uppföljningen. Målet för uppföljningen och bedömningen är att få information om förverkligandet av reformens viktigaste mål, såsom lika tillgång till tjänster för olika funktionsnedsättningsgrupper, klient- och behovsorientering, ändring i verksamhetssätten, minskande av skillnader i välfärd mellan personer med funktionsnedsättning och minskande av tillväxten av kostnader för funktionshinderservice, och om reformens konsekvenser på nationell nivå och i landskapen. Kundorienteringen, såsom lika tillgång till tjänster, möjligheterna att inverka på tjänsterna och tjänsternas ändamålsenlighet, är en central faktor som ska iaktas vid uppföljningen.

Ordnandet av nationell uppföljning gör det möjligt att följa upp reformens konsekvenser och att jämföra landskapen. De uppgifter som fås vid uppföljningen används i den nationella styrningen och planeringen. Avsikten är också att Institutet för hälsa och välfärd ska utreda möjligheterna att i fortsättningen till regelbundna befolkningsenkäter och till nationell statistik som samlas årligen eller regelbundet foga uppgifter och indikatorer om reformen.

5 Beredningen av propositionen

5.1 Beredningsskeden och beredningsmaterial

Social- och hälsovårdsministeriet inledde beredningen av en översyn av handikapplagstiftningen i början av 2000-talet. Målet att reformera handikappservicelagstiftningen har funnits med i flera regeringars program från och med 2000-talet, men de reformer som hittills genomförts har varit delreformer. År 2007 gjordes det en delreform av handikappservicelagen som gällde tolkningstjänst och dagverksamhet. Reformen fortsatte under följande regeringsperiod, då handikappservicelagen ändrades genom att man den 1 september 2009 tog in bestämmelser om utredning av klientens servicebehov, uppgörande av en serviceplan samt fattande av beslut inom en bestämd tid. Det föreskrevs att personlig assistans ska omfattas av kommunens särskilda skyldighet att ordna tjänster, och sätten att ordna personlig assistans gjordes mångsidigare. Dessutom föreskrevs det att handikappservicelagen är primär i förhållande till specialomsorgslagen. Tolkningstjänsterna för personer med funktionsnedsättning överfördes från kommunerna till FPA genom en lag om tolkningstjänst för handikappade personer som trädde i kraft den 1 september 2010.

I 2009 års reform av handikappservicelagen ställde man som mål att fortsätta sammanföra lagstiftningen. Det konstaterades då att reformen i fråga om de administrativa lösningarna inom vården av personer med utvecklingsstörning och ändringen av ställningen för patienter med andningsförlamning kan gå vidare efter det att innehållet i den lagstiftning som gäller ordnande och finansiering av servicen har klarlagts.

Arbetsgruppen för en reform av socialvårdslagstiftningen föreslog i sin slutrapport i september 2012 att man i den speciallagstiftning som gäller personer med funktionsnedsättning i syfte att trygga jämlik service för olika skadegrupper ska samordna den gällande handikappservice-lagen och specialomsorgslagen.

Social- och hälsovårdsministeriet tillsatte den 3 maj 2013 en arbetsgrupp med uppgift att utreda hur den speciallagstiftning inom socialvården som gäller personer med funktionsnedsättning bör reformeras (Valas-arbetsgruppen). Arbetsgruppen hade i uppgift att samordna den nuvarande handikappservicelagen och specialomsorgslagen till en ny speciallag om funktionshinderservice för att trygga jämlik service för olika funktionsnedsättningsgrupper, samt att utreda övriga behov av reformer av lagstiftningen om funktionshinderservice. Arbetsgruppens uppdrag var att utarbeta ett förslag till en ny lag om funktionshinderservice i form av en regeringsproposition och att bedöma reformens kostnadseffekter före utgången av 2014. Ett mål var också att förtydliga förhållandet mellan den allmänna socialvårdslagstiftningen och speciallagstiftningen som gäller personer med funktionsnedsättning. Mandatperioden fortsattes till och med den 31 mars 2015.

I de remissutlåtanden som man sommaren 2015 fick in om Valas-arbetsgruppens förslag understöddes en samordning av lagarna och att reformen som helhet ska fortsättas. Under den pågående regeringsperioden har man fortsatt beredningen som tjänsteuppdrag utifrån Valas-arbetsgruppens förslag, remissutlåtandena om förslaget och ramarna i regeringsprogrammet. Vid beredningen har man beaktat de sparkrav som följer av regeringens åtgärdsprogram för minskande av kommunernas uppgifter och skyldigheter samt beredningen av social- och hälsovårdsreformen och landskapsreformen.

Social- och hälsovårdsministeriet höll i april 2016 ett inledningsseminarium för den andra fasen av reformen av funktionsnedsättningslagstiftningen. Det var fråga om ett seminarium med

inbjudna gäster, där cirka 50 aktörer inom funktionshinderssektorn från organisationer, kommunerna, social- och hälsovårdsministeriet, FPA, Valvira och diskrimineringsombudsmannens byrå deltog. På seminariet diskuterade man planen för fortskridandet med beredningen av lagstiftningen och lyssnade man på experters åsikter om innehållet i den nya lagstiftningen. Under den fortsatta beredningen ordnats flera temaseminarier, workshoppar och diskussionsmöten för olika intressentgrupper. Teman för tillställningarna har varit service för barn och unga med funktionsnedsättning, utvecklingsbehov i fråga om boende och rörlighet för personer med funktionsnedsättning samt stödande av förutsättningarna att klara sig själv. Vid olika evenemang och i kommunernas, specialomsorgsdistrikts och organisationers nätverk har det informerats om hur arbetet fortskrider och om innehållet i arbetet.

Vid beredningen har även utnyttjats utredaren Kalle Könkköläs förslag från oktober 2016 om alternativa sätt för genomförande av besparingar och om lagens tillämpningsområde. Om utredarens förslag inhämtades synpunkter via webbplatsen dinasikt.fi och ett diskussionsmöte som social- och hälsovårdsministeriet ordnade.

Utkastet till regeringens proposition om en lag om service med anledning av funktionshinder sändes på remiss i maj 2017. Efter det har beredningen fortsatt som tjänsteuppdrag. Våren 2018 ordnades av ministern en rundabordsdiskussion i vilken ca 30 funktionsnedsättningsorganisationer deltog. Även kommuner, tillsynsmyndigheter, specialomsorgsdistrikt och andra aktörer har hörts. Utkastet till proposition har förhandlats med sametingen i enlighet med 9 § i sametingslagen och i propositionens motiveringar har gjorts vissa preciseringar på basis av förhandlingarna.

Vid regeringens ramförhandlingar i april 2018 minskades sparmålen för reformen avsevärt genom att från propositionen avlägsna de sparåtgärder som ur kundens synvinkel är så kallade rena sparåtgärder och genom att i förslaget lämna kvar de sparåtgärder där det är fråga om ändringar i verksamhetspraxis. I propositionen gjordes efter detta de ändringar som rambeslutet och budgetmanglingen hösten 2018 förutsatte.

5.2 Utlåtanden och hur de har beaktats

Sammanlagt kom det 162 utlåtanden om utkastet till proposition. Bland de som lämnade utlåtande representerade 17 remissinstanser en kommun, 9 en samkommun för ett specialomsorgsdistrikt, 9 någon annan samkommun, 8 ministerier, 17 en statlig myndighet eller en aktör inom statsförvaltningen, 66 en organisation, 8 en privatperson som använder funktionshindertjänster, 6 någon annan privatperson och 22 representerade gruppen övriga.

Majoriteten av remissinstanserna ansåg att totalreformen av lagstiftningen om funktionshindersservice och samordningen av handikappservicelagen och specialomsorgslagen är viktig och nödvändig. Det ansågs allmänt att reformen stärker förverkligandet av likabehandlingen, delaktigheten och självbestämmanderätten för personer med funktionsnedsättning samt ställningen för barn och unga med funktionsnedsättning. Bevarandet av subjektiva rättigheter och betonandet av en behovsbaserad inriktning ansågs vara viktigt. Remissinstanserna var huvudsakligen nöjda med hur FN:s funktionshinderkonvention beaktats i propositionen.

Frågor som anknyter till tillämpningsområdet för den föreslagna lagen och begränsningen av det togs upp i de flesta utlåtanden. Ungefär hälften av remissinstanserna önskade ett förtydligande av tillämpningsområdet för den föreslagna lagen i förhållande till socialvårdslagen. Särskilt när det gäller service för boendet och rörligheten önskades det ett förtydligande av valet av tillämplig lag och det önskades att hänvisningar till den allmänna lagen ska tas bort från paragraferna i fråga. Största delen av remissinstanserna ansåg att avgränsningen av tillämp-

ningsområdet för den föreslagna lagen behövs, för att servicen i enlighet med lagens syfte ska riktas till personer med funktionsnedsättning. Begränsningen ansågs dock vara rätt problematisk ur grundrättighets- och människorättssynvinkel. Samtidigt uttrycktes det oro för ställningen för äldre personer med funktionsnedsättning.

Flera remissinstanser ansåg att bestämmelserna om bedömning av servicebehovet och andra bestämmelser om serviceprocessen som utformats genom hänvisningsbestämmelser är svårtolkade, och föreslog till denna del att förslaget från arbetsgruppen för reformen av funktionshinderlagstiftningen återtas i propositionen. En del av remissinstanserna menade dock att det i socialvårdslagen finns tillräckliga bestämmelser om bedömning av servicebehovet när det gäller funktionshinderservice samt om utarbetandet av en serviceplan, och att man inte behöver föreskriva om samma saker i speciallagen.

Träning och stöd ansågs vara en viktig serviceform som möjliggör flexibla behovsorienterade tjänster och tjänstehelheter. En del av remissinstanserna ansåg att tjänsten är ett alternativ till personlig assistans i situationer där kravet i fråga om de individuella resurserna inte uppfylls. Det ansågs vara viktigt att vissa tjänster som ordnats som specialomsorger, såsom så kallad psykosocial rehabilitering, kan ordnas som träning och stöd.

I regel ansågs det att regleringen om personlig assistans är ändamålsenlig. Det ansågs vara viktigt att den personliga assistansen fortsättningsvis definieras av personen med funktionsnedsättning själv. Det att vikariearrangemangen tagits in i lagen ansågs vara en bra reform. En del av remissinstanserna bedömde att bevarandet av det resurskrav som ingår i den nuvarande lagen försvagar den inbördes jämlikheten mellan personer med funktionsnedsättning. En del av remissinstanserna ansåg dock att resurskravet är nödvändigt för att personlig assistans ska kvarstå som en service som tryggar självbestämmanderätten för personer med funktionsnedsättning.

I flera utlåtanden ansågs det vara positivt att det till personlig assistans även kan anknyta hälsovårdsuppgifter. Gränsdragningen mellan assistenter och aktörer inom hälsovården, samt det hur tillräcklig introduktion eller utbildning i hälsovårdsuppgifter ska säkerställas för personliga assistenter i uppgifter inom hälso- och sjukvården samt ansvarsfrågorna i anknytning till assistansen i dessa situationer, väckte dock frågor. I regel var man nöjda med förutsättningarna för användning av arbetsgivarmodellen för personlig assistans, men landskapets skyldighet att ge rådgivning och stöd ansågs kräva ett förtydligande, särskilt i fråga om frågor om gäller löneförvaltningen. I flera utlåtanden önskade man att arbetsgivarmodellen alltid ska vara ett av flera sätt för att genomföra personlig assistans, och i flera utlåtanden förespråkades det att detta skrivs in i lagen.

När det gäller regleringen om stöd och service för boendet efterlystes det ett förtydligande särskilt av förhållandet till sådan service för boendet som ordnas enligt socialvårdslagen. En del remissinstanser menade att regleringen i den föreslagna lagen om huruvida rätten till service för boendet är en subjektiv rättighet och huruvida servicen för boendet är avgiftsfri, är otydlig. Enligt flera remissinstanser ska service för boendet i första hand ordnas i det stadigvarande hemmet för personen med funktionsnedsättning.

En del av remissinstanserna ansåg att boende utanför hemmet för barn med funktionsnedsättning ska ordnas med stöd av barnskyddslagen och en del ansåg att saken ska regleras som en tjänst enligt den föreslagna lagen. Ett förtydligande av förhållandet mellan den föreslagna lagen och barnskyddslagen önskades. Det ansågs vara bra att boendet för barn med funktionsnedsättning i första hand ordnas med den egna familjen.

I en del av utlåtandena fästes det uppmärksamhet vid att möjligheten för personer med funktionsnedsättning att använda offentlig trafik inverkar på behovet av service som stöder rörligheten. Mer individuell prövning efterlystes i fråga om bedömningen av antalet resor, och också ett bättre förverkligande av valfriheten beträffande rörligheten. Remissinstanserna hade olika uppfattningar om hur en bil som en person med funktionsnedsättning fått till sitt förfogande eller en bil för vars anskaffning personen fått stöd, ska inverka på den färdtjänst som beviljas.

I flera utlåtanden ansågs det att den anhängiga reformen av social- och hälsovården och valfrihetslagstiftningen samt den personliga budgeten som anknyter till den bör beaktas i propositionen. Förhållandet mellan lagstiftningen om självbestämmanderätten och den föreslagna lagen om funktionshinderservice bör också beaktas. Remissinstanserna ansåg också att det är viktigt med utbildning i anknytning till verkställigheten av den föreslagna lagen och med enhetlig handledning som stöd för verkställigheten.

Fortsatt beredning

I den fortsatta beredningen har lagens tillämpningsområde och förhållande till annan lagstiftning utretts. I propositionen framhäver man på ett tydligare sätt behovsorienteringen i fråga om funktionshinderservice samt ett ändamålsenligt riktande i enlighet med den föreslagna lagen syfte av speciallagen på de situationer där tjänster enligt allmänna lagar inte är lämpliga och tillräckliga med tanke på personens servicebehov. Begränsningen av tillämpningsområdet som fanns i det lagutkast som gick på remiss har avlägsnats på grund av problem i anslutning till grundrättigheterna och funktionshinderkonventionen.

I de ställen som gäller bedömning av servicebehovet och andra klientprocesser har det ansetts att hänvisningar till socialvårdslagen för att undvika överlappande reglering är ändamålsenliga och förenliga med lagberedningsanvisningarna.

Helheten träning och stöd och dess förhållande till helheten personlig assistans har förtydligats genom att precisera detaljmotiveringen.

Resurskravet i fråga om personlig assistans har preciserats så att det bättre motsvarar bestämmelsens syfte. Det bedöms att bestämmelsen har stor betydelse när det gäller att trygga självbestämmanderätten för personer med funktionsnedsättning. I fråga om utförandet av vårdåtgärder som anknyter till personlig assistans har bestämmelsen kompletterats med en förutsättning att personen med funktionsnedsättning och hans eller hennes assistent har fått tillräcklig utbildning och handledning för åtgärderna av landskapets affärsverk. Ansvarsfrågor och frågor om huruvida eventuella försäkringar och patientförsäkringen är tillämpliga i dessa situationer har utretts både från försäkringsbolag och Patientförsäkringscentralen. I det förslag till reform av patientförsäkringslagen som är under beredning föreslås det att regleringen om försäkringsskyldigheten utsträcks till arbetsgivare till personliga assistenter i sådana situationer där de bland sina anställda har yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården, som i sitt arbete ger hälso- eller sjukvård.

I lagen förutsätts det att arbetsgivarmodellen finns tillgänglig i alla landskap. Också bestämmelsen om genomförande av arbetsgivarmodellen, rådgivning och handledning har preciserats. Det föreskrivs att sätten för genomförande av vikariearrangemang ska utöver klientplanen antecknas också i beslutet.

Helheten stöd för boendet särskilt i förhållande till socialvårdslagen har förtydligats genom att noggrannare föreskriva om tjänster enligt den föreslagna lagen och förutsättningarna för erhåll-

landet av dem. Förslaget gör det möjligt för ett barn att bo någon annanstans än med den egna familjen med stöd av en tjänst enligt den föreslagna lagen, och förutsättningarna för ordnandet av tjänsten har preciserats.

Antalet färdtjänster har setts över i de situationer där personen har fått en bil till sitt förhållande. Det är möjligt att förlänga tiden för användning av färdtjänst för resor på fritiden från en månad till ett år. I helheten stöd för rörligheten har regleringen kompletterats genom förslaget att personen som ett alternativ till beviljade resor på fritiden ska kunna få ersättning på basis av ett beviljat kilometerantal oberoende av kommun- eller landskapsgränser.

På basis av remissyttrandena krävs besvärstillstånd för ändringssökande krävs hos högsta förvaltningsdomstolen i alla beslut av förvaltningsdomstolen.

I propositionen har i tillämpliga delar beaktats reformen av ordnandet av social- och hälsovården, landskapsreformen och valfrihetslagstiftningen som är anhängiga.

6 Samband med andra propositioner

Propositionen har beretts med beaktande av följande regeringspropositioner som behandlas av riksdagen och i vilka det föreskrivs om ändringar i fråga om ordnandet, produktionen och finansieringen av funktionshindersservice och om klientens valfrihet.

Regeringen har till riksdagen lämnat regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om inrättande av landskap och om en reform av ordnandet av social- och hälsovården samt till lämnande av underrättelse enligt artikel 12 och 13 i Europeiska stadgan om lokal självstyrelse (RP 15/2017 rd). I propositionen föreslås det att det stiftas en landskapslag, en lag om ordnande av social- och hälsovård och en gemensam lag om införande av dessa. I propositionen ingår dessutom de ändringar som landskapsreformen och social- och hälsovårdsreformen förutsätter i den övriga lagstiftningen. Såsom en del av detta har regeringen föreslagit en ändring av inkomstskattelagen så att invalidavdraget i beskattningen avskaffas, och att de medel som därmed inbesparas inriktas på utvecklingen av funktionshindersservicen.

Regeringen har också lämnat till riksdagen en regeringsproposition med förslag till lag om kundens valfrihet inom social- och hälsovården (RP 16/2018 rd). I lagen föreskrivs om innehållet i kundens valfrihet, rådgivning och handledning om användningen av valfrihet, bedömning av servicebehovet och om samordning av tjänster, förfaranden vid godkännande av tjänsteproducenter samt avtalsförfaranden, tjänsteproduktion och producenternas skyldigheter, ersättningar till tjänsteproducenter, informationshantering och tillsyn samt hur valfrihetsmodellen ska genomföras. I lagen finns bestämmelser om bl.a. kundsedel och personlig budget.

Därtill lämnade regeringen den till riksdagen en regeringsproposition med förslag till lag om produktion av social- och hälso- och sjukvårdstjänster (RP 52/2017 rd), som kompletterar lagen om ordnande av social- och hälsovården samt lagstiftningen om valfrihet. I lagen ska det föreskrivas om rätten att producera de social- och hälso- och sjukvårdstjänster som ingår i landskapets organiseringsansvar och privata social- och hälso- och sjukvårdstjänster. Genom lagen vill man säkerställa klienternas och patienternas säkerhet samt tjänster av hög kvalitet.

Propositionen har också samband med följande regeringspropositioner som är under beredning.

Avsikten är att bestämmelserna i specialomsorgslagen om specialomsorger oberoende av en persons vilja och om användningen av begränsningsåtgärder i specialomsorger ska ingå i pro-

positionen om en klient- och patientlag. Detta är en förutsättning för att specialomsorgslagen ska kunna upphävas i enlighet med den aktuella regeringspropositionen.

I regeringens proposition med förslag till en ny lag om klientavgifter inom social- och hälsovården är avsikten att upphäva bestämmelserna om särställningen för patienter med andningsförlamning i den nuvarande klientavgiftslagstiftningen, och att föreskriva om avgiftsfrihet för vård, uppehåll och transporter i anslutning till vården för nuvarande patienter med andningsförlamning under en två år lång övergångsperiod. Därtill ska det föreskrivas om en övergångsperiod för sloandet av ersättningen för uppehälle. I propositionen ska också ingå bestämmelser om en avgift för kostnaderna för barnets underhåll när barnet i enlighet med den föreslagna lagen om funktionshinderservice bor någon annanstans än med den egna familjen samt om dispositionsmodell som ska lämnas för barnets personliga bruk.

I regeringens proposition med förslag till en patientförsäkringslag ska det införas en bestämmelse om försäkringsskyldighet också i sådana situationer där en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården är anställd hos en privat arbetsgivare och personen ger hälso- och sjukvård.

DETALJMOTIVERING

1 Lagförslag

1.1 Lag om funktionshinderservice

1 kap. Allmänna bestämmelser

1 §. Lagens syfte. I paragrafen finns det bestämmelser om syftet med den nya funktionshinderservicelagen som gäller särskild service inom socialvården för personer med funktionsnedsättning. Paragrafen styr verkställigheten av den föreslagna lagen och tolkningen och tillämpningen av bestämmelserna om service också i samband med enskilda beslut. Till sina principer har bestämmelsen samma innehåll som 1 § i den gällande handikappservicelagen, och i den har även utvecklingen av regleringen av de grundläggande och mänskliga rättigheterna beaktats.

Rätten till oundgänglig omsorg och försörjning är tryggad genom 19 § 1 mom. i grundlagen. Det innebär bl.a. att skapa grundläggande livsförutsättningar för alla. Det har ansetts att bestämmelsen tillskriver en direkt subjektiv rätt till oundgänglig omsorg. Enligt den regeringsproposition som ledde till reformen av de grundläggande rättigheterna tryggar särskilt rätten till akut sjukvård samt vissa stödåtgärder för omvårdnad av barn, äldre, personer med funktionsnedsättning och personer med utvecklingsstörning de grundläggande förutsättningarna för ett människovärdigt liv. I rättslitteraturen och de högsta laglighetsövervakarnas avgörandepraxis (t.ex. JK dnr 1052/1/06) har utgångspunkten varit att uttrycket ”den trygghet som behövs för ett människovärdigt liv” på goda grunder kan tolkas som att det avser något mer än endast trygghet av de nödvändiga förutsättningarna för biologisk existens. Den centrala utgångspunkten för den föreslagna lagen är att självbestämmanderätten och delaktigheten för personer med funktionsnedsättning förverkligas som en väsentlig del av ett människovärdigt liv. Personer med funktionsnedsättning ska ha möjlighet att själva besluta om sina egna angelägenheter och på ett jämlikt sätt med andra delta i samhällelig verksamhet.

Enligt *1 punkten* är syftet med lagen att uppnå likabehandling, delaktighet och deltagande i samhället för personer med funktionsnedsättning. Som medlemsstat i Förenta nationerna och Europeiska unionen har Finland förbundit sig att arbeta för ett samhälle som är öppet för alla. FN:s funktionshinderkonvention betonar den jämlika rätten för personer med funktionsnedsättning till fullt åtnjutande av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter inom alla samhällsområden. Tillgänglighet är också en princip som genomsyrar konventionen.

I 6 § i grundlagen finns en bestämmelse som gäller likabehandling och ett förbud mot att utan godtagbart skäl särbehandla människor på grund av bl.a. funktionsnedsättning. Förbudet mot diskriminering omfattar förbud mot segregering, som inom socialservicen innebär att servicen för personer med funktionsnedsättning inte får leda till att personer med funktionsnedsättning isoleras från det övriga samhället och från andra människor. Kravet på likabehandling och icke-diskriminering av personer med funktionsnedsättning har också skrivits in i diskrimineringslagen. Främjande av likabehandling är den övergripande tanken i den föreslagna lagen och den förutsätter att den individuella livssituationen och behovet av hjälp bedöms för varje person med funktionsnedsättning. Likabehandling ska också främjas mellan olika funktionsnedsättningsgrupper.

Utöver lagstiftningen om funktionshinderservice finns det också flera andra normer som förverkligar likabehandlingen av personer med funktionsnedsättning i samhället. Myndigheterna ska vid beslutsfattande och bedömning av servicebehovet beakta t.ex. bestämmelserna i 5 § i diskrimineringslagen om skyldigheten att främja likabehandling och kravet enligt 15 § att göra

rimliga anpassningar, som i enskilda fall kan också kräva att man avviker från huvudreglerna i fråga om funktionshinderservice till fördel för kunden.

Inom socialservice är huvudprincipen att personer med funktionsnedsättning ska få service som en del av det allmänna servicesystemet på lika villkor som alla andra. Landskapet ska sörja för att servicen är lämplig och tillgänglig, vid behov genom rimliga anpassningar, i enlighet med skyldigheterna enligt funktionshinderkonventionen, grundlagen och diskrimineringslagen. Myndigheternas skyldighet att främja användningen av teckenspråk enligt 3 § i teckenspråkslagen förpliktar landskapet till att främja möjligheterna för dem som använder teckenspråk att använda och få information på sitt eget språk. De allmänna lagarna och den allmänna service som ordnas med stöd av dem tillförsäkrar dock inte alltid tillräcklig och lämplig service för personer med funktionsnedsättning. Den föreslagna lagen kompletterar den allmänna socialservicen i situationer där den allmänna servicen inte är tillräcklig och lämplig för personen med funktionsnedsättning, och särskild service enligt förslaget är nödvändig för att personen ska klara av en normal livsföring och för att likabehandling och delaktighet ska uppnås.

Också privata aktörer har sin roll i tryggheten av likabehandlingen. Denna skyldighet ingår t.ex. i skyldigheten enligt 15 § i diskrimineringslagen att göra rimliga anpassningar i fråga om tillhandahållandet av varor och tjänster. Speciallagstiftningen om funktionshinderservice förverkligar inte ensam likabehandling, delaktighet och deltagande i samhället för personer med funktionsnedsättning.

Med delaktighet och deltagande avses att vara del i och verksam i en gemenskap och medbestämmande i beslutsfattande som gäller en själv och de närmaste. Deltagande omfattar socialt och funktionellt deltagande. Delaktighet och medbestämmande vid ordnandet av tjänster innebär utöver rätt att vara med, att uttrycka sig och bli hörd, samt rätt att påverka, att ge respons och att vara en jämlik aktör i sitt eget liv. Funktionshinderkonventionen förutsätter att konventionsstaterna sörjer för att personer med funktionsnedsättning är delaktiga i sina gemenskaper.

Syftet enligt 2 punkten hänger samman med 1 punkten. Genom service enligt förslaget förebygger och undanröjer man hinder som begränsar möjligheterna att uppnå likabehandling, delaktighet och deltagande i samhället för personer med funktionsnedsättning. Syftet är att i förhand och planerat på olika sätt undanröja och förebygga sådana hinder för likabehandling som personer med funktionsnedsättning stöter på. De hinder som personer med funktionsnedsättning möter på grund av sitt funktionshinder är sådana som personer utan funktionsnedsättning inte har. De hinder som personer med funktionsnedsättning av olika slag möter kan också avvika till och med mycket från varandra. Den föreslagna särskilda servicen är sådan som andra nödvändigtvis inte behöver.

I 3 punkten anges som utgångspunkt för ordnandet av service enligt den föreslagna lagen att servicen ska stödja förmågan att klara sig självständigt för personer med funktionsnedsättning och främja deras självbestämmanderätt. Lagens syfte är att stödja personer med funktionsnedsättning så, att de på bästa möjliga sätt kan utnyttja sina resurser, förmågor, färdigheter och kunskaper. Att klara sig självständigt kan definieras som att agera och klara sig på eget initiativ, vilket innebär att en person gör saker och ting själv utan hjälp av utomstående. Med att klara sig självständigt avses också en persons förmåga att klara det dagliga livet med assistans eller stöd med hjälp av anpassningar och service. De egna åsikterna hos och målen för en person med funktionsnedsättning ska i så stor utsträckning som möjligt styra verksamheten. Personen med funktionsnedsättning ska vid behov få hjälp och stöd i att uttrycka sina egna åsikter och mål.

Självbestämmanderätten kan anses utgöra en del av Finlands system för de grundläggande rättigheterna som en del av rätten till personlig frihet, integritet och säkerhet. Enligt förarbetena till reformen av de grundläggande rättigheterna är den personliga friheten till sin karaktär en allmän grundläggande rättighet som skyddar såväl människans fysiska frihet som hennes viljas frihet och självbestämmanderätt. Enligt regeringens proposition om reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna utgör individens självbestämmanderätt, det vill säga rätten att bestämma över sig själv och sitt handlande, grunden för utövningen av många andra friheter och rättigheter. Självbestämmanderätten hör också nära samman med skyddet för privatlivet i 10 § i grundlagen. Även andra aktörer är skyldiga att respektera individens eller gruppens självbestämmanderätt. Självbestämmanderätten är en av de bärande principerna i funktionshinderkonventionen och särskild vikt ska läggas vid att utreda den egna viljan och åsikterna hos en person med funktionsnedsättning. I lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården finns det bestämmelser om självbestämmanderätt och hörande av personer i speciellsituationer.

Enligt 4 punkten är syftet med lagen att tillförsäkra personer med funktionsnedsättning tillräcklig service av god kvalitet enligt deras individuella behov. Begreppet service i förslaget omfattar i vid bemärkelse även sådant ekonomiskt stöd som avses i den nuvarande funktionshinderlagstiftningen samt det stöd som fås med hjälp av redskap och tekniska lösningar. Socialvårdslagens viktigaste syften är att främja en jämlik tillgång till socialvård, att flytta tyngdpunkten inom socialvården till främjande av välfärden och tidigt stöd, stärka klientorienteringen och den övergripande karaktären i tillfredsställandet av klienternas behov samt att trygga tillgången till stöd i människornas egen omvärld och egna närmiljöer. Samma mål gäller också för den föreslagna lagen. Dessutom bör det beaktas att man genom funktionshinderservicen möter behov av hjälp och stöd på grund av ett långvarigt, ofta livslångt eller flera decennier långt, funktionshinder till följd av en funktionsnedsättning eller sjukdom. Detta förutsätter beständighet av tjänsterna, om inte det ligger i klientens intresse att ändra på dem. Vid bedömningen av huruvida servicen är tillräcklig och lämplig ska det också beaktas att servicen till sitt innehåll motsvarar personens behov enligt ålder och livsskede.

Kriterierna för beviljande av service enligt den föreslagna lagen ska utöver den allmänna bestämmelsen om tillämpningsområdet bestämmas särskilt för varje form av stöd. Vid utredandet av servicebehovet och utarbetandet av en klientplan ska personens individuella behov av hjälp och stöd på grund av hans eller hennes funktionshinder utredas, och på basis av dem planeras en helhet av service som till innehåll och omfattning möter behoven. Servicen genomförs på basis av en bedömning av servicebehovet som görs i samarbete med klienten och vid behov med hans eller hennes närstående. Vid bedömningen och utarbetandet av klientplanen ska dessutom utöver en yrkesutbildad person inom socialvården experter inom andra förvaltningsområden delta på det sätt som det föreskrivs i 41 § i socialvårdslagen, som gäller sektorsövergripande samarbete. Detta motsvarar i huvudsak de åtgärder som genomförs med stöd av 3 a § 1 och 2 mom. i handikappservicelagen liksom även utarbetandet av ett specialomsorgsprogram enligt 34 § i specialomsorgslagen.

Det ska följas upp att servicen till innehåll och kvalitet ordnas på sådant sätt som personens behov förutsätter. Om servicen av någon orsak inte förverkligas på planerat sätt eller om det sker ändringar i personens behov av hjälp och stöd, ska man reagera på detta. I den mån det är möjligt ska man i god tid förbereda sig inför olika förändringsskeden i livet. I synnerhet när en person med funktionsnedsättning är helt beroende av servicen ska man också bereda sig på problemsituationer och säkerställa att hjälpen och stödet fås utan avbrott.

Enligt 4 § i klientlagen har en klient rätt till socialvård av god kvalitet från den som lämnar socialvård. Klienten ska bemötas så att hans eller hennes människovärde inte kränks och så att hans eller hennes övertygelse och integritet respekteras. Då tjänsterna tillhandahålls och ut-

vecklas ska särskild vikt fästas vid klienternas behov och önskemål. Också i regeringens proposition om produktion av social- och hälso-tjänster hänvisas det till bestämmelserna i klientlagen. Tjänsterna ska vara klientorienterade, säkra och ändamålsenligt genomförda. Klientsäkerheten och tjänsternas kvalitet tryggas också genom att man sörjer för tjänsternas kontinuitet vid eventuella kriser och störningar.

Tjänstekvaliteten omfattar också ändamålsenliga, tillgängliga och säkra lokaler och verksamhetsmiljöer. Enligt 30 § i socialvårdslagen ska de lokaler för socialservice som står till klienternas förfogande stödja klienternas sociala interaktion. Vid planeringen och användningen av lokaler ska klienternas individuella behov och förutsättningar, tillgängligheten och skyddet för privatlivet samt datasäkerheten beaktas. Privata och offentliga tjänsteleverantörers lokaler och utrustning ska enligt tjänsteproducentlagen i fortsättningen bedömas enligt likadana kriterier.

Lokalernas tillräcklighet och ändamålsenlighet bestäms alltid enligt den service som tillhandahålls i tjänsteenheten och med beaktande av klienternas behov. Tillräckligheten och ändamålsenligheten ska bedömas i varje enskilt fall. Till exempel vid produktion av socialservice dygnet runt betonas följande krav: lokalerna ska vara tillräckligt dimensionerade med beaktande av att boendet är individuellt anpassat och med hänsyn till privatlivet, säkerheten, kvaliteten, det att lokalerna utnyttjas flexibelt samt personalens arbete.

Också det att personalen är tillräcklig och kunnig är den del av tjänstekvaliteten. Enligt tjänsteproducentlagen ska det vid genomförandet av tjänsterna finnas den personal som verksamheten förutsätter. Personalen ska vara tillräcklig med beaktande av klienternas behov av hjälp, stöd och service och antalet klienter. Vid bedömningen av antalet anställda ska klienternas behov av hjälp, stöd och vård samt ändringar i fråga om behoven beaktas. Enligt tjänsteproducentlagen tillämpas samma krav på antalet anställda i fråga om privata och offentliga tjänsteproducenter.

Kraven på personalen bestäms enligt de tjänster som en verksamhetsenhet tillhandahåller, klienternas behov och verksamheten vid enheten. Ju mer omfattande och krävande tjänst det är fråga om, desto högre krav ställs det på personalens antal och yrkeskompetens. Detta ska beaktas t.ex. i fråga om personalen vid enheter som tillhandahåller socialtjänster dygnet runt. Behovet av antal anställda kan naturligtvis öka, om det t.ex. sker ändringar i klienternas behov av hjälp och stöd. Om klienten behöver hjälp och stöd oberoende av tiden på dygnet, ska det säkerställas att det finns tillräcklig personal dygnet runt.

När det gäller funktionshinderservice är det väsentliga hur servicen uppfyller lagens syfte. Högklassig service är *flexibel* på det sättet att den möjliggör att personen med funktionsnedsättning har en normal livsföring och möjlighet till deltagande i olika livsområden och olika livssituationer. Utgångspunkten i genomförandet av servicen ska vara klientens behov. I enlighet med syftena för ordnandet av funktionshinderservicen ska högklassig service också möjliggöra *självbestämmanderätt* för personen med funktionsnedsättning i hans eller hennes vanliga sysslor. Personen med funktionsnedsättning ska till exempel kunna välja var hon eller han använder sådan service som beviljats för fritiden. Till servicens högklassighet anknyter också det att servicen inte äventyrar klientens *säkerhet*. Till exempel ska service för rörligheten ordnas så att den inte medför fara för olycka för klienten. *Rätten till privatliv och hemfrid* för en person med funktionsnedsättning ska respekteras. Till exempel ska boendeservice genomföras så att dessa grundrättigheter inte äventyras. Servicen ska vara kontinuerlig och förutsebar så att personen med funktionsnedsättning inte ska bli osäker på huruvida hon eller han ska klara sig i olika situationer.

Service för barn och unga med funktionsnedsättning ska till alla delar förverkliga den föreslagna lagens syfte. I samband med service för barn och unga ska man dessutom beakta de

särskilda behov som följer av barnets och den unga personens sårbarhet och utveckling. I samband med service för barn och unga med funktionsnedsättning betyder kvalitet bl.a. att servicen också tryggar rätten till en trygg uppväxtmiljö, en harmonisk och mångsidig utveckling samt rätten att bo med sin familj eller i specialfall i någon annan trygg uppväxtmiljö som är förenlig med barnets eller den unga personens intresse. Servicen ska främja sådan delaktighet, förmåga att klara sig självständigt och självbestämmanderätt som hör till åldern och utvecklingsnivån för barnet eller den unga personen med funktionsnedsättning. Med barn avses i enlighet med 3 § 4 punkten i socialvårdslagen den som är under 18 år och med ung person i enlighet med 3 § 5 punkten i den lagen den som är 18–24 år.

Vid bedömningen av tillräckligheten och kvaliteten hos service för barn ska kraven enligt de allmänna principerna i artikel 5 och 6 i konventionen om barnets rättigheter och i artikel 3 i FN:s funktionshinderkonvention beaktas. Rätt service i ett tillräckligt tidigt skede skapar en grund för välmående för barnet och en möjlighet till likabehandling. Enligt artikel 23 i konventionen om barnets rättigheter ska ett barn med funktionsnedsättning få åtnjuta ett fullvärdigt och anständigt liv under förhållanden som säkerställer värdighet, främjar självförtroende och möjliggör barnets aktiva deltagande i samhället. Artikel 30 i funktionshinderkonventionen förutsätter bland annat att konventionsstaterna vidtar alla ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att barn med funktionsnedsättning har lika möjligheter som andra barn att delta i lek, rekreation, fritidsverksamhet och idrott, däribland inom utbildningssystemet.

2 §. Lagens tillämpningsområde och förhållande till annan lagstiftning. I paragrafen föreslås det bestämmelser om när den föreslagna lagen blir tillämplig och om dess förhållande till annan lagstiftning. På motsvarande sätt som det föreskrivs i 4 § i handikappservicelagen och i 1 § i specialomsorgslagen, ska den föreslagna lagen vara en speciallag och den blir tillämplig om den allmänna lagen inte tryggar personen med funktionsnedsättning tillräcklig och lämplig service.

Behovsbaserade tjänster är en central princip som följs i fråga om socialvårdstjänster. Om det finns ett servicebehov och behovet inte kan tillgodoses genom annan lagstiftning, ska klienten, oberoende av vad som är orsaken bakom hans eller hennes funktionshinder, i sista hand ha möjlighet att komma i åtnjutande av sådana specialtjänster som han eller hon de facto och nödvändigt kan anses behöva.

De allmänna lagarna och speciallagarna kan också bli parallellt tillämpliga. Personens helhet av service kan t.ex. utgöras av stöd för närståendevård och stöd för rörligheten enligt den föreslagna lagen, eller familjen kan få hemservice för barnfamiljer enligt socialvårdslagen och därtill träning och stöd som möjliggör övning i kommunikationsfärdigheter enligt den föreslagna lagen.

Trots att det i den föreslagna lagen samordnas två nuvarande lagar om funktionshindersservice, är avsikten inte att ändra på utgångspunkten att redan enligt förarbetena till den nuvarande lagen är den särskilda servicen avsedd för en relativt liten grupp personer som har den mest utsatta ställningen. Dessa personer behöver tjänster uttryckligen för att kompensera sådana olägenheter i olika livssituationer som beror på ett långvarigt, ofta livslångt funktionshinder.

Den föreslagna särskilda servicen tryggar en lika delaktighet och ett lika deltagande i samhällets olika funktioner. Syftet med servicen är att förverkliga likabehandling enligt livsskedet. Barns och unga personers behov i fråga om förverkligandet av likabehandling är olika än för befolkningen i arbetsför ålder eller den äldre befolkningen. Jämförelse i fråga om att ordna tillräckliga och lämpliga tjänster för att likabehandling ska förverkligas ska alltså göras med personer utan funktionsnedsättning som hör till samma åldersgrupp och som är i en motsvarande livssituation.

Nödvändig särskild service enligt den föreslagna lagen ska vara avgiftsfri på samma sätt som nu. Bestämmelser om detta ska finnas i klientavgiftslagen. Avgiftspraxis motsvarar vad som enligt gällande lydelse i 4 § 2 och 5 punkten i den lagen föreskrivs om avgiftsfri service inom specialomsorger om personer med utvecklingsstörning och avgiftsfri service enligt handikappservicelagen. En förutsättning för avgiftsfrihet är att servicen är nödvändig, och jämlikhet med andra människor som inte behöver funktionshinderservice.

Landskapet ska på motsvarande sätt som enligt den gällande regleringen ha skyldighet att ordna service med stöd av den föreslagna lagen också när tillgången till service med stöd av någon annan lag skulle fördröjas. Här avses t.ex. situationer där försäkringsanstalten ännu inte har fattat något ersättningsbeslut men personen med funktionsnedsättning redan har behov av särskild service. Bestämmelser om försäkringsanstalters ersättningar och återbäring föreslås i 25 §.

Enligt 1 mom. finns det i den föreslagna lagen bestämmelser om särskild service för sådana personer med funktionsnedsättning som på grund av ett långvarigt funktionshinder som orsakas av en funktionsnedsättning eller sjukdom nödvändigt och upprepade gånger behöver hjälp eller stöd för att klara en normal livsföring. I 2 mom. finns bestämmelser om servicens tillräcklighet och lämplighet som förutsättning för tillämpning av den föreslagna lagen.

I artikel 1 andra stycket i funktionshinderkonventionen anges det att ”*personer med funktionsnedsättning bl.a. innefattar personer med varaktiga fysiska, psykiska, intellektuella eller sensoriska funktionsnedsättningar, vilka i samspel med olika hinder kan motverka deras fulla och verkliga deltagande i samhället på lika villkor som andra*”. Också i den föreslagna lagen är utgångspunkten för beskrivningen av funktionsnedsättning personens förhållande till och möjligheter till delaktighet i det omgivande samhället, inte en definition enligt en medicinsk diagnos. Syftet med funktionshinderservicen är att kompensera långvariga funktionshinder på grund av funktionsnedsättning eller sjukdom. Målet är att personen ska få så jämlik möjlighet som andra att fungera i samhället på samma sätt som andra personer. Utgångspunkten är densamma som syftet enligt den nuvarande handikappservicelagen.

Syftet med den föreslagna lagen är att garantera att personer med funktionsnedsättning får nödvändig hjälp och stöd i de situationer i en normal livsföring som de inte klarar av utan hjälp och stöd. Med *funktionshinder* avses det att en funktionsnedsättning eller sjukdom tillsammans med personens omgivning och individuella situation hindrar eller försvårar personens möjligheter att delta och klara en normal livsföring. Funktionshindret kan vara fysiskt, psykiskt, socialt eller kognitivt.

Funktionshindret och innehållet i och mängden hjälp och stöd som behövs kan variera till exempel enligt personens ålder, individuella livssituation, egna resurser eller de tillgängliga hjälpmedlen. Också omgivningens tillgänglighet, tillgången till information, rimliga anpassningar och det huruvida det är fråga om en bekant eller ny situation eller omvärld eller verksamhetsmiljö, kan påverka mängden hjälp och stöd som personen behöver och dess innehåll. Den hjälp och det stöd som behövs kan variera betydligt också i en enskild situation. Vid bedömning av mängden hjälp och stöd ska personens individuella behov beaktas, och också olika situationer i normal livsföring som kan inverka på bedömningen av servicens omfattning och innehåll. Omfattande och mångsidig hjälp eller stöd i hemmet, vid behov under olika tider av dygnet, ska ordnas t.ex. i de fall där en person med funktionsnedsättning på grund av ett funktionshinder behöver rikligt med och fortlöpande hjälp av en annan person för att kunna bo självständigt eller hjälp för att trygga hemvården för ett barn med funktionsnedsättning. Behovet av hjälp eller stöd kan vara också mindre till sin omfattning men nödvändigt för personen för att lagens syfte ska tillgodoses.

Service enligt den föreslagna lagen ska ordnas för personen med funktionsnedsättning själv, om inte något annat föreskrivs särskilt. Det behov av hjälp med att sköta barnet eller det behov av hjälp i familjens vardag som en förälder till ett barn med funktionsnedsättning har ska beaktas vid bedömningen av servicebehovet för en förälder till ett barn med funktionsnedsättning och i klientplanen. Familjemedlemmar och vårdnadshavare till ett barn med funktionsnedsättning och andra som har hand om barnet har rätt till service enligt 3 kap. i socialvårdslagen. Familjearbete enligt 18 §, hemservice enligt 19 § och hemvård enligt 20 § i den lagen är exempel på de viktigaste formerna av service för att stödja familjen och barnet. Om behovet av hjälp eller stöd är barnskyddsrelaterat och inte orsakas av ett funktionshinder som beror på barnets funktionsnedsättning eller sjukdom, har ett barn med funktionsnedsättning och barnets familj rätt att utöver vad som föreskrivs i socialvårdslagen i första hand få stöd inom barnskyddet för att främja föräldraskapet och barnets uppväxt och utveckling. Dessutom ska behövlig funktionshindersservice beviljas så att de former av service som beviljas enligt olika lagar bildar en fungerande helhet.

Funktionshindrets långvarighet

Långvarigheten hos det funktionshinder som orsakas av en funktionsnedsättning eller sjukdom bedöms individuellt. Utgångspunkten är densamma som för den gällande handikappservice-lagen. Enligt vedertagen tillämpningspraxis anses de i lagen avsedda särskilda svårigheterna att klara av normal livsföring vara långvariga, när de orsakar ett funktionshinder i minst ett års tid. Tiden är dock inte absolut, utan bedömningen av behovet av särskild service ska alltid göras utifrån en helhetsbedömning av personens individuella situation. Funktionshinder som beror på snabbt framskridande sjukdomar (t.ex. ALS och multipel skleros) uppfyller dock kriteriet långvarig sjukdom när hindren enligt den tillgängliga informationen medför att personen nödvändigt behöver hjälp och stöd i normal livsföring. I situationer av detta slag krävs inte heller för närvarande att tiden på ett år uppnås. På motsvarande sätt gäller att om det bedöms att det funktionshinder som följer av funktionsnedsättningen eller sjukdomen är bestående, ska service ordnas utan dröjsmål enligt behov.

På samma sätt som i nuläget anses funktionshindret vara långvarigt om de behov av hjälp eller stöd som orsakas av det varierar. En och samma persons funktionshinder kan också variera i olika miljöer och livssituationer.

Hjälpens eller stödets nödvändighet

Hjälpens eller stödets *nödvändighet* ska alltid bedömas utifrån det behov som funktionshindret medför. Bland annat personens ålder, livssituation, familjeförhållanden, boendeförhållanden samt omvärld och närmiljö påverkar bedömningen av innehållet i och mängden av nödvändig hjälp och stöd. Bedömningen av huruvida ordnandet av service som möjliggör viss verksamhet hör till tillämpningsområdet för speciallagstiftningen avgörs däremot genom en bedömning av om verksamheten i fråga ska anses vara en del av normal livsföring.

Vid bedömningen av nödvändigheten ska man beakta de begränsningar, hinder och behov av hjälp eller stöd som funktionsnedsättningen eller sjukdomen medför individuellt och vilken service det då behövs för att funktionen ska kunna utföras. Hjälp eller stöd är nödvändig, om personen inte utan den kan klara av den aktuella funktionen. Hjälp eller stöd ska alltid bedömas vara nödvändig om personen inte kan klara sig utan den eller om personens hälsa eller trygghet skulle äventyras.

Högsta förvaltningsdomstolen har i sitt avgörande bedömt gränsdragningen mellan nödvändigheten hos en stödåtgärd eller tjänst som ansökts och den nytta som personen skulle få av den. I sitt avgörande HFD 17.8.2016 T 3421 bedömdes det huruvida en ansökt stödåtgärd var nödvändig i samband med ombyggnad av en bostad. Högsta förvaltningsdomstolen ansåg bland annat att det att köksskåpen skulle ändras till lätt utdragbara korgar skulle ha varit ägnat att underlätta det för personen att klara sig i det dagliga livet. På basis av den utredning om personens hälsotillstånd och funktionsförmåga som fäts, kunde dock ombyggnadsarbetet inte anses vara en sådan nödvändig ombyggnad av bostad enligt handikappservicelagen och handikappserviceförordningen, som kommunen borde ha betalat ersättning för.

Nödvändigt behov av hjälp eller stöd kan också framträda i en situation där en person med funktionsnedsättning behöver flera social- och hälsotjänster för att en helhet av service enligt personens behov ska förverkligas. Nödvändigt behov av hjälp eller stöd kan också vara stort, ofta dygnet runt, i sådana situationer där en person fortlöpande behöver en annan persons hjälp för att hans eller hennes säkerhet ska vara garanterad, t.ex. på grund av andningssvikt eller avsaknad av förmåga att uppfatta fara.

Nödvändigt behov av hjälp eller stöd förutsätter dock inte alltid krävande eller sektorsövergripande service. Med stöd av den föreslagna lagen ska en person ha rätt att få service också när han eller hon på grund av ett funktionshinder nödvändigt och upprepade gånger behöver hjälp i sådana situationer, ärenden eller omvärldar och närmiljöer som hör till normal livsföring, även om han eller hon i någon annan situation skulle klara sig självständigt utan hjälp.

Upprepat behov av hjälp eller stöd är inte samma sak som kontinuerligt behov. Villkoret upprepat behov uppfylls t.ex. när hjälp behövs varje vecka, om tjänsten nödvändigt behövs på grund av ett funktionshinder på grund av funktionsnedsättning eller sjukdom och personens hjälpbehov inte kan tillgodoses genom annan service i enlighet med personens individuella behov. Tjänsten kan också vara kortvarigare om det är möjligt att kompensera funktionshindret långvarigt med hjälp av den. Ett exempel på en sådan situation är ändringsarbeten i bostaden, ekonomiskt stöd för anskaffning av en anordning och kortvarig träning och stöd.

Normal livsföring

I bestämmelsen förutsätts behov av hjälp eller stöd i normal livsföring. Möjligheten att klara av normal livsföring och det syfte för lagen som anges i 1 §, nämligen att uppnå likabehandling, deltagande och delaktighet för personer med funktionsnedsättning, bildar en helhet som är förenlig med godtagna värderingar och tillvägagångssätt i samhället. Begreppet normal livsföring ska bedömas omfattande så att det täcker människors olika livssituationer och individuella behov, och så att servicebesluten motsvarar lagens syfte.

Att fatta beslut som rör det egna livet och att vara delaktig i samhället på lika villkor utgör en väsentlig del av de funktioner som hör till normal livsföring. Funktioner som hör till normal livsföring är åtminstone de saker till vilka finländarnas tid enligt tidsanvändningsundersökningen går (Väلتämätön apu, Nurmi-Koikkalainen, THL 2009. Att ta hand om sig själv, familjen och hemmet, att röra sig, studera, arbeta, på annat sätt medverka i samhället, interaktion med andra människor samt att ha ett socialt liv, att tillbringa fritid och fira semester är exempel på funktioner som hör till normal livsföring.

De funktioner som hör till normal livsföring kan jämföras med funktionerna för personer utan funktionsnedsättning i samma åldersgrupp och i en liknande livssituation. Landskapet är inte skyldigt att ordna service enligt den föreslagna lagen om situationen avviker avsevärt från jämförelsegruppens nivå och de kostnader som servicen medför inte med beaktande av verk-

samhetens syfte och med beaktande av helhet är skäliga. Som exempel på sådana situationer kan nämnas ofta återkommande eller ovanligt långa utlandsresor och den service som behövs i samband med dem, eller någon annan liknande situation som skiljer sig avsevärt från vad som enligt en generell bedömning ingår i normal livsföring. Vid bedömningen gäller det dock alltid att beakta den individuella livssituationen för en person med funktionsnedsättning. Exempelvis studier, arbete eller familjesituationen kan vid bedömningen av begreppet normal livsföring ses som en särskild grund för att bevilja mera service. I rättspraxis har det ansetts att det vid bedömningen av normaliteten hos en semesterresa till utlandet inte endast kunde ges avgörande betydelse åt resans natur. Bedömningen skulle också göras utifrån personens individuella behov och omständigheterna. I det aktuella fallet kunde en interrailresa av engångsnatur på basis av en utredning om personens situation anses vara en funktion som hörde till personens normala livsföring (HFD 9.9.2016 T 3790).

Barn och unga personer

Barns och unga personers rätt att få hjälp och stöd enligt den föreslagna lagen ska bedömas på samma sätt som rätten bedöms för alla andra personer med funktionsnedsättning, dock så att barnets intresse beaktas. I de situationer där ett barn på grund av ett funktionshinder som beror på en funktionsnedsättning eller sjukdom inte bor med sin familj, ska det också bedömas hur rättigheterna enligt 1 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983, nedan *vårdnadslagen*) bäst förverkligas. När barns eller unga personers nödvändiga och upprepade behov av hjälp eller stöd beror på ett funktionshinder till följd av funktionsnedsättning eller sjukdom, ska barn och unga personer ha rätt att få service enligt den föreslagna lagen. Barnets aktiviteter enligt sin åldersnivå ska jämföras med aktiviteterna för barn utan funktionsnedsättning i motsvarande ålder. Rätten för ett barn eller en ung person med funktionsnedsättning till service enligt den föreslagna lagen ska bedömas ur den synvinkeln, hur hans eller hennes funktionsförmåga avviker från barn eller unga personer utan funktionsnedsättning i samma ålder, och hur nödvändigt barnets eller den unga personens behov av särskild service är på grund av detta.

Exempelvis att ägna sig åt lek, hobbyverksamhet, att knyta och upprätthålla sociala kontakter och att delta i familjens vardag eller i småbarnspedagogik och grundläggande utbildning hör till normal livsföring för barn. Stödet enligt lagstiftningen om skyldigheten att ordna småbarnspedagogik och grundläggande utbildning ska vara primärt i förhållande till service enligt den föreslagna lagen. Den funktionshinderservice som ett barn får innebär dock att barnet har möjlighet att göra samma saker som andra jämnåriga barn utan funktionsnedsättning. Barn med funktionsnedsättning ska ha rätt till service enligt den föreslagna lagen också när servicen är en förutsättning för att barnen utan sina föräldrar eller andra familjemedlemmar och i enlighet med sin ålder ska kunna vara delaktiga och delta i aktiviteter som andra jämnåriga vanligen ägnar sig åt på egen hand eller tillsammans med andra barn.

Enligt 2 *mom.* tillämpas den föreslagna lagen om en person inte med stöd av socialvårdslagen, äldreomsorgslagen eller någon annan lag får tillräcklig och lämplig service.

Servicebehovet bedöms individuellt för varje person och beslut om tillämplig lag fattas alltid på basis av individuell prövning. Vid bedömning av servicebehovet används som jämförelsegrupp normal verksamhet i den egna åldersgruppen. Servicens tillräcklighet och lämplighet ska bedömas särskilt med tanke på det hur och med på vilket sätt ordnade tjänster den i 1 § avsedda lagens syfte i fråga om jämlikhet, delaktighet och deltagande ska genomföras. Därtill bör man beakta bestämmelsen i 22 § i grundlagen om att det allmänna ska se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. När den bestämmelsen tillämpas ska utgångspunkten vara en grundrättighetsvänlig tolkning.

Den primärt tillämpliga lagen när det gäller socialvårdens tjänster är socialvårdslagen i vilken det på ett täckande sätt föreskrivs om service som bemöter klientens olika behov av service. Såsom sådan lagstiftning som kompletterar socialvårdslagen och annan lagstiftning om socialvården ska särskilt beaktas äldreomsorgslagen, som bl.a. innehåller bestämmelser om beaktande av äldre personers behov vid utredning av servicebehovet, i fråga om servicens kvalitet och vid genomförandet av servicen. Med äldre person avses i äldreomsorgslagen en person vars fysiska, kognitiva, psykiska eller sociala funktionsförmåga är nedsatt på grund av sjukdomar eller skador som har uppkommit, tilltagit eller förvärrats i och med hög ålder, eller på grund av degeneration i anslutning till hög ålder. Enligt 13 § i äldreomsorgslagen ska socialtjänster för äldre personer vara högkvalitativa och rättidiga och tillräckliga med tanke på personens servicebehov. En äldre person kan dock komma i åtnjutande av service enligt speciallagstiftningen om han eller hon uppfyller förutsättningarna för erhållandet av dem.

Enligt 2 § 1 mom. i socialvårdslagen tillämpas lagen på kommunal socialvård, om inte något annat bestäms i den lagen eller någon annan lag. Enligt samma moment ska, om en person har rätt att få socialvård med stöd av någon annan lag, de bestämmelser tillämpas som bäst tillgodoser klientens intresse på det sätt som föreskrivs i 4 och 5 §.

Vid bedömningen av servicens tillräcklighet och lämplighet ska bestämmelsen i 4 § i socialvårdslagen om klientens intresse beaktas. Enligt den paragrafen ska vid bedömningen av vad som ligger i klientens intresse hänsyn tas till hur olika tillvägagångssätt och lösningar bäst tryggar 1) klientens och hans eller hennes närståendes välfärd, 2) stärkandet av klientens förmåga att klara sig självständigt och agera på eget initiativ samt nära och fortlöpande mänskorelationer, 3) rätt och tillräckligt stöd vid rätt tidpunkt i förhållande till behoven, 4) möjlighet att delta i och påverka sina egna ärenden, 5) beaktande av den språkliga, kulturella och religiösa bakgrunden, 6) utbildning som motsvarar önskemål, anlag och andra färdigheter, en kanal till arbetslivet samt verksamhet som främjar delaktighet, 7) klientrelationens förtrolighet och samverkan med klienten. Vid tillhandahållandet av socialvård ska enligt 4 § 2 mom. i socialvårdslagen särskild uppmärksamhet ägnas åt att tillgodose de klienters intressen som behöver särskilt stöd.

Enligt 5 § i socialvårdslagen ska det när det gäller barn och andra klienter som behöver särskilt stöd utöver vad som nämns i 4 § läggas särskild vikt vid hur olika åtgärdsalternativ och lösningar bäst tryggar 1) en balanserad utveckling och välfärd, 2) möjligheten att få förståelse samt omsorg enligt ålder och utvecklingsnivå, 3) en trygg uppväxtmiljö och såväl fysisk som psykisk integritet, 4) självständighetsprocessen och växandet till att känna ansvar.

Socialvårdslagens bestämmelser om barnets intresse och hörande av barn ska undantagsvis kunna tillämpas på unga personer med funktionsnedsättning, om detta på grund av den unga personens försenade utveckling kan anses vara förenligt med hans eller hennes intresse. Unga personer med funktionsnedsättning löper speciellt stor risk att marginaliseras, om de inte får rätt slags och tillräckligt stöd som möjliggör deras självständighetsprocess och deltagande. Många unga personer med funktionsnedsättning behöver också stöd för att hitta sin egen identitet och stärka sin självkänsla.

En förutsättning för tillämpning av alla tjänster enligt lagen är att tjänster enligt socialvårdslagen, äldreomsorgslagen eller någon annan lag inte är tillräckliga och lämpliga för personen. Vid valet av lag fästs uppmärksamhet vid beaktandet av socialvårdslagen och äldreomsorgslagen när det gäller att besvara äldre personers behov av vård och omsorg särskilt i fråga om tjänster som ges i hemmet och serviceboende. Detta har inte alltid varit klart i den nuvarande handikappservicelagens tillämpningspraxis. Handikappservicelagen har också tillämpats i sådana situationer för vilka den egentligen inte är avsedd. Ålderssvaghet på grund av stigande ål-

der och svårigheter t.ex. med rörligheten har inte i sig varit grunder för att få i handikappservicelagen avsedd färdtjänst. Uppmärksamhet bör fästas vid hurdana tjänster som till innehållet bäst motsvarar personens behov av hjälp eller stöd.

Antalet äldre personer över 65 år som får personlig assistans har ökat särskilt snabbt. År 2016 var ökningen 15,4 procent från året innan. Detta kan delvis bero på att i vissa kommuner har man med beviljande av personlig assistans ersatt brister i tillgången till och resurserna för hemvården. När det gäller antalet klienter som bor i serviceboende för personer med svår funktionsnedsättning är andelen personer över 65 år fortfarande rätt låg, men antalet ökade med 11,2 procent från år 2015 till år 2016. Den ökade efterfrågan på funktionshinderservice bland äldre personer kan delvis också anknyta till de olika avgiftsgrunderna för funktionshinderservice och sådana tjänster enligt socialvårdslagen som äldre personer ofta använder. Funktionshinderservice är i huvudsak avgiftsfri, medan det för hemvård enligt socialvårdslagen och för serviceboende tas ut en inkomstbunden avgift. Skillnaderna i avgifter kan öka efterfrågan på funktionshinderservice också i sådana situationer där klientens behov i huvudsak anknyter till tillgång till vård och omsorg, och som kunde tillgodoses med tjänster som uttryckligen är avsedda för äldre personer. Sådana personer vars funktionsförmåga försvagas och vars servicebehov till följd av det uppkommer först i hög ålder, har i allmänhet en bättre ekonomisk situation än personer som fått en funktionsnedsättning tidigare i livet.

Avsikten är att bibehålla utgångspunkten i den nuvarande lagstiftningen och ordnandet av tjänster, att tjänster för äldre ordnas primärt enligt socialvårdslagen bl.a. med hjälp av hemvård, hemtjänst och rehabiliterande tjänster för äldre. Enligt 21§ 3 mm. i socialvårdslagen ska serviceboende ordnas för personer som behöver en lämplig bostad samt vård och omsorg. Serviceboende med heldygnsomsorg ordnas för personer som behöver vård och omsorg dygnet runt. Största delen av boendeservice för äldre ordnas enligt den bestämmelsen.

I årsboksavgörandet HFD 2016:28 konstaterade högsta förvaltningsdomstolen bland annat att serviceboende enligt handikappservicelagen var avsett att ordnas för en snäv grupp personer när lagen stiftades. Det var inte meningen att boendeservice med stöd av handikappservicelagen skulle ordnas för ett stort antal sådana äldre personer vilkas behov av vård och omsorg vanligen ordnats i kommunerna genom institutionsvård i ålderdomshem och numera allmänt också genom resurserat boende enligt socialvårdslagen. I fallet var personen född år 1922. Högsta förvaltningsdomstolen ansåg att personens servicebehov inte berodde på funktionsnedsättning eller sjukdom på det sätt som avses i handikappservicelagen eller handikappserviceförordningen, utan att personens funktionsförmåga under åren så småningom hade försvagats i och med hög ålder.

Med socialtjänster strävar man efter att svara på individuella servicebehov. De tjänster som bäst svarar på behov som beror på funktionshinder för personer med funktionsnedsättning och äldre är nödvändigtvis inte till innehåll och mål likdana. Vid bedömningen av servicebehovet och genomförandet av tjänsterna betonas olika aspekter. När det gäller äldre är det t.ex. särskilt viktigt att förebygga annat servicebehov, särskilt behov av långtidsvård, samt att erbjuda vård och omsorg som motsvarar behovet enligt åldern. I tjänster för äldre framhävs också säkerheten. Dessa behov betonas i tjänsternas innehåll för nästan alla människor när funktionsförmågan försvagas. Detta är en väsentlig skillnad i förhållande till funktionshinderservice, där tyngdpunkten ligger i förverkligandet av delaktighet och likabehandling enligt den aktuella livssituationen.

Syftet med äldreomsorgslagen är att förbättra den äldre befolkningens välbefinnande, hälsa, funktionsförmåga och förmåga att klara sig på egen hand, samt att förbättra den äldre befolkningens möjligheter att få högkvalitativa social- och hälsovårdstjänster och handledning i användningen av andra till buds stående tjänster i enlighet med det individuella behovet och i

tillräckligt god tid, när personens nedsatta funktionsförmåga kräver det. Enligt 13 § i äldreomsorgslagen ska kommunen ordna högkvalitativa social- och hälsovårdstjänster för äldre personer i rätt tid och i tillräcklig omfattning med tanke på dessa personers servicebehov. Tjänsterna ska utföras så att de stöder äldre personers välbefinnande, hälsa, funktionsförmåga, förmåga att klara sig på egen hand och delaktighet. I syfte att förebygga behovet av annan service ska särskild vikt läggas vid tjänster som främjar äldre personers rehabilitering och vid tjänster i hemmet.

Enligt 15 § 3 mom. i äldreomsorgslagen ska i samband med att servicebehovet utreds den äldre personens funktionsförmåga bedömas mångsidigt och med tillförlitliga bedömningsinstrument. När funktionsförmågan bedöms ska det utredas till vilka delar den äldre personen klarar de funktioner som hör till normal livsföring i sin egen boende- och närmiljö och med vad han eller hon behöver stöd och hjälp. Vid bedömningen ska den äldre personens fysiska, kognitiva, psykiska och sociala funktionsförmåga samt faktorer som har samband med tillgängligheten i omgivningen, tryggheten i boendet och tillgången till närservice beaktas.

Enligt 16 § 2 mom. i äldreomsorgslagen ska det utifrån bedömningen av en äldre persons funktionsförmåga i serviceplanen bestämmas hurdan helhet av social- och hälsovårdstjänster som behövs för att stödja den äldre personens välbefinnande, hälsa, funktionsförmåga och förmåga att klara sig på egen hand och för att garantera att han eller hon får en god vård.

Andra lagar som ska beaktas vid valet av lag är bl.a. hälso- och sjukvårdslagen, lagen om småbarnspedagogik och lagen om grundläggande utbildning.

Enligt 3 mom. finns bestämmelser om organiseringsansvaret för servicen i lagen om ordnande av social- och hälsovård (/). Bestämmelser om produktionen av service finns i lagen om ordnande av social- och hälsovård, lagen om produktion av social- och hälso-tjänster (/), nedan *tjänsteproducentlagen* och i lagen om kundens valfrihet inom social- och hälsovården (/), nedan *valfrihetslagen*.

Enligt 22 § 1 mom. i lagen om ordnande av social- och hälsovård i regeringspropositionen om landskapsreformen och lagen om ordnande av social- och hälsovård (RP 15/2017 rd), ska landskapet i sin egen verksamhet skilja åt ordnandet av social- och hälsovården och tjänsteproduktionen. I regeringens proposition med förslag till lag om produktion av social- och hälso-tjänster (RP 52/2017) finns det bestämmelser om de grundläggande verksamhetsförutsättningar som serviceproducenten ska uppfylla innan den kan inleda sin verksamhet. Tjänsteproducenten och tjänsteenheten ska vara godkänd i registret före verksamheten inleds. I regeringens proposition om kundens valfrihet inom social- och hälsovården (PR 16/2017 rd) finns det bestämmelser om de skyldigheter som landskapet kan förutsätta av de tjänsteproducenter som omfattas av valfriheten.

Dessutom ska vad som annanstans i den gällande allmänna lagstiftningen och speciallagstiftningen inom social- och hälsovården föreskrivs om innehållet i social- och hälsovårdens tjänster iakttas. Det innebär att kraven i den föreslagna lagen och eventuellt i någon annan lag kan bli samtidigt tillämpliga. Om klientens och patientens ställning och rättigheter inom social- och hälsovården föreskrivs särskilt.

3 §. Medbestämmande för personer med funktionsnedsättning och stödjande av delaktighet. Bestämmelserna om tillhandahållande av service i 4 kap. i socialvårdslagen ska alltid tillämpas också på personer med funktionsnedsättning. Med bestämmelserna om medbestämmande och stödjande av delaktighet för personer med funktionsnedsättning understryks vid sidan om socialvårdslagens bestämmelser som gäller alla klienter inom socialvården vikten i det att personen med funktionsnedsättning deltar i bedömningen av servicebehovet och definitionen av

lämpliga tjänster. Därtill förs i bestämmelserna fram andra sådana faktorer vars genomförande det ska söras för, så att personer med funktionsnedsättning ska ha faktiska möjligheter till att bli hörda, till medbestämmande och delaktighet i klientprocessens alla skeden.

För att servicen i praktiken ska kunna tillhandahållas på ett verkningsfullt sätt som respekterar personens egna val, ska han eller hon ha möjlighet att delta också i processen för tillhandahållande och i utvärderingen och bedömningen av genomförandet. Servicen ska följas upp och utvärderas för att helheten av service vid behov ska kunna ändras så att den bättre möter klientens behov. Landskapets affärsverk ska säkerställa möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att delta i planeringen av genomförandet av tjänsterna och i uppföljningen av genomförandet. Detta ska också säkerställas när affärsverket inte själv producerar tjänsterna. Valfrihetslagstiftningen och den nya lagstiftningen om klientens och patientens rättigheter inom social- och hälsovården ställer också nya slags krav på klienternas medbestämmande och delaktighet.

Bestämmelserna i 1 mom. gäller medbestämmande för personer med funktionsnedsättning i bedömningen av servicebehovet och planeringen av service, tillhandahållandet och uppföljningen. Alla faser i serviceprocessen bör genomföras i samarbete med klienten och i de fall som avses i 9 och 10 § i socialvårdslagen med hans eller hennes lagliga företrädare, en anhörig eller någon annan närstående person. Målet är att klienten får en sådan helhet av service som möter hans eller hennes behov. Det är viktigt att personer med funktionsnedsättning deltar för att deras behov, åsikter och önskemål ska kunna utredas, vilket bidrar till att deras egna val görs gällande när servicen ordnas.

I 2 mom. föreslås hänvisningsbestämmelser till klientlagen om klientens rätt att få en utredning om åtgärdsalternativen samt om klientens självbestämmanderätt och medbestämmande. Enligt 5 § i klientlagen ska socialvårdspersonalen för kunden utreda hans eller hennes rättigheter och skyldigheter samt olika alternativ och deras verkningar liksom också andra omständigheter som är av betydelse för klientens sak. Redogörelsen ska ges så att klienten tillräckligt väl förstår dess innehåll och betydelse. Om socialvårdspersonalen inte behärskar det språk som klienten använder eller om klienten på grund av en sinnesdefekt eller talsvårigheter eller av någon annan orsak inte kan göra sig förstådd, ska så långt möjligt tolkning ordnas och en tolk skaffas. Om det är fråga om ett ärende som kan inledas av en myndighet, ska tolkning och översättning ombesörjas i enlighet med 26 § i förvaltningslagen. Om klientens rätt att få en utredning om åtgärdsalternativen finns bestämmelser också i socialvårdslagen och valfrihetslagen. Att utreda olika alternativ och skaffa sig en helhetsbild av servicen förutsätter i framtiden mera kunskap och kunnande av klienten, eftersom personens egna val har större betydelse än tidigare för genomförandet av klientens service. När det gäller personer med funktionsnedsättning innebär detta också att det ska finnas tillräckligt med stöd för att valfriheten ska kunna användas och att det ska säkerställas att det finns information tillgänglig.

Principerna om självbestämmanderätt och medbestämmande enligt 8 § i klientlagen och främjandet av dessa rättigheter utgör alltid utgångspunkten för genomförandet av socialvård. För att en person med funktionsnedsättning ska kunna förverkliga sin självbestämmanderätt och delta i planeringen och genomförandet av servicen, behöver han eller hon kanske till exempel hjälp och stöd i att uttrycka sin åsikt. Bestämmelserna i 9 § i klientlagen gäller utredning av myndiga klienters vilja i de fall där de på grund av sjukdom eller av någon annan motsvarande orsak inte kan delta i och påverka planeringen och genomförandet av de tjänster som tillhandahålls dem eller inte kan förstå föreslagna alternativa lösningar eller beslutens verkningar. Bestämmelser om minderåriga klienters ställning finns i 10 § i samma lag. En minderårig klientens önskemål och åsikt ska utredas och beaktas på det sätt som klientens ålder och utvecklingsnivå förutsätter. I första hand ska det minderåriga barnets intresse beaktas.

Bestämmelserna i socialvårdslagen preciserar ovannämnda bestämmelser. Enligt 36 § 4 mom. i socialvårdslagen ska bedömningen av servicebehovet göras i den omfattning som klientens livssituation kräver i samarbete med klienten och vid behov med klientens anhöriga och närstående samt andra aktörer. Det ska redogöras för klienten vilka hans eller hennes rättigheter och skyldigheter enligt den allmänna lagstiftningen eller speciallagstiftningen är, samt för de olika alternativen vid tillhandahållandet av tjänster och deras effekter liksom också för andra omständigheter som är av betydelse för klientens ärende. Utredningen ska ges så att klienten i tillräcklig utsträckning förstår dess innehåll och betydelse. I 36 § i socialvårdslagen föreslås preciseringar i fråga om personer med funktionsnedsättning.

I 39 § i socialvårdslagen finns det bestämmelser om att klientens egen syn och åsikt ska beaktas och antecknas när klientplanen utarbetas. I 41 § i socialvårdslagen finns det bestämmelser om sektorsövergripande samarbete. För att klientorienteringen och personens intresse ska förverkligas, ska den yrkesutbildade person inom socialvården som ansvarar för utredandet av servicebehovet bedöma behovet hos personen med funktionsnedsättning för både service enligt socialvårdslagen och särskild service enligt den föreslagna lagen i samarbete med personen med funktionsnedsättning.

I 3 mom. preciseras bestämmelserna i klientlagen och socialvårdslagen. Enligt momentet ska medbestämmandet för personer med funktionsnedsättning stödjas på det sätt som deras funktionsförmåga, ålder och livssituation förutsätter. Stödet tryggar möjligheterna att delta i processen på lika villkor trots ett funktionshinder till följd av funktionsnedsättning eller sjukdom. Personer med funktionsnedsättning ska i enlighet med definitionerna av kommunikation i artikel 2 i funktionshinderkonventionen ha rätt att i sitt eget ärende använda sitt eget språk samt olika kommunikationsmedel som stöder och ersätter talet. Faktiskt medbestämmande för personer med funktionsnedsättning förutsätter att de får tillräckligt med information, har tillgång till de medel som behövs för interaktiv kommunikation och vid behov får stöd för att bilda sig egna åsikter och uttrycka sina önskemål.

Medbestämmande och delaktighet för personer med funktionsnedsättning ska främjas på många olika sätt. Klientbesök och redogörelser eller utredningar för bedömningen av servicebehovet och servicen ska ordnas på en tillgänglig plats som också i övrigt lämpar sig för personen med funktionsnedsättning, och deltagandet i diskussionen ska göras på lätt som möjligt. Personens ålder och livssituation samt det språk och de kommunikationsmedel som han eller hon använder inverkar på vilket stöd personen behöver. En person som saknar ett stödnät av närstående kan behöva mera stöd. En ung person med funktionsnedsättning som håller på att bli självständig kan behöva stöd för bildandet av en egen självständig åsikt och för att göra egna val.

En persons livssituation omfattar alla de faktorer som har en central ställning i personens dagliga liv. En sådan faktor är personens språkliga och kulturella bakgrund. Delaktigheten och deltagandet för en person med funktionsnedsättning ska stödjas på det sätt som hans eller hennes språkliga och kulturella bakgrund förutsätter. Detta har betydelse bl.a. när det gäller att stödja delaktighet och deltagande för svenskspråkiga, samiska och teckenspråkiga personer med funktionsnedsättning.

En person med funktionsnedsättning ska få använda ett sådant språk och ett sådant kommunikationssätt som lämpar sig för honom eller henne och ska vid behov få stöd för att få information, bilda sig en egen åsikt och uttrycka den samt för att göra sin egen vilja gällande. På det sättet är det möjligt att få reda på personens egen vilja. Landskapets affärsverk ska säkerställa att interaktionen förverkligas på så vis att alla parter i klientprocessen förstår varandra och kan kommunicera med varandra. Det här är speciellt viktigt när det är fråga om personer som inte

har förmåga att tänka konceptuellt eller som inte utan stöd kan avgöra frågor som rör deras service.

Klientprocessen ska genomföras så att självbestämmanderätten förverkligas också i fråga om de som har speciellt svårt att uttrycka sin vilja och sina behov. I 5 § 3 i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården föreskrivs det hur klientens medbestämmande ska tryggas i situationer där klienten och personalen saknar gemensamt språk eller klienten på grund av en sinnesdefekt eller ett talfel eller av någon annan orsak inte kan göra sig förstådd. I dessa situationer ska det söras för att personen får en tillräcklig uppfattning om innehållet i och betydelsen av sitt ärende och kan uttrycka sin åsikt. Om det inte är möjligt att tillkalla tolk, ska man se till att förståelsen tryggas på andra sätt. Bestämmelser om Folkpensionsanstaltens skyldighet att ordna tolkningstjänst för personer med hörselnedsättning, personer med synhörselnedsättning syn- och hörselnedsättning och personer med talnedsättning finns i lagen om tolkningstjänst. Vid behov ska myndigheten söra för tolkning så som förvaltningslagen förutsätter.

Syftet med 4 mom. är att trygga medbestämmanderätten för barn och unga personer med funktionsnedsättning inom socialvården i enlighet med deras ålder och utvecklingsnivå och med beaktande av personens språk och kommunikationssätt. Förpliktelsen är starkare än den skyldighet att höra som gäller enligt förvaltningslagen. När behovet av socialvård för barn och unga personer bedöms, vid beslut som gäller ett barn eller en ung person samt när socialvård tillhandahålls ska det enligt 32 § i socialvårdslagen läggas särskild vikt vid barnets och den unga personens åsikter och önskemål. Barnet och den unga personen ska ges möjlighet att med hänsyn till ålder och utvecklingsnivå få information om ett ärende som gäller honom eller henne och att lägga fram sin åsikt och sitt önskemål.

Barn och unga personer med funktionsnedsättning löper risk att bli utomstående när målen med deras eget liv och behoven utreds samt när servicen planeras, tillhandahålls och utvärderas. Risker är speciellt stora när ett barns eller en ungs kognitiva färdigheter utvecklas ojämnt eller långsammare än hos andra jämnåriga eller om barnet eller den unga personen är mera beroende av en annan persons hjälp än vad åldersnivån antyder. Risker är stora också när barnet eller den unga personen inte har ett fungerande kommunikationssätt, eller när den person som ansvarar för planeringen och genomförandet av servicen inte behärskar det språk och kommunikationssätt som barnet eller den unga personen använder. Därför kräver stödjandet av medbestämmandet för barn och unga med funktionsnedsättning särskild uppmärksamhet och aktiva åtgärder av landskapets affärsverk och de andra myndigheter som sköter deras ärenden och av andra aktörer.

Enligt 6 § 3 mom. i grundlagen ska barn ha rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva. I praktiken har bestämmelsen ofta tolkats snävt. Avsikten är att den föreslagna bestämmelsen ska förändra praxis så att den motsvarar den nivå som förutsätts enligt FN:s konvention om barnets rättigheter och funktionshinderkonventionen. Enligt artikel 12 i konventionen om barnets rättigheter har ett barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätt att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. För detta ändamål ska barnet beredas möjlighet att höras i alla frågor som berör barnet. Barnets åsikter och deras betydelse ska bedömas från fall till fall. Alla barns åsikter ska utredas och beaktas på tillbörligt sätt. Bland annat av denna orsak anser kommittén för barnets rättigheter att artikel 12 kräver att också andra kommunikationssätt än språkliga erkänns och respekteras. Sådana kommunikationssätt är bland annat lek, kroppsspråk, ansiktsuttryck samt ritning och målning, med hjälp av vilka redan mycket unga barn kan uttrycka sin uppfattningsförmåga, sina val och preferenser.

Enligt artikel 7.3 i funktionshinderkonventionen ska avtalsparterna säkerställa att barn med funktionsnedsättning har rätt att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör dem, varvid deras åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till deras ålder och mognad på lika villkor som för andra barn, och att de för att utöva denna rättighet erbjuds stöd anpassat till funktionsnedsättning och ålder.

Barn och unga personer ska ges möjlighet att använda ett språk som lämpar sig för dem och behövliga kommunikationsmetoder och kommunikationsmedel, som hjälper dem att uttrycka sina åsikter, och de ska få hjälp med användningen av dem. Åldern ensam kan inte avgöra betydelsen av ett barns eller en ung persons åsikter, utan barnets och den unga personens önskemål och åsikter ska bedömas på det sätt som barnets utvecklingsnivå förutsätter. Barnets eller den unga personens utvecklingsnivå inverkar bland annat på hur han eller hon ska informeras om något, så att han eller hon de facto förstår vad det är fråga om, eller hur barnet eller den unga personen ska höras eller stödjas i interaktionen och uttryckandet av den egna åsikten. Det kan också vara av betydelse hur och i hurdan situation åsikten utreds. Barnet kanske uttrycker sin åsikt i en bekant miljö, när frågan utreds genom begrepp och uttryckssätt som är bekanta för barnet. På motsvarande sätt kan det vara så att när ett barn med funktionsnedsättning kommunicerar i en främmande miljö, kan det inte uttrycka sådant som det annars skulle kunna uttrycka. Därför ska särskilt barns åsikter utredas i en bekant vardagsmiljö.

4 §. Bedömning av servicebehovet och klientplan. Paragrafen innehåller hänvisningsbestämmelser till bestämmelserna i socialvårdslagen om bedömning av servicebehovet samt om klientplan och kontaktperson. Bedömning av servicebehovet hos en person med funktionsnedsättning ska göras och klientplanen utarbetas i enlighet med socialvårdslagen, särskilt med beaktande av skyldigheten till sektorsövergripande samarbete enligt 41 § i socialvårdslagen. I nuläget finns det separata bestämmelser om bedömning av servicebehovet för en person med funktionsnedsättning och om klientplan samt om specialomsorgsprogram i handikappservice-lagen och specialomsorgslagen. Enligt 3 § 2 mom. i handikappservicelagen ska kommunen vid anordnande av service och stöd enligt lagen beakta klientens individuella hjälpbehov.

I 1 mom. hänvisas det i fråga om bedömning av servicebehovet för personer med funktionsnedsättning till 36 och 37 § i socialvårdslagen. Bedömningen av servicebehovet utgör en central och integrerad del av planeringen och genomförandet av servicen samt bildandet av den helhet som servicen bildar. En omsorgsfull bedömning är en förutsättning för att det ska ordnas lämplig och tillräcklig service för klienten. Enbart en diagnos räcker inte till för att beskriva personens funktionsförmåga eller servicebehov, utan även personens livssituation, levnadsförhållanden samt omvärld och närmiljö inverkar på dessa. Vid bedömningen av servicebehovet ska bestämmelserna om lagens syfte, som genomsyrar den föreslagna lagen, samt lagens tillämpningsområde beaktas.

I socialvårdslagen föreskrivs det närmare om innehållet i bedömningen av servicebehovet hos personer med funktionsnedsättning, och om förfarandet samt om de tidsfrister inom vilka bedömningen ska inledas och slutföras. Enligt 36 § 5 mom. i socialvårdslagen ska den person som ansvarar för att bedömningen görs ha en sådan lämplig behörighet som avses i lagen om behörighetsvillkoren för yrkesutbildad personal inom socialvården, om inte något annat föreskrivs någon annanstans i lag. Bestämmelser om behörighetskraven finns numera i lagen om yrkesutbildade personer inom socialvården (817/2015). Bedömningen av servicebehovet ska också i övrigt bygga på tillräcklig sakkunskap och kompetens. Den yrkesutbildade person inom socialvården som ansvarar för bedömningen ska vid behov vända sig till andra myndigheter för att anlita specialkompetens som behövs vid bedömningen av behovet av särskild service. I fråga om klientens medbestämmande i bedömningen av servicebehovet ska dessutom 3 § i lagförslaget beaktas.

När det gäller barn och unga ska bestämmelsen i 36 § 5 mom. i socialvårdslagen, om att för bedömningen av servicebehovet hos barn och andra personer som behöver särskilt stöd ansvarar en socialarbetare i tjänsteförhållande, beaktas. I enlighet med 3 § i socialvårdslagen är ett barn eller en 18–24-årig person med funktionsnedsättning i behov av särskilt stöd om barnet eller personen har särskilda svårigheter att söka och få behövliga social- och hälsojänster på grund av kognitiv eller psykisk funktionsnedsättning eller sjukdom, missbruk av berusningsmedel, samtidigt behov av flera stöd eller på grund av någon annan motsvarande orsak, eller om barnets uppväxtförhållanden äventyrar eller inte tryggar barnets hälsa eller utveckling eller om barnet genom sitt beteende äventyrar sin hälsa eller utveckling. Till exempel är ett sådant barn med funktionsnedsättning i behov av särskilt stöd, som behöver flera tjänster samtidigt eller som genom sitt beteende äventyrar sin hälsa eller utveckling. Då ansvarar en socialarbetare i tjänsteförhållande för bedömningen av servicebehovet hos barnet eller den unga personen.

Enligt 2 mom. finns det bestämmelser om utarbetande av en klientplan och om en egen kontaktperson i 39 och 42 § i socialvårdslagen. Utgångspunkten är att en klientplan enligt 39 § i socialvårdslagen ska utarbetas för personer med funktionsnedsättning som på grund av ett funktionshinder till följd av en funktionsnedsättning eller sjukdom behöver service enligt den nya speciallagen. Detta motsvarar den nuvarande skyldigheten enligt handikappservicelagen att utarbeta en serviceplan och skyldigheten enligt specialomsorgslagen att utarbeta ett specialomsorgsprogram. En enda plan ska omfatta service enligt socialvårdslagen och den nya föreslagna och vid behov även service enligt andra lagar. I undantagsfall kan beslut om en enskild tjänst fattas redan på basis av bedömningen av servicebehovet. Detta kan ske i sådana situationer där en person med funktionsnedsättning medan serviceprocessen fortfarande pågår gör en ansökan om en serviceform som det är möjligt att fatta beslut om och som ligger i klientens intresse. En sådan enskild tjänst kan vara t.ex. färdtjänst. Om en person behöver flera olika tjänster, förutsätter beslutsfattande, genomförande och uppföljning enligt 39 § i socialvårdslagen alltid utarbetande av en klientplan.

När klientplanen utarbetas och servicebehovet bedöms ska bestämmelserna i 5, 33 och 34 § i valfrihetslagen beaktas. Klientplanen skapar ingen rätt till servicen. Om rätten till servicen och rätten att få ett beslut om servicen föreskrivs särskilt.

Enligt 42 § i socialvårdslagen ska det för en klient inom socialvården utses en egen kontaktperson, om inte det för klienten utsetts en annan arbetstagare som ansvarar för servicen eller om utseendet av en egen kontaktperson av någon annan orsak är uppenbart onödigt. Den person som är egen kontaktperson har i uppgift att i enlighet med klientens behov och intresse främja genomförandet av 38 § 2 och 3 mom. samt vid behov utföra andra uppgifter som föreskrivs i lagen. Också för ett barn eller en ung person med funktionsnedsättning ska utses en egen kontaktperson för den tid klientrelationen pågår. Om klienten är ett barn eller en ung person, ska den egna kontaktpersonen eller den arbetstagare som utför klientarbete tillsammans med den egna kontaktpersonen vara socialarbetare. Barnets eller den unga personens egen kontaktperson och en arbetstagare som ansvarar för barnets vård och fostran utanför hemmet ska samarbeta med barnet eller den unga personen med funktionsnedsättning och hans eller hennes föräldrar och vårdnadshavare.

Bestämmelsen innehåller också en hänvisning till att i fråga om det sektorsövergripande samarbetet vid bedömningen av servicebehovet och utarbetandet av klientplanen och i fråga om samordningen av servicen iakttas det som föreskrivs i 41 § i socialvårdslagen. För att bedöma servicebehovet, fatta beslut och tillhandahålla socialvård ska den myndighet inom socialvården som ansvarar för åtgärden se till att tillräcklig och tillräckligt mångsidig sakkunskap och kompetens med hänsyn till personens individuella behov finns att tillgå. Om bedömningen av personens behov och uppfyllandet av dem kräver service eller stödåtgärder av socialväsendet

eller övriga myndigheter eller aktörer, ska dessa på begäran av den arbetstagare som ansvarar för åtgärden delta i bedömningen av personens servicebehov och i utarbetandet av en klientplan. På basis av klientens samtycke ska arbetstagaren enligt behov också kontakta olika sakkunniga och personens anhöriga och närstående.

Betydelsen av en bedömning av servicebehovet som görs i ett sektorsövergripande samarbete framhåvs när det gäller barn och unga personer med funktionsnedsättning och andra personer med funktionsnedsättning som behöver omfattande och sektorsövergripande hjälp och stöd. Med en ändamålsenlig bedömning av servicebehovet och utarbetande av en klientplan säkerställer man att helheten av service motsvarar personens behov också t.ex. i fråga om rehabilitering och andra hälso- och sjukvårdstjänster samt småbarnspedagogik och grundläggande utbildning.

Särskilt när det gäller barn och unga med funktionsnedsättning är det viktigt att det i ett sektorsövergripande samarbete bedöms olika alternativ för ordnande av behövlig service och stödåtgärder. Socialarbetaren ska i ett så tidigt skede som möjligt kontakta andra myndigheter och aktörer till exempel inom småbarnspedagogisk verksamhet eller undervisningsväsendet. Vid behov ska socialarbetaren inhämta sakkännedom och kompetens hos experter inom barnskydd, psykologi eller medicin. Det bör också sörras för att det finns tillräcklig kompetens i det språk och de kommunikationsmetoder som barnet eller den unga personen använder. Om bedömningen av servicebehovet och ordnandet av service för ett barn eller en ung person kräver tjänster från ovannämnda aktörer, är dessa aktörer skyldiga att på begäran delta i bedömningen av barnets eller den unga personens servicebehov och i utarbetandet av klientplanen. För samarbetet med andra aktörer krävs samtycke från barnets eller den unga personens vårdnadshavare. Bestämmelser om utlämnande av klientuppgifter finns i klientlagen.

Betydelsen av sektorsövergripande samarbete framhåvs också i 7 § i den nya lagen om småbarnspedagogik, som trädde i kraft den 1 september 2018. Enligt den lagen ska kommunen vid anordnandet av småbarnspedagogik samarbeta med de instanser som ansvarar för undervisning, idrott och kultur, barnskydd och annan socialvård, rådgivningsverksamhet och övrig hälsovård samt andra behövliga aktörer. Enligt 7 § 2 mom. i den lagen tillämpas på ett barns rätt att få stödåtgärder och service inom social- och hälsovården till stöd för sin utveckling och sitt välbefinnande socialvårdslagen, lagen om service och stöd på grund av handikapp, lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda och hälso- och sjukvårdslagen och det som föreskrivs om social- och hälsovård någon annanstans i lag. En anordnare eller producent av småbarnspedagogik ska vid behov samarbeta med dem som ansvarar för social- och hälsovården för att bedöma, planera och ge den stöd- och servicehelhet barnet behöver.

Samordning med annan service för klienten ska alltid göras när det behövs för att bilda en sådan helhet av service som tillgodoser klientens intresse. Klientens intresse bedöms på det sätt som föreskrivs i 4 och 5 § i socialvårdslagen.

5 §. Beslutsfattande och tillhandahållande av service. I paragrafen föreslås bestämmelser om beslutsfattandet, de faktorer som ska beaktas vid producerandet av servicen och om tillhandahållandet av service för barn och unga.

Enligt 1 mom. finns bestämmelser om det beslutsfattande som gäller servicen och om verkställigheten av besluten i 45 § i socialvårdslagen. Genom bestämmelsen preciseras bestämmelserna i förvaltningslagen och klientlagen. Enligt 45 § 1 mom. i socialvårdslagen har klienten rätt att få ett skriftligt beslut om ordnandet av socialservicen. Med tanke på personens rättsskydd är det viktigt att få ett skriftligt beslut och behövliga anvisningar för sökande av ändring eller upplysning om besvärshöj. Alla omständigheter som är väsentliga med tanke på ordnandet av servicen ska antecknas i ett sådant beslut av en tjänsteinnehavare i vilket ändring kan sökas.

På det sättet kan förverkligandet av rättssäkerheten för en person med funktionsnedsättning säkerställas i ett sådant fall där en plan inte har utarbetats eller när dess innehåll är oklart.

Enligt samma lagrum ska ärenden som gäller brådskande åtgärder handläggas och beslutet fattas utan dröjsmål så, att klientens rätt till nödvändig omsorg och försörjning inte äventyras. Enligt 45 § 2 mom. i socialvårdslagen ska beslutet i brådskande fall verkställas utan dröjsmål och i fall som inte är brådskande utan ogrundat dröjsmål. När det gäller en person med funktionsnedsättning är det ofta fråga om beslutsfattande som gäller säkerställande av nödvändig omsorg, till exempel när man beslutar om en servicehelhet som gäller boendet eller i vissa situationer om personlig assistans eller stöd för rörligheten. Besluten ska då fattas utan dröjsmål och det ska sörjas för att inte klientens rätt till nödvändig omsorg och tillräckliga social- och hälsovårdstjänster äventyras.

Förvaltningsbesvär om socialvårdens beslut görs ofta i situationer där landskapets affärsverk har när det anskaffar tjänster genom upphandling redan beslutat om anskaffning av helhetsservice och ingått ett upphandlingsavtal. För att säkerställa klientens rättssäkerhet ska det då sörjas för att ett nytt individuellt beslut fattas, om tjänsternas innehåll eller någon annan faktor som anknyter till ordnandet avsevärt ändras från det tidigare. Då kan klienten vid behov genom ändringssökande låta pröva den tjänst som han eller hon får som resultat av prövningen och det, huruvida tjänsten motsvarar hans eller hennes behov. Trots att klienten inte enligt rättspraxis har absolut rätt att få en tjänst ordnad just på det sätt som klienten vill, kan det i samband med ändringssökande också bedömas frågor som gäller förfarandet vid ordnandet av tjänsten såsom det huruvida den aktör som har ansvar för ordnandet på ett korrekt sätt har sört för hörandet av klienten och beaktat hans eller hennes önskemål och åsikter på det sätt som klientlagen förutsätter (HFD: 2017:95; JO 31.10.2006, Dnr 2928/0/04).

Sådana beslut som har gjorts i ett upphandlingsförfarande kan inverka så avsevärt på individuella beslut om socialvård, att i ändringssökande som gäller dessa individuella beslut kan de avgöranden som gjorts i upphandlingsförfarandet och som är betydelsefulla med tanke på bedömningen av ärendet bedömas. Avgöranden kan bli föremål för bedömning antingen så att av dem framgår sådan väsentlig information som inte uttryckligen har konstaterats i det individuella beslutet, eller så, att man kan se motstridigheter mellan upphandlingens innehåll eller servicenivå och det individuella beslutets innehåll. Högsta förvaltningsdomstolen ansåg i sitt avgörande HFD 29.4.2014 liggare 1447, att kommunen ska i enlighet med principen om god förvaltning när den sköter lagstadgade uppgifter enligt 8 § 2 mom. i handikappservicelagen fästa särskild uppmärksamhet vid säkerställandet av servicens kontinuitet. När beslut fattas för viss tid ska tjänsten således beviljas för tillräckligt lång tid och ett nytt beslut ska fattas i tillräckligt god tid innan det tidigare beslutets giltighetstid går ut.

Enligt 45 § 2 mom. i socialvårdslagen ska ett beslut alltid verkställas inom tre månader från det att ärendet inlett. Tiden kan vara längre än detta om utredningen av ärendet av något särskilt skäl kräver en längre handläggningstid eller om verkställigheten fördröjs av något annat särskilt skäl som hänger samman med klientens behov. Om servicen inte kan tillhandahållas inom den föreskrivna skäligen tiden, ska det fattas ett överklagbart beslut om avslag, som kan överklagas. Bestämmelsen har betydelse framför allt vid tillhandahållandet av service som stöder boendet. Vid verkställigheten av beslut gäller det dock alltid att se till att dröjsmål med verkställigheten inte äventyrar den nödvändiga omsorgen för personen. Bestämmelsen ger bättre skydd för verkställigheten av beslut enligt den föreslagna lagen än nuvarande 3 a § 3 mom. i handikappservicelagen, enligt vilket tidsfristen på tre månader för fattande av beslut börjar från ansökan men där tiden för verkställigheten av beslutet inte har föreskrivits.

I 46 § i socialvårdslagen föreskrivs det om beslut som syftar till att gemensamt trygga nödvändig omsorg och försörjning samt hälsa och utveckling för ett barn som behöver särskilt

stöd eller någon annan klient som behöver särskilt stöd. När motsvarande beslut ska fattas om service enligt den föreslagna lagen ska hänsyn tas till såväl bedömningen av servicebehovet och klientplanen för en person med funktionsnedsättning, som till planerna för servicen inom hälso- och sjukvården, småbarnspedagogiken och den grundläggande utbildningen samt arbets- och näringsförvaltningen. Ett beslut om ordnande av stöd för barnets boende ska alltid fattas enligt nämnda paragraf på basis av en bedömning av servicebehovet som gjorts i ett sektorsövergripande samarbete enligt 41 § i socialvårdslagen.

Personens individuella behov som fastställts vid bedömningen av servicebehovet och utarbetandet av klientplanen samt den service som antecknats i klientplanen ska beaktas vid fattandet av beslut som gäller funktionshindersservice. Avvikelser från den helhet av service som antecknats i klientplanen ska kunna göras bara av vägande skäl och avvikelserna ska alltid motiveras i beslutet. Bestämmelser om detta föreslås i 45 § i socialvårdslagen. Bestämmelsen betonar den betydelse som bedömningen av servicebehovet och klientplanen har och deras samband med beslutsfattandet och verkställigheten av beslut. Betydelsen av bedömningen av servicebehovet och klientplanen betonas särskilt när tjänsterna skaffas genom offentlig upphandling.

Enligt 38 § 3 mom. i socialvårdslagen ska för personer vars stödbehov är bestående eller långvarigt stödet om möjligt ordnas så att servicens kontinuitet tryggas. Detta bör beaktas när det fattas beslut om service enligt den föreslagna lagen. Personer med funktionsnedsättning har i regel långvarigt behov av stöd, ofta också bestående behov. Det är inte ändamålsenligt att göra en bedömning av servicebehovet upprepade gånger och fatta beslut i sådana situationer där det de facto inte har skett några ändringar i klientens behov och tjänsterna förverkligas på ett sätt som motsvarar klientens behov. Enligt riksdagens justitieombudsmans avgörande 28.10.2014 Dnr 5061/4/43 ska myndigheten, när det är fråga om sådan service i fråga om vilken behovet är kontinuerligt, fatta beslut om servicen så att beslutet är i kraft tills vidare. Det att beslut fattas så att de är i kraft tills vidare borde vara utgångspunkten särskilt i fråga om sådana tjänster som är nödvändiga för att en person med funktionsnedsättning ska klara av det dagliga livet.

Enligt 2 mom. ska servicen tillhandahållas så att den till innehåll, kvalitet och omfattning tillgodoser behoven hos personen med funktionsnedsättning och är förenlig med personens intresse, oavsett vilken service som valts eller det sätt den på vilket den produceras. En motsvarande bestämmelse om kommunens ansvar finns i 3 § i handikappservicelagen. Enligt den paragrafen ska kommunerna sörja för att tjänster och stöd för handikappade ordnas så att de till innehållet och omfattningen är sådan som behovet i kommunen påkallar. Dessutom ska kommunen vid anordnande av service och stöd enligt lagen beakta klientens individuella hjälpbehov.

Den föreslagna bestämmelsen betonar landskapets, landskapets affärsverks och tjänsteproducenternas ansvar för tjänsternas innehåll och kvalitet såväl i fråga om tjänster som landskapets affärsverk producerar och offentligt upphandlande köpta tjänster eller tjänster som tillhandahålls i samarbete med ett annat landskap, som vid användning av en i valfrigetslagen avsedd kundsedel eller personlig budget. Vid bedömning av intresset för personer med funktionsnedsättning ska 4 och 5 § i socialvårdslagen beaktas. Hänsyn ska i synnerhet tas till hur olika tillvägagångssätt och lösningar bäst tryggar klientens och hans eller hennes närståendes välfärd, stärkandet av klientens förmåga att klara sig självständigt och agera på eget initiativ samt nära och fortlöpande människorelationer, rätt och tillräckligt stöd vid rätt tidpunkt i förhållande till behoven, möjlighet att delta i och påverka sina egna ärenden samt den språkliga, kulturella och religiösa bakgrunden.

Bestämmelsen understryker vikten av att de beslut som fattats utifrån bedömningen av servicebehovet och klientplanen också i praktiken ska verkställas och genomföras så att servicen

möter de individuella behov som slagits fast under klientprocessen, och att individens rättigheter tillgodoses oberoende av sättet för genomförandet av servicen och till exempel oberoende av konkurrensutsättning. Betydelsen av klientens intresse accentueras när servicen och sättet att tillhandahålla den väljs. Landskapets affärsverk ska se till att klientens självbestämmanderätt och delaktighet görs gällande på lika grunder i samband med servicen oavsett vem som tillhandahåller den eller på vilket sätt den tillhandahålls. Riksdagens justitieombudsman ansåg i sitt avgörande 12.12.2013 Dnr 3984/4/12 att det organ som ansvarar för socialvården i kommunen hade skyldighet att övervaka kvaliteten hos socialtjänster som skaffats från marknaden. Det kommunala organet och tjänsteinnehavarna underställde det hade skyldighet att vidta lämpliga åtgärder vid brister i servicens kvalitet eller om ordnandet av servicen äventyrade förverkligandet av de enskilda intressena hos klienterna. I avgörandet konstaterades det att *Kommunen ska när den ordnar sin tjänsteproduktion genom att köpa tjänster från en privat tjänsteproducent till alla delar försäkra sig om tjänsternas kvalitet och att de är lämpliga när tjänsterna tillhandahålls. En klient inom socialvården har alltid rätt att vända sig till den kommun som är tjänsteanordnare, om det vid tillhandahållandet av tjänster sker ett fel eller om tjänsten inte kan tillhandahållas störningsfritt. Tjänstearrangören och beställarkommunen ska på basis av responsen vidta de åtgärder som behövs för att rätta till eventuella fel.*

Enligt 108 § i lagen om offentlig upphandling och koncession (1397/2016), nedan upphandlingslagen, ska upphandlingsenheten vid upphandling av social- och hälsovårdstjänster beakta den lagstiftning som gäller tjänsten i fråga. Enligt bestämmelsen ska vid upphandling av social- och hälsovårdstjänster den upphandlande enheten, för att trygga individuella, långvariga och regelbundna vård- och socialtjänster för dem som använder tjänsterna, beakta användarnas särskilda behov och samråd med användarna på det sätt som föreskrivs annanstans i lag.

Den upphandlande enheten ska enligt nämnda paragraf därtill vid upphandlingen av social- och hälsovårdstjänster beakta faktorer som har samband med tjänsternas kvalitet, kontinuitet, åtkomlighet, överkomlighet, tillgänglighet och omfattning, de olika användarkategoriernas särskilda behov, användarnas deltagande och ökade möjligheter till påverkan samt innovation. Vid upphandling av social- och hälsovårdstjänster som gäller långvariga vård- och klientförhållanden ska den upphandlande enheten bestämma kontraktens längd och de andra kontraktsvillkoren så att kontrakten inte har oskäligen eller oändamålsenliga följder för tjänsteanvändarna. Detta kan t.ex. betyda det att när klientens behov kräver det ska upphandlingsavtal ingås så att de är i kraft tillsvidare och att det också i övrigt fästs uppmärksamhet vid deras varaktighet vid uppgörandet av anbudsförfrågan och avtalsvillkoren. På samma sätt ska det fästas uppmärksamhet vid avtalsvillkor genom vilka man sörjer för kontinuiteten hos servicen för enskilda klienter. Vid långvariga tjänster är också de avtalsvillkor betydelsefulla enligt vilka tjänstens kvalitet och innehåll bibehålls som sådana att de motsvarar klientens intresse. Klienten ska dock ha rätt att byta tjänsteproducent när livssituationen förutsätter det.

Klientens individuella behov av hjälp och stöd och de åsikter och önskemål som klienten framför i fråga om sitt eget liv är centrala när det gäller att fastställa kvaliteten på servicen. Också personalens kompetens och expertis och behärskande av klientens språk och kommunikationsmetoder är viktiga för att man ska kunna svara på klienternas individuella behov. Servicens kvalitet med avseende på hur pass väl den når upp till de egna mål och ståndpunkter som klienten fört fram kan bedömas utifrån t.ex. auditering av verksamheten, klientrespons och klientenkäter samt klientjuryer.

Tillräcklig service ska finnas att tillgå vid behov under alla tider av dygnet oberoende av t.ex. personalstyrkan eller arbetspassen. Vid tillhandahållandet av service gäller det också att se till att det sätt som valts för tillhandahållandet inte hindrar möjligheterna för personen med funktionsnedsättning att agera på eget initiativ, disponera sin tid eller ha socialt umgänge. Högsta förvaltningsdomstolen har i sitt årsboksavgörande HFD 2002:75 behandlat tillhandahållandet

av boendeservice ur perspektivet för skydd för privatlivet. Enligt avgörandet ska vid bedömningen av vårdplatserna de allmänna boendekraven och de boendes grundläggande fri- och rättigheter, såsom integritetsskyddet, beaktas. För att de boende ska kunna bo på ett hemligt sätt förutsätts det enligt avgörandet att de har tillgång till ett eget rum. Oavsett boendeform är skydd för privatlivet en tryggad grundläggande rättighet för var och en.

Enligt 3 mom. ska landskapets affärsverk se till att den service enligt individuella behov som baserar sig på olika lagar och som tillhandahålls personer med funktionsnedsättning och vid behov deras familjer bildar en samordnad helhet som tillgodoser syftet med den föreslagna lagen. En allmän bestämmelse om denna skyldighet ingår i 13 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård. Enligt den paragrafen ska landskapen se till att sådana kundgrupper och kunder som behöver tjänster som samordnats på bred basis identifieras, att servicekedjorna och tjänstehelheterna definieras och att de olika producenterna utnyttjar den information som finns om en kund. Vid behov ska ett beslut om helheten av service enligt den föreslagna lagen fattas med iakttagande av det som föreskrivs i 46 § i socialvårdslagen.

I 4 mom. föreslås det bestämmelser om hur det i fråga om barn och unga personer med funktionsnedsättning beaktas ålder och utvecklingsnivå, åsikter, familjeförhållanden och övriga nära människorelationer samt delaktighet och möjlighet till verksamhet i den egna omvärlden och närmiljön. Bestämmelser om utredande av åsikten hos ett barn eller en ung person och om stödjande av delaktigheten i serviceprocessen föreslås i 4 § 4 mom.

Helheten av service för barn med funktionsnedsättning ska också uppnå det syfte som föreskrivs i 1 § i vårdnadslagen, nämligen att vårdnaden om barn ska trygga en balanserad utveckling och välfärd för barnet enligt dess individuella behov och önskemål. Vårdnaden bör trygga positiva och nära människokontakter i synnerhet mellan barnet och föräldrarna. Barn ska ges en god vård och uppfostran samt ägnas en med hänsyn till barnets ålder och utveckling behövlig tillsyn och omsorg. Barnet bör såvitt möjligt ges en trygg och stimulerande uppväxtmiljö samt en utbildning som motsvarar dess anlag och önskemål. Barn ska uppfostras så att det får förståelse, trygghet och ömhet. Barnet får inte undertryckas, agas eller utsättas för annan kränkande behandling. Barnet bör stödas och uppmuntras i sin utveckling till självständighet, ansvarsfullhet och vuxenhet. Allt detta ska beaktas också när det fattas beslut om service för barn med funktionsnedsättning och när servicen tillhandahålls.

Behoven hos ett barn eller en ung person med funktionsnedsättning varierar enligt ålder och utvecklingsnivå. När det gäller ett litet barn är de tjänster viktigast som säkerställer hans eller hennes rätt och möjlighet att bo med sin egen familj. När barnet växer får också de tjänster en viktig roll som gör det möjligt för barnet att bli självständigt och delta i gemenskapen och samhället.

Vid service för barn och unga personer med funktionsnedsättning ska hänsyn tas till hur servicen främjar människorelationer som är viktiga och trygga med tanke på barnets och den unga personens utveckling samt tryggar kontinuiteten i relationerna. Servicen ska ordnas så att den gör det möjligt för ett barn eller en ung person med funktionsnedsättning att bo med den egna familjen. Om ett barn eller en ung person med funktionsnedsättning inte bor med sin familj ska hans eller hennes rätt att umgås med och även i övrigt hålla kontakt med sina föräldrar, syskon och andra närstående personer tryggas. Avståndet till den plats där ett barn bor får inte bli ett hinder för kontakterna mellan barnet och de personer som står honom eller henne nära.

FN:s kommitté för barnets rättigheter betonar barnets egen familjemiljö som den bästa vårdplatsen för ett barn med funktionsnedsättning. Enligt kommittén behöver familjerna till barn med funktionsnedsättning tillräckligt med stöd och hjälp av samhället för att detta ska förverk-

ligas. Kommittén har framfört sin oro för att barn med funktionsnedsättning placeras i vårdinstitutioner. Funktionshinderkonventionen förutsätter att ett barn inte skiljs från sina föräldrar mot deras vilja, utom i de fall då behöriga myndigheter, som är underställda rättslig överprövning i enlighet med tillämplig lag och tillämpliga förfaranden, finner att sådant åtskiljande är nödvändigt för barnets bästa. Huvudregeln är att ett barn inte i något fall ska skiljas från sina föräldrar på grund av barnets eller den ena eller båda föräldrarnas funktionsnedsättning (artikel 23). Konventionen förpliktar också avtalsparterna, om de närmast anhöriga inte är i stånd att ta hand om ett barn med funktionsnedsättning, att vidta alla åtgärder för att erbjuda alternativ omsorg inom den utvidgade familjen och, i avsaknad av sådan, placering i familjeliknande miljö i samhället.

Barnets och den unga personens egen verksamhetsmiljö samt delaktighet och verksamhetsmöjligheter täcker också hans eller hennes språkliga och kulturella bakgrund. Således ska språket och den kulturella bakgrunden beaktas som en del av delaktigheten och verksamhetsmöjligheterna i den egna verksamhetsmiljön och då också vid tillhandahållandet av tjänster. I fråga om tillhandahållande av tjänster för svenskspråkiga, samiska och teckenspråkiga barn och unga personer med funktionsnedsättning ska deras rätt att växa till medlemmar av sin egen kultur och gemenskap beaktas trots funktionsnedsättningen.

Stödandet av barnet som en aktiv aktör förutsätter att barnet också ses som en egen individ separat från familjen, som kan ha egna intressen och servicebehov i anknytning till dem. Att bli självständig från familjen och bygga en egen identitet förutsätter att barnet kan delta också i verksamhet utanför familjen, såsom hobbyverksamhet och att barnet kan röra sig med sina vänner. För ett barn och en ung person med funktionsnedsättning ska för stödandet av självständighetsprocessen och förverkligandet av likabehandlingen för sådana funktioner vid behov ordnas också hjälp utanför den egna familjen, då barn och unga personer utan funktionsnedsättning i samma ålder deltar i olika situationer självständigt utan föräldrarna. Service som främjar barnets och den unga personens egen aktiva delaktighet och verksamhet är närmast personlig assistans, träning och stöd, kortvarig omsorg samt stöd för rörligheten enligt den föreslagna lagen.

Högsta förvaltningsdomstolen konstaterade i sitt beslut HFD:2018:64 att vid anordnandet av service enligt lagen om service och stöd på grund av handikapp är ett gravt handikappat barn i behov av särskilt stöd på grund av sin ålder och sitt grava handikapp. Därför skulle kommunen vid anordnandet av service enligt lagen om service och stöd på grund av handikapp fästa särskild uppmärksamhet vid år 2002 födda A:s bästa och stöda utvecklingen mot större självständighet. Högsta förvaltningsdomstolen bedömde att det på grund av A:s svåra sjukdom och den därpå följande funktionsnedsättningen blev oskäligt svårt för A att självständigt röra sig utan sina föräldrar och att själv använda färdtjänsten om färdtjänsten anordnades via resetjänsten. A skulle fortsättningsvis beviljas rätt att inte behöva anlita resetjänsten. Högsta förvaltningsdomstolen fäste i beslutet uppmärksamhet vid att vid anordnandet av service enligt lagen om service och stöd på grund av handikapp är ett gravt handikappat barn i behov av särskilt stöd på grund av sin ålder och sitt grava handikapp. Därför ska kommunen, när det är fråga om ett barn svår funktionsnedsättning, fästa särskild uppmärksamhet vid barnets intresse och stödjande av självständighetsprocessen vid ordnandet av servicen. Högsta förvaltningsdomstolen ansåg att det vid bedömningen av på vilket sätt den åt A beviljade färdtjänsten ska ordnas ska utöver medicinsk utredning också beaktas A:s åldersenliga behov att bli självständig och kunna röra sig självständigt utan föräldrarna.

2 kap. Särskild service

6 §. *Service som möter behoven av hjälp och stöd.* I paragrafen föreslås det bestämmelser om service som möter behoven av hjälp och stöd för en person med funktionsnedsättning. Största delen av tjänsterna ska omfattas av landskapens särskilda skyldighet att ordna service på samma sätt som enligt den gällande handikappservicelagen. Detta uttrycks i paragraferna med uttrycket ”*personer med funktionsnedsättning har rätt*”. En person med funktionsnedsättning har subjektiv rätt till denna service när de villkor som anges i den föreslagna lagen är uppfyllda. Annan service föreslås vara service eller ekonomiskt stöd inom ramen för anslagen som omfattas av landskapets allmänna skyldighet att ordna service, och som landskapet tillhandahåller i den utsträckning som de anslag som reserverats för ändamålet förutsätter och tillåter. Även beviljandet av dessa tjänster ska alltid grunda sig på en utvärdering av det individuella servicebehovet. På samma sätt som enligt gällande lagstiftning och vedertagen rättspraxis ska landskapet sörja för att service för personer med funktionsnedsättning ordnas så att den till innehållet och omfattningen är sådan som behovet i landskapet påkallar.

Den service som nämns i paragrafen kompletterar service enligt andra lagar. Socialvårdslagen är den lag som ska tillämpas i första hand i samband med socialvårdstjänster, och vid tillämpningen av den beaktas i fråga om äldre personer också äldreomsorgslagen. Bestämmelser om hälso- och sjukvårdstjänster för alla och om medicinsk rehabilitering finns i hälso- och sjukvårdslagen. Personer med funktionsnedsättning ska dessutom vara berättigade till den service och det stöd enligt annan lagstiftning som gäller socialvård som de behöver, såsom service inom missbrukarvården och mentalvården samt barnskyddet.

När specialomsorgslagen upphävs genom de föreslagna lagen, ordnas hälsovård som avses i 2 § 2 mom. i specialomsorgslagen och service som motsvarar andra hälsovårdstjänster enligt nämnda paragraf med stöd av hälso- och sjukvårdslagen.

I 1 mom. räknas upp de tjänster som i regel omfattas av landskapens särskilda skyldighet att ordna service (subjektiva rättigheter). Genom denna service förverkligas lagens syfte enligt 1 § i den föreslagna lagen, och uppfylls det behov av hjälp och stöd för personer med funktionsnedsättning som avses i 2 § och som hänför sig till de långvariga fysiska, psykiska, sociala och kognitiva funktionshinder som en funktionsnedsättning eller sjukdom medför.

I 2 mom. föreslås bestämmelser om anslagsbundna tjänster. Sådana tjänster är i 18 § i den föreslagna lagen avsett ekonomiskt stöd och i 19 § avsedd annan service som behövs för att lagens syfte ska uppnås. Också i 7 § 3 mom. i den föreslagna lagen avsedd träning och stöd för familjemedlemmar eller andra närstående till en person med funktionsnedsättning ska vara anslagsbunden.

7 §. *Träning och stöd.* I paragrafen föreslås bestämmelser om träning och stöd som ges till personer med funktionsnedsättning, deras familjer eller andra närstående.

Service som motsvarar träning och stöd ordnas i nuläget som handledning, rehabilitering och funktionell träning enligt 2 § i specialomsorgslagen och som rehabiliteringshandledning och anpassningsträning enligt 8 § 1 mom. handikappservicelagen. Personer med funktionsnedsättning och vid behov deras närstående kan få träning och stöd vid förändringar i livet eller för olika färdigheter också i samband med boendeservice eller som annat i 9 § 1 mom. i handikappservicelagen avsett stöd som behövs för att syftet med handikappservicelagen ska uppnås. Handledning och funktionell träning ges också som en del av den boendeservice som avses i specialomsorgslagen och som en del av det serviceboende som avses i handikappservicelagen eller som separat boendeträning eller som övning i att bo själv, t.ex. efter det att personen fått en funktionsnedsättning. Barn som hör till tillämpningsområdet för specialomsorgslagen en-

ligt lagens 1 § har kunnat få avgiftsfri rehabiliterande småbarnspedagogik som specialomsorg. Som anpassningsträning enligt handikappservicelagen ges undervisning i teckenspråk samt handledning i kommunikationsmetoder som stöder eller ersätter talet. Med stöd av båda nuvarande lagarna har även familjemedlemmar och andra närstående till personer med funktionsnedsättning kunnat få det stöd de behöver.

Den föreslagna bestämmelsen möjliggör att det fortfarande ges service och stöd som motsvarar den nuvarande lagen i enlighet med de individuella behoven hos personen med funktionsnedsättning. Syftet med träning och stöd är att stödja självbestämmanderätten för personer med funktionsnedsättning samt deras beslutsfattande, delaktighet och förmåga att klara sig självständigt, genom att stärka personernas egna och deras familjers och andra närståendes resurser och verksamhetsförutsättningar. Syftet är att den egna förmågan och de egna resurserna hos en person med funktionsnedsättning utnyttjas till fullo och att personens individuella funktionsförmåga främjas och upprätthålls. Syftet är att alltid utreda de egna önskemålen hos personen med funktionsnedsättning och att möjliggöra uppfyllandet av dem.

Vid bedömningen av servicebehovet för en person med funktionsnedsättning och vid utarbetandet av klientplanen ska personen få information om tjänster och alternativ till dem, samt stöd från en yrkesutbildad person inom socialvården för att uttrycka sina servicebehov och för att planera tjänsterna. Enligt 4 § i den föreslagna lagen betonas stödjandet av medbestämmandet för personer med funktionsnedsättning och deras delaktighet på det sätt som deras funktionsförmåga, ålder och livssituation förutsätter.

Träning och stöd kompletterar social rehabilitering enligt 17 § i socialvårdslagen i sådana situationer som anknyter till funktionsnedsättning där man med hjälp av social rehabilitering inte kan ordna tillräcklig och lämplig service i förhållande till de individuella behoven hos personen med funktionsnedsättning. Sådana stödbehov kan vara t.ex. behov av handledning i olika funktioner och stöd i att klara av vardagen som beror på kognitiva orsaker, behov av olika tjänster som ges som anpassningsträning och behov av undervisning och handledning i färdigheter att röra sig, i teckenspråk eller kommunikationsundervisning. Träning ska i allmänhet vara service som ges för viss tid och som avser en enskild situation eller som ges som helhetsbetonad träning för att klara sig i olika livsområden. Stöd kan däremot vara också långvarigt eller mer kontinuerligt.

I 1 mom. föreslås bestämmelser om situationer i vilka personer med funktionsnedsättning har rätt att få träning och stöd som de nödvändigt behöver. Innehållet i träning och stöd kan variera flexibelt enligt klientens behov och livssituation. I 1–4 punkten i bestämmelsen kan det ingå stöd för beslutsfattande. Enligt 5 mom. är det dessutom möjligt att få stöd för beslutsfattande i frågor som gäller det egna livet som separat service. Detta kan också omfatta stöd för att uttrycka egna känslor och önskemål och för att tolka dem, och på det sättet kan uppkomsten av utmanande situationer förhindras. Behovet av stöd vid beslutsfattande för en person med funktionsnedsättning ska bedömas enligt det hur och hurdan stöd det ordnas som en del av annan service, t.ex. som en del av stöd för boendet. Sådant stöd som ges med stöd av allmän lagstiftning ska alltid vara primärt. Bestämmelser om stöd för beslutsfattandet ska också i fortsättningen finnas i social- och hälsovårdens klient- och patientlag.

Enligt 1 punkten ska personer med funktionsnedsättning ha rätt att få träning och stöd som för kognitiva färdigheter, funktionella färdigheter och färdigheter som behövs vid social interaktion. Målet kunde vara antingen att lära sig nya färdigheter eller att öva upp redan existerande färdigheter. För att personer med funktionsnedsättning ska klara sig i normal livsföring kan de behöva träna sig att t.ex. använda tekniska anordningar och digitala applikationer, tolka och uppfatta sin omgivning eller röra sig i omvärlden och olika närmiljöer, använda pengar, i tidsuppfattning, i att planera skötseln av hemmet eller sköta hemmet eller bete sig i situationer

som handlar om att uträtta olika slags ärenden eller kontakta någon. I dessa situationer kan träningen vara antingen kort- eller långvarig, och den kan pågå t.o.m. i flera år. Servicen omfattar också i dessa situationer behövligt stöd för beslutsfattande.

I träning och stöd kan dessutom ingå stöd för socialt umgänge och verksamhet som stöder delaktigheten. Ett exempel på träning och stöd som avses här kan vara neuropsykiatrisk träning.

I träning och stöd enligt punkten kan också ingå tjänster som huvudsakligen motsvarar så kallad psykosocial rehabilitering som i nuläget ges som specialomsorger. Målet för sådan träning är att stödja och främja den psykiska och sociala funktionsförmågan hos personen med funktionsnedsättning. Målet är att på ett helhetsmässigt sätt stödja personen i att klara sig självständigt i olika livsområden.

I träning och stöd som avses i punkten ska också ingå möjlighet att få småbarnspedagogisk verksamhet såsom service och stöd enligt den föreslagna lagen. En bedömning av behovet av småbarnspedagogisk verksamhet som ordnas som funktionshindersservice görs i ett mångprofessionellt samarbete på det sätt som föreskrivs i 4 § i den föreslagna lagen och i 7 § i lagen om småbarnspedagogik. Servicen ordnas för de barn med funktionsnedsättning som på basis av bedömningen av servicebehovet och klientplanen har ett nödvändigt behov av småbarnspedagogisk verksamhet uttryckligen som verksamhet som stöder delaktigheten. Deltagande i småbarnspedagogisk verksamhet erbjuder dessa barn inläring efter modell och av jämlikar, utveckling av de sociala färdigheterna i grupp, handledning i de dagliga sysslorna och minskad konfliktkänslighet. Tillgång till småbarnspedagogisk verksamhet och deltagande i den ger dem också bättre förutsättningar för den grundläggande utbildningen och annan verksamhet i samhället. Behovet av service bedöms särskilt för varje barn.

Bestämmelsen i 2 *punkten* innefattar träning och stöd vid olika slags förändringar i livet. Avsikten är att servicen ska ges för att möta förändrade och ofta tillfälligt större behov av stöd när det sker betydande förändringar i livet för en person med funktionsnedsättning, såsom när han eller hon börjar i daghem eller skola, börjar studera eller får ett nytt jobb eller flyttar till ett nytt hem eller när personens funktionsförmåga eller familjeförhållanden förändras. Servicen omfattar också i dessa situationer behövligt stöd för beslutsfattande.

Nya livssituationer kan kräva stöd för att öva upp nya färdigheter eller för att överföra tidigare inlärd färdigheter till den nya situationen eller omvärlden och närmiljön. Träning och stöd kan innebära förberedelse inför en ny situation, såsom flyttningsträning och övning i att uppfatta eller röra sig i en ny miljö. En persons behov av stöd kan uppskattas på förhand genom t.ex. boendeträning eller boendeförsök. Arbetsträning ska kunna ordnas som träning och stöd när personen inte får arbetsträning med stöd av annan lagstiftning. Det är dessutom viktigt att personen får tillräckligt stöd också efter en flytt eller t.ex. efter att ha börjat ett nytt jobb.

Träning och stöd kan också anknyta till att förstå en ny situation och att anpassa sig till den efter det att personen har fått en funktionsnedsättning, eller en situation där det till familjen fötts ett barn med funktionsnedsättning. En ändrad livssituation kan kräva stöd i att ta i bruk ny verksamhetspraxis. Även behovet av stöd från familjemedlemmar och andra närstående till personen med funktionsnedsättning accentueras vid såväl planerade som oförutsedda förändringar i livet. I dessa situationer är det viktigt att de närstående kan stödja personen med funktionsnedsättning som ska öva sig att tillämpa handlingsmönster som överenskommits med honom eller henne på förhand för att de tillägnade färdigheterna bättre ska kunna överföras till personens egen omvärld och närmiljö.

Enligt 3 *punkten* ska träningen och stödet omfatta i artikel 2 i funktionshinderkonventionen definierad träning och stöd för kommunikation dvs. språk och olika slags sätt att kommuni-

cera, till den del detta inte omfattas av ansvaret inom den medicinska rehabiliteringen i hälso- och sjukvården. På detta sätt tryggas möjligheterna för personer med funktionsnedsättning till interaktion och att få information. Servicen omfattar också i dessa situationer behövligt stöd för beslutsfattande.

Syftet med kommunikationsundervisningen och kommunikationshandledningen är att döva, personer med hörselnedsättning, personer med synhörselnedsättning eller personer med talnedsättning och deras familjer och andra närstående ska ha ett gemensamt språk och en gemensam kommunikationsmetod. I vissa situationer kan behovet av träning vara långvarigt såsom när det ges undervisning i teckenspråk eller tecknat tal. Grundlagsutskottet har i ett färskt betänkande i samband med regleringen av teckenspråk (GrUB 10/2014 rd) framhållit att varje barn och hans eller hennes familj ska ha möjlighet att få tillräcklig undervisning i teckenspråk, dels för att barnets rätt till ett eget språk ska tillgodoses, dels för att skapa förutsättningar för att familjen ska kunna kommunicera på ett gemensamt språk.

En person med talnedsättning och hans eller hennes familj och andra närstående ska kunna beviljas kommunikationshandledning först när ett lämpligt sätt att kommunicera eller ett hjälpmedel för kommunikation har fastställts såsom medicinsk rehabilitering för personen med funktionsnedsättning. Kommunikationsundervisning och kommunikationshandledning som avses i bestämmelsen ska inte ersätta talterapi eller handledning som ges av en talterapeut och inte heller den bedömning av hjälpmedel för kommunikation eller hjälpmedelsservice som ingår i medicinsk rehabilitering.

När en person inte har förmåga att tänka konceptuellt eller bilda sig en åsikt med språkliga medel, kan det enda sättet att utreda hans eller hennes vilja vara att ge akt på personens kroppsspråk, hur han eller hon uttrycker känslor eller agerar i olika situationer. Personer som kommunicerar och agerar med hjälp av tidiga färdigheter, såsom miner, gester, rörelser och beröring, är mycket beroende av andras stöd. Det är därför nödvändigt att familjemedlemmar och andra närstående personer förstår och kan tolka personens budskap så rätt som möjligt och stödja hans eller hennes växelverkan. Stöd för att kommunicera innebär också att växelverkan för personer som kommunicerar med hjälp av tidiga färdigheter stärks genom att deras familjemedlemmar och andra närstående får stöd för att utveckla sina kommunikativa färdigheter.

Stöd för att kommunicera innebär också undervisning i punktskrift som gör det möjligt för personer med synnedsättning att lära sig läsa och skriva. Det är nödvändigt för blinda och personer med svår synnedsättning att kunna punktskrift, eftersom läsning är det enda sättet att lära sig rättskrivning. Skriv- och läskunnighet behövs också för att göra anteckningar och förse saker (ägodelar) med markeringar. Punktskriftsundervisning inrymmer en handledningsplan, tillhandahållande av undervisning samt anskaffning av material och hjälpmedel som behövs.

Enligt 4 punkten ska personer med funktionsnedsättning ha rätt att få stöd som gäller sådana situationer och angelägenheter i normal livsföring som de på grund av ett funktionshinder till följd av en specifik funktionsnedsättning inte klarar av ens efter att ha fått öva sig. Avsikten är att främja möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att klara sig så självständigt som möjligt genom att de resurser som de har tas till vara, och att på det sättet ge personerna jämlik möjlighet till samhälleligt deltagande. Servicen omfattar också i dessa situationer behövligt stöd för beslutsfattande.

Personer med funktionsnedsättning ska kunna få långsiktigt stöd för att kompensera brister i såväl kognitiva färdigheter som funktionella färdigheter eller färdigheter för social interaktion bl.a. i hemmet, i arbetslivet och i samband med hobbyer. Personer med funktionsnedsättning kan behöva långvarigt stöd också på den öppna arbetsmarknaden utöver det stöd som kan fås

med stöd av annan lagstiftning i form av stödåtgärder för att främja sysselsättningen. Social interaktion kan också ge behov av långvarigt stöd fastän personen har utmärkta kognitiva färdigheter. Även bristande initiativförmåga och minnesproblem kan kräva långsiktigt stöd. Till träning och stöd kunde typiskt höras t.ex. handledning i färdigheter i vardagslivet för att klara av en normal livsföring.

Träning och stöd kan i vissa situationer vara aktivt, handledande och ansvarstagande stöd från en annan person. Till denna del avviker servicen från personlig assistans, där personen med funktionsnedsättning själv eller med hjälp definierar den verksamhet som genomförs med hjälp av personlig assistans. Syftet med träning och stöd är även då att stödja delaktigheten och funktionsförmågan för personen med funktionsnedsättning utifrån personens egna mål och önskemål. Sådan träning och stöd kan ordnas om personen i något livsområde inte har förutsättningar att använda personlig assistans.

Enligt 5 punkten har personer med funktionsnedsättning rätt att få träning och stöd för beslutsfattande som gäller det egna livet också som separat service. Stöd kan fås bl.a. för att hitta information och utreda betydelsen av ärenden samt stöd för att bedöma olika alternativa avgöranden och deras konsekvenser och för att fatta beslut. Servicen kan ges t.ex. på kurser för anpassningsträning.

I 2 mom. föreslås närmare bestämmelser om rätten för familjen till en person med funktionsnedsättning och andra närstående att få träning och stöd. Enligt momentet har familjen och andra närstående till personen med funktionsnedsättning rätt till träning och stöd vid betydande livsförändringar.

Med familj eller andra närstående till en person med funktionsnedsättning avses i paragrafen en familjemedlem till en person med funktionsnedsättning inklusive till exempel mor- och farföräldrar eller någon annan person som på ett nära och intensivt sätt tar del i den berörda personens liv. Andra närstående till en person med funktionsnedsättning kan vara t.ex. anställda på daghemmet, i skolan eller på studieplatsen, medlemmar i arbetsgemenskapen, vänner och hobbyinstruktörer och instruktörer i annan fritidsverksamhet. Det förutsätts att de ovan nämnda personerna de facto har nära och tät interaktion med personen. Familjemedlemmar och andra närstående till en person med funktionsnedsättning ska kunna få träning för konkret verksamhet som hänför sig till målet att stärka den berörda personens egna resurser och verksamhetsförutsättningar. Målet med den träning som ges familjemedlemmar eller andra närstående till en person med funktionsnedsättning bör alltid vara att främja möjligheterna till självbestämmanderätt, delaktighet och förmåga att klara sig självständigt för en person med funktionsnedsättning eller att främja möjligheterna för en person med funktionsnedsättning eller familjemedlemmar och andra som påverkar hans eller hennes liv att anpassa sig.

I situationer med betydande livsförändringar är det nödvändigt att familjen och andra närstående till en person med funktionsnedsättning deltar i träningen för att syftet med servicen ska kunna uppnås. Undervisning och handledning i att kommunicera är ett typiskt exempel på sådan service för familjer och andra närstående till personer med funktionsnedsättning. Med detta avses undervisning i teckenspråk eller handledning i kommunikationsmetoder som stöder eller ersätter talet som ges till familjen eller andra närstående till personer med funktionsnedsättning. Målet är att personen med funktionsnedsättning och hans eller hennes närstående ska ha ett gemensamt språk och en gemensam kommunikationsmetod. I sådana fall då framgångsrik växelverkan för en person med funktionsnedsättning är mycket beroende av de närståendes förmåga att tolka och förstå personens budskap, och då träning och stöd inte kan ges till personen själv, ska familjemedlemmar och andra närstående till personen med funktionsnedsättning ha rätt att få stöd för att kommunicera som en subjektiv rättighet.

Vid betydande livsförändringar är anpassningsträning som ges till familjen och närstående till en person med funktionsnedsättning ett exempel på nödvändig träning och stöd som ges som en subjektiv rättighet.

Enligt 3 mom. ska familjen och andra närstående personer till en person med funktionsnedsättning kunna få träning och stöd när det behövs för att de mål som angetts för träningen och stödet till personen med funktionsnedsättning ska kunna nås. Denna service för familjen eller andra närstående till en person med funktionsnedsättning ska i regel omfattas av landskapets allmänna skyldighet att ordna service. Familjen och andra närstående ska dock kunna delta i den träning som en person med funktionsnedsättning själv får.

Enligt 4 mom. ska träningens och stödets mål och innehåll samt dess nödvändiga kvantitet och varaktighet samt sättet för genomförande bestämmas enligt de individuella behoven hos personen med funktionsnedsättning. Om innehållet i träning och stöd, dess mängd, varaktighet och sättet för genomförande ska fattas ett förvaltningsbeslut, trots att servicen genomförs som en del av annan service.

Personer med funktionsnedsättning ska ha rätt att få träning och stöd enligt det individuella behov som konstaterats vid bedömningen av servicebehovet. Träning och stöd kan riktas till användningen av andra tjänster såsom boende eller stöd för rörligheten, och överhuvudtaget till att personen ska klara av sitt dagliga liv över. Med hjälp av träning ska det t.ex. vara möjligt att öva självständigt boende eller användning av kollektivtrafik så att personen ska kunna röra sig självständigt. Med träning kan man också öka färdigheterna att använda personlig assistans i framtiden.

Träning och stöd ges antingen som personlig service eller som service i grupp eller som ett led i annan service. Vid bedömning av sättet för genomförandet av träning och stöd ska de mål för servicen som antecknats i klientplanen beaktas. Avsikten är att träning och stöd ordnas smidigt i enlighet med de individuella behov som personen med funktionsnedsättning har.

Träning och stöd ska kunna ges i grupp om det anses vara ändamålsenligt för att de mål som uppställts för servicen ska kunna nås. För de som ger träning och stöd ställs inga allmänna kompetenskrav. De som tillhandahåller servicen ska dock ha sådan kompetens som krävs med tanke på träningens och stödets mål och innehåll och det sätt på vilket servicen genomförs just för personen med funktionsnedsättning i fråga. Vid behov ska träning och stöd planeras och tillhandahållas i samarbete med yrkesutbildade personer inom social- och hälsovården, i synnerhet experter inom rehabilitering och undervisning. Sådan neuropsykiatrisk rehabilitering som ges med stöd av 1 mom. 1 punkten förutsätter lämplig yrkeskompetens. Bestämmelser om de krav som ställs på personalen inom den småbarnspedagogiska verksamheten finns i lagen om småbarnspedagogik.

Träning och stöd omfattar nödvändiga transporter för genomförandet av servicen när en person med funktionsnedsättning har särskilda svårigheter att röra sig och han eller hon på grund av sitt funktionshinder inte utan oskäligt stora svårigheter kan använda offentlig trafik.

8 §. Personlig assistans. I paragrafen föreslås det bestämmelser om innehållet i och förutsättningarna för att få personlig assistans samt om mängden assistans. Bestämmelsen motsvarar till stora delar i sak 8 c § i den nuvarande handikappservicelagen i övrigt, men den särskilda avgränsning som gäller sjukdomar och funktionshinder i anknytning till åldrande i dess 3 mom. ingår inte i den föreslagna paragrafen, utan tillämpningen av bestämmelsen bestäms enligt 2 §. Det föreslås dessutom att paragrafen kompletteras så att det föreskrivs närmare om de situationer där personlig assistans inte blir tillämplig och så att till paragrafen fogas en bestämmelse om vårdåtgärder.

Personer med funktionsnedsättning har subjektiv rätt till servicen. Regleringen preciseras och förtydligas för att korrigera brister och oklarheter i nuvarande tillämpningspraxis.

Den personliga assistentens arbetsuppgifter och det kunnande som krävs av assistenten varierar enligt behoven av hjälp hos personen med funktionsnedsättning och hans eller hennes livssituation och egna åsikter. Från och med ingången av 2018 har det varit möjligt att avlägga en examen som ger examensbenämningen personlig assistent. Av en personlig assistent förutsätts dock fortfarande ingen särskild kompetens eller utbildning för uppgiften, men assistenten ska få introduktion i arbetet. I regel är det arbetsgivaren och vid behov någon annan part som ger introduktionen. I fråga om personer med andningsförlamning ändras yrkesstrukturen för ungefär hälften av personerna från en hälsovårdsbetonad modell till en modell som genomförs med hjälp av arbetsgivarmodellen för personlig assistans. Till assistentteamet hör då utöver en sjukskötare fyra personliga assistenter.

Enligt 1 mom. ska personer med funktionsnedsättning ha rätt att få personlig assistans i de funktioner som avses i paragrafen när de nödvändigt och upprepade gånger behöver en annan persons hjälp. Rätt att få personlig assistans ska gälla på basis av individuella behov på grund av ett långvarigt funktionshinder till följd av funktionsnedsättning eller sjukdom. På fastställandet av behovet inverkar personens livssituation som helhet, dvs. bl.a. boende- och andra levnadsförhållanden, familjesituation, samt deltagande i studier, arbetslivet, annan verksamhet som främjar deltagande eller i fritidsaktiviteter.

Det sätt på vilket en person med funktionsnedsättning bor och hur boenderelaterad service genomförs har betydelse för bedömningen av behovet av personlig assistans. Utgångspunkten ska i enlighet med den nuvarande lagstiftningen och dess tillämpningspraxis vara, att en person med funktionsnedsättning som bor i en serviceenhet av personalen vid enheten får den hjälp eller det stöd som han eller hon behöver hemma i de dagliga sysslorna. Servicen i serviceenheten och personlig assistans ska vara service som kompletterar varandra eller som är alternativa. Personens behov av hjälp och stöd ska alltid bedömas individuellt och så att servicen bildar en helhet som svarar mot personens behov.

Om en person med funktionsnedsättning på grund av ett långvarigt funktionshinder som beror på sjukdom eller funktionsnedsättning inte klarar sig i de funktioner som avses i bestämmelsen och om hans eller hennes behov av hjälp eller stöd inte kan bemötas med tillräcklig och lämplig service med stöd av någon annan lag, ska landskapet ordna personlig assistans. Målet är att trygga nödvändig hjälp både för de personer med funktionsnedsättning som behöver rikligt med hjälp av en annan person för att klara olika funktioner och för de personer som upprepade gånger behöver hjälp men i mindre omfattning. Detta motsvarar den gällande lagstiftningen.

På samma sätt som enligt den nuvarande lagen är det meningen att personlig assistans ska omfatta de angelägenheter och uppgifter som hör till normal livsföring som en person med funktionsnedsättning skulle klara själv om han eller hon inte hade något sådant funktionshinder eller sådana funktionshinder till följd av funktionsnedsättning eller sjukdom som förhindrar verksamhet i den miljö som är aktuell i respektive fall.

En person ska ha rätt att få personlig assistans även om ett funktionshinder till följd av funktionsnedsättning eller sjukdom inte hindrar honom eller henne från att klara sig i en bekant miljö som är fördelaktig för honom eller henne men utgör ett hinder för att han eller hon ska klara sig i en främmande miljö. Vid bedömningen av behovet av assistans ska man beakta hur faktorer i omgivningen inverkar på behovet. Personlig assistans är nödvändig om den personliga angelägenheten, uppgiften eller verksamheten i fråga som är viktig för personen med funktionsnedsättning, annars skulle bli ogjord eller t.ex. om det skulle gå oskäligt långsamt el-

ler vara oskäligt svårt att klara av dagliga personliga sysslor. Personlig assistans är nödvändig också i situationer där en person behöver personlig assistans för att kunna röra sig eller annars vara verksam på ett tryggt sätt.

Upprepat behov av hjälp är inte detsamma som fortlöpande behov av hjälp. Kravet på upprepat behov uppfylls t.ex. om hjälp behövs varje vecka och hjälpen på grund av ett funktionshinder till följd av funktionsnedsättning eller sjukdom är nödvändig på det sätt som beskrivs ovan. I bestämmelsen nämns i likhet med gällande lag de delområden som hör till normal livsföring där personlig assistans ska ordnas. I 8 c § 1 mom. i den gällande handikappservicelagen har personlig assistans definierats som den nödvändiga hjälp som behövs hemma eller utanför hemmet i samband med de sysslor som avses i paragrafen. I den föreslagna bestämmelsen fastställs inte servicen i förhållande till var den ges, eftersom det inte är motiverat att den hjälp som personer med funktionsnedsättning kan få för att klara dagliga sysslor begränsas till en viss plats. Personlig assistans enligt bestämmelsen ska ordnas både hemma och utanför hemmet.

Med begreppet dagliga sysslor enligt 1 punkten avses sådana sysslor som människor utför i sitt liv antingen varje dag eller mer sällan, men dock upprepade gånger med vissa tidsintervaller. Dagliga sysslor består av personliga rutiner som hör till ett normalt liv, t.ex. påklädning, skötsel av den personliga hygien, hjälp vid toalettbesök samt t.ex. transport och förflyttning, klädvård, matförsörjning och annat hushållsarbete samt uträttande av ärenden. Uträttande av ärenden kan omfatta t.ex. besök utanför hemmet eller uträttande av ärenden hemma via internet. Hushållsarbete kan omfatta t.ex. tillredning av mat, städning, tvättning och underhåll av kläder och textilier i hemmet samt annat normalt hushållsarbete i hemmet som människor utför själva. Genom personlig assistans kan man också främja möjligheterna för en person med funktionsnedsättning att trygga den dagliga vården och omsorgen för ett barn som han eller hon har vårdnaden om eller sköter samt möjligheterna att som förälder eller vårdnadshavare delta i dessa funktioner.

En person med funktionsnedsättning kan behöva hjälp i de dagliga sysslorna t.ex. när han eller hon deltar i rehabilitering eller anlitar hälso-, missbrukar- eller mentalvårdstjänster. Här är huvudregeln, på samma sätt som enligt gällande lagstiftning, att myndigheten ska sträva efter att ordna servicen så att den är jämlikt tillgänglig och finns att tillgå för alla. Tjänsteproducenten har således det primära ansvaret när det gäller att ordna den assistans som en person med funktionsnedsättning behöver vid tillhandahållandet av ovannämnda tjänster. Behovet av personlig assistans t.ex. vid institutionsrehabilitering eller under sjukhusvård ska dock alltid bedömas utifrån de särskilda behov som personen har på grund av funktionshinder. Till exempel för personer som vårdas med andningsapparat ska det ges möjlighet att ta med en egen assistent till en sjukhus- eller rehabiliteringsperiod.

Enligt 2 punkten ska personlig assistans på samma sätt som enligt gällande lag omfatta arbete och studier.

Med arbete avses på samma sätt som enligt den nuvarande lagen förutom arbete i anställningsförhållande också företagsverksamhet.

Som studier enligt bestämmelsen avses studier som leder till examen eller ett yrke eller förbättrar förutsättningarna för sådana studier eller stärker yrkesskickligheten för en person med funktionsnedsättning och förbättrar hans eller hennes möjligheter att få arbete. Övriga studier anses vara hobby, för vilken personlig assistans ordnas enligt 1 mom. 3 punkten. I arbete och studier som avses i punkten ingår på motsvarande sätt som enligt den nuvarande lagen resor i anslutning till arbete och studier när det kan anses höra till normal livsföring.

Ett yrkesläroverk ska i första hand sörja för sådana assistenttjänster som studierna förutsätter enligt lagen om yrkesutbildning. Personlig assistans kan också ordnas i sådana långvariga utbildningar inom folkhögskolors fria bildningsarbete, som kan jämföras med utbildning som handleder för arbete och ett självständigt liv enligt lagen om yrkesutbildning. En förutsättning för detta är att utbildningen vid folkhögskolan uppfyller kriterierna för studier i bestämmelsen om personlig assistans, dvs. att utbildningen leder till en examen eller ett yrke eller stärker yrkeskompetensen för personen med funktionsnedsättning och förbättrar hans eller hennes möjligheter att få arbete. Anordnaren av grundläggande utbildning har enligt lagen om grundläggande utbildning skyldighet att ordna det stöd som eleven behöver inklusive de tolknings- och assistenttjänster som undervisningen kräver.

Andra studier än de som avses ovan anses vara fritidsverksamhet, för vilken personlig assistans ordnas i enlighet med 3 punkten.

Enligt 57 § i socialvårdslagen ska socialservice inte ordnas för en person som vistas utomlands, om inte något annat föreskrivs någon annanstans. I 8 § 1 mom. 2 punkten i den föreslagna lagen föreskrivs det om ordnande av personlig assistans för studier.

EU-domstolen har i sitt avgörande 25.7.2018, C-679/16, EU:C:2018:601 tagit ställning till beviljande av personlig assistans utomlands för studier i utlandet, när personens hemvist förblir i Finland. I fallet i fråga an-sökte personen om personlig assistans enligt handikappservicelagen ca fem timmar i veckan för de dagliga sysslorna för heltidsstudier i Tallinn, Estland. Personen tillbringade tre eller fyra dagar i veckan i Tallinn och återvände till Finland på veckosluten. Den personliga assistansen skulle således ordnas utanför Finland.

EU-domstolen konstaterade i fråga om den första begäran om förhandsavgörande av högsta förvaltningsdomstolen, att personlig assistans inte omfattas av begreppet förmån vid sjukdom enligt förordningen (EG) nr 883/2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen, varmed bestämmelserna om samordning av de sociala trygghetssystemen inte var tillämpliga i fallet. I den andra och tredje frågan granskades saken med hänsyn till unionsmedlemskap och den fria rörligheten. EU-domstolen prövade huruvida artiklarna 20 och 21 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, nedan FEUF, utgör hinder för att en i en medlemsstat bosatt gravt handikappad persons hemkommun nekar rätten till en förmån såsom personlig assistans av den anledningen att personen vistas i en annan medlemsstat för att där bedriva högskolestudier.

EU-domstolen konstaterade i sin motivering att syftet med ställningen som unionsmedborgare i den mening som avses i artikel 20.1 FEUF är att vara den grundläggande ställningen för medlemsstaternas medborgare, och att det är möjligt att åberopa de rättigheter som följer av ställningen också gentemot utflyttningsstaten. Enligt artikel 20.1 FEUF har unionsmedborgare rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier.

Domstolen ansåg i sitt avgörande att nekande av personlig assistans enbart på den grunden att personen valde högskolestudier i någon annan medlemsstat än Finland utgjorde en begränsning av unionsmedborgares rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier. En sådan begränsning kan dock vara berättigad i vissa fall. I sin motivering bedömde domstolen grunder för berättigande med vilka en begränsning av friheten att röra sig kan vara godtagbar. I regel har såsom sådana godtagbara mål för nationell reglering genom vilken den fria rörligheten begränsas ansetts vara säkerställandet av att det finns en verklig anknytning mellan den som ansöker om förmånen och medlemsstaten, och att den ekonomiska balansen inom systemet för social trygghet bibehålls. Domstolen bedömde frågan också med tanke på kommunens tillsynsmöjligheter.

Den betydelsefulla och ostridiga utgångspunkten i fallet att personen behöll sin bosättning i Finland enligt den nationella lagstiftningen och att hans vistelse varje vecka i Estland endast var tillfällig, eftersom han avsåg att återvända till sin hemkommun varje veckoslut.

Domstolen fäste i fallet uppmärksamhet bl.a. vid det att användning av personlig assistans var tillåtet enligt finsk lagstiftning och att kontroll av iakttagandet av villkoren för användningen av personlig assistans är möjlig i sådana situationer där en i Finland bosatt person utanför Finland använder likadan personlig assistans under tjänsteresor eller semesteresor. Därtill fäste domstolen särskild uppmärksamhet vid att studierna bedrivs i en angränsande medlemsstat, och konstaterade, att kommunens möjligheter att kontrollera användningen av assistansen i en avlägset belägen kommun inte är mycket bättre än i fallet i fråga, där personen studerar utanför Finland med i en angränsande region och återvänder till Finland varje veckoslut.

EU-domstolen ansåg att i fallet utgjorde artiklarna 20 och 21 i FEUF ett hinder för att en i en medlemsstat bosatt gravt handikappad persons hemkommun nekar rätten till personlig assistans av den anledningen att personen vistas i en annan medlemsstat för att där bedriva högskolestudier.

Personlig assistans enligt punkten ordnas dessutom för annan verksamhet som främjar delaktighet som ordnas med stöd av annan lag. Som sådan verksamhet kan anses t.ex. annan social rehabilitering eller annan liknande verksamhet som främjar arbetslivsfärdigheter eller delaktighet, såsom social rehabilitering enligt 17 § i socialvårdslagen, verksamhet i sysselsättnings-syfte enligt 27 d § i 1982 års socialvårdslag och arbetsverksamhet enligt 27 e § i den lagen eller verksamhet enligt lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte (189/2001).

Enligt 3 punkten ska personlig assistans ordnas för fritidsverksamhet och socialt deltagande. Syftet med bestämmelsen är att främja möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att delta och vara verksamma på lika villkor. I socialt deltagande ingår, på det sätt som en person med funktionsnedsättning själv väljer, bl.a. behövlig hjälp med att träffa vänner, släktingar och andra människor. Socialt deltagande omfattar även deltagande i samhället, såsom organisationsverksamhet, frivilligt arbete och politisk verksamhet. Bestämmelsen motsvarar den nuvarande lagen.

I fritidsverksamhet och socialt deltagande som avses i punkten ingår på motsvarande sätt som enligt den nuvarande lagen också resor under fritiden när det kan anses höra till normal livsföring. Också när det gäller dessa resor görs jämförelsen med personer i samma åldersgrupp eller i liknande livssituation.

I det föreslagna 2 mom. fastställs syftet med personlig assistans. I likhet med den nuvarande regleringen är det centrala syftet med personlig assistans att förverkliga självbestämmanderätt och valfrihet för personer med funktionsnedsättning. Detta betyder att personen med hjälp av personlig assistans skulle vidta funktionerna själv om funktionshindret inte skulle förhindra det.

Personlig assistans förbättrar också möjligheterna för barn och unga personer med funktionsnedsättning att delta i verksamhet som hör till åldern och främjar deras självständighetsprocess, deras möjligheter att bygga upp en egen identitet och deras delaktighet. Vårdnadshavarens normala skyldigheter och barnets rätt till personlig assistans bedöms dels enligt hur självständigt jämnåriga barn utan funktionsnedsättning vanligen agerar, dels enligt de behov och önskemål som det barn som söker personlig assistans har.

Utgångspunkten vid personlig assistans är att möjliggöra egna val för en person med funktionsnedsättning trots funktionsnedsättningen eller sjukdomen. Personen med funktionsned-

sättning ska själv inom ramen för lagen och förvaltningsbeslutet definiera till vad, var och när han eller hon använder den personliga assistansen. Av denna orsak förutsätts det att personen med funktionsnedsättning har resurser att definiera assistansens innehåll. Detta motsvarar den nuvarande lagen till innehållet, enligt vilket personen ska ha resurser att definiera assistansens innehåll och sättet för genomförandet. Bestämmelsen preciseras genom att rikta resursförutsättningen till assistansens innehåll. Begreppet assistansens innehåll täcker kännetecknen för personlig assistans dvs. vad som ska göras och var och när det ska göras. Den terminologiska uppdelningen i den nuvarande lagen om assistansens innehåll och sättet att ordna den har i tillämpningspraxis blivit något otydlig. Med termen sättet att ordna assistansen är avsikten inte att hänvisa till valet av sättet att ordna personlig assistans, om vilket det föreskrivs i 8 d § i handikappservicelagen.

På basis av anvisningarna för genomförandet av den nuvarande lagen och rättspraxis kan en person med funktionsnedsättning definiera innehållet i personlig assistans själv eller med stöd av en annan person eller med hjälp av olika kommunikationshjälpmedel. Avsikten är inte att ändra på detta i fråga om tillämpningen av den föreslagna bestämmelsen.

Om en person med funktionsnedsättning inte ens med stöd bedöms ha sådana resurser som förutsätts enligt bestämmelsen att definiera assistansens innehåll och således att använda personlig assistans, har han eller hon när de allmänna förutsättningarna enligt tillämpningsområdet och de tjänstespecifika förutsättningarna uppfylls rätt att få hjälp och stöd för att klara av en normal livsföring i form av träning och stöd enligt den föreslagna lagen, eller som en del av stöd för boendet eller som någon annan nödvändig tjänst för att uppfylla lagens syfte.

Om behovet av hjälp huvudsakligen är baserat på vård, omsorg eller säkerställandet av tryggheten för personen med funktionsnedsättning eller någon annan person, ska behovet bemötas på något annat sätt än med personlig assistans. Detta motsvarar motiveringarna och tillämpningspraxis för 8 c § 2 mom. i handikappservicelagen. På samma sätt som för närvarande kan personlig assistans dock innehålla ovannämnda element. Personlig assistans kan också omfatta hjälp t.ex. för att uträtta saker tryggt eller för att förstå olika alternativ i en situation med beslutsfattande i enlighet med riktlinjerna enligt den nuvarande lagens rättspraxis. Syftet är inte att ändra på nuvarande tillämpningspraxis i fråga om personlig assistans, utan att förtydliga regleringen i de situationer där det huvudsakligen är fråga om behov av vård och omsorg som ska bemötas med andra tjänster än personlig assistans. Sådana situationer kan föreligga t.ex. i fråga om äldre personer, varvid klientsäkerhetsaspekter betonas vid valet av en tjänst enligt den äldre personens behov och som är lämplig för honom eller henne.

Högsta förvaltningsdomstolen har i sin beslutspraxis gett riktlinjer för tolkningen av resursförutsättningen i den nuvarande lagen. Enligt högsta förvaltningsdomstolens praxis förutsätter definition av innehållet i personlig assistans och sättet för ordnandet inte att den som behöver assistans har fullständig förmåga att kommunicera, och svårigheter med att uttrycka sig utgör inte hinder för beviljande av personlig assistans. Om personen till exempel på något sätt med hjälp eller med olika kommunikationshjälpmedel kan uttrycka sig själv och uttrycka sin åsikt och göra val, har det ansetts att resursförutsättningen uppfylls. Också vid tillämpningen av den föreslagna bestämmelsen ska den rättspraxis om resursförutsättningen som uppkommit under den nuvarande lagens giltighetstid beaktas.

I högsta förvaltningsdomstolens avgörande 12.8.2011:69 bedömdes rätten för en person med svår utvecklingsstörning att få personlig assistans för sysslor och funktioner utanför boende-enheten. Inom ramen för sin fattningsförmåga klarade sökanden av att bilda en egen åsikt och på olika sätt ta ställning när något skulle göras i en vardaglig situation, vid utövningen av en hobby eller när ett ärende skulle uträttas, förutsatt att åsikten berörde för honom bekanta, kon-

kreta saker. Ansökan kunde inte avslås på den grunden att sökanden inte hade kapacitet att definiera vad assistansen skulle innehålla och hur den skulle ges.

I sådana situationer där en person inte ens med stöd eller med hjälp av kommunikationshjälpmedel klarar av att uttrycka sina önskemål, har det i allmänhet ansetts att resursförutsättningen inte uppfylls. Högsta förvaltningsdomstolens avgörande HFD 12.8.2011 T 2121 gällde en ung person med svår utvecklingsstörning, barndomsautism, dysfasi och ADHD. Personlig assistans hade sökts för hobby- och rekreationsverksamhet. Personen kommunicerade huvudsakligen med miner och gester och med ljud som t.o.m. kunde uppfattas som ord. Personen använde också pictogrambilder och kommunikator för kommunikation. Enligt avgörandet fick ansökan avslås trots att personen var kapabel att uttrycka sina känslor med miner och gester, men då personen inte kunde ta ställning till sitt hjälpbehov och till sätten att möta behoven på det sätt som lagen förutsätter. Bestämmandet av behovet av hjälp fick inte helt och hållet basera sig på en annan persons åsikter.

Högsta förvaltningsdomstolen har i sina avgöranden ansett att det också kan finnas situationer där resursförutsättningen uppfylls delvis. Då har det ansetts att det finns tillräckligt med resurser för personlig assistans som ordnas för funktioner under fritiden, men att resurser saknas på det sättet att det inte har funnits skyldighet att ordna personlig assistans i alla dagliga sysslor. I avgörandet HFD:2016:7 bedömdes det att en sökande som behövde hjälp i alla dagliga sysslor kunde inom ramen för sin fattningsförmåga bilda en egen åsikt och uttrycka den på olika sätt i funktioner utanför hemmet. Sökanden kommunicerade och kunde klara av en del av hushållssysslorna, men behovet av hjälp verkade dock till stora delar bestämmas av en utomstående person. Kommunikationen utgjordes till stor del av att sökanden berättade vad sökanden gillade.

I avgörandet HFD 14.7.2017 T 2911 var det fråga om en person med utvecklingsstörning som hade ansökt om personlig assistans 140 timmar i veckan. Kommunen beviljade A 60 timmar i veckan, och förvaltningsdomstolen förkastade A:s besvär om beslutet. Högsta förvaltningsdomstolen godkände förvaltningsdomstolens motiveringar att personlig assistans är avsedd att stödja de egna valen för en person med svår funktionsnedsättning och ett självständigt liv. Därför ska personen ha förmåga att definiera assistansens innehåll och sättet för genomförandet. Definitionen kan inte basera sig helt och hållet på en annan persons uppfattning, utan den ska basera sig på personens egen tillräckliga kommunikation och interaktionsnivå. Enligt utredningar hade personen förmåga att uttrycka sina behov i dagliga situationer, men personen hade inte visats ha sådan förmåga att uttrycka assistansens innehåll och sättet för genomförandet som behövs i fråga om personlig assistans för att möjliggöra boende i det egna hemmet. Således kunde hade kommunen kunnat anse att personen inte hade resurser att definiera sitt behov av assistans och sättet för genomförandet i sådan utsträckning att personen skulle beviljas personlig assistans i den mängd som personen ansökt. Personen kunde trots detta beviljas personlig assistans i huvudsak för självständiga funktioner utanför hemmet och för förberedelser för dem, eftersom resursförutsättningen ansågs ha uppfyllts till den delen.

På basis av ovan beskrivna rättspraxis kan det inte dras slutsatser att personlig assistans inte någonsin kan ordnas för en person också för att kunna bo hemma i en situation där personen har behov av assistans av en annan person dygnet runt. Det är alltid fråga om en bedömning av den individuella situationen och behovet av hjälp för en person med funktionsnedsättning och om det huruvida förutsättningarna enligt bestämmelsen för ordnandet av tjänsten uppfylls för personen i fråga. Avsikten är inte heller i fortsättningen att personer som hör till en viss diagnosgrupp eller funktionsnedsättningsgrupp ska avgränsas utanför tillämpningsområdet för personlig assistans.

Högsta förvaltningsdomstolen har också bedömt resursförutsättningen i fråga om barn. I avgörandet HFD 12.8.2011 T 2122 var det fråga om ett 13-årigt barn med diagnosen autism, dysfasi och ADHD. Barnet behövde stöd i kommunikationen, styrning av den egna verksamheten, påminnelse om saker och koncentrationen. Barnet uttryckte sin vilja under handledning och genom kompletterande kommunikation. Person assistans hade sökts för hobbyer och upprätthållande av sociala kontakter. Enligt högsta förvaltningsdomstolen ska också barn med funktionsnedsättning ges möjlighet att bli självständiga på samma sätt som andra barn i samma ålder. Enligt normalitetsprincipen ska personlig assistans beviljas när ett barn på grund av ett funktionshinder som beror på skada eller sjukdom inte utan hjälp kan göra sådana saker som barn i samma ålder vanligen gör. Det hade utretts att barnet kunde uttrycka sitt hjälpbehov. Högsta förvaltningsdomstolen ansåg att barnet skulle anses vara en i handikappservicelagen avsedd person med gravt handikapp som hade resurser att fastställa innehållet i och sättet för den personliga assistans som personen behövde.

Avgörandet HFD 24.10.2013 T 3354 gällde sådan tillsyn som en del av personlig assistans som avses i regeringspropositionen för den nuvarande handikappservicelagen. Frågan gällde beviljande av personlig assistans för arbetspraktik och olika studiebesök för en person som på grund av kvävningsrisk behövde tillsyn under måltider. Yrkesinstitutets rektor hade som villkor för godkännande av personen som studerande ställt kravet att personen skulle ha en personlig assistent närvarande vid måltiderna. Förvaltningsdomstolen konstaterade att det i ärendet inte ens hade påståtts att personen inte skulle kunna själv fastställa innehållet i den assistans som personen behövde och sättet för genomförandet. Personen behövde på grund av de symtom som personens sjukdom orsakade nödvändigt och upprepade gånger hjälp för att klara av måltiderna i skolan, och personlig assistans enligt handikappservicelagen fyllde på ett lämpligt och tillräckligt sätt personens hjälpbehov. Högsta förvaltningsdomstolen var på samma linje som förvaltningsdomstolen och kommunen förpliktades att för personen ordna behövlig personlig assistans.

Enligt 3 mom. kan det i personlig assistans trots 2 mom. som en del av helheten av personlig assistans ingå sådana åtgärder, som såsom självständiga skulle anses vara hälso- och sjukvårdens vårdåtgärder, men som i situationen för den ifrågavarande personen med funktionsnedsättning är en del av den personliga assistansen. I personlig assistans kan som en del av helheten av service ingå vårdåtgärder, om de är nödvändiga för att möjliggöra personens självständiga boende och att klara sig annars. En förutsättning för utförandet av dessa åtgärder är att personen med funktionsnedsättning och hans eller hennes assistent av landskapets affärsverk får introduktion till åtgärderna och möjlighet till kontinuerlig handledning, också under olika tider av dygnet. Introduktion och handledning ges i allmänhet av en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården. Introduktion och handledning innehåller utöver undervisning i hur åtgärder genomförs också uppföljning av kompetensen och möjlighet till kontinuerlig konsultation av landskapets affärsverk.

De åtgärder som avses i bestämmelsen är sådana som personen med funktionsnedsättning skulle utföra själv om det inte skulle föreligga ett funktionshinder. Motsvarande åtgärder utförs också av föräldrar, närståendevårdare och familjevårdare till barn med funktionsnedsättning. Dessa kan jämföras med åtgärder som utförs som så kallad egenvård. Det är inte meningen att personlig assistans ska ersätta servicen inom hemvården eller hemsjukvården eller andra uppgifter som hör till hälso- och sjukvården och som inte kan anses vara egenvård. Åtgärder som avses i momentet är t.ex. att ge mediciner, katetrisering, vård av sår och skötsel av annan egenvård för vilka personen med funktionsnedsättning och assistenten har fått introduktion och handledning enligt de individuella behoven hos personen med funktionsnedsättning. I sådana situationer där assistans av en person som använder andningsapparat ordnas genom personlig assistans, kan den personliga assistansen omfatta sörjande för användningen av andningsapparaten och för att den fungerar med de villkor som anges ovan. Avsikten är att In-

stitutet för hälsa och välfärd i samarbete med olika aktörer utarbetar enhetliga nationella anvisningar för den vård och den service som personer som använder respirator behöver.

Som i momentet avsedda personliga assistenter kan fungera både yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården och andra assistenter. I arbetsgivarmodellen beslutar en person med funktionsnedsättning själv vem han eller hon anställer som personlig assistent. Enligt förslaget till en ny patientförsäkringslag är arbetsgivarens patientförsäkring möjlig för de arbetsgivare som anställer en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården som ger hälso- och sjukvård. När det gäller andra assistenter bestäms eventuella skadeståndsansvarsfrågor enligt skadeståndslagen. Enligt 9 § 2 mom. och 10 § 2 mom. i förslaget är landskapets affärsverk skyldigt att bedöma det valda sättet för genomförande av personlig assistans och ge personen med funktionsnedsättning en redogörelse för de faktorer som anknyter till rollen som arbetsgivare. Personen med funktionsnedsättning ska också vara medveten om det ansvar som anknyter till vårdåtgärder när han eller hon väljer arbetsgivarmodellen.

Bestämmelserna i det föreslagna 4 mom. gäller omfattningen av personlig assistans. Service ordnas i den utsträckning det är nödvändigt enligt de nödvändiga behoven för personen med funktionsnedsättning för de funktioner som avses i 1 mom. 1 och 2 punkten. Nödvändigheten ska bedömas med tanke på delaktigheten för personen med funktionsnedsättning och hans eller hennes självbestämmanderätt samt trygghet av de egna valen samt av personens trygghet.

Avsikten är inte att bedöma huruvida funktionerna och verksamheten är nödvändig utan funktionshindret och nödvändigheten hos den hjälp som funktionshindret förutsätter. Det är också centralt att säkerställa att servicen fås i rätt tid med tanke på behoven hos personen med funktionsnedsättning och servicens syfte. En person med funktionsnedsättning kan behöva en annan persons hjälp och närvaro kontinuerligt också av säkerhetsskäl, t.ex. för att byta ställning eller för att säkra andningen eller för att personen saknar förmåga att uppfatta fara. Det att en person med funktionsnedsättning är förhindrad att utföra normala dagliga funktioner kan innebära att han eller hon är förhindrad att vara delaktig, delta, utöva sin självbestämmanderätt och göra egna val. Vid bedömning av nödvändigheten hos personlig assistans ska det också beaktas att personen kan behöva hjälp i en enskild sak som är nödvändig för personen. Ett funktionshinder kan för personen förorsaka det, att han eller hon inte utan en annan persons hjälp klarar av att t.ex. uträtta ärenden, uppfatta tidens gång eller ta sig ut ur sin bostad.

För verksamhet som främjar delaktighet som ordnas med stöd av någon annan lag och som avses i bestämmelsen ska det på motsvarande sätt som för arbete och studier ordnas sådan personlig assistans som en person med funktionsnedsättning nödvändigt behöver.

För fritidsverksamhet och för socialt deltagande ska det ordnas personlig assistans minst 30 timmar i månaden, om inte ett mindre antal timmar räcker till för att garantera att personen för den hjälp han eller hon nödvändigt behöver. Bestämmelsen motsvarar den nuvarande lagen. Vid bedömningen av antalet timmar gäller det att beakta det individuella hjälpbehov som utifrån bedömningen av servicebehovet har antecknats i klientplanen och personens livssituation som helhet. Om en person med funktionsnedsättning inte själv vill ha och de facto inte behöver personlig assistans till minimimängden enligt bestämmelsen, ska han eller hon kunna beviljas ett lägre timantal än så. Detta ska alltid motiveras i klientplanen och beslutet. En person ska således för fritidsverksamhet och socialt deltagande beviljas mer än 30 timmar i månaden om det är motiverat med hänsyn till hans eller hennes individuella behov. Den minsta mängden hjälp kan inte användas för att ersätta en serviceenhets personalresurser för de uppgifter som serviceproducenten ska fullgöra enligt ett avtal om köpta tjänster. En person med funktionsnedsättning ska själv känna till innehållet i det avtal om köpta tjänster som gäller den service som han eller hon ska ges, så att personen ska kunna bedöma tillräckligheten hos den tjänst som ingår i avtalet. Servicen ska planeras och beslut om den ska fattas med beaktande

av att t.ex. helheten av service som stöder boendet och personlig assistans bemöter personens behov.

När tidsanvändningen jämförs med andra inom samma åldersgrupp och i samma livssituation gäller det också att beakta att det till följd av den specifika funktionsnedsättningen i regel tar mera tid för personer med funktionsnedsättning att utföra samma verksamhet som personer utan funktionsnedsättning. Detta ska beaktas vid bedömningen av behovet av personlig assistans t.ex. för hushållsarbete eller för att röra sig. Det antal assistenttimmar som en person med funktionsnedsättning beviljats för fritidsaktiviteter eller socialt deltagande får inte helt och hållet gå åt till att klara av de dagliga sysslorna. Vid bedömningen ska beaktas både den mängd daglig hjälp som behövs och den mängd hjälp som behövs för fritidsverksamhet eller socialt deltagande. För t.ex. en hobby eller socialt deltagande kan en person med funktionsnedsättning behöva hjälp också för att ta sig till platsen för aktiviteten, dvs. för att röra sig eller för någon annan motsvarande daglig syssla som avses i 1 mom. 1 punkten.

9 §. Tillhandahållande av personlig assistans. I paragrafen föreskrivs det om olika sätt att tillhandahålla personlig assistans och om vad som ska beaktas vid tillhandahållandet. Den föreslagna paragrafen motsvarar annars i stort sett i sak 8 d § i den nuvarande handikappservice-lagen, men sätten för genomförande av personlig assistans bestäms enligt förslaget förutom enligt arbetsgivarmodellen också enligt landskapslagen och valfrihetslagen. Därtill fogas till den föreslagna paragrafen ett nytt 3 mom. om vikariearrangemang.

I 1 mom. föreslås bestämmelser om sätten för tillhandahållande av personlig assistans. Landskapet ska ha tillgång till ett sätt för tillhandahållande aningen enligt landskapslagen eller valfrihetslagen, samt en arbetsgivarmodell.

Personlig assistans kan tillhandahållas som landskapets egen tjänst enligt 8 § i landskapslagen, så att landskapet producerar tjänsterna själv eller i samarbete med andra landskap eller skaffar den enligt avtal från andra tjänsteproducenter. Personlig assistans enligt 24 § 4 mom. i valfrihetslagen kan tillhandahållas mot en i valfrihetslagen avsedd kundsedel. Bestämmelsen motsvarar bestämmelsen i 8 d § 2 mom. 2 punkten i gällande handikappservice-lagen om att en servicesedel ges för ordande av personlig assistans. Tillhandahållande av personlig assistans genom utdelning av kundsedlar förutsätter att värdet av en sedel fastställs genom landskapets affärsverks beslut så att det är möjligt att med sedeln skaffa den tillräckliga personliga assistans som har definierats i personens klientplan. Personlig assistans kan också tillhandahållas med mot en personlig budget på det sätt som föreskrivs i 27 § i valfrihetslagen.

I den i 10 § 1 mom. i den föreslagna lagen angivna arbetsgivarmodellen anställer en person med funktionsnedsättning en personlig assistent i ett arbetsavtal enligt arbetsavtalslagen (55/2001) och fungerar som arbetsgivare till assistenten, medan landskapets affärsverk ersätter de kostnader som uppkommer till följd av anställningen, såsom lagstadgade avgifter och ersättningar samt andra skäligen nödvändiga kostnader som orsakas av assistenten. När arbetsgivarmodellen väljs som sätt för tillhandahållande av personlig assistans, låter man i regel inte den ingå i en personlig budget, utan om assistansen ska ingå i den personliga budgeten ska det alternativa sättet för tillhandahållande av personlig assistans vara något annat sätt som avses i bestämmelsen.

I fråga om tillhandahållandet av personlig assistans och sättet för genomförandet ska riksdagens biträdande justitieombudsmans avgörande (3425/4/12) beaktas, enligt vilken kommunen ska övervaka kvaliteten på den service den köpt när den ordnar personlig assistans som köpt tjänst. Enligt avgörandet kan kommunen inte heller överföra sitt eget ansvar för att ordna service på tjänsteleverantören eller överföra sin övervakningsskyldighet på den enskilde klienten. När det är fråga om en lagstadgad uppgift måste kommunen se till att en person med svår

funktionsnedsättning har tillgång till service i den omfattning och enligt de verksamhetsformer som har bestämts specifikt i ett beslut som rör honom eller henne.

Enligt 2 mom. ska landskapets affärsverk när det fattar beslut om sätten att tillhandahålla personlig assistans beakta de åsikter som personen med funktionsnedsättning har samt det behov av hjälp som fastställts i klientplanen och livssituationen som helhet. Den personliga assistansen ska i enlighet med tjänstens syfte tillhandahållas så att den främjar tillgodoseendet av självbestämmanderätten och delaktigheten för personen med funktionsnedsättning. Enbart kostnaderna för servicen får inte ha avgörande ställning när sättet för tillhandahållande väljs. Riksdagens biträdande justitieombudsman poängterade i det avgörande som nämns ovan att det valda sättet att ordna service eller verkställigheten av det inte får förhindra eller kringskära tillgodoseendet av de rättigheter som en person med funktionsnedsättning har. *Vid ordnandet av personlig assistans och valet av sättet att ordna personlig assistans är det enligt avgörandet viktigt att se till att en person med funktionsnedsättning har möjlighet att självständigt besluta om innehållet i den personliga assistansen. Enligt avgörandet förutsätter detta att sättet att ordna servicen i princip bedöms utgående från de egna val som en person med funktionsnedsättning gjort.*

När sättet att tillhandahålla service väljs gäller det att beakta vilket innehåll den hjälp som personen behöver har och i vilken utsträckning han eller hon klarar av att delta i styrningen av hur hjälpen ges eller huruvida han eller hon behöver stöd för detta. Ytterligare bestämmelser om användning av arbetsgivarmodellen föreslås i 10 § 2 mom. Vid val av sättet att tillhandahålla servicen ska landskapets affärsverk ta hänsyn till det som i 5 § föreskrivs om beslut om tillhandahållande och om tillhandahållande av service. Vidare ska det syfte med personlig assistans som anges i 8 § 2 mom. beaktas. Till dessa delar motsvarar bestämmelsen gällande lagstiftning.

I fråga om alla sätt för tillhandahållandet är det nödvändigt att beakta självbestämmanderätten för personen med funktionsnedsättning och hans eller hennes åsikter för att syftet med den personliga assistansen ska uppfyllas. En person med funktionsnedsättning ska själv eller med hjälp av stöd kunna definiera var och när den personliga assistansen ska tillhandahållas i praktiken.

På samma sätt som i nuläget kan sätten att tillhandahålla personlig assistans och andra tillämpliga social- och hälsotjänster kombineras till en helhet som bäst möter hjälpbehoven hos personen med funktionsnedsättning. Alla sätt att tillhandahålla personlig assistans ska kunna kombineras med varandra och med andra serviceformer i enlighet med den föreslagna lagen och den övriga socialvårdslagstiftningen. Exempelvis service som stöder boendet ska kunna kompletteras med personlig assistans, om servicen i fråga inte i tillräcklig grad tryggar sådan service som personen med funktionsnedsättning behöver utanför hemmet. Dessutom kan landskapets affärsverk komplettera helheten av personlig assistans som beviljats en person med funktionsnedsättning genom hemservice eller hemvård eller närståendevårdenligt socialvårdslagen på ett sätt som motsvarar personens behov.

I stället för särskilt vägande skäl enligt 8 d § 4 mom. i den gällande handikappservicelagen förutsätts det enligt förslaget särskilda skäl för att en anhörig ska kunna utses till assistent. Förutsättningen är lindrigare än enligt den nuvarande lagen, men fortfarande ska det vid bedömning av det att en anhörig fungerar som assistent fästas uppmärksamhet vid tjänstens syfte att möjliggöra egna val och ett självständigt liv för personen med funktionsnedsättning. Om en anhörig eller någon annan närstående är personlig assistent uppnås detta syfte inte nödvändigtvis fullt ut.

Av särskilda skäl kan en anhörig eller någon annan närstående person till en person med funktionsnedsättning utses till personlig assistent, om detta kan anses tillgodose intresset för personen med funktionsnedsättning. Det här innebär i likhet med nuvarande praxis att den personliga assistenten i regel inte ska tillhöra familjen. Make, barn, förälder, far- eller morförälder till en person med funktionsnedsättning, eller någon annan närstående, dvs. sambo eller livskamrat av samma kön, ska i regel inte kunna utses till personlig assistent, om detta inte bör anses tillgodose intresset för personen med funktionsnedsättning och anses vara lämpligt och ändamålsenligt för honom eller henne. Det att en anhörig är personlig assistent ska bedömas enligt de ovan angivna grunderna och det föreslagna 9 § 2 mom., och med beaktande av de åsikter och önskemål som personen med funktionsnedsättning har samt behovet av hjälp och livssituationen som helhet. Självbestämmanderätten för en person med funktionsnedsättning ska respekteras genom att beakta hans eller hennes önskemål och åsikter om hur den personliga assistansen ska ordnas för att på bästa sätt främja hans eller hennes möjligheter till ett självständigt liv och deltagande samt möta hans eller hennes individuella behov av hjälp och livssituation som helhet.

En sådan anhörig eller närstående till en person med funktionsnedsättning som på basis av bestämmelsen är personlig assistent till personen i fråga kan inte samtidigt sköta samma uppdrag på basis av ett avtal om närståendevård.

Ett skäl att anställa en anhörig eller en annan närstående person som assistent kan på samma sätt som enligt gällande lag föreligga t.ex. vid akut behov av hjälp när den ordinarie assistenten insjuknar eller hans eller anställningsförhållande upphör. En anhörig kan också utses till assistent för familjens semesterresor eller för andra liknande tillfälliga behov. Om det visar sig vara svårt att hitta en utomstående assistent kan det likaså vara motiverat att anställa en anhörig eller en annan närstående person.

Vidare kan särskilda skäl som hänför sig till de funktionshinder som personen med funktionsnedsättning har innebära att det ligger i personens intresse att en anhörig eller en annan närstående fungerar som assistent. Funktionshindret kan kräva att assistenten behärskar den fysiska motoriken hos personen med funktionsnedsättning och kan tolka personens gester och sinnesstämningar. Ett särskilt skäl att anställa en anhörig eller en annan närstående person som assistent kan också anses föreligga i en situation där det behov av hjälp som en person med funktionsnedsättning har är av fortlöpande natur eller gäller dygnet runt och det av familjeskäl och på grund av integritetsskyddet bör anses motiverat och förenligt med den berörda personens intresse att en anhörig eller en annan närstående utses till en av de personliga assistenterna. Det att en anhörig eller någon annan närstående fungerar som assistent kräver samtycke av en myndig person med funktionsnedsättning.

En anhörig eller annan närstående ska kunna utses till barnets assistent, om detta med hänsyn till barnets behov av hjälp och familjens situation som helhet bedöms vara förenligt med barnets intresse. Situationen kan vara sådan t.ex. när barnet behöver en assistent som känner barnet väl och förstår barnets sätt att kommunicera, eller om det att barnet ska kunna bo hemma med den övriga familjen förutsätter att en familjemedlem fungerar som assistent. Då ska det på ett lämpligt sätt sörjas för att barnets representeras på ett lämpligt sätt i arbetsgivarmodellen.

Enligt 3 mom. ska vikariearrangemangen med tanke på om assistenten är frånvarande och anställningsförhållandet upphör antecknas i klientplanen och ett beslut enligt 45 eller 46 § i socialvårdslagen. När sättet för personlig assistans väljs och assistansen genomförs bör det bedömas hur personlig assistans ska ordnas vid assistentens plötsliga eller planerade frånvaro. Planeringen och genomförandet av vikariearrangemang ska beaktas desto noggrannare och mer detaljerat, ju viktigare den personliga assistansen är för att personen med funktionsnedsättning

ska klara sig. I praktiken kan en person med funktionsnedsättning bli lämnad i sitt hem utan att kunna röra sig, eller han eller hon kan sväva i livsfara om inte vikariearrangemangen fungerar smidigt också vid assistentens plötsliga frånvaro. Klienten ska få information om hurdana vikariearrangemang som finns att tillgå i brådskande fall.

Landskapets affärsverk ska också i förhand bereda sig för att arbetsförhållandet eventuellt upphör. När landskapet fått uppgift om att anställningen upphört, ska affärsverket sörja för att personen med funktionsnedsättning inte blir utan behövlig assistans.

10 § Arbetsgivarmodellen för personlig assistans. I paragrafen föreslås bestämmelser om de viktigaste frågorna i anslutning till genomförandet av arbetsgivarmodellen. Paragrafen motsvarar huvudsakligen i sak 8 d § 2 mom. 1 och 2 punkten i den nuvarande handikappservice-lagen, men regleringen har kompletterats och förtydligats i det föreslagna 2 mom. om förutsättningarna för användning av arbetsgivarmodellen, och i 3 mom. om det närmare innehållet i landskapets skyldighet att tillhandahålla rådgivning, handledning och stöd.

I 1 mom. föreskrivs det om arbetsgivarmodellens innehåll. Arbetsavtalslagen ska tillämpas på anställningsförhållandet mellan den person med funktionsnedsättning som är arbetsgivare och hans eller hennes personliga assistent. Avsikten är att hänvisningen ska förtydliga att personlig assistans enligt arbetsgivarmodellen handlar om ett sådant arbetsavtalsförhållande mellan arbetsgivaren och arbetstagaren som avses i arbetsavtalslagen. Detta har i nuläget inte alltid varit självklart för personer med funktionsnedsättning och för de assistenter som de anställt. I arbetsavtalslagen finns det bestämmelser bland annat om arbetsgivarens och arbetstagarens rättigheter och skyldigheter, arbetarskydd, lön för sjukdomstid, lönebetalning och grunder för uppsägning. Till följd av bestämmelserna i arbetsavtalslagen tillämpas på arbetsgivarmodellen med personlig assistans också bland annat semesterlagen (162/2005), arbetstidslagen (605/1996), lagen om företagshälsovård (1383/2001), arbetarskyddslagen (738/2002) och bestämmelserna om arbetsgivares och arbetstagares skadeståndsansvar i skadeståndslagen (412/1974).

Utgångspunkten för den juridiska bedömningen av arbetsgivarställningen är att den person som är arbetsgivare ska ha rättshandlingsförmåga. Personen ska kunna ansvara för de skyldigheter som följer av arbetsavtalet, och i sista hand har arbetsgivaren rätt att kära och svara vid domstol i eventuella tvister som gäller arbetsavtalet.

Arbetsgivaren kan till en tredje part överföra skötseln av uppgifter som hör till arbetsgivaren såsom lönebetalning, ordnande av företagshälsovård eller uppgörande av arbetsskiftet. Landskapen kan på samma sätt som kommunerna sköta ovannämnda uppgifter för en person med funktionsnedsättning. Landskapet kan dock inte förplikta arbetsgivaren att överföra arbetsgivarens skyldigheter till en aktör som landskapet utvisar. Överföringar av arbetsgivarens rättigheter och skyldigheter ska alltid antecknas i klientplanen. För tydlighets skull ska det också alltid antecknas hur löneförvaltningen ordnas. Det bör beaktas att fastän arbetsgivaren skulle överföra rättigheter och skyldigheter som följer av arbetsavtalet till en tredje part, kvarstår arbetsgivarens ansvar hos honom eller henne själv.

På ersättning av skador som uppkommit i arbetsavtalsförhållandet tillämpas bestämmelserna i arbetsavtalslagen och skadeståndslagen. I lagarna bestäms ersättningsansvaret olika beroende på om skadan har orsakats av arbetsgivaren, arbetstagaren eller en tredje part. Den som är arbetsgivare ansvarar under de förutsättningar som anges närmare i bestämmelserna också för skador som arbetstagaren orsakar utomstående (s.k. principalansvar). Man kan dock genom försäkringar sträva efter att minska ansvaret för skador.

I det föreslagna 2 mom. föreskrivs det om förutsättningarna för att arbetsgivarmodellen ska kunna genomföras. Sådana förutsättningar är tillräcklig och förståelig information om arbetsgivarens skyldigheter och ansvar som landskapets affärsverk ger, att den som blir arbetsgivare kan svara för sina skyldigheter som arbetsgivare samt att den som blir arbetsgivare samtycker till att vara arbetsgivare.

Landskapets affärsverks skyldighet är att ge en tillräcklig och förståelig redogörelse om arbetsgivarens lagstadgade skyldigheter och ansvar åt den person som ska bli arbetsgivare. Med detta avses basuppgifter om sådant som anknyter till att vara arbetsgivare såsom till exempel rekrytering, löner, olika sätt att ordna löneförvaltningen, arbetssäkerhet, ordnande av företagshälsovård, diskrimineringsförbud, försäkringar, semesterar, avslutande av anställningsförhållandet, straffrättsligt ansvar samt andra lagstadgade skyldigheter och ansvar som ankommer på arbetsgivaren. Det sätt på vilket redogörelsen ges och dess innehåll ska antecknas i klientplanen. I anställningsförhållandet har personen med funktionsnedsättning alltid själv arbetsgivaransvaret.

Av landskapets affärsverk förutsätts det att affärsverket i samband med givandet av redogörelsen bedömer om personen klarar av arbetsgivarens skyldigheter och ansvar. För att en person ska kunna vara arbetsgivare måste han eller hon ha beredskap att ha kontroll över sitt eget liv och fatta beslut. Behovet av hjälp till följd av funktionsnedsättning kan ha relevans bl.a. när det gäller att avgöra om personen själv kan ansvara för arbetsgivarförpliktelserna eller om det är motiverat att ordna servicen på andra sätt. Utgångspunkten för den juridiska bedömningen av arbetsgivarställningen är att den person som är arbetsgivare har rättshandlingsförmåga.

Användning av arbetsgivarmodellen kräver ett uttryckligt samtycke av den som blir arbetsgivare. Ingen ska tilldelas den ansvarsfulla ställningen som arbetsgivare utan att ha förstått vilket ansvar som följer av ställningen. Under den nuvarande lagstiftningens tid har okunnighet om arbetslagstiftningen och oerfarenhet som arbetsgivare medfört olika slags problem och rättsprocesser, t.ex. på grund av olagliga uppsägningar eller arbetarskyddsförseelser. Därför ska särskild uppmärksamhet fästas vid landskapets affärsverks skyldighet att ge en redogörelse och vid att personen med funktionsnedsättning ger ett medvetet samtycke. Samtycket ska antecknas i klientplanen.

I 3 mom. föreslås det att landskapets affärsverk ska enligt de individuella behov som personen med funktionsnedsättning har tillhandahålla rådgivning, handledning och stöd i frågor som gäller anställande av en personlig assistent och i andra praktiska frågor. Landskapets affärsverk är dock inte skyldigt att bedöma arbetsrättsliga frågor.

Skyldigheten kompletterar den i 2 mom. avsedda informationen om arbetsgivarens lagstadgade skyldigheter och ansvar, som landskapets affärsverk ska lämna innan ett beslut om användning av arbetsgivarmodellen. Syftet med bestämmelsen är att trygga tillhandahållandet av personlig assistans som ordnas med arbetsgivarmodellen och på det inverkar de individuella behov som personen med funktionsnedsättning har. Skyldigheten avser således rådgivning, handledning eller stöd av mer kontinuerlig natur, enligt personens behov. Skyldigheten begränsas till åtgärder av verkställande natur, till vilka det inte anknyter juridisk bedömning eller tolkning. Dessa kan vara t.ex. rådgivning av allmän natur vid rekrytering av en assistent såsom användning av en assistentförmedlartjänst, hänvisning av personen att ta kontakt med t.ex. ett försäkringsbolag, ett arbetarskyddsdistrikt eller rättshjälp eller stöd i att fylla i timlistor eller listor över arbetsturer. Skyldigheten omfattar också sådant praktiskt stöd i att fylla i handlingar till vilket det inte anknyter juridiska ställningstaganden eller tolkning. En socialarbetare kan t.ex. ge stöd i att fylla i en färdig arbetsavtalsmall i enlighet med vad som personen med funktionsnedsättning angivit, men skyldigheten omfattar inte att ta ställning till arbetsavtalets innehåll. Till en socialarbetares uppgifter hör inte juridisk rådgivning.

Allmän rådgivning om arbetslagstiftning och anställningsförhållanden finns att få till exempel i de nuvarande regionförvaltningsverkens arbetarskyddsdistrikt. Mer detaljerad arbetsrättslig hjälp tillhandahålls av bl.a. rättshjälpsbyråer, juridiska byråer och advokatbyråer samt av flera arbetsgivarorganisationer. I nuläget ges rådgivning, handledning och stöd i att vara arbetsgivare vid centren för personlig assistans i kommuner och samkommuner. En del kommuner har också själva åtagit sig skötseln av arbetsgivarskyldigheter, såsom löneförvaltningen. Verksamheten vid centren för personlig assistans i landskapen underlättar användningen av arbetsgivarmodellen.

Enligt 4 mom. ska landskapets affärsverk på motsvarande sätt som enligt den gällande regleringen till personen med funktionsnedsättning betala ersättning för skälig lön för assistenten, arbetsgivarens lagstadgade avgifter och ersättningar samt övriga nödvändiga och skäliga kostnader för att vara arbetsgivare inklusive löneförvaltningens kostnader.

Till arbetsgivarens lagstadgade utgifter hör assistentens lön och arbetsgivarens andra lagstadgade avgifter och kostnader. Sådana är enligt den praxis som har etablerats under den tid de nuvarande bestämmelserna har varit i kraft bland annat socialskyddsavgifter, pensionspremier, den obligatoriska olycksfalls- och arbetslöshetsförsäkringspremien, avgifter för företagshälsövård samt ersättningar enligt arbetstidslagen och semesterlagen. Också de kostnader för introduktion och andra nödvändiga kostnader som hänför sig till det lagstadgade arbetarskyddet ska vara ersättningsgilla, liksom även motsvarande lönekostnader för avlönandet av en vikarie i stället för den ordinarie assistenten. Till de lagstadgade kostnaderna hör också avgifterna för en sådan patientförsäkring som arbetsgivaren tecknat och som föreslås i den kommande nya patientförsäkringslagen.

Den föreslagna bestämmelsen motsvarar den gällande lagstiftningen och gällande praxis också när det gäller fastställande av storleken på lönen. Den särskilda kompetens som krävs för assistansen ska dock beaktas vid fastställandet av lönen. Detta gäller bl.a. sådana situationer där den nuvarande personliga assistansen till patienter med andningsförlamning ordnas med hjälp av arbetsgivarmodellen.

Grunderna för bestämmande av timlönen för personliga assistenter varierar i olika kommuner bl.a. enligt hur krävande assistans det är fråga om. I vissa kommuner har timlönen bestämts på basis av den nedre gränsen för grundlönen för hemhjälpare och arbetstimmarerna. Största delen av assistenterna är i bisyssla. Den genomsnittliga timkostnaden ligger på ungefär 20 euro. Enligt arbetskollektivavtalet för personliga assistenter bestäms lönerna för personliga assistenter enligt två lönegrupper. Arbetskollektivavtalet är dock inte allmänt bindande, och därför gäller dess förpliktelser endast de arbetsgivare som gått med i Heta - Henkilökohtaisten Avustajien Työnantajien Liitto ry.

Enligt den föreslagna bestämmelsen ersätts också andra nödvändiga och skäliga kostnader för att vara arbetsgivare inklusive kostnader för löneförvaltning. Nödvändiga kostnader är de kostnader utan vilka assistansen inte skulle ha kunnat inledas eller kunnat fortsätta. Sådana kostnader kan uppkomma redan innan anställningsförhållandet börjar. De kan hänföra sig till exempelvis rekryteringen av en assistent och till den utbildning som personen med funktionsnedsättning själv behöver för att vara arbetsgivare, samt till motsvarande utbildning under tiden för anställningsförhållandet.

Kostnader för skador kan också uppkomma för arbetsgivaren under arbetsavtalsförhållandet. Till exempel är det arbetsgivaren som ofta står för skador som arbetstagaren orsakar utomstående särskilt när arbetstagaren endast gjort sig skyldig till lindrigt vållande. Dessa skador ersätts inte från arbetsgivarens eventuella ansvarsförsäkring. Landskapets affärsverk ska ersätta dessa skäliga kostnader till arbetsgivaren. Ersättning är motiverad också med tanke på jämlik-

heten i förhållande till andra sätt att genomföra personlig assistans, där motsvarande kostnader inte uppkommer då tjänsteproducenten bär ansvaret för eventuella skador.

Andra nödvändiga och skäligen kostnader kan utgöras av t.ex. nödvändiga och skäligen resekostnader i hemlandet eller på utlandsresor, inträdesavgifter när det för assistans krävs att assistenten är tillsammans med personen med funktionsnedsättning för att han eller hon ska kunna röra sig, arbeta eller utöva hobbyer, eller av kostnader för att man låter göra en nyckel åt assistenten. Personlig assistans kan behöva ordnas för sådana semester- och arbetsresor i hemlandet eller utomlands som hör till en normal livsföring, och då ska ersättning för assistentens resekostnader betalas.

Till nödvändiga kostnader som ersätts hör dock inte alla frivilliga anställningsförmåner eller arbetsförhållanden som arbetsgivaren tillhandahåller. Till exempel hör ökning av trivsamheten i arbetsgivarens bostad som fungerar som arbetsutrymme inte till sådana kostnader som ersätts.

När behovet av en närvarande personlig assistent sträcker sig över en stor del av dygnet kan detta medföra fortlöpande kostnader för en person med funktionsnedsättning. Nödvändigheten och skäligheten ska bedömas från fall till fall, och man bör komma överens om principerna och begränsningarna för ersättning av kostnader på förhand i samband med bedömningen av sättet att tillhandahålla personlig assistans. Exempelvis en eventuell ansvarsförsäkring som arbetsgivaren tecknat för skador som assistenten orsakar utomstående kan anses vara en sådan fortlöpande kostnad som assistenten medför.

I sådana situationer där assistenten är i anställningsförhållande hos en tjänsteproducent, sörjer tjänsteproducenten för de kostnader som orsakas assistenten för arbetet på basis av avtalet mellan landskapets affärsverk och tjänsteproducenten. Vid ersättning av kostnader ska det beaktas att personlig assistans är avgiftsfri service enligt lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården, och användningen av assistans får således inte orsaka kostnader för personen med funktionsnedsättning. Denna princip gäller även enligt gällande lagstiftning.

I klientplanen och i ett beslut enligt 45 eller 46 § i socialvårdslagen ska antecknas assistentens lön samt grunderna för kostnaderna för att vara arbetsgivare och hur de ersätts. Landskapets affärsverk ska tillsammans med klienten i den mån det är möjligt beakta och ange de fortlöpande och återkommande kostnader som anses som nödvändiga och skäligen kostnader för att vara arbetsgivare. I klientplanen och beslutet ska det också antecknas hur man går till väga med kostnader som återkommer mer sällan eller är oförutsedda samt grunderna för vilka slags kostnader för att vara arbetsgivare som kan ersättas. Likaså ska det antecknas hur ersättningen för kostnaderna sköts i praktiken, dvs. exempelvis om kostnaderna betalas i förskott enligt uppskattning eller i efterskott mot fakturor eller enligt något annat sätt. En anteckning i klientplanen kan inte användas för att besluta om ersättning för kostnader, utan frågan ska alltid avgöras och bedömas från fall till fall.

11 §. Stöd för boendet. I paragrafen föreslås det bestämmelser om en helhet av service som omfattar den hjälp och det stöd för boendet som en person med funktionsnedsättning nödvändigt behöver för att det ska vara möjligt att klara sig självständigt. Syftet med stöd för boendet är att trygga nödvändig hjälp och stöd som en person med funktionsnedsättning behöver i boendet. Stödet ordnas i första hand i en bostad och på en bostadsort som personen själv väljer. Bestämmelsen ska omfatta serviceboende enligt den gällande handikappservicelagen och boende som ordnas som specialomsorger enligt den gällande specialomsorgslagen.

Enligt 1 mom. har en person med funktionsnedsättning rätt till stöd för boendet enligt den föreslagna lagen om han eller hon nödvändigt och upprepade gånger behöver hjälp eller stöd av

en annan person i boendet. Service som ordnas som stöd för boendet ska tillförsäkra personer med funktionsnedsättning den hjälp och det stöd de behöver för sitt boende på det sätt som deras individuella behov och intresse kräver.

Det nödvändiga och upprepade behov av hjälp och stöd som avses i bestämmelsen avser ett kontinuerligt behov eller ett behov av bestående natur som kan vara omfattande eller också mindre omfattande, men ändå nödvändigt med tanke på att personen med funktionsnedsättning ska kunna bo självständigt. Behovet kan också vara ett sådant varierande behov som inte alltid går att förutse. Behov av hjälp och stöd behöver inte förekomma alla tider under dygnet. Enligt praxis för tillämpningen av gällande handikappservicelagen utgör ett rikligt och sektorsövergripande servicebehov inte något hinder för att det ordnas serviceboende (HFD 2013:6 och 2013:7). Den hjälp och det stöd som avses i bestämmelsen ska tryggas under olika tider av dygnet, men ett villkor för att helheten av service ska ordnas är inte nödvändigtvis att hjälp behövs dygnet runt (HFD 14.1.1998 liggare 33). Stöd för boendet gör det också möjligt för sådana personer med funktionsnedsättning som behöver rikligt och kontinuerligt krävande och mångprofessionell hjälp eller stöd att bo så självständigt som möjligt, och så att personens egna val respekteras.

I 2 mom. föreslås bestämmelser om innehållet i stöd för boendet och om de olika livsområden inom vilka hjälp eller stöd ska tryggas. I momentet föreskrivs det också om principerna för hur innehållet för stöd för boendet och mängden tjänster och sättet för genomförandet ska definieras.

Stöd för boendet ska omfatta hjälp med de dagliga sysslorna samt sådan service som behövs för att främja och upprätthålla välfärden och hälsan för personen med funktionsnedsättning samt för att möjliggöra delaktighet, kommunikation och familjeliv. Servicen kan bestå av assistans i de dagliga sysslorna hemma samt service som gör det möjligt för personen att klara sig självständigt hemma och vara delaktig även utanför hemmet.

Exemplen på innehållet för stöd för boendet motsvarar de livsområden och funktioner som avses i 12 § i den gällande handikappserviceförordningen. Med dagliga sysslor avses de sysslor som avses i 8 c § 1 mom. i den gällande handikappservicelagen och i 8 § 1 mom. i lagförslaget och som människor utför i sitt liv varje dag eller mer sällan, men dock upprepade gånger med vissa tidsintervaller. Dagliga sysslor är sådant som hör till de allmänna funktionerna i livet och till en normal livsföring. Dagliga sysslor består av bl.a. transporter och annan förflyttning, påklädning, skötsel av den personliga hygien, klädvård, matförsörjning, skötsel av ordningen i hemmet samt uträttande av ärenden utanför hemmet eller med hjälp av elektroniska hjälpmedel och informationsteknik. Enbart behov av hjälp med t.ex. vecko- eller storstädning, snöskottning eller renovering av bostaden berättigar inte som enskilda funktioner till sådant stöd för boendet som avses i bestämmelsen.

I enlighet med regleringen om serviceboende enligt den gällande handikappservicelagen ska helheten av stöd för boendet tillförsäkra hjälp och stöd även i situationer som hänför sig till att främja och upprätthålla välfärden och hälsan för personer med funktionsnedsättning samt möjliggöra delaktighet, kommunikation och familjeliv. En person med funktionsnedsättning ska kunna ta emot gäster och sköta ärenden också utanför hemmet. Stöd för boendet för personer med funktionsnedsättning kan i vissa fall omfatta även hälso- och sjukvårdstjänster som ett led i helheten av service. Också då gäller det att utöver säkerheten också värna om det individuella livet och delaktigheten för personer med funktionsnedsättning. Det här är speciellt viktigt i de fall där en person på grund av ett funktionshinder ständigt behöver någon annan person i sin närhet uttryckligen på grund av säkerhetsaspekter. Detta gäller t.ex. personer som lever med livsuppehållande respiratorbehandling eller som har andra sjukdomar, såsom svår epilepsi, som kräver att en annan person ständigt finns tillhanda.

Till familjelivet hör att en person med funktionsnedsättning har möjlighet att delta i de dagliga sysslor som gäller ett barn i hans eller hennes vårdnad eller vård analogt med det som föreskrivs i fråga om personlig assistans. Service enligt det individuella behov som en person med funktionsnedsättning har förutsätter tillräckligt stöd för interaktion, kommunikation och beslutsfattande även i samband med genomförandet av stödet för boendet.

All service enligt den föreslagna lagen ska i enlighet med lagens syfte stödja förverkligandet av personens självbestämmanderätt och delaktighet. När det gäller stöd för boendet betyder detta bland annat att personen kan bestämma sin egen dagsrytm och vad han eller hon gör under dagen, utan begränsningar som anknyter till servicens tillgänglighet eller villkor som tjänsteproducenten ställt. Det här accentueras inom gruppboende men bör identifieras också vid service i ett vanligt privathem, t.ex. i tidtabellerna för olika funktioner eller i fråga om möjligheten att avlägsna sig från sitt hem vid den tidpunkt man själv väljer eller bjuda hem gäster till sig.

Vid tillhandahållandet av stöd för boendet gäller det att sörja även för situationer där personens funktionshinder kräver att hjälp kan fås utan avbrott och där redan en kortvarig fördröjning eller frånvaro kan vara livshotande. Stöd för boendet ska trygga den hjälp som en person med funktionsnedsättning nödvändigt behöver för att upprätthålla vitala livsfunktioner och möjligheten att få hjälp utan dröjsmål i oväntade och oförutsedda situationer. Detta gäller t.ex. personer som lever med livsuppehållande respiratorbehandling och andra personer som behöver kontinuerligt och rikligt med social- och hälsojänster. Dessa situationer ska beaktas när servicebehovet bedöms och klientplanen utarbetas och vid behov ska sammanfattande beslut om servicen fattas.

I sitt avgörande HFD 1.8.2016 T 3262 bedömde högsta förvaltningsdomstolen inverkan av behovet av vård och omsorg på tillämpningen av handikappservicelagen. Högsta förvaltningsdomstolen ansåg bland annat att det att en person behöver vård och omsorg inte är ett hinder för beviljande av serviceboende enligt handikappservicelagen, om personens vårdbehov i huvudsak inte kräver sjukvårdskunnande eller annat särskilt kunnande. I fallet behövde personen hjälp av en annan person i de flesta funktioner särskilt på grund av kognitiva funktionshinder. Högsta förvaltningsdomstolen konstaterade att enligt den utredning som getts i fallet kunde personens hjälpbehov besvaras med service inom öppenvården. Eftersom personen i fråga om serviceboende enligt handikappservicelagen ansågs ha ett gravt handikapp, kunde personens rätt till särskild service inte åsidosättas genom att ordna service med stöd av socialvårdslagen.

Stöd för boendet ska göra det möjligt att tryggt flytta hem från ett sjukhus eller någon annan institution. Stöd för boendet enligt den föreslagna lagen ska inte ordnas på institution. Service på en institution enligt 22 § i socialvårdslagen ska komma på fråga endast när personens behov av hjälp och personens intresse förutsätter det, och utgångspunkten är att användningen av den ska vara kortvarig och målinriktad. Enligt 22 § i socialvårdslagen kan långvarig vård och omsorg tillhandahållas på institution bara om det med hänsyn till personens hälsa eller säkerhet är motiverat, eller om det finns en annan i lag särskilt föreskriven grund för det.

Innehållet och kvantiteten hos samt sättet för genomförande av stöd för boendet ska bestämmas enligt de individuella behoven hos personen med funktionsnedsättning. Helheten av service som avses i paragrafen kan genomföras på flera olika sätt. Servicen kan genomföras t.ex. genom personlig assistans, med hjälp av arbetstagare inom boendeservicen, eller genom hemservice eller hemvård eller närstående- eller familjevård enligt socialvårdslagen eller genom kombinationer av dessa. Även träning och stöd enligt den föreslagna lagen kan utgöra en del av helheten av service för boende. Avsikten är att stöd för boendet ska skapa en helhet som gör det möjligt för en person med funktionsnedsättning att leva och vara delaktig jämlikt med andra.

Om boende med stöd i personens privata hem inte är möjlig ens med riklig hjälp och stöd, kan stöd för boendet ordnas i ett gruppboende eller en boendeenhet för personer med funktionsnedsättning. Även då ska personens egna önskemål om hur boendet ska ordnas, de funktionshinder som sjukdomen eller skadan orsakar samt personens rätt till delaktighet och gemenskap med människor i samma ålder beaktas. Det finns fortfarande behov att utveckla gruppboendet mot ett mer individuellt håll som liknar vanligt boende och att främja genomförandet av gemensamma boende- och servicelösningar som utgår från kundernas behov. Bestämmelsen möjliggör också ibruktagande av framtida former av stöd för boendet. I bestämmelsen fastställs därför inte i detalj alla tänkbara modeller och tillvägagångssätt för stöd för boendet. Utgångspunkten är att gruppboende ska för kunden producera mervärde med tanke på hans eller hennes servicebehov, i förhållande till andra slags lösningar.

Stöd för boendet kan omfatta olika tjänster som bildar en helhet som motsvarar personens individuella behov. Detta motsvarar ordnandet av tjänster som ingår i serviceboende enligt den nuvarande handikappservicelagen. Hjälp och stöd i boendet kan ges bl.a. av personliga assistenter, anställda i en boendeenhet och anställda inom hemservicen, hemvården eller hemsjukvården. Även familjemedlemmar och andra närstående kan ge hjälp när detta tillgodoser intresset för en person med funktionsnedsättning. Också stöd som ordnas genom stöd för närståendevård kan utgöra en del av helheten.

Hemvård, hemsjukvård och hemsjukhusvård samt övriga hälso- och sjukvårdstjänster som behövs som stöd för boendet kan i likhet med serviceboende enligt den gällande handikappservicelagen utgöra en del av stöd för boendet. Behovet av integrerad service betonas när personer med krävande och sektorsövergripande servicebehov som också kräver hälsovårdstjänster och rehabiliteringstjänster omfattas av öppenvården som en följd av att handikappservicelagen och specialomsorgslagen kombineras och institutionsboendet avvecklas.

Hälso- och sjukvården ansvarar enligt förslaget alltid för innehållet i och tillhandahållandet av hälso- och sjukvårdstjänster, som ett led i stöd för boendet för personer med funktionsnedsättning. Om det är fråga om åtgärder som kan likställas med egenvård, svarar hälso- och sjukvården bara för den introduktion och handledning som ges en person med funktionsnedsättning, en närståendevårdare, personlig assistent eller någon annan person som tillhandahåller service. Behovet av och sättet för tillhandahållande av introduktion och handledning beror på åtgärderna i fråga, på de individuella behoven hos personen med funktionsnedsättning och på andra situationsbundna faktorer. Målet är att skapa riksomfattande anvisningar för verksamhetspraxis för egenvården och för introduktion och handledning i samband med den.

Den service som avses i bestämmelsen ska vara avgiftsfri såsom i nuläget. En person med funktionsnedsättning har när förutsättningarna enligt den föreslagna lagen uppfylls subjektiv rätt till stöd för boendet som avses i bestämmelsen och till den helhet av service som anknyter till det på samma sätt som enligt gällande lagstiftning.

Enligt 3 mom. ordnas stöd för boendet i första hand i en bostad och på en bostadsort som personen med funktionsnedsättning själv valt. I enlighet med de riksomfattande riktlinjerna för boende för personer med funktionsnedsättning prioriteras alternativet att en person med hjälp av service i hemmet kan bo i det hem han eller hon själv valt. Med stöd för boendet stöds i enlighet med lagens syfte förverkligandet av likabehandling och självbestämmanderätt i boendet och vid val i anknytning till boendet för personer med funktionsnedsättning. Artikel 19 i funktionshinderkonventionen förutsätter att lika rätt för personer med funktionsnedsättning att leva i samhället uppnås och att man vid boendearrangemangen respekterar deras vilja och åsikt i fråga om var och med vem de vill leva. Funktionshinderkonventionen förpliktar också till att trygga tillräcklig service i hemmet som stöder personens deltagande. En person med funktionsnedsättning ska ha rätt att i så lång utsträckning som möjligt själv välja sin boende-

form och boplatsslag och att även i övrigt påverka hur stöd för boendet ordnas som helhet. I beslutsfattandet ska också beaktas de krav som klientsäkerheten och förverkligandet av tillräckliga social- och hälsojänsler ställer.

12 §. Stöd för boendet för barn. Paragrafen kompletterar 11 § om stöd för boendet när det gäller service för barn. Bestämmelsen är ny och den förtydligar situationen som i nuläget är delvis oreglerad.

Paragrafens 1 mom. säkerställer rätten för ett barn med funktionsnedsättning att bo hemma med sin egen familj. Det att ett barn bor hemma med den egna familjen ska alltid vara det primära och det ska möjliggöras genom tillräcklig och behövlig service i hemmet enligt denna lag och andra lagar samt genom service och stöd för dem som tar hand om barnet.

I 2 mom. föreslås det bestämmelser om de förutsättningar under vilka boendet för ett barn när barnets intresse kräver det kan ordnas på något annat sätt än med den egna familjen. Ordande av boendet för ett barn med funktionsnedsättning någon annanstans än med den egna familjen ska enligt den föreslagna bestämmelsen vara en frivillig socialjänsler för barnet som vårdnadshavarna ansöker om. Jänsleren kan alltså inte tillhandahållas utanför hemmet utan vårdnadshavarnas samtycke. Ett beslut om ordande av boende och service för ett barn med funktionsnedsättning någon annanstans än med familjen ska beredas och flytten genomföras i samråd med barnets vårdnadshavare. Barnets vårdnadshavare är skyldig att trygga barnets utveckling och välfärd på det sätt som föreskrivs i 1 § i vårdnadslagen. I detta syfte har vårdnadshavaren rätt att i enlighet med 4 § i den lagen bestämma om barnets vård, uppföstran och boningsort samt övriga personliga angelägenheter.

Service skiljer sig från brådslande placering och omhändertagande inom barnskyddet, som initieras av myndigheterna. En skillnad jämfört med placering inom öppenvården i barnskyddet är också att den föreslagna bestämmelsen gör det möjligt att ordna boende utanför hemmet för barn med funktionsnedsättning för en lång tid. Om barnets vårdnadshavare inte ger sitt samtycke till att stöd för barnets boende i enlighet med den föreslagna bestämmelsen ordnas någon annanstans än med den egna familjen, ska ordandet av barnets boende och service vid behov bedömas enligt barnskyddslagen. Därför ska det redan i samband med den multiprofessionella bedömningen söras för kompetens i barnskydd och för barnskyddets deltagande. I sådana situationer där behovet av stöd beror på barnets uppväxtförhållanden eller på barnets uppförande som medför fara för barnet självt eller för andra, har ett barn med funktionsnedsättning alltid i sista hand rätt till barnskyddets jänsler.

Det att boende ordnas för ett barn någon annanstans än med den egna familjen är möjligt endast om service enligt den föreslagna lagen i den egna familjen inte är förenlig med barnets bästa eller möjlig, eller om service har visat sig vara otillräcklig. Annan lagstadgad service för barnet och familjen är t.ex. socialarbete och social handledning, familjearbete och hemservice enligt socialvårdslagen eller social rehabilitering enligt socialvårdslagen för barnet, eller träning och stöd, personlig assistans eller kortvarig omsorg enligt den föreslagna lagen, och ordande av service som stöder boendet enligt 11 § mom. i den föreslagna lagen. Familjen och barnet har också vid behov rätt till barnskyddets jänsler och till t.ex. stödåtgärder inom öppenvården i barnskyddet. Genom bestämmelsen säkras det att det att barnet flyttar från den egna familjen alltid är en sistahandslösning när man redan använt de andra stödåtgärder eller de har tillsammans med familjen konstaterats vara otillräckliga.

Dessutom är en förutsättning för ordande av barnets boende någon annanstans än med den egna familjen, att lösningen är i enlighet med 4 § i den föreslagna lagen och med beaktande av 5 § i socialvårdslagen förenlig med barnets bästa med tanke på tillgodoseendet av omsorgen om barnet, en balanserad utveckling och välfärd för barnet eller med tanke på barnets hälsa el-

ler säkerhet. Bedömningen av hur barnets boende och omsorg kan ordnas i enlighet med barnets bästa ska göras i ett sektorsövergripande samarbete enligt 41 § i socialvårdslagen i en multiprofessionell expertgrupp. Det ska finnas tillgång till tillräcklig expertis i socialarbete, psykologi, medicin och vid behov andra branscher i förhållande till barnets behov. De olika alternativen i fråga om service för stöd för boendet och tillhandahållande av servicen ska utredas tillsammans med barnet och hans eller hennes familj. Det bör särskilt bedömas på vilket sätt man i enlighet med barnets bästa och barnets individuella behov bäst kan trygga god vård och uppfostran av barnet samt en med hänsyn till barnets ålder och utveckling behövlig omsorg samt sörja för barnets trygghet.

Ett beslut om ordnande av stöd för boendet för ett barn fattas av den socialarbetare som svarar för barnets ärenden. I beslutet ska det motiveras hur boende annanstans än med familjen möter barnets behov av hjälp och stöd och erbjuder ett bättre alternativ än boende med den egna familjen med hjälp av service och stöd i hemmet. Stöd för barnets boende kan ordnas någon annanstans än med familjen endast om barnets balanserade utveckling och välfärd i enlighet med barnets individuella behov och intresse inte kan tillgodoses när barnet bor med familjen. En sådan situation kan föreligga t.ex. om barnet behöver så specialiserad och krävande vård och omsorg, att den inte kan ordnas i hemmet ens med övergripande öppna insatser.

När barn tillhandahålls boende och service gäller det alltid att trygga barnets välfärd och utveckling enligt åldern och annan verksamhet samt se till att barnet har rätt att delta i småbarnspedagogik och i den grundläggande utbildningen.

Innan ett beslut om att ett barn ska bo någon annanstans än med sin egen familj fattas, ska barnets åsikt utredas med hänsyn till barnets ålder och utveckling samt sakens natur. Barnets åsikter och önskemål ska beaktas när beslutet fattas. När barnets åsikt utreds ska bestämmelserna i 3 § 4 mom. i den föreslagna lagen iakttas.

I 3 mom. föreskrivs det om faktorer som ska beaktas vid val av plats för barnets boende utöver vad som föreskrivs i 5 § 4 mom. i den föreslagna lagen om faktorer som ska beaktas vid tillhandahållande av service för barn och unga. Därtill ska särskild uppmärksamhet fästas vid barnets behov och den kompetens som personalen har och som motsvarar behoven. Detta betyder bland annat att det på bostadsorten ska finnas specialiserad och kunnig personal enligt behov. Barnet ska ges en trygg och stimulerande uppväxtmiljö samt en utbildning som motsvarar dess anlag och önskemål, på det sätt som anges i vårdnadslagen. Dessutom ska det beaktas att barnet ska uppfostras så att barnet får förståelse, trygghet och ömhet och att barnet inte får undertryckas, agas eller utsättas för annan kränkande behandling, och barnet bör stödas och uppmuntras i sin utveckling till självständighet, ansvarsfullhet och vuxenhet.

Barnets boende ska ordnas tillräckligt nära resten av familjen, så att barnets kontakt till den egna familjen eller andra närstående personer ska upprätthållas. På detta sätt tryggas barnets rätt till mänskliga relationer och kontakt med de närstående. Barnet ska säkerställas rätt att träffa sina föräldrar, syskon och andra närstående personer genom att det ordnas en möjlighet att ta emot gäster eller att gå på besök utanför boendet samt rätt att annars hålla kontakt med närstående personer. Vid tillhandahållandet av service ska barnets rätt till ett stimulerande och tryggt liv enligt barnets ålder beaktas, vilket främjar barnets utveckling och delaktighet. Därtill ska det sörjas för kontinuiteten hos barnets vård och omsorg. När barnet bor någon annanstans än resten av familjen, ska det sörjas för boendets varaktighet under hela barndoms- och ungdomstiden, om det ska anses vara förenligt med barnets bästa. Till exempel får konkurrensutsättning av tjänster inte leda till att den som producerar barnets service för boendet och samtidigt personalen och verksamhetssätten ändras.

Boendet för barn någon annanstans än med den egna familjen kan ordnas som familjevård eller som stöd för boendet enligt 11 § i den föreslagna lagen i ett gruppboende för barn eller i någon motsvarande serviceenhet. Antalet barn som bor samtidigt i samma gruppboende kan vara högst sju. Barn med funktionsnedsättning som trots service i hemmet inte kan bo med sin egen familj kräver extra mycket vård och omsorg. Därför får antalet barn i samma enhet inte överskrida det föreskrivna antalet. I fråga om antalet barn motsvarar bestämmelsen dimensioneringen enligt bestämmelserna i barnskyddslagen. Vid familjevård iakttas bestämmelsen om antal barn i familjevårdslagen.

Enligt 4 mom. svarar föräldrarna och vårdnadshavarna för kostnaderna för underhållet för barnet om ett barn med stöd av den föreslagna lagen bor någon annanstans än med den egna familjen.

Enligt 2 § i lagen om underhåll för barn (704/1975) svarar föräldrarna efter sin förmåga för barnets underhåll. Vid bedömningen av föräldrarnas förmåga att underhålla barnet beaktas deras ålder, arbetsförmåga och möjligheter att delta i förvärvsarbete, beloppet av tillbudsstående medel samt deras övriga, på lag grundade underhållsansvar. Om ett barn med funktionsnedsättning har placerats i ett boende någon annanstans än med den egna familjen enligt barnskyddslagen, har man av barnets föräldrar kunnat ta ut avgifter enligt 7 § i klientavgiftslagen och 20 § i klientavgiftsförordningen. I den gällande klientavgiftslagen finns inga specialbestämmelser om avgifter som tas ut av barnets föräldrar när barnets boende någon annanstans än med den egna familjen ordnas med stöd av specialomsorgslagen. I vissa fall har det uppenbarligen inte alls tagits ut avgifter av föräldrarna.

Avsikten är att i den nya lag om klientavgifter inom social- och hälsovården som är under beredning ta in en bestämmelse på basis av vilken landskapet kan av barnets föräldrar ta ut en avgift för kostnaderna för barnets underhåll när barnets i enlighet med 12 § i den föreslagna lagen bor någon annanstans än med den egna familjen. Den avgift som tas ut av barnets föräldrar bestäms på samma sätt som vid placeringar av barn enligt barnskyddslagen. Avgiften kan tas ut om det är motiverat med beaktande av familjens utkomst. Den avgift som tas ut av föräldrarna får vara högst så stor som det underhållsbidrag som bestäms enligt 1–3 § i lagen om underhåll för barn. Avgiften fördelas mellan föräldrarna i enlighet med deras underhållsförmåga. I den nya landskapslagen föreslås därtill en bestämmelse enligt vilken landskapet kan ta ut underhållsbidrag eller underhållsstöd som betalas barnet samt inkomster, ersättningar eller fordringar som betalas ut till barnet för den tid som barnets boende ordnas i enlighet med 12 § i den föreslagna lagen. Den avgift som tas ut av barnet kan uppgå sammanlagt högst till 1 857,90 euro per månad. Motsvarande bestämmelser ingår också i bestämmelserna om avgifter för barnskyddet i den nuvarande klientavgiftslagen och i den klientavgiftslag som är under beredning. Avgiften får inte överstiga landskapets kostnader för tjänsten.

Avsikten är att i den nya klientavgiftslagen ta in en bestämmelse enligt vilken landskapet ska när den tar ut avgiften sörja för att det för barnets personliga bruk blir kvar ett belopp för personligt bruk, som för ett barn i familjevård ska vara minst det belopp för personligt bruk i familjevård som anges i den nya klientavgiftslagen, och för ett barn som får stöd för boendet enligt den föreslagna lagen om funktionshindersservice minst det belopp för personligt bruk som föreskrivs i den nya klientavgiftslagen för serviceboende med heldygnsomsorg.

13 §. Stöd för tillgängligt boende. För att en person med funktionsnedsättning ska kunna bo på lika villkor som andra förutsätts det att personen har möjlighet att på grund av ett funktionshinder få sådana ändringsarbeten gjorda i den stadigvarande bostaden som han eller hon nödvändigt behöver eller annat stöd för tillgängligt boende som han eller hon nödvändigt behöver. Den föreslagna bestämmelsen motsvarar gällande lagstiftning i fråga om planering och genomförande av ändringsarbeten och om tiden för ansökan om ersättning för kostnaderna.

I 1 mom. föreslås bestämmelser om rätten för en person med funktionsnedsättning att få ersättning för skäligena kostnader för ändringsarbeten i personens stadigvarande bostad samt för redskap och andra tekniska lösningar som gör det möjligt att klara sig självständigt hemma, om personen på grund av ett funktionshinder nödvändigt behöver detta stöd i de dagliga sysslorna, för att röra sig eller för att klara sig självständigt i övrigt. Med stadigvarande bostad avses den bostad där personen bor största delen av året. Den grund på vilken personen besitter bostaden (hyresavtal, äganderätt, nyttjanderätt) saknar betydelse.

Landskapet ska när det konkurrensutsätter boendeservice utreda bostädernas och boendemiljöns tillgänglighet och allmänna funktionalitet såsom en del av den servicehelhet som tjänsteproducenten ansvarar för. Utgångspunkten är att de serviceenheter som tillhandahåller boendeservice ansvarar för att bostaden och dess näromgivning är tillgänglig och funktionell, varmed endast individuella särlösningar görs med stöd av den föreslagna lagen. Det är dock inte ändamålsenligt att generellt förbereda sig på alla individuella behov i bostäderna och i fråga om redskapen och alla andra tekniska lösningar i bostaden. Ersättning för ändringsarbeten i en bostad i en serviceenhet och för redskap och andra tekniska lösningar som anknyter till bostaden beviljas om det funktionshinder som personen har av ett särskilt vägande skäl kräver det, och om det inte är möjligt för personen att bo i serviceenheten som annars är lämplig för personen utan ändringsarbetet, redskapet eller den tekniska lösningen. Det kan t.ex. vara fråga om larmanordningar som behövs på grund av det individuella funktionshindret eller särskilda wc-stolar med automatisk spolning eller andra redskap och tekniska lösningar som behövs på grund av de individuella behoven hos personen med funktionsnedsättning.

Landskapets affärsverk kan också ställa dessa redskap och andra tekniska lösningar avgiftsfritt till förfogande för personer med funktionsnedsättning.

Begreppen redskap eller andra tekniska lösningar som gör det möjligt att klara sig självständigt hemma omfattar dels enskilda anordningar som behövs för de dagliga sysslorna, för att röra sig eller för andra möjligheter att klara sig självständigt i bostaden, dels i vid bemärkelse tekniska lösningar och andra lösningar som den teknologiska utvecklingen för med sig och som gör det möjligt för personer med funktionsnedsättning att klara sig. Bestämmelsen motsvarar nuvarande 9 § 2 mom. i handikappservicelagen. Det stöd som beviljas ska, på samma sätt som enligt gällande lag, omfattas av landskapets särskilda skyldighet att ordna service.

I enlighet med tillämpningspraxis för 12 § 1 mom. i den gällande handikappserviceförordningen ska de ersättningsgilla nödvändiga ändringsarbetena omfatta ändringsarbeten för att trygga fysisk tillgänglighet för personen med funktionsnedsättning och personens möjligheter att klara av de dagliga funktionerna i sin stadigvarande bostad eller i bostadens närmaste omgivning. Det handlar då bl.a. om att bredda dörrar, undanröja höjdskillnader samt om att genomföra nödvändig strukturell och funktionell tillgänglighet i olika utrymmen i bostaden. Ändringsarbetena kan också bestå av reparationer av belysning, akustik och kontrastytor eller materialändringar som är nödvändiga på grund av funktionsnedsättningen eller sjukdomen. Dessutom kan det bli fråga om nödvändiga ändringsarbeten för ett tryggare boende såsom installation av larmanordningar, ökande av brandsäkerheten och lösningar för en tryggare gårdsplan. I anslutning till tvättrum kan det bli aktuellt att ersätta även nödvändiga ändringsarbeten i bastun i bostaden.

I enlighet med tillämpningspraxis för den gällande lagstiftningen ska ersättningsgiltigheten omfatta även skäligena kostnader för planering av nödvändiga ändringsarbeten samt förberedelse inför skäligena kostnader för att återställa bostaden i ursprungligt skick. Återställande av bostaden i ursprungligt skick kan vara skäligt t.ex. när en person med funktionsnedsättning har bott på hyra och hyresvärden i samband med flytten kräver att personen med funktionsnedsättning ser till att bostaden är i samma skick som den var när hyresförhållandet inleddes. Landskapets

affärsverk ska redan på förhand när det bedömer beloppet av ersättningsgilla skäligen kostnader beakta kostnaderna till följd av villkor av detta slag och även andra villkor som t.ex. husbåget eller hyresvärden ställer innan ändringsarbetena utförs.

Den tekniska och teknologiska utvecklingen kan föra med sig sådana nya redskap och andra tekniska lösningar som omfattas av den föreslagna bestämmelsen och som kan främja möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att klara sig självständigt i sin bostad. I den föreslagna bestämmelsen anges därför inte i detalj de redskap och andra tekniska lösningar för vars anskaffning det ska kunna betalas ersättning. I enlighet med tillämpningspraxis för den gällande lagstiftningen ska ersättningsgilla redskap och andra tekniska lösningar i bostaden kunna vara t.ex. elektroniska dörrtelefons- och dörröppningssystem, takmonterade personlyftanordningar, larmsystem och larmanordningar som installeras för att en person med funktionsnedsättning ska vara i trygghet, inbegripet optiska eller akustiska larmsystem, fast induktionsslinga, samt fasta signal- och larmanordningar. Även sådana andra redskap och andra tekniska lösningar som blir fast installerade i bostaden och som inte är hjälpmedel för medicinsk rehabilitering eller vårdutrustning som omfattas hälso- och sjukvårdens ansvar eller miljöförvaltningssystem ska vara ersättningsgilla. Landskapets affärsverk ska också avgiftsfritt kunna ställa redskap eller andra tekniska lösningar i bostaden till förfogande för personer med funktionsnedsättning.

Som ersättningsgilla skäligen kostnader anses i princip det genomsnittliga marknadspriset på det ändringsarbete som utförs eller på den anordning eller tekniska lösning som anskaffas. Ersättningsgilla ändringsarbeten följer i tillämpliga delar den kvalitetsnivå som används vid statlig lånefinansiering för bostäder. När man bedömer om kostnaderna är skäligen bör man beakta vilken lösning som är lämplig och genomförbar för personen med funktionsnedsättning.

Landskapets affärsverks ersättningsskyldighet ska omfatta endast nödvändiga skäligen kostnader för ändringsarbeten som utförs eller för redskap eller andra tekniska lösningar som anskaffas på grund av ett funktionshinder till följd av funktionsnedsättning eller sjukdom. Kostnader med karaktär av ombyggnadskostnader, kostnader relaterade till bättre boendekomfort eller boendestandard och andra sådana kostnader som oberoende skulle uppkomma för personen är inte sådana skäligen kostnader som avses i bestämmelsen. Exempelvis stambyte eller nytt tak ersätts inte med stöd av den föreslagna lagen. Om det på grund av ett funktionshinder till följd av funktionsnedsättning eller sjukdom är nödvändigt med en tillbyggnad i bostaden och ingen annan lösning kan anses vara skäligen med hänsyn till livssituationen och familjerelationerna för personen med funktionsnedsättning, kan det dock bli aktuellt att ersätta kostnaderna för tillbyggnaden i enlighet med den föreslagna bestämmelsen.

Frågan huruvida kostnaderna är skäligen ska också bedömas när en person med funktionsnedsättning flyttar från en bostad till en annan. Artikel 19 i funktionshinderkonventionen förutsätter att personer med funktionsnedsättning ska ha rätt att välja sin bostadsort på lika villkor som andra. Samma rätt följer av 6 och 9 § i Finlands grundlag, som gäller jämlikhet och förbud mot diskriminering samt rörelsefrihet och rätt att välja bostadsort. Frågan huruvida de kostnader som ska ersättas med stöd av den föreslagna paragrafen är skäligen ska dock bedömas t.ex. om en person med funktionsnedsättning flera gånger med korta intervall flyttar till sådana icke tillgängliga bostäder där det på grund av de funktionshinder personen har krävs omfattande ändringsarbeten, t.ex. att det byggs en hiss.

Nödvändighet innebär i detta sammanhang att en person med en funktionsnedsättning som beror på ett långvarigt funktionshinder till följd av en funktionsnedsättning eller sjukdom inte utan de ändringsarbeten, redskap eller tekniska lösningar som avses i bestämmelsen skulle klara av funktioner som hör till boendet, såsom att utföra dagliga sysslor, att röra sig eller ägna sig åt andra aktiviteter på egen hand i bostaden och dess näromgivning. Nödvändigheten avser

således nödvändighet som beror på funktionshindret. Stöd för tillgängligt boende villkoras inte av att personen med hjälp av servicen ska klara sig helt självständigt, utan det att personen klarar sig självständigt kan också betyda t.ex. att han eller hon klarar sig med hjälp av personlig assistans eller annan service.

Med dagliga sysslor avses i bestämmelsen i enlighet med andra bestämmelser i den föreslagna lagen alla de sysslor som en person med funktionsnedsättning utför i sitt hem i anslutning till sin normala livsföring. Sysslorna kan anknyta till exempelvis matlagning, skötsel av hygien, skötsel av hemmet, vård av ett barn som personen med funktionsnedsättning har vårdnaden om, påklädning eller andra funktioner som hör till normal livsföring. Med att röra sig avses både att personen rör sig inne i bostaden, t.ex. från sängen till rullstolen eller från ett rum till ett annat, och att personen tar sig in i bostaden och ut ur den. Med att klara sig självständigt i övrigt avses t.ex. olika slags fritidsaktiviteter i bostaden.

Enligt 2 mom. anses som ersättningsgilla kostnader för ändringsarbeten i bostaden även skäliga kostnader för planering av ändringsarbetena och undanröjande av hinder i bostadens närmaste omgivning. Undanröjande av hinder i bostadens närmaste omgivning omfattar åtgärder som är nödvändiga för att en person med funktionsnedsättning utan hinder ska kunna ta sig in i och ut ur sin bostad och på normalt sätt använda den gårdsplan som hör till bostaden. Ändringsarbeten i bostadens närmaste omgivning möjliggör fysisk tillgänglighet utanför bostaden och på gårdsplanen för personer med funktionsnedsättning. Likaså tryggar ändringsarbetena möjligheten att använda balkongen i bostaden och bostadsbyggnadens gemensamma utrymmen även på gårdsplanen, såsom tillgång till täckt bilparkering, sopskjul och postlådor.

Enligt 3 mom. ska redskap och andra tekniska lösningar som gör det möjligt för en person med funktionsnedsättning att klara sig självständigt hemma planeras och förverkligas enligt den berörda personens individuella behov. Det väsentliga är det funktionshinder till följd av en funktionsnedsättning eller sjukdom som utan stödåtgärder hindrar boendet på det sätt som nämns ovan. När funktionshindret bedöms ska det beaktas att samma slags funktionsnedsättningar eller sjukdomar kan medföra mycket olika funktionshinder och kräva olika lösningar i olika situationer och för olika människor. Också individuella faktorer relaterade till personens situation, såsom familjesituationen, byte av arbets- eller studieplats, tillgången till annan service och miljöns inverkan bör bedömas i förhållande till behovet av stöd för tillgängligt boende.

En person med funktionsnedsättning ska ha rätt att själv låta utföra eller anskaffa de i 1 och 2 mom. avsedda ändringsarbetena eller redskap och tekniska lösningar som gör det möjligt att klara sig självständigt. Personen ska ha rätt att bestämma vilka redskap eller andra tekniska lösningar han eller hon anskaffar eller vilka ändringsarbeten i bostaden han eller hon låter utföra. Landskapets affärsverk ska dock inte vara skyldigt att ersätta andra kostnader än nödvändiga och skäliga kostnader enligt paragrafen. Därför rekommenderas det att personen med funktionsnedsättning i god tid när han eller hon planerar ändringsarbetena också är i kontakt med landskapets affärsverk. En person med funktionsnedsättning kan samtidigt låta utföra eller anskaffa också sådana andra ändringsarbeten i bostaden vars kostnader inte är skäliga, men då svarar personen själv för kostnaderna för sådana ändringsarbeten.

På begäran av klienten blir landskapets affärsverk skyldigt att uppskatta kostnaderna på förhand när klienten själv vill låta utföra eller anskaffa i 1 eller 2 mom. avsedda ändringsarbeten eller andra redskap och tekniska lösningar som gör det möjligt att klara sig självständigt. Med skyldigheten att utföra förhandsuppskattning förtydligas vad som landskapets affärsverk ska ersätta. Förhandsuppskattningen kan bedömas minska meningsskiljaktigheter särskilt när behovet av ändringsarbeten i bostaden är akut. En sådan situation kan uppkomma t.ex. när en

person med funktionsnedsättning skrivs ut från sjukhuset eller när en familj får ett barn med funktionsnedsättning.

Det kan också antas att förhandsbedömningen ökar planmässigheten hos och genomförandet av ändringsarbeten i bostaden och skapar större klarhet i ansvarsfrågorna. I samband med bedömningen fullgör myndigheten samtidigt också sin skyldighet att ge råd och handleda i enskilda fall, och på så vis får klienten information om vilka utgifter som myndigheten anser vara nödvändiga och ersättningsgilla ändringsarbeten i bostaden. Bedömningsskyldigheten baserar sig på klientens specificerade begäran. Det är meningen att förhandsuppskattningen ska göra det möjligt för klienten att också i akuta utskrivningssituationer snabbt låta utföra de ändringsarbeten som krävs för att han eller hon ska kunna bli utskriven.

Ersättning för ändringsarbeten i bostaden och för anskaffning av redskap och tekniska lösningar ska sökas hos landskapets affärsverk senast inom sex månader från det att kostnaderna uppkommit.

14 §. Kortvarig omsorg. Kortvarig omsorg ska vara en service som samlar sådan kortvarig omsorg och vård som ordnats enligt specialomsorgslagen och handikappservicelagen, och med vilken bestämmelserna i socialvårdslagen och lagen om stöd för närståendevård kompletteras enligt de individuella behoven hos personen med funktionsnedsättning. Tjänsterna inom kortvarig omsorg motsvarar sådan service som ordnats som annan vård och omsorg eller annan service enligt specialomsorgslagen eller som annan service enligt handikappservicelagen. Med stöd av de nämnda bestämmelserna har det särskilt ordnats kortvarig omsorg (tillfällig vård) av barn och unga personer. Som specialomsorg har också ordnats morgon- och eftermiddagsverksamhet eller vård under skolloven för sådana barn med funktionsnedsättning som inte på samma sätt som sina klasskamrater klarar sig ensamma hemma när föräldrarna är på jobbet. När kommunen med stöd av lagen om grundläggande utbildning ordnar möjlighet för alla elever i årskurserna 1 och 2 att delta i morgon- och eftermiddagsverksamhet ska också morgon- och eftermiddagsverksamhet för barn med funktionsnedsättning ordnas enligt den lagen på samma sätt som för närvarande.

Enligt 1 mom. har personer med funktionsnedsättning rätt att få sådan kortvarig omsorg för att trygga nödvändig omsorg och delaktighet som personen behöver samt för att främja välfärden för dem som ansvarar för omsorgen. Personer med funktionsnedsättning i alla åldrar kan få kortvarig omsorg.

Situationerna med kortvarig omsorg kan vara regelbundet återkommande eller enskilda situationer som är kända på förhand eller exceptionella och oförutsedda situationer. Genom kortvarig omsorg kan man trygga att ett barn eller en ung person får den hjälp han eller hon behöver på morgonen innan skoldagen börjar och efter skoldagen eller under skolloven när föräldrarna förvärvsarbetar eller under regelbundna vilotider för den person som ansvarar för omsorgen. Akut behov av hjälp kan uppkomma t.ex. när den som ansvarar för omsorgen blir sjuk, när ärenden ska utträttas eller när det ska ordnas vård för en annan familjemedlem.

Syftet med kortvarig omsorg är att trygga nödvändig omsorg och delaktighet för personer med funktionsnedsättning samt att främja välfärden för dem som ansvarar för omsorgen. Den kortvariga omsorgen ska komplettera den hjälp som närstående ger och säkerställa att nödvändig hjälp finns tillgänglig också när de närstående är förhindrade att ge hjälp. Ju mer bindande behov av hjälp en person med funktionsnedsättning har, desto större blir betydelsen av kortvarig omsorg för både den berörda personen och de närstående som ansvarar för omsorgen om honom eller henne.

Med kortvarig omsorg kan man också stödja självständighetsprocessen för en person med funktionsnedsättning. I synnerhet när en person behöver mycket hjälp uppstår det ofta ett närmare förhållande än vanligt till de närstående som ansvarar för omsorgen. Möjligheten att uppnå delaktighet för en person med funktionsnedsättning kan då i mycket hög grad vara beroende av de närstående. Kortvarig omsorg gör det möjligt att få nya erfarenheter, utvidga de sociala kontakterna och lära sig att klara sig i olika situationer samt att lära sig att lita på hjälp från även andra än de närstående. Särskilt när det gäller barn och unga personer skapar servicen en god grund för självständighetsprocessen och gör det också lättare för de närstående att successivt överföra omsorgsansvaret på andra personer.

Den betydelse som kortvarig omsorg har för att möjliggöra tillräcklig vila och rekreation för de närstående med omsorgsansvar främjar deras välfärd och möjligheter att orka och därigenom även välfärden för personen med funktionsnedsättning och för hela familjen. Betydelsen av kortvarig omsorg som en åtgärd som innebär att en närstående person har möjlighet att sova accentueras i synnerhet när en person med funktionsnedsättning behöver hjälp eller tillsyn även på natten. Med hjälp av servicen behöver föräldrarna inte alltid turvis svara för omsorgen utan de kan emellanåt tillbringa tid med varandra eller med tillsammans med syskonen. Kortvarig omsorg gör det också möjligt för de familjemedlemmar som svarar för omvårdnaden av personen med funktionsnedsättning att förvärsarbete och t.ex. ta hand om sitt eget välmående.

I 2 mom. föreslås det bestämmelser om bestämmande av den kortvariga omsorgens innehåll, kvantitet och varaktighet samt en definition av sättet för genomförande med beaktande av det individuella behovet hos personen med funktionsnedsättning. Den kortvariga omsorgens kvantitet och sättet för genomförande varierar enligt den individuella situationen. När kvantiteten, tidpunkten och sättet för genomförande bestäms gäller det att fästa särskilt avseende vid de behov och önskemål som personen med funktionsnedsättning har och vid hans eller hennes livssituation. Särskild vikt ska läggas vid de önskemål och behov som sådana unga personer som håller på att bli självständiga eller vuxna med funktionsnedsättning har.

Ju yngre barn det är fråga om och ju större behov av omsorg och hjälp personen har, desto mer påverkar familjens situation som helhet tillhandahållandet av kortvarig omsorg. Det bör också beaktas på vilket sätt servicen ska ordnas för att den bäst ska stödja välfärden för de närstående som ansvarar för vården. När personen med funktionsnedsättning och de närstående så önskar ska kortvarig omsorg i första hand tillhandahållas hemma hos personen med funktionsnedsättning, t.ex. som familjevård i hemmet. Kortvarig omsorg kan omfatta t.ex. lediga veckoslut eller längre ledigheter.

Även det hur mycket hjälp personen med funktionsnedsättning behöver och behovet att sörja för hans eller hennes säkerhet ska beaktas vid tillhandahållandet av servicen. Familjesituationen, livsmiljön och åldern hos en person med funktionsnedsättning inverkar på hur bindande omsorgen är och hur servicen ska tillhandahållas med tanke på det. De egna styrkorna och föremålen för utveckling och de intressen som personen med funktionsnedsättning har ska i den mån det är möjligt beaktas vid tillhandahållandet av servicen.

Kortvarig omsorg ska beviljas som en tjänst som kompletterar andra tjänster såsom närståendevård och stöd för boendet så, att tjänsterna bildar en helhet som motsvarar de behov som personen med funktionsnedsättning har och som tryggar familjens välmående.

Kortvarig omsorg ska omfatta behövliga transporter för genomförandet av servicen om personen med funktionsnedsättning har särskilda svårigheter att röra sig och på grund av ett funktionshinder inte utan oskäligt stora svårigheter kan anlita offentlig trafik.

15 §. Verksamhet under dagtid. I 1 mom. föreslås bestämmelser om att en person med funktionsnedsättning har rätt till verksamhet under dagtid när han eller hon på grund av ett funktionshinder behöver särskild service som tryggar social interaktion och delaktighet samt upprätthåller funktionsförmågan. Bestämmelsen är sekundär i förhållande till annan reglering som nämns i momentet.

Syftet med verksamheten är att skapa möjligheter till delaktighet för sådana personer med funktionsnedsättning för vilka det för att delaktighet ska uppnås krävs särskilt stöd, särskild kompetens eller specialarrangemang. Särskilda behov på grund av begränsningar i funktionsförmågan kan hänföra sig till exempelvis sådana kommunikationsutmaningar som inte kan bemötas med tolkningstjänster eller kommunikationsmetoder som ersätter talet. När en person kommunicerar med kroppsspråk, såsom miner, gester, agerande eller beröring, kräver det att interaktionen ska bli lyckad särskild kompetens och kontakt med personen under lång tid. Behovet av service kan också bero på att personen behöver särskild kompetens för stöd av interaktionen.

Enligt 2 mom. ska landskapet vara skyldigt att ordna verksamhet under dagtid fem dagar i veckan eller mer sällan om det finns ett skäl för det som anknyter till det individuella behovet hos personen med funktionsnedsättning. Ett sådant skäl kan t.ex. vara att personen ansträngs avsevärt av att delta i en verksamhet, varmed det är förenligt med personens intresse att delta i verksamheten enligt orken. Mängden verksamhet kan också variera från dag till dag.

Verksamhet under dagtid jämföras med förvärvsarbete samt med studier på heltid och arbetsverksamhet, och erbjuder de som deltar i verksamheten motsvarande regelbunden daglig verksamhet. Därför föreskrivs det i momentet också att skyldigheten att ordna verksamhet under dagtid är jämförbar med det, i vilken ålder personer som deltar i arbetslivet slutar i regelbundet arbete och går i ålderspension. Skyldigheten att ordna arbetsverksamhet begränsas till de vars utkomst i huvudsak består av förmåner som beviljas på grund av sjukdom och arbetsförmåga. På grund av detta har landskapet ingen särskild skyldighet att ordna verksamhet under dagtid för personer vars huvudsakliga utkomst består av ålderspension. Detta motsvarar tillämpningspraxis för ordnande av dagverksamhet enligt 8 b § i handikappservicelagen. Sådan verksamhet som stöder den sociala delaktigheten för personer med funktionsnedsättning som uppnått ålderspensionsåldern kan ordnas med stöd av socialvårdslagen i enlighet med personens individuella behov, om t.ex. de tjänster som stöder delaktigheten och som ingår i stödet för boendet inte är tillräckliga.

För att självbestämmanderätten och delaktigheten ska förverkligas i fråga om dem som deltar i verksamheten under dagtid förutsätts det att verksamhetens innehåll riktas enligt klienternas individuella behov, resurser och färdigheter. Verksamheten ska vara aktiv och mångsidig och erbjuda tillräckligt med kognitiva och aktivitetsbaserade mål och möjligheter till samvaro. Särskild uppmärksamhet ska fästas vid möjligheten för personer med funktionsnedsättning att bli hörda på sitt språk eller sin metod att kommunicera. Verksamhet under dagtid kan omfatta motion, utflykter och skapande verksamhet. I den mån det är möjligt kan man använda sig av landskapets och kommunens allmänna lokaler, tjänster och funktioner, såsom kultur- och idrottstjänster och olika evenemang. Avsikten är att finna lösningar för utmaningarna när det gäller deltagande för personer med funktionsnedsättning och sänka tröskeln för deltagande i allmän service och allmänna evenemang.

Verksamhet under dagtid kan ordnas i grupp när det är motiverat med tanke på deltagarnas behov och verksamhetens mål. Eftersom funktionsförmågan och orken för de som deltar i verksamhet under dagtid kan variera från dag till dag, ska tjänsten ordnas flexibelt med beaktande av detta. Också i verksamhet i grupp ska de individuella behoven och önskemålen hos personerna med funktionsnedsättning beaktas. Servicen ska ordnas som personlig service t.ex.

när det annars inte finns lämpliga verksamhetsformer tillgängliga eller när personens eller andras säkerhet kräver det.

Verksamhet under dagtid ska i första hand ordnas någon annanstans än hemma hos personen eller i utrymmen i anslutning till gruppboende. Verksamheten ska ordnas enligt personens behov och resurser så att den gör det möjligt att utforma en regelbunden dags- eller veckorytm och att få tillräcklig vila.

Verksamhet under dagtid ska vara avgiftsfri med undantag för måltider. Verksamhet under dagtid omfattar behövliga transporter för genomförandet av servicen när personen med funktionsnedsättning har särskilda svårigheter att röra sig och på grund av sin begränsning i funktionsförmågan inte utan oskäligt stora svårigheter kan anlita offentlig trafik. Transporterna är en del av servicen. Personer som deltar i verksamhet under dagtid är ofta inte själva kapabla att ordna möjligheter att röra sig eller behöver specialarrangemang för att röra sig. Tjänsteproducenten ska ordna resorna på ett tryggt sätt med beaktande av de individuella behoven hos de som utnyttjar servicen. För verksamhet under dagtid betalas inte flitpenning eller någon annan motsvarande ersättning.

16 §. Stöd för rörligheten. I paragrafen föreslås bestämmelser om stöd för rörligheten enligt den föreslagna lagen, som omfattar färdtjänst och stöd för anskaffning av egen bil eller överlämning av en bil till personens förfogande.

Enligt *1 mom.* har en person med funktionsnedsättning rätt att få stöd för rörligheten som färdtjänst med ett för personen lämpligt, tillgängligt fordon när personen har särskilda svårigheter att röra sig och grund av ett funktionshinder inte utan oskäligt stora svårigheter kan anlita offentlig trafik.

Ett tillgängligt fordon är ett fordon som har byggts och utrustats särskilt för transport av personer med funktionsnedsättning och personer med nedsatt rörlighet. Med tillgängligt fordon avses i 27 a § 2 mom. 7 punkten i fordonslagen (507/2017) avsett tillgängligt fordon. Trafiksäkerhetsverket har på basis av punkten i fråga utfärdat en föreskrift om tekniska krav på bilar och bilsläpvagnar (TRAFI/196251/03.04.03.00/2017), i vilken det finns närmare bestämmelser om tillgängliga fordon.

Med offentlig trafik avses sådan offentlig trafik som definieras i Trafikverkets handbok (Ordlista för persontrafiktjänster. Trafikverkets handböcker 1/2018). Offentlig trafik är persontrafik som tillhandahålls med trafikmedel som är öppna för alla. Oftast är det fråga om transport av personer med sådana trafikmedel som är avsedda för ett stort antal personer, såsom buss- eller spårtrafik som är bunden till fasta rutter och tidtabeller.

Ordande av stöd för rörligheten som färdtjänst är möjlig när en person med funktionsnedsättning på grund av ett funktionshinder som orsakar särskilda svårigheter att röra sig inte kan anlita den tillgängliga offentliga trafiken utan oskäliga svårigheter. Sådana situationer där oskäliga svårigheter kan uppkomma kan vara t.ex. när körstilen i den offentliga trafiken är ryckig samt vid svårigheter vid på- och avstigning. Sådana situationer kan leda till en känsla av otrygghet och till risk för olycksfall, i synnerhet om personen med funktionsnedsättning har svårt att hålla balansen eller inte kan gripa tag i någonting. En person med funktionsnedsättning som använder hjälpmedel för att röra sig kan ha begränsade möjligheter att anlita offentlig trafik på grund av att han eller hon behöver ändamålsenlig hjälp för att ta sig in i och ut ur trafikmedlet.

Tillgänglig offentlig trafik innebär inte enbart tillgängliga trafikmedel utan också tillgängliga och åtkomliga hållplatser, stationer och t.ex. sådana utrop vid hållplatser som personer med

synnedsättning behöver. Tillgängligheten ska betraktas omfattande och i fråga om hela resan. Faktorer som ska beaktas är bl.a. tidtabellernas tillgänglighet, anskaffningen av resebiljett och användningen av den, hur det går att ta sig till hållplatsen samt att stiga på färdmedlet, resan i färdmedlet och att stiga av det samt hur det går att ta sig till destinationen.

Personens förmåga och faktiska möjligheter att anlita offentlig trafik ska bedömas utifrån en individuell utredning i samband med bedömningen av servicebehovet, t.ex. genom att resor görs på försök. Bedömningen gäller inte enbart fysiska faktorer, utan hänsyn ska också tas till personens psykiska och kognitiva egenskaper och gestaltningssvårigheter samt till miljön och övriga omständigheter. Vid bedömningen av hur den offentliga trafiken prioriteras och fungerar gäller det att beakta om den faktiskt finns att tillgå och är åtkomlig för personer med funktionsnedsättning. I vissa situationer är den tillgängliga offentliga trafiken inte tillräcklig t.ex. på grund av väglaget. Syftet med färdtjänst är dock inte att ersätta avsaknaden av offentlig trafik. I vissa fall kan en person med funktionsnedsättning anlita offentlig trafik endast med hjälp av en ledsagare eller en personlig assistent. Om en ledsagare då inte finns tillgänglig, ska det sörjas för att stödet för rörligheten ordnas för personen med färdtjänst.

Färdtjänsten ska kompletteras med ledsagarservice om det är nödvändigt för att personen ska klara resan. Såsom sådan färdtjänst som avses i bestämmelsen ordnas inte hälso- och sjukvårdsrelaterade resor eller andra resor för vilka personen får ersättning för kostnaderna med stöd av någon annan lag.

Enligt 2 mom. kan landskapets affärsverk som alternativ till färdtjänst ställa en bil till förfogande för personen med funktionsnedsättning eller bevilja ekonomiskt stöd för anskaffning av en bil, om det behov av stöd för rörligheten i funktioner som hör till normal livsföring som funktionshindret medför är omfattande och av fortlöpande natur.

Personer med funktionsnedsättning har inte subjektiv rätt att få en bil till sitt förfogande eller ekonomiskt stöd för anskaffning av bil, utan landskapets affärsverk har prövningsrätt när det gäller beviljandet av dessa former av stöd för rörligheten. Eftersom en förutsättning för beviljande av i momentet avsett stöd för rörligheten är ett omfattande och fortlöpande behov av stöd för rörligheten i funktioner som hör till normal livsföring, innebär detta i praktiken att bilar ges främst till sådana personer för vilka bilen är behövlig på grund av förvärsarbete eller studier. Enligt nuvarande tillämpningspraxis kan stöd för anskaffning av bil beviljas också till familjen till ett barn med funktionsnedsättning, om bilen behövs för att transportera barnet och de hjälpmedel som barnet behöver. I ett längre tidsperspektiv kan det bli betydligt förmånligare att ställa en bil till förfogande för en person med funktionsnedsättning eller att bevilja stöd för anskaffning av en bil, än att ersätta enskilda färdtjänster. De bilar som ställs till förfogande för personer med funktionsnedsättning kan vara landskapets egna, eller landskapet kan skaffa dem t.ex. genom leasingavtal.

Bestämmelser om beloppet av det stöd som beviljas för anskaffning av en bil eller ett annat färdmedel samt om ersättning av nödvändiga ändringsarbeten i en bil av standardmodell eller ett annat färdmedel finns i det föreslagna 18 § 2 mom.

Eftersom ställande till förfogande av en bil för en person med funktionsnedsättning är ett alternativ till annan färdtjänst, ska det vara en i 92 § 1 mom. 17 punkten i inkomstskattelagen (1501/1993) avsedd förmån som inte är skattepliktig inkomst för mottagaren. En sådan bil är på det sätt som avses i 114 § 2 mom. i mervärdesskattelagen enbart i användning för ändamål som berättigar till avdragsrätt. Bestämmelser om ersättning av kostnaderna för ändringsarbeten av en bil föreslås i 19 §.

Enligt 3 mom. är syftet med stöd för rörligheten att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att röra sig i anslutning till olika delområden av normal livsföring, såsom arbete, studier och sådan verksamhet som främjar delaktighet som ordnas med stöd av någon annan lag. Stöd för rörligheten möjliggör också rörlighet på fritiden, t.ex. för att uträtta ärenden, ägna sig åt hobbyer och rekreation, upprätthålla sociala kontakter samt delta i samhällelig verksamhet och annan verksamhet som hör till en normal livsföring. Bestämmelsen motsvarar den nuvarande lagen.

17 §. Tillhandahållande av färdtjänst. I 1 mom. föreskrivs det om omständigheter som ska beaktas vid bedömningen av mängden färdtjänst och dess regionala omfattning samt om skäligen kostnader. Vid bedömningen ska beaktas det individuella behov av att röra sig som personen med funktionsnedsättning har, annan service som står till buds och resans syfte samt en bil som personen fått till sitt förfogande eller ekonomiskt stöd som beviljats för anskaffning av en bil.

Vid bedömningen av det individuella behov av färdtjänst som en person med funktionsnedsättning har ska personens funktionella dvs. sociala och fysiska miljö utredas bl.a. i fråga om var den service som personen anlitar och andra möjligheter att uträtta ärenden finns. Vidare bör man beakta de möjligheter som en person med funktionsnedsättning har att anlita offentlig trafik i olika slags situationer och aktiviteter och för färder till olika platser. Vid bedömningen ska det tas hänsyn till tillgängligheten i fråga om såväl trafikmedlen som omvärlden och närmiljön, var hållplatserna finns, annan service som personen med funktionsnedsättning har tillgång till samt hjälpmedel för att röra sig.

Landskapet ska definiera det område inom vilket i paragrafen avsedd färdtjänst i huvudsak ska ordnas. Området kan bestämmas geografiskt eller funktionellt. Utgångspunkten är att färdtjänst ordnas inom den kommun där personen med funktionsnedsättning är bosatt och inom en närbelägen kommun. När landskapet definierar det funktionella området ska den ta hänsyn till den föreslagna lagens syfte att uppnå likabehandling och delaktighet för personer med funktionsnedsättning och att ordna tillräcklig service enligt individuella behov. Definitionen av det funktionella området ska ske på motsvarande sätt som enligt den gällande lagstiftningen och avsikten är inte att ändra nuvarande praxis genom bestämmelsen.

På samma sätt som i nuläget, är landskapet skyldigt att ordna färdtjänst till skäligen kostnader. Landskapet kan inte för färdtjänst fastställa ett maximipris i eurobelopp eller resans maximala längd, utan vid bedömningen ska personens individuella behov att röra sig och andra faktorer som nämns i bestämmelsen beaktas. Bestämmelser om kostnader som orsakas personen med funktionsnedsättning föreslås i klientavgiftslagstiftningen.

I 2 mom. föreslås bestämmelser om antalet resor relaterade till arbete, studier eller annan verksamhet som främjar delaktigheten. Sådana resor ska ordnas till ett antal som motsvarar det nödvändiga behovet hos personen med funktionsnedsättning. Antalet resor begränsas inte till något maximiantal per månad eller någon annan tidsgräns.

Med nödvändiga arbetsrelaterade resor avses resor från hemmet till den plats där arbetet utförs och tillbaka, inbegripet rimliga avvikelser längs vägen. Sådana avvikelser kan t.ex. vara att ett minderårigt barn som personen med funktionsnedsättning har vårdnaden om hämtas från eller förs till dagvård eller att personen stannar för att uträtta ärenden på arbetsvägen. Resan mellan hemmet och den plats där arbetet utförs kan börja eller sluta också någon annanstans än vid arbetsgivarens verksamhetsställe. Med arbete avses förutom verksamhet i tjänste- eller anställningsförhållande också företagsverksamhet.

Bestämmelsen ska tillämpas på motsvarande sätt också när det gäller studierelaterade resor. Som ersättning för studierelaterade resor kan ersättning betalas för resor som hänför sig till studier som leder till examen eller ett yrke eller som förbättrar personens möjligheter att få arbete eller stärker personens yrkesskicklighet och på så vis ökar hans eller hennes sysselsättningsmöjligheter. Sådana studier är också undervisning och handledning som vid specialläroanstalter ordnas för personer med funktionsnedsättning i tränings- och rehabiliteringssyfte. Intressebaserade studier berättigar inte till service som stöder rörligheten i anslutning till studierna, om det inte går att påvisa att studierna förbättrar personens möjligheter att få arbete eller stärker hans eller hennes yrkesskicklighet och därigenom ökar hans eller hennes sysselsättningsmöjligheter.

Resor ska också ordnas till sådan verksamhet enligt någon annan lag som främjar delaktighet, till ett antal som motsvarar det nödvändiga behovet hos personen med funktionsnedsättning. Sådana resor är t.ex. resor till social rehabilitering som främjar delaktigheten och motsvarande verksamhet.

I momentet avsedda resor kan göras inom ett område som bestäms enligt 1 kap. 9 § i lagen om offentlig arbeidskrafts- och företagsservice (916/2012). Enligt den bestämmelsen sträcker sig en persons pendlingsregion 80 kilometer från personens faktiska bostad.

I 3 mom. anges ett minimiantal för resor i anslutning till fritidsverksamhet, socialt deltagande och annan verksamhet som hör till en normal livsföring. Till denna del motsvarar bestämmelsen den nuvarande lagstiftningen.

Enligt momentet ska färdtjänst för fritidsverksamhet och socialt deltagande samt annan verksamhet som hör till normal livsföring ordnas så att personen kan göra minst 18 enkelresor per månad inom bosättningskommunen eller närkommunen. Alternativt kan personen få nämnda färdtjänst i motsvarande antal kilometer.

Enligt det alternativet kan personen få ovannämnda resor helt eller delvis organiserade på det sättet att i stället för ett visst antal resor beviljas personen med funktionsnedsättning färdtjänst till ett visst antal kilometer som landskapets affärsverk har fastställt enligt det individuella behovet hos personen med funktionsnedsättning, oberoende av kommun- eller landskapsgränser. Vid fastställandet av antalet kilometer kan bl.a. det beaktas, hur många kilometer som samlats av de resor under fritiden som personen använt under en viss period. Personen kan alltså ha ett visst antal resor till sitt förfogande, enskilda resor och kilometer, eller endast ett totalantal kilometer för färdtjänst. Utöver det att det individuella behov att röra sig som en person med funktionsnedsättning har beaktas, möjliggör systemet med ett visst antal beviljade kilometer färdtjänst också att färdtjänst används oberoende av områdesgränser på det sätt som personen väljer. Bestämmelser om klientavgifter finns i klientavgiftslagen.

Enligt momentet kan landskapets affärsverk besluta om periodisering av färdtjänsten för att användas under högst ett års tid för i 16 § avsedd fritidsverksamhet, socialt deltagande och annan verksamhet som hör till normal livsföring. Då behöver de 18 enkelriktade resorna per månad eller motsvarande antal kilometer inte användas under en månad, utan periodiseringen kan ske under en längre tid, högst ett år. Genom detta främjas ett mer flexibelt och individuellt stöd för rörligheten.

Enligt 4 mom. kan färdtjänster samordnas så att de utförs med samma trafikmedel. Detta motsvarar gällande praxis i flera kommuner. Samordningen av resor får inte medföra en oskälig förlängning av väntetiden eller restiden eller andra oskäliga olägenheter för personen med funktionsnedsättning eller annars stå i strid med hans eller hennes intressen. När frågan om oskäliga olägenheter bedöms ska hänsyn tas till omständigheter som påverkar personens indi-

viduella funktionsförmåga eller hans eller hennes hälsa, samt resans syfte. Personens hjälpbehov på grund av ett funktionshinder och t.ex. den hjälp av en annan person som behövs under färden kan också utgöra hinder för samordning. Det att resan tar lång tid kan i vissa fall medföra oskälig påfrestning för personen. Förvärvsarbete och studier förutsätter punktlighet och ofta det att man rör sig under rusningstid, och samordningen av resor får inte leda till oskäliga olägenheter t.ex. så att restiden förlängs.

I högsta förvaltningsdomstolens avgörande HFD:2018:64, som det redogörs för vid det föreslagna 5 § 4 mom., hänvisas det till möjliggörande av jämlik självständig rörlighet för barn med funktionsnedsättning.

I 5 mom. föreslås bestämmelser om rätt för en person med funktionsnedsättning att få färdtjänst för fritidsverksamhet, socialt deltagande eller annan verksamhet som hör till normal livsföring, om personen av landskapet fått en bil för eget bruk. Då har personen med funktionsnedsättning rätt till minst två enkelriktade resor i månaden, dvs. till 24 enkelriktade resor per år, om inte ett mindre antal är tillräckligt för att trygga nödvändig rörlighet för personen. Syftet med bestämmelsen är att trygga möjligheterna till deltagande för en person med funktionsnedsättning också när bilen är inne för reparation eller väglaget förhindrar användning av bilen.

18 §. Ekonomiskt stöd. I paragrafen föreskrivs det om ekonomiskt stöd som landskapets affärsverk enligt 1 mom. ska kunna bevilja inom ramen för sin allmänna skyldighet att ordna service och som möjliggör, underlättar och stöder de dagliga sysslorna för personer med funktionsnedsättning. Genom det ekonomiska stödet ska personer med funktionsnedsättning få ersättning för kostnaderna för anskaffning av redskap och andra tekniska lösningar som de behöver för de dagliga sysslorna, för att röra sig, för att kommunicera eller för fritidsaktiviteter, som inte ingår i medicinsk rehabilitering inom hälso- och sjukvården. Ersättning för hjälpmedel och andra tekniska lösningar som ingår i medicinsk rehabilitering inom hälso- och sjukvården ska liksom för närvarande betalas med stöd av hälso- och sjukvårdslagen. Ersättning ska dessutom betalas för extra kostnader för anskaffning av särskilda kläder och specialkost.

Landskapets affärsverk ska bevilja ekonomiskt stöd för ersättning för de kostnader som nämns i paragrafen inom ramen för de anslag som reserverats för ändamålet.

Med stöd av bestämmelsen ska ersättning betalas för anskaffning av sådana redskap och andra tekniska lösningar som en person på grund av ett funktionshinder till följd av funktionsnedsättning eller sjukdom behöver för de dagliga funktionerna, för att röra sig, för att kommunicera och för fritidsaktiviteter. Med begreppet redskap avses i vid bemärkelse olika slags redskap, maskiner och anordningar som en person med funktionsnedsättning behöver för de dagliga funktionerna, för att röra sig, för att kommunicera och för fritidsaktiviteter och för vilka kommunen med stöd av 9 § 1 mom. i handikappservicelagen har kunnat bevilja ekonomiskt stöd för att personer med funktionsnedsättning ska klara sig hemma och utanför hemmet och kunna delta. Med andra tekniska lösningar avses olika slags lösningar som den tekniska och teknologiska utvecklingen möjliggör och som kan främja möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att klara sig och delta.

På samma sätt som enligt gällande lagstiftning och vedertagen rättspraxis ska landskapet sörja för att service för personer med funktionsnedsättning ordnas så att den till innehållet och omfattningen är sådan som behovet i landskapet och klientens individuella behov påkallar, och beakta behovet av service när den reserverar anslag. Eftersom det i bestämmelsen är fråga om ett anslagsbundet ekonomiskt stöd ska landskapets affärsverk, på samma sätt som enligt tillämpningspraxis för 9 § 1 mom. i den gällande handikappservicelagen, ersätta endast skäliga

kostnader som kan anses nödvändiga på grund av ett funktionshinder till följd av en funktionsnedsättning eller sjukdom.

Kommunikationsmedel som ökar möjligheterna att kommunicera, hushållsapparater som är motiverade utifrån ett funktionshinder, redskap och anordningar som behövs för hobbyer och fritidsaktiviteter samt olika slags säkerhetsredskap och säkerhetsanordningar med tillhörande tekniska lösningar är exempel på redskap och tekniska lösningar som kan ersättas enligt bestämmelsen. I bestämmelsen anges inte i detalj för vilka slags anordningar eller andra tekniska lösningar stöd ska kunna beviljas. En förutsättning är att man med hjälp av stödet kan främja lagens syfte och undanröja sådana hinder och olägenheter i de dagliga funktionerna, rörligheten, kommunikationen och fritidsaktiviteterna som ett funktionshinder medför. Den tekniska och teknologiska utvecklingen kan föra med sig nya lösningar.

Med stöd av bestämmelsen kan det på samma sätt som enligt den nuvarande handikappservicelagen beviljas stöd för anskaffning av en bil. Stödet ska vara ett sätt att tillhandahålla det stöd för rörligheten som avses i 16 § 2 mom. i den föreslagna lagen. Bestämmelser om beviljande av stödet föreslås i 16 § 2 mom. I 2 mom. i den föreslagna paragrafen föreskrivs det om beloppet för stöd för anskaffning av bil.

I enlighet med 9 § 1 mom. i den gällande handikappservicelagen ska personer med funktionsnedsättning, inom ramen för anslagen, få ersättning för extra klädkostnader som beror på att kläderna slits mera än normalt till följd av ett funktionshinder på grund av funktionsnedsättningen eller sjukdomen eller på grund att personen inte kan använda sådana kläder eller skor som kan köpas färdiga i butikerna. Detta kan bli aktuellt t.ex. när hjälpmedel, såsom rullstol, ortoser, stödförband och specialskor, sliter på kläderna snabbare än normalt och eventuellt också kräver speciella modifieringar av eller mönster för kläderna och skorna.

I enlighet med 9 § 1 mom. i den gällande handikappservicelagen ska personer med funktionsnedsättning, inom ramen för anslagen, få ersättning för extra kostnader som beror på specialkost eller specialnäringspreparat som de måste använda under lång tid och regelbundet.

I 2 mom. föreskrivs det om beloppet av de kostnader som ersätts med ekonomiskt stöd. Av kostnaderna för anskaffning av redskap och andra tekniska lösningar som en person med funktionsnedsättning behöver för de dagliga funktionerna, för att röra sig, för att kommunicera och för fritidsaktiviteter ersätts hälften. Vid bedömningen av beloppet av stöd för anskaffning av en bil tas som utgångspunkt en sådan bilmodell och utrustningsnivå som personen nödvändigt behöver på grund av ett funktionshinder till följd av en funktionsnedsättning eller sjukdom. Om personen så önskar, kan han eller hon skaffa en bättre utrustad bil, men i beloppet för stödet för anskaffning av bil beaktas endast nödvändiga kostnader till följd av funktionshindret. Det är möjligt att få stöd för anskaffning av en bil på nytt när den bil som skaffats med hjälp av det tidigare beviljade stödet inte längre motsvarar sitt syfte på grund av livslängden eller de ändrade behoven hos personen med funktionsnedsättning. Såsom kostnader beaktas de faktiska kostnaderna för anskaffning av bilen för personen med funktionsnedsättning.

Nödvändiga ändringsarbeten av ett redskap eller andra tekniska lösningar av standardmodell som krävs på grund av funktionshindret ersätts helt med beaktande av att bestämmelsen omfattas av landskapets allmänna skyldighet att ordna service enligt det föreslagna 6 § 2 mom. Nödvändiga ändringsarbeten är sådana tekniska lösningar som gör det möjligt för en person med funktionsnedsättning att över huvud taget använda ett redskap eller en annan teknisk lösning av standardmodell. Ersättningen ska också gälla nödvändiga ändringsarbeten i en bil eller ett annat färdmedel.

19 §. *Annan service.* Enligt paragrafen kan landskapet såsom service enligt den föreslagna lagen också bevilja andra former av service och ge ekonomiskt stöd som behövs för att lagens syfte ska uppnås. Landskapet har allmän skyldighet att inom anslagsramarna ordna servicen och bevilja stöd. Bestämmelsen motsvarar det som i 8 § 1 mom. i den gällande handikappservice lagen föreskrivs om sådan annan service som ska ges personer med funktionsnedsättning som behövs för att syftet med den lagen ska nås samt det som i 9 § 1 mom. i den lagen föreskrivs om ersättning för stöd som behövs för att syftet med lagen ska nås. En motsvarande bestämmelse finns också i 2 § 1 mom. 10 punkten i specialomsorgslagen. Med stöd av den bestämmelsen har man kunnat ordna annan verksamhet som behövts för specialomsorgen. Med stöd av gällande bestämmelser har man förutom de serviceformer som nämns explicit i lagen också kunnat ordna annan service och ekonomiskt stöd enligt behoven hos personer med funktionsnedsättning.

Med annan service och ekonomiskt stöd enligt bestämmelsen kan man på samma sätt som enligt gällande lagstiftning på ett smidigt sätt komplettera den helhet av hjälp och stöd som personer med funktionsnedsättning behöver. Bestämmelsen gör det också möjligt att ta i bruk sådana serviceformer som inte nämns i lagen eller nya, oförutsedda serviceformer som behövs i framtida situationer. Landskapet ska själv få bestämma för vilka slags behov och ändamål det ordnar service och stöd enligt bestämmelsen, men utgångspunkten är lagens syfte enligt den föreslagna 1 §. Med stöd av bestämmelsen ska det vara möjligt att t.ex. erbjuda en stödperson enligt det individuella behov som en person med funktionsnedsättning har.

3 kap. **Ändringssökande**

Rätten att söka ändring gäller omfattningen av de föreslagna tjänsterna och också sättet för tillhandahållandet. Valet av sättet för tillhandahållandet har direkt inverkan på hur rätten tillgodoses i praktiken och därmed på klientens rättsskydd.

20 §. *Begäran om omprövning.* Begäran om omprövning föreslås vara ett obligatoriskt skede före ändringssökandet, som ses som den egentliga lagskipningen. Enligt den föreslagna paragrafen får omprövning av ett beslut i ett ärende som avses i lagen begäras hos den myndighet som avses i 130 § 2 mom. i landskapslagen på det sätt som anges i förvaltningslagen.

Begäran om omprövning får göras hos det behöriga organet eller den behöriga tjänsteinnehavaren. I 130 § i landskapslagen föreskrivs det att begäran om omprövning av ett beslut av landskapsstyrelsen, en nämnd eller deras sektioner eller en underlydande myndighet begärs hos organet i fråga. Omprövning av ett beslut av direktionen för något av landskapets affärsverk eller dess sektioner eller en underlydande myndighet begärs hos direktionen. En begäran om omprövning av ett sådant beslut av en tjänsteinnehavare som avses i 79 § 3 mom. i landskapslagen ska avgöras av en i lag eller förvaltningsstadgan angiven tjänsteinnehavare, som inte får vara den tjänsteinnehavare som fattade beslutet. Begäran om omprövning ska behandlas skyndsamt.

Enligt 79 § 3 mom. i landskapslagen ska landskapsfullmäktige i förvaltningsstadgan ge en tjänsteinnehavare i landskapet rätt att utöva behörighet som hör till en landskapsmyndighet bl.a. i sådana ärenden inom social- och hälsovården som gäller en individ, och i andra uppgifter som anges särskilt i lag. Beslutsfattandet i fråga om sådana ärenden som avses i denna lag hör till gruppen ärenden inom social- och hälsovården som gäller en individ.

I omprövningsförfarandet iakttas de allmänna bestämmelserna om omprövningsförfarandet, som finns i 7 a kap. i förvaltningslagen. Enligt 49 b § i förvaltningslagen får omprövning begäras av den som ett beslut avser eller den vars rätt, skyldighet eller fördel direkt påverkas av beslutet. Enligt 49 c § i förvaltningslagen ska en begäran om omprövning göras inom 30 dagar

från delfäendet av beslutet. Förvaltningslagen tillämpas också på delgivning av beslut. Bestämmelser om anvisningar om hur man begär omprövning och om besvärshanvisning finns i 46 och 47 § i förvaltningslagen. Enligt de paragraferna ska anvisningar om hur man begär omprövning och besvärshanvisning alltid fogas till beslutet. Det är viktigt att beslut som fattas med anledning av begäran om omprövning motiveras, särskilt när beslutet inte ändras till följd av begäran om omprövning.

21 §. Anförande av besvär hos förvaltningsdomstolen. På överklagande genom besvär av ett beslut som landskapets affärsverk meddelat med anledning av en begäran om omprövning tillämpas förvaltningsprocesslagen (RP 586/1996), enligt vilken besvär ska anföras inom 30 dagar från det att beslutet har delgivits. Besvärsskriften ska inom besvärstiden tillställas besvärsmyndigheten i enlighet med den allmänna bestämmelsen i 26 § i förvaltningsprocesslagen.

22 §. Sökande av ändring i förvaltningsdomstolens beslut. Enligt bestämmelsen får förvaltningsdomstolens beslut överklagas genom besvär endast om högsta förvaltningsdomstolen beviljar besvärstillstånd. Rätten att söka ändring ska gälla även sättet att tillhandahålla service.

Högsta förvaltningsdomstolen kan bevilja besvärstillstånd om det med avseende på lagens tillämpning i andra liknande fall eller för en enhetlig rättspraxis är av vikt att ärendet avgörs av högsta förvaltningsdomstolen, eller om det finns särskilda skäl för att högsta förvaltningsdomstolen ska avgöra ärendet på grund av att det i ärendet skett ett uppenbart fel, eller om det finns något annat vägande skäl för att bevilja besvärstillstånd.

4 kap. **Särskilda bestämmelser**

23 §. Avgifter för service. Den föreslagna paragrafen motsvarar gällande lydelse i 14 § i handikappservicelagen. De avgifter som tas ut för service som ordnas med stöd av den föreslagna lagen ska bestämmas enligt lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården.

24 §. Utmätningförbud. Ekonomiskt stöd som betalas enligt 18 § ska inte få utmätas. Sådana redskap eller tekniska lösningar för vars anskaffning det har beviljats ekonomiskt stöd enligt nämnda paragraf ska inte heller få utmätas. Paragrafen motsvarar 19 a § i den gällande handikappservicelagen.

25 §. Ersättningar från försäkringsanstalter. I paragrafen föreskrivs det om landskapets rätt att få ersättning från en försäkringsanstalt när landskapet har ordnat service för en person med funktionsnedsättning och försäkringsanstalten ansvarar för ersättningen för kostnaderna. Bestämmelsen motsvarar det som i 15 § i den gällande handikappservicelagen föreskrivs om regressrätt. Utifrån den paragrafen har kommunerna från trafik-, patient- och olycksfallsförsäkringen kunnat återkräva kostnaderna för bl.a. serviceboende och personlig assistans för personer med svår funktionsnedsättning till följd av trafik-, patient- och olycksfallsskador. I fortsättningen har landskapet dock inte regressrätt i fråga om patientförsäkringen. Landskapets rätt till återvinning av en försäkringsanstalt ska på motsvarande sätt gälla den service enligt den föreslagna lagen som landskapet ordnat för personer med funktionsnedsättning och som omfattas av försäkringslagstiftningen.

Inom trafikförsäkringen ersätts merkostnaderna för serviceboende med stöd av 7 § 2 mom. 7 punkten i lagen om rehabilitering (626/1991) som ersätts enligt trafikförsäkringslagen. Enligt trafikskadenämndens vedertagna praxis och försäkringsdomstolens avgörande betalas bara en del av dessa kostnader som regress till kommunen i enlighet med 15 § i handikappservicelagen. Från trafikförsäkringen ersätts extra kostnader för serviceboende till högst det dubbla beloppet av det högsta vårdbidraget (21 352 euro/år, år 2017).

Inom olycksfallsförsäkringen ersätts merkostnaderna för serviceboende med stöd av 93 § i lagen om olycksfall i arbetet och om yrkessjukdomar (459/2015). Till skillnad från lagen om rehabilitering som ersätts enligt trafikförsäkringslagen har beloppet av ersättning för merkostnaderna för serviceboende angetts i lagen om olycksfall i arbetet och om yrkessjukdomar. Beloppet är detsamma som inom trafikförsäkringen, dvs. det dubbla beloppet av det högsta vårdbidraget (21 352 euro/år, år 2017).

Inom trafikförsäkringen bestäms det huruvida personlig assistans är ersättningsgill enligt trafikförsäkringslagen(460/2016) och 5 kap. 2 § 1 punkten i skadeståndslagen. Ersättningsansvaret inom trafikförsäkringen begränsas av det skadeståndsrättsliga kravet på nödvändiga kostnader. Av kostnaderna för personlig assistans ersätts den del som i det enskilda fallet anses vara nödvändiga extra utgifter till följd av trafikskadan.

Personlig assistans som beviljats för arbete och studier ersätts till landskapet till fullt belopp, om kostnaderna för arbetet och studierna överlag anses som sådana nödvändiga kostnader som enligt lag ska ersättas från trafikförsäkringen och servicen inte ordnas eller ersätts via någon annan speciallagstiftning som inte är förenad med regressrätt. Om den skadelidande förutom serviceboende också har beviljats personlig assistans för hobbyer, samhällelig verksamhet eller upprätthållande av sociala kontakter, kan ersättning för personlig assistans betalas för högst 30 timmar i månaden.

Kostnader för personlig assistans ersätts inte från olycksfallsförsäkringen, eftersom denna förmån inte har angetts som en ersättningsgill förmån i lagen om olycksfall i arbetet och om yrkessjukdomar. Inom olycksfallsförsäkringen ingår kostnaderna till följd av behovet av en personlig assistent i den normerade ersättningen för merkostnaderna för serviceboende (merkostnader för serviceboende som ersätts från olycksfallsförsäkringen).

26 §. Ikraftträdande. Enligt 1 mom. föreslås det att lagen träder i kraft den 1 januari 2021.

Enligt 2 mom. upphävs genom den föreslagna lagen de nuvarande lagarna om särskild service för personer med funktionsnedsättning, dvs. specialomsorgslagen och handikappservicelagen. Bestämmelserna i specialomsorgslagen om specialomsorger oberoende av en persons vilja och om användningen av begränsningsåtgärder inom specialomsorger flyttas till den allmänna lag som är under beredning och som är avsedd att träda i kraft samtidigt med den föreslagna lagen. I samband med reformen om ordnande av social - och hälsovården och landskapsreformen övergår samkommunerna inom specialomsorgsdistrikten och deras egendom, ansvar och förpliktelser till landskapen.

I 3 mom. föreskrivs det att om det någon annanstans i lagstiftningen hänvisas till en i 2 mom. avsedd lag, ska hänvisningen anses avse denna lag, om inte något annat föreskrivs i denna lag.

27 §. Övergångsbestämmelser. Avsikten är att den föreslagna nya lagen om funktionshinder-service ska skapa klarhet i den lagstiftning som tillämpas på servicebehoven för personer med funktionsnedsättning. För att detta mål ska kunna nås är det inte ändamålsenligt att beslut enligt den tidigare lagstiftningen fortsätter att gälla flera år efter det att den nya lagen har trätt i kraft.

När den föreslagna lagen träder i kraft ska sådana beslut som gäller service som meddelats med stöd av handikappservicelagen eller specialomsorgslagen fortsätta att gälla under den giltighetstid som antecknats i beslutet, eller till dess att personens servicebehov omprövas enligt den föreslagna lagen eller någon annan lag, men dock högst i två år från ikraftträdandet av den föreslagna lagen. Omprövning av servicebehovet kan alltid påbörjas på initiativ av en person med funktionsnedsättning, eller på initiativ av landskapets affärsverk när detta är förenligt

med klientens förändrade servicebehov. Vid omprövningen av servicebehovet ska beaktas kontinuiteten i servicen med tanke på tillgodoseendet av de viktigaste grundläggande rättigheterna för personen t.ex. inom service som stöder boendet och inom personlig assistans. Klientavgifter för servicen tas under beslutens giltighetstid ut enligt de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet av den föreslagna lagen.

1.2 Lag om ändring av socialvårdslagen

36 §. Bedömning av servicebehovet. Det föreslås att det till paragrafen fogas vissa preciseringar som gäller personer med funktionsnedsättning och en precisering i fråga om innehållet i bedömningen av servicebehovet som gäller alla klienter, som behövs på grund av stiftandet av den föreslagna lagen om funktionshinderservice.

Det föreslås att det till 2 mom. fogas en ny 3 punkt, enligt vilken utöver i fråga om de grupper som tidigare angetts i bestämmelsen, bedömningen av servicebehovet i fråga om de personer som avses i lagen om funktionshinderservice ska påbörjas inom den tidsfrist som anges i momentet. I brådskande fall ska bedömningen av servicebehovet påbörjas omedelbart så som det föreskrivs i 36 § 1 mom. i socialvårdslagen. I andra fall ska bedömningen av servicebehovet påbörjas senast den sjunde vardagen efter det att personen med funktionsnedsättning, hans eller hennes lagliga företrädare, en anhörig, en närstående eller någon annan person eller en myndighet har kontaktat den aktör som ansvarar för socialservicen för att utreda servicebehovet eller få service.

Det föreslås att efter reformen av funktionshinderservicen ska bestämmelserna om bedömning av servicebehovet hos personer med funktionsnedsättning och om planering samt de allmänna bestämmelserna om tillhandahållande av service finnas i socialvårdslagen, och inte i den nya lagen om funktionshinderservice. Det är dock motiverat att på ett tillräckligt sätt säkerställa bedömningen av servicebehovet hos personer med funktionsnedsättning i den allmänna lagstiftningen och jämlikt med bl.a. äldre personer. De personer med funktionsnedsättning som avses i den föreslagna lagen garanteras bedömning av servicebehovet inom en viss tid så att innehållet motsvarar det som föreskrivs i 3 a § 1 mom. i den gällande handikapps servicelagen.

Till 4 mom. fogas en bestämmelse om att funktionsförmågan och servicebehovet för en person med funktionsnedsättning ska bedömas i fråga om omvärlden och olika närmiljöer med hänsyn till hans eller hennes hälsotillstånd, livssituation och levnadsförhållanden och förändringarna i dem.

Det föreslagna tillägget gäller alla klientgrupper och inte endast personer med funktionsnedsättning, men när det gäller ett högklassigt genomförande av servicen och förutseendet av eventuella variationer och ändringar i servicebehovet är det särskilt till hjälp att livssituationen och levnadsförhållandena för personen med funktionsnedsättning utreds grundligt och att de ändringar som kan förväntas i dem identifieras. Livssituationen och t.ex. familjeförhållandena inverkar på behovet av service på många sätt. Exempelvis kan en yrkesverksam person och en pensionerad person ha mycket olika servicebehov. Därtill inverkar levnadsförhållandena, såsom en tillgänglig eller icke-tillgänglig boendemiljö, samt väderförhållandena på hurdan hjälp en person behöver t.ex. för att röra sig. En persons funktionsförmåga ska bedömas i hans eller hennes egen boende- och närmiljö. Exempelvis kan en person med synnedsättning eller en person som har ett funktionshinder som anknyter till de kognitiva färdigheterna eller gestaltningen klara sig utan hjälp i en bekant miljö men ha ett större behov av hjälp i en främmande miljö. Vid bedömningen av servicebehovet ska också aspekter som gäller informationens tillgänglighet beaktas. Servicebehovet minskar om personen får information i en sådan

form som han eller hon förstår och då kan utnyttja bl.a. service som är riktad till alla invånare i kommunen och landskapet.

Det föreslås att det till 5 mom. fogas en bestämmelse om att särskild vikt ska läggas vid respekten för självbestämmanderätten för barn och unga personer samt personer med funktionsnedsättning och personer som behöver särskilt stöd. Till momentet fogas också en hänvisning om att när servicebehovet hos personer med funktionsnedsättning bedöms ska dessutom bestämmelserna i den nya lagen om funktionshinderservice följas. Med detta avses bl.a. 3 § i den lagen, där det föreskrivs om stödjande av medbestämmandet och delaktigheten för personer med funktionsnedsättning.

39 §. Klientplan. Det föreslås att en ny 10 punkt fogas till 2 mom. Enligt den nya punkten ska klientplanen i den omfattning som servicebehovet förutsätter innehålla en redogörelse för hur personens livssituation samt omvärld och närmiljö påverkar funktionsförmågan.

Helheten av service enligt klientens faktiska behov kan planeras endast i samarbete med klienten. I planeringen av helheten ingår både att välja mellan olika serviceformer och att välja sättet att tillhandahålla service. Klientplanen ska i den omfattning som klientens servicebehov förutsätter det innehålla personens och socialarbetarens gemensamma bedömning av personens funktionsförmåga i olika situationer och närmiljöer. Om personen med funktionsnedsättning och socialarbetaren är av olika åsikt ska bådas synsätt antecknas i planen.

Den betydelse som förutsebara förändringar har och förberedelserna inför dem ska också antecknas i klientplanen i den mån det är möjligt. Förändringarna i funktionsförmågan kan hänföra sig till personen med funktionsnedsättning själv eller till faktorer i miljön som berör honom eller henne eller till omständigheter i anslutning till ordnandet och tillhandahållandet av service. Sjukdomens framskridande eller andra förändringar i det funktionshinder som följer av en specifik funktionsnedsättning, barnets tillväxt och utveckling, byte av bostad och olika ändrings- och övergångsskeden i studier, arbete och livssituationen i övrigt är exempel på förändringar som hänför sig till personen själv. Att den som tillhandahåller service blir sjuk eller att serviceverksamheten upphör på grund av försäljning eller konkurrensutsättning är exempel på förändringar i ordnandet och tillhandahållandet av service.

Enligt 3 mom. ska klientplanen justeras vid behov, i praktiken när det sker väsentliga ändringar i klientens servicebehov. Om klientrelationen inom socialvården pågår en längre tid, ska klientplanen vid behov justeras och kompletteras. Enligt bestämmelsen i den gällande handikappservicelagen ska klientplanen justeras om livssituationen för personen med funktionsnedsättning eller hans eller hennes funktionsförmåga, behov av hjälp eller omständigheter förändras samt också i övrigt enligt behov. Avsikten är inte att ändra denna princip fastän det inte har föreslagits särskilt att det ska föreskrivas om klientplanen för personer med funktionsnedsättning eller om justering av planen närmare än enligt denna lag.

45 §. Beslutsfattande och verkställighet som gäller socialvården. Det föreslås att 3 mom. preciseras när det gäller motivering av beslutet. Till momentet fogas en bestämmelse om att om det görs avvikelser från den helhet av social service som antecknats i klientplanen, ska detta motiveras i beslutet. Detta förutsätts utöver det att det redan enligt gällande reglering i beslutet ska motiveras om klienten inte beviljas en viss service som han eller hon ansöker om. Personens individuella behov som fastställts vid bedömningen av servicebehovet och utarbetandet av klientplanen ska beaktas vid beslut, och beslutet ska i regel basera sig på den service som antecknats i klientplanen. Syftet med bestämmelsen är att trygga klientens deltagande vid planeringen av och beslutandet om sin egen service och beslutsfattarens möjlighet att säkerställa att klientens intresse tillgodoses i alla situationer. Bestämmelsen betonar betydelsen av

bedömningen av servicebehovet och klientplanen och deras inbördes samband med beslutsfattandet och verkställigheten av beslut.

När beslut fattas tillämpas bestämmelserna i förvaltningslagen till behövliga delar. Förvaltningslagen förutsätter att beslut motiveras. Motiveringsskyldigheten kan anses särskilt omfatta antecknande av varför personen eventuellt inte beviljas det som han eller hon ansökt om. Enligt socialvårdslagen tilldelas bedömningen av servicebehovet och uppgörandet av planen särskild vikt när det gäller socialvårdstjänster. När också bestämmelserna i klientlagen om bl.a. klientens delaktighet beaktas, är det föreslagna tillägget i paragrafen ändamålsenligt för att dessa principer och förutsättningar som tryggar klientens ställning ska iaktas på bästa möjliga sätt.

1.3 Lagen om ändring av 13 § i lagen om klientavgifter inom småbarnspedagogiken

13 §. Efterskänkning och sänkning av avgift. Till paragrafen fogas ett nytt 2 mom. enligt vilket en avgift ska efterskänkas för ett barn som får småbarnspedagogik som en del av träning och stöd enligt 7 § i lagen om funktionshinderservice. Enligt klientavgiftslagen är service enligt lagen om funktionshinderservice avgiftsfri för användaren, men då olika aktörer svarar för ordnandet av funktionshinderservicen och småbarnspedagogiken är det motiverat att uttryckligen föreskriva om saken i lagen om klientavgifter inom småbarnspedagogiken. Målet är att samla alla bestämmelser om småbarnspedagogik i lagen om småbarnspedagogik och lagen om klientavgifter inom småbarnspedagogiken. Det att saken uttryckligen regleras i lagen om klientavgifter inom småbarnspedagogiken förtydligar förfarandet. Kommunen kan inte ta ut en avgift av ett barn som fått ett beslut om service enligt lagen om funktionshinderservice. Kommunen och landskapet avtalar om en ersättning, och detta förutsätter inga åtgärder av klienten.

2 Ikraftträdande

Lagarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2021. Åtgärder som krävs för verkställigheten av lagarna får vidtas redan före ikraftträdandet.

3 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

Allmänt

Genom den föreslagna lagen om funktionshinderservice samordnas de nuvarande lagarna om särskild service för personer med funktionsnedsättning, specialomsorgslagen och handikappservicelagen, som samtidigt upphävs. Den föreslagna lagen kompletterar rätten att få allmänna socialtjänster för personer med funktionsnedsättning, utöver vilka personer med funktionsnedsättning har en jämlik rätt att få de hälso-, rehabiliterings-, mentalvårds- och missbrukartjänster som de behöver. Lagförslaget betonar skapandet av helheter av service som motsvarar det individuella behovet hos personen med funktionsnedsättning i samarbete med klienten, och det sektorsövergripande samarbete som behövs vid det.

Syftet med den föreslagna lagen är att främja likabehandling, delaktighet och deltagande i samhället för personer med funktionsnedsättning samt att förhindra och avlägsna hinder som begränsar dessa rättigheter, att stödja möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att klara sig självständigt samt att trygga sådan service som motsvarar de individuella behoven

hos personer med funktionsnedsättning och som är tillräcklig och av god kvalitet. Dessa principer styr tillämpningen av den föreslagna lagen genomgående.

Rättigheterna för barn med funktionsnedsättning och rätten för de personer som tar hand om barnet att få stöd och hjälp i enlighet med barnets intresse har i den föreslagna lagen beaktats genomgående. Förslaget innehåller också uttryckliga bestämmelser om stödjande av delaktighet och medbestämmande för barn och unga personer med funktionsnedsättning både i fråga om beslutsfattandet och genomförandet av servicen, liksom också en separat bestämmelse om ordnande av barnets boende och den hjälp och det stöd som anknyter till boendet i särskilda situationer.

Genom den föreslagna regleringen tillgodoses den i 6 § i grundlagen reglerade jämlikheten, den i 19 § 1 mom. reglerade rätten till oundgänglig omsorg, den i 19 § 3 mom. föreskrivna skyldigheten för det allmänna att främja befolkningens hälsa och att tillförsäkra var och en tillräckliga social-, hälsovårds- och sjukvårdstjänster samt att stödja familjerna och andra som svarar för omsorgen om barn så att de har möjligheter att trygga barnens välfärd och individuella uppväxt, den i 19 § 4 mom. föreskrivna skyldigheten för det allmänna att främja vars och ens rätt till bostad och den i 22 § föreskrivna skyldigheten för det allmänna att se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Lagförslaget hänför sig också till bestämmelserna i 7 § i grundlagen om rätten till personlig frihet och integritet samt till skyddet för privatlivet enligt 10 § i grundlagen. I förslaget har beaktats rätten till ett eget språk och en egen kultur som tryggas i 17 § i grundlagen.

Människorättsfördrag som är centrala med tanke på propositionen är FN:s funktionshinderkonvention, FN:s barnkonvention, Reviderade Europeiska sociala stadgan och Europeiska unionens grundfördrag inklusive stadgan om de grundläggande rättigheterna. Förpliktelserna enligt dessa fördrag behandlas mer detaljerat nedan.

Syftet med funktionshinderkonventionen är att främja, skydda och säkerställa det fulla och lika åtnjutandet av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för alla personer med funktionsnedsättning och att främja respekten för deras inneboende värde. Det allmänna ska enligt 22 § i grundlagen se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses och myndigheterna ska i all verksamhet beakta tillgodosendandet och främjandet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning.

Funktionshinderkonventionen täcker alla livsområden och dess syfte är att för personer med funktionsnedsättning möjliggöra respekt av självbestämmanderätten, icke-diskriminering och fullständigt deltagande i samhället på ett sätt som beaktar tillgängligheten vad gäller omgivningen samt tillgången till information. Funktionshinderkonventionen tillförsäkrar personer med funktionsnedsättning rätten att leva självständigt som en del av samfundet. Basservicen ska vara tillgänglig för personer med funktionsnedsättning. Individuella specialtjänster ska vid behov också vara tillgängliga.

Konventionen om barnets rättigheter förpliktar till att för barn tillförsäkra rätt till skydd och omvårdnad, till en andel av samhällets resurser samt rätt att delta i fattande av beslut som gäller barnet självt och i samhällslivet. De rättigheter som antagits i barnkonventionen ska tillgodoses för hela barnbefolkningen och i varje barns liv. Konventionen förutsätter att barnets bästa beaktas i allt beslutsfattande som rör barn. Också funktionshinderkonventionen kräver att intresset för barn med funktionsnedsättning beaktas.

Artikel 15 i den reviderade Europeiska sociala stadgan tryggar oberoende, social integrering och deltagande i samhällslivet för personer med funktionsnedsättning. För att trygga detta utan avseende på deras ålder samt arten av och orsaken till deras funktionshinder, åtar sig parterna

att främja deras fullständiga anpassning till samhället och deltagande i det samhälleliga livet särskilt genom sådana åtgärder, inklusive tekniska hjälpmedel, vars syfte är att avlägsna kommunikationshinder och hinder för rörligheten och ordna för dem transporter och boende samt möjlighet att delta i kultur- och fritidsverksamhet. Artikel 17 i stadgan garanterar skydd och särskild hjälp från staten till barn och unga personer som tillfälligt eller varaktigt saknar stöd från familjen.

I Europeiska unionens grundfördrag finns bestämmelser om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. I artikel 2 i fördraget om Europeiska unionen nämns det att rättigheter för personer som hör till minoriteter är värden som unionen ska bygga på och i artikel 10 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt konstateras det att vid utformningen och genomförandet av sin politik och verksamhet ska unionen söka bekämpa all diskriminering på grund av bl.a. funktionsnedsättning. I artikel 21 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna förbjuds diskriminering på grund av funktionsnedsättning och enligt artikel 26 erkänner unionen och respekterar rätten för personer med funktionsnedsättning att få del av åtgärder som syftar till att säkerställa deras oberoende, sociala och yrkesmässiga integration och deltagande i samhällslivet. Enligt artikel 24 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna har barn rätt till det skydd och den omvårdnad som behövs för deras välfärd, barn ska fritt kunna uttrycka sina åsikter, barns åsikter ska beaktas i frågor som rör barnen i förhållande till deras ålder och mognad och vid alla åtgärder som rör barn, oavsett om de vidtas av offentliga myndigheter eller privata institutioner, ska barnets bästa komma i främsta rummet. I artikel 25 i samma stadga erkänner unionen rätten för äldre att leva ett värdigt och oberoende liv och att delta i det sociala och kulturella livet.

Viktiga grundläggande fri- och rättigheter med tanke på förslaget

Jämlikhet

Bestämmelsen i 6 § i grundlagen innehåller både ett krav på juridisk jämlikhet och en tanke om faktisk jämlikhet (GrUB 25/1994 rd, s. 7). Enligt den allmänna jämlikhetsklausulen i 6 § 1 mom. i grundlagen är alla lika inför lagen. Enligt diskrimineringsförbudet i 2 mom. i samma paragraf får ingen utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd eller handikapp eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person. Enligt 3 mom. ska barn bemötas som jämlika individer och de ska ha rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva och i 4 mom. föreskrivs det om främjande av jämställdheten mellan könen.

I den allmänna jämlikhetsklausulen uttrycks huvudprincipen om likabehandling och jämlikhet. Principen omfattar ett förbud mot godtycke och ett krav på enhanda bemötande i likadana fall (RP 309/1993 rd, s. 46). Den allmänna jämlikhetsklausulen riktas också till lagstiftaren. Vissa personer eller persongrupper får inte genom lag godtyckligt ges en gynnsammare eller ogynnsammare ställning än andra personer eller persongrupper. Bestämmelsen kräver ändå inte att alla medborgare i alla avseenden ska behandlas lika, om inte förhållandena är likadana. Jämlikhetsaspekter spelar en viss roll såväl när medborgarna ges fördelar eller rättigheter genom lag som när de påförs skyldigheter. Samtidigt är det typiskt för lagstiftningen att den på grund av ett visst godtagbart samhälleligt intresse behandlar människor olika, bl.a. för att främja faktisk jämställdhet (RP 309/1993 rd, s. 46, GrUU 38/2006 rd, s. 2). Grundlagsutskottet har på ett etablerat sätt konstaterat att jämlikhetsprincipen inte sätter några stränga gränser för lagstiftarens prövning när man strävar efter att anpassa regleringen efter kraven i samhällsutvecklingen vid en viss tidpunkt (bl.a. GrUU 11/2012 rd, s. 2, GrUU 2/2011 rd, s. 2). Det centrala är huruvida åtskillnaden i fråga kan motiveras på ett godtagbart sätt med avseende på systemet

med de grundläggande fri- och rättigheterna (bl.a. GrUU 46/2006 rd, s. 2, GrUU 16/2006 rd, s. 2). Grundlagsutskottet har ur grundlagens jämlikhetsbestämmelser i olika sammanhang härlett ett krav på att skillnaderna inte får vara godtyckliga och att de inte får bli oskäligen (GrUU 11/2012 rd, s. 2, GrUU 37/2010 rd, s. 3).

Enligt artikel 3 i funktionshinderkonventionen är konventionens inneboende principer respekt för inneboende värde, individuellt självbestämmande, innefattande frihet att göra egna val samt enskilda personers oberoende, icke-diskriminering, fullständigt och faktiskt deltagande och inkludering i samhället, respekt för olikheter och acceptering av personer med funktionsnedsättning som en del av den mänskliga mångfalden och mänskligheten, lika möjligheter, tillgänglighet, jämställdhet mellan kvinnor och män, samt respekt för utvecklingsmöjligheterna hos barn med funktionsnedsättning och respekt för deras rätt att bevara sin identitet. Principerna styr genomförandet av konventionen och tolkningen av hela konventionstexten, och de ska beaktas genomgående vid tolkning av innehållet av varje artikel i konventionen. Med de allmänna principerna respekteras rätten för en person med funktionsnedsättning att ha en funktionsnedsättning och i enlighet med konventionens syfte rätten för en person med funktionsnedsättning att till fullo och jämlikt komma i åtnjutande av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter.

Enligt artikel 5 i funktionshinderkonventionen är alla människor lika inför och enligt lagen och utan någon diskriminering berättigade till lika skydd och lika förmåner enligt lagen. Artikel 5 förbjuder all diskriminering på grund av funktionsnedsättning och garanterar personer med funktionsnedsättning lika och effektivt rättsligt skydd mot diskriminering på alla grunder. För att främja jämlikhet och avskaffa diskriminering ska konventionsstaterna vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att skälig anpassning tillhandahålls. Särskilda åtgärder som är nödvändiga för att påskynda eller uppnå faktisk jämlikhet för personer med funktionsnedsättning ska inte betraktas som diskriminering enligt konventionen.

Enligt artikel 2.1 i barnkonventionen ska konventionsstaterna respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i denna konvention utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets eller dess föräldrars eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt.

I artikel 2 i fördraget om Europeiska unionen nämns det att rättigheter för personer som tillhör minoriteter ska vara grundläggande värden i unionen och i artikel 10 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt konstateras det att unionen vid utformningen och genomförandet av sin politik och verksamhet ska söka bekämpa all diskriminering bl.a. på grund av funktionshinder. I artikel 21.1 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna förbjuds diskriminering bl.a. på grund av funktionshinder.

En central utgångspunkt för förslaget till lag om funktionshinderservice är att förverkliga jämlikhet och delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning. Personer med funktionsnedsättning har ofta en svagare ställning i samhället på grund av sin funktionsnedsättning och de funktionshinder som följer av den. Jämlikheten ska i förslaget stärkas såväl mellan personer med funktionsnedsättningar och utan funktionsnedsättningar, som mellan personer med funktionsnedsättningar.

Dessa mål förverkligas i förslaget särskilt med bestämmelserna om individuell behovsprövning i fråga om service och om självbestämmanderätt på det sätt som anges nedan.

Utgångspunkten för förslaget, att slå ihop de två lagarna, förverkligar jämlikheten. De nuvarande bestämmelserna i två olika lagar och de olika avgiftsgrunderna för vissa tjänster har

kunnat leda till särbehandling av personer med funktionsnedsättning. I den föreslagna lagen baserar sig erhållandet av tjänster inte på den medicinska diagnosen av en funktionsnedsättning eller sjukdom utan på personens behov av hjälp och stöd till följd av ett långvarigt funktionshinder, vilket ska bedömas individuellt. Detta är också utgångspunkten i funktionshinderkonventionen.

Jämlikhet och delaktighet främjas i klientprocessen för alla tjänster enligt den föreslagna lagen. Detta genomförs så att det i 2 § i förslaget föreskrivs om de allmänna förutsättningarna för funktionshindersservice och i 6–19 § om särskild service som lämpar sig för olika behov, samt genom individuell behovsprövning för att skapa tillräckliga och lämpliga helheter av service. Därtill styr bestämmelsen i 1 § i lagen om lagens syfte tillämpningen av alla tjänster. Bestämmelsen i 1 § motsvarar principerna i artikel 3 i funktionshinderkonventionen.

Jämlikhet och delaktighet i klientprocessen i fråga om all service tryggas i 3–5 § i förslaget. I bestämmelserna föreskrivs det om delaktighet för personer med funktionsnedsättning och om stödande av delaktigheten, bedömning av servicebehovet och klientplan samt om beslutsfattande och tillhandahållande av servicen. För att dessa rättigheter ska kunna förverkligas med hjälp av den föreslagna servicen, ska personen med funktionsnedsättning kunna vara delaktig i hela klientprocessen i enlighet med de föreslagna bestämmelserna.

Rätten till liv, personlig frihet och integritet

Enligt 7 § 1 mom. i grundlagen har alla rätt till liv och till personlig frihet, integritet och trygghet. Det allmänna ska själv avstå från att kränka dessa rättigheter, men det ska också skapa förhållanden där dessa grundläggande fri- och rättigheter åtnjuter skydd mot enskilda kränkningar.

Individens rätt till liv är den viktigaste av de grundläggande fri- och rättigheterna. I vissa situationer omfattar bestämmelsen också en särskild skyldighet att ge skydd och är speciellt nära förknippad med den rätt till oundgänglig försörjning och omsorg som tillförsäkras genom 19 § 1 mom. Den personliga friheten har karaktären av en allmän grundläggande fri- och rättighet som skyddar inte bara människans fysiska frihet utan också hennes viljas frihet och självbestämmanderätt. Rätten till personlig integritet ger skydd mot kroppsvisitationer och medicinska eller motsvarande åtgärder som vidtas med tvång.

Rätten till personlig integritet har ett nära samband med det skydd för privatlivet som gäller enligt 10 § i grundlagen. Förutom skydd för fysisk integritet omfattar skyddet för personlig integritet också större ingrepp i individens psykiska integritet också när ingripandet inte kan betraktas som en sådan behandling som kränker människovärdet som förbjuds i samma paragraf. Enligt motiveringen i regeringens proposition om de grundläggande fri- och rättigheterna (RP 309/1993 rd) innebär den personliga integritetens status som en grundläggandefri- och rättighet att tröskeln för ingripande är hög. Begränsningarna ska grunda sig på lag och uppfylla de krav på godtagbarhet och nödvändighet som preciseras i tolkningspraxis. Grundlagsutskottet har i sin praxis ansett att självbestämmanderätten anknyter till flera grundrättigheter, särskilt till bestämmelserna om personlig frihet och integritet i 7 § och till bestämmelserna om skydd för privatlivet i 10 §. I grundlagsskyddet för privatlivet ingår bl.a. individens rätt att bestämma över sig själv och sin kropp (se t.ex. GrUU 15/2015 rd, s. 3 och GrUU 12/2016 rd, s. 2, GrUU 10/2012 rd, s. 2/II och GrUU 24/2010 rd, s. 3/I).

Bestämmelsen om personlig trygghet skyddar det angivna rättsobjektet mot kränkningar från det allmänna, men förutsätter också att staten genom lagstiftningsskydd skyddar rättigheterna mot yttre kränkningar. Den personliga tryggheten understryker i synnerhet det allmän-

nas positiva förpliktelser att vidta åtgärder för att skydda samhällsmedlemmarna mot rättsstridiga gärningar. Det att en myndighet försummar att vidta de åtgärder för avvärjande av fara som det i ljuset av omständigheterna kan krävas av den kan innebära kränkning av denna rätt.

Det i ovillkorlig form skrivna förbud mot behandling som kränker människovärdet som ingår i 7 § 2 mom. i grundlagen gäller både fysisk och psykisk behandling. Förbudet är avsett att omfatta alla former av grym, inhuman eller skymfande bestraffning eller annan behandling.

Av de föreslagna bestämmelserna förverkligar särskilt personlig assistans (8–10 §), helheten stöd för boendet (11–13 §) och stöd för rörligheten (16–17 §) rätten till liv och personlig frihet, integritet och säkerhet. Utöver att de svarar mot behovet av service tryggar dessa tjänster också särskilt personens självbestämmanderätt. I fråga om personlig assistans förverkligas detta bl.a. genom bestämmelserna om de olika sätten att tillhandahålla servicen. Personlig assistans för att klara av de dagliga sysslorna kan möjliggöra service för boendet och för rörligheten som är centrala med tanke på personens självbestämmanderätt.

Nämnda service förverkligar också motsvarande rättigheter som tryggas i funktionshinderkonventionen, barnkonventionen, reviderade Europiska sociala stadgan och EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna.

Skyddet för privatlivet

I 10 § i grundlagen föreskrivs det om skydd för privatlivet. Enligt paragrafen är vars och ens privatliv, heder och hemfrid tryggade. Enligt motiveringen till regeringens proposition om reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna är utgångspunkten för skyddet för privatliv enligt 1 mom. att individen har rätt att leva sitt eget liv utan godtycklig eller ogrundad inblandning av myndigheter eller andra utomstående. I privatlivet ingår bland annat individens rätt att fritt knyta och upprätthålla kontakter till andra människor och miljön samt att själv bestämma om sig själv och sin kropp. I alla situationer går det inte att helt och hållet göra en åtskillnad mellan privatliv, heder och hemfrid. Enligt motiveringen kan privatlivet som begrepp förstås som ett samlande begrepp för en persons privata krets. Också familjelivet omfattas av skyddet för privatliv i bestämmelsen, även om familjelivet inte nämns särskilt. I artikel 8 i Europakonventionen och i artikel 17 i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter tryggas skydd för familjelivet jämsides med skydd för privatlivet.

I artikel 22 i funktionshinderkonventionen tryggas rätten för personer med funktionsnedsättning till respekt för privatlivet, heder och anseende. Enligt artikeln får ingen person med funktionsnedsättning utsättas för ett godtyckligt eller olagligt ingripande i sitt privatliv, familjeliv, hem eller sin korrespondens eller annan typ av kommunikation eller för olagliga angrepp på sin heder och sitt anseende. Därtill ska sekretessen för personuppgifter och uppgifter om hälsa och rehabilitering tryggas för personer med funktionsnedsättning. Artikeln kan anses anknyta till det i artikel 12 tryggade utöandet av rättskapaciteten och särskilt till stödet för utöandet av rättskapaciteten enligt artikeln, samt till förverkligandet av den i artikel 14 tryggade friheten och personliga säkerheten. Artikeln har särskild betydelse i fråga om boendet för personer med funktionsnedsättning och i fråga om assistans, samt med delande av information om en person med funktionsnedsättning inte bara till andra personer utan också till personen med funktionsnedsättning själv. I artikel 19 finns därtill bestämmelser om rätten för personer med funktionsnedsättning att leva självständigt och att delta i samhället.

Av de föreslagna bestämmelserna förverkligar särskilt träning och stöd (7 §), personlig assistans (8–10 §) och stöd för boendet samt rätt till tillgängligt boende (11–13 §) och stöd för rörligheten (16–17 §) rätten till skydd för privatlivet. Dessa tjänster förverkligar också andra mot-

svarande rättigheter som föreskrivs i funktionshinderkonventionen och i andra internationella fördrag som nämns i propositionen.

Rätten till social trygghet

Enligt 19 § 1 mom. i grundlagen har alla som inte förmår skaffa sig den trygghet som behövs för ett människovärdigt liv rätt till oundgänglig försörjning och omsorg. Bestämmelsen har till skillnad från bestämmelserna om de övriga grundläggande fri- och rättigheterna utformats som en subjektiv rätt. Rätten till oundgänglig försörjning och omsorg är ett sådant minimiskydd i sista hand som samhället ska garantera under alla förhållanden. En förutsättning är att personen inte själv förmår skaffa sig denna trygghet eller att han eller hon inte erhåller sådan genom andra sociala trygghetssystem eller av andra personer. Det handlar om det allmännas ansvar för individen. Bestämmelsen kräver att det ordnas tjänster som tryggar förutsättningarna för ett människovärdigt liv, till exempel nödvändig föda och bostad. Rent praktiskt innebär ordnande av det skydd som avses här att det behövs lagstiftning på lägre nivå.

Enligt 19 § 3 mom. i grundlagen ska det allmänna, enligt vad som närmare bestäms genom lag, tillförsäkra var och en tillräckliga social-, hälsovårds- och sjukvårdstjänster samt främja befolkningens hälsa. Det allmänna ska också stödja familjerna och andra som svarar för omsorgen så att de har möjligheter att trygga barnens välfärd och individuella uppväxt. Enligt 4 mom. i samma paragraf ska det allmänna främja vars och ens rätt till bostad och möjligheter att själv ordna sitt boende. Syftet med regleringshelheten är att förverkliga den i 19 § 3 mom. i grundlagen anvisade uppgifter för det allmänna att trygga var och en tillräckliga social- och hälsovårdstjänster samt att stödja familjerna och andra som svarar för omsorgen om barn så att de har möjligheter att trygga barnens välfärd och individuella uppväxt. I grundlagen anges inte sättet för ordnandet av dessa tjänster, utan i bestämmelsen förpliktas det allmänna att trygga tillgången till tjänster (RP 309/1993 rd, s. 75/II, se även t.ex. GrUU 20/2004 rd, s. 2/I). Också andra bestämmelser om grundläggande fri- och rättigheter, såsom jämlikhet och förbudet mot diskriminering, rätten till liv samt personlig integritet och säkerhet, inverkar på tillgången till och sättet att ordna tjänster. Då man avgör om tjänsterna ska anses tillräckliga, kan utgångspunkten enligt nämnda regeringsproposition vara en sådan nivå på tjänsterna som ger alla människor förutsättningar att fungera som fullvärdiga medlemmar i samhället (RP 309/1993 rd, s. 75–76, se även t.ex. GrUU 20/2004 rd, s. 2/I och GrUU 30/2013 rd, s. 3/I). Klausulen om att närmare bestämmelser utfärdas genom lag ger lagstiftaren rörelsefrihet i fråga om regleringen av rättigheterna och visar att det exakta innehållet för grundrättigheten bestäms av den helhet som bildas av grundrättighetsbestämmelsen och den vanliga lagstiftningen (GrUB 25/1994 rd, s. 5–6).

Med den särskilda service som ingår i förslaget tryggas de i 19 § 1 och 3 mom. i grundlagen avsedda rättigheterna för personer med funktionsnedsättning. Bestämmelser om särskild service finns i 6 § i lagförslaget. Enligt 1 mom. i den paragrafen ska landskapet för personer med funktionsnedsättning i enlighet med bestämmelserna i denna lag ordna träning och stöd, personlig assistans, stöd för boendet, stöd för tillgängligt boende, kortvarig omsorg, verksamhet under dagtid och stöd för rörligheten. Personen har subjektiv rätt till denna service. Enligt 2 mom. kan landskapet inom ramen för anslagen ge personer med funktionsnedsättning ekonomiskt stöd som avses i lagen eller ordna annan service som behövs för att lagens syfte ska uppnås. Enligt förslaget bedöms personens helhet av service och ett beslut fattas om helheten på basis av individuell behovsprövning i en klientprocess där personen med funktionsnedsättning är delaktig (3–5 §).

Personlig assistans

Personlig assistans i 8 § i förslaget hör samman med oundgänglig omsorg och tillräckliga social-, hälsovårds- och sjukvårdstjänster som avses i 19 § 1 och 3 mom. i grundlagen, samt med de rättigheter som anges i 7 § 1 mom., inklusive självbestämmanderätten. Genom personlig assistans tillgodoses också rätten till jämlikhet och skydd för privatlivet enligt 6 och 10 § i grundlagen.

Personlig assistans beviljas som socialservice för att trygga miniminivån på förutsättningarna för ett människovärdigt liv, om personen inte själv förmår skaffa sig denna trygghet eller inte erhåller sådan genom annan service eller av andra personer. Anlitande av personlig assistans som tillhandahålls som socialservice får dock inte leda till att de grundläggande rättigheterna för en person med funktionsnedsättning äventyras. Därför har bestämmelserna om personlig assistans preciserats i fråga om resursförutsättningen (8 § 2 mom.), vårdåtgärder (8 § 3 mom.), beslut om sätten att tillhandahålla servicen (9 § 2 mom.) och förutsättningarna för användning av arbetsgivarmodellen (10 § 2 och 3 mom.).

Enligt artikel 19 i funktionshinderkonventionen tryggas alla personer med funktionsnedsättning lika rätt att leva i samhället. Konventionsstaterna ska vidta effektiva och ändamålsenliga åtgärder för att underlätta att personer med funktionsnedsättning fullt åtnjuter denna rätt. Konventionsstaterna ska också säkerställa att personer med funktionsnedsättning har tillgång till olika former av samhällsservice både i hemmet och inom särskilt boende och till annan service, bl.a. sådant personligt stöd som är nödvändigt för att stödja boende och deltagande i samhället och för att förhindra isolering och avskildhet från samhället.

Regleringen har betydelse också med tanke på artikel 8 i Europeiska människorättskonventionen, där rätten till skydd för privatliv och familjeliv tryggas. Det primära syftet med bestämmelsen är att skydda individen mot godtyckliga inskränkningar i privatlivet från myndigheternas sida (GrUU 15/2015 rd, s. 4).

Resursförutsättningen för personlig assistans

Med personlig assistans förverkligas självbestämmanderätten för personer med funktionsnedsättning. Självbestämmanderätten ingår i de rättigheter som tryggas i 7 § 1 mom. i grundlagen. Enligt 8 § 2 mom. i den föreslagna lagen är syftet med personlig assistans att den ska hjälpa en person med funktionsnedsättning att förverkliga egna val på lika villkor som andra i sådana funktioner där ett funktionshinder hindrar att funktionen görs av personen själv. Det att en tjänst som motsvarar det individuella behovet ordnas som personlig assistans och inte som någon annan tjänst såsom boendeservice, förutsätter enligt det föreslagna 8 § 2 mom. att personen med funktionsnedsättning har resurser att definiera assistansens innehåll, dvs. vad som ska göras, var och när det ska göras. Med resursbestämmelsen tryggas alltså det nämnda syftet med personlig assistans.

Med resursförutsättningen för personlig assistans skyddar det allmänna också individens rätt till fysisk och psykisk integritet. Detta förverkligas genom att individen kan själv eller med stöd definiera tjänstens innehåll och på det sättet förverkliga sin självbestämmanderätt. Enligt 7 § 1 mom. i grundlagen ska det allmänna själv avstå från att kränka dessa rättigheter, men det ska också skapa förhållanden där dessa grundläggande fri- och rättigheter åtnjuter skydd mot enskilda kränkningar.

Vårdåtgärder som en del av personlig assistans

I 8 § 3 mom. i den föreslagna lagen föreskrivs det: ”Trots det som föreskrivs i 2 mom. kan det i den personliga assistansen som en del av servicen som helhet ingå sådana vårdåtgärder som är nödvändiga för att personen ska klara sig självständigt och som han eller hon utan funktionshindret skulle kunna utföra själv. En förutsättning för utförandet av dessa vårdåtgärder är att landskapets affärsverk ger personen med funktionsnedsättning och hans eller hennes assistent den introduktion i åtgärderna som de individuella behoven hos personen med funktionsnedsättning förutsätter, samt möjlighet till kontinuerlig handledning.” Assistenten som utför dessa åtgärder kan vara yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården och andra personer. Bestämmelsen har betydelse med tanke på 19 § 1 och 3 mom., 7 § 1 mom. och 6 § i grundlagen.

För en del personer med funktionsnedsättning kan självständigt boende, arbete och studier samt deltagande i annan normal livsföring på lika villkor som andra kräva hjälp med t.ex. sårvård, katetrisering eller säkerställande av respiratorns funktion. Dessa åtgärder kan kategoriseras som vårdåtgärder inom hälso- och sjukvården, men enligt förslaget utgör de en del av den personliga assistansen om de är nödvändiga för att personen med funktionsnedsättning ska kunna klara sig självständigt. Det att dessa vårdåtgärder ingår i personlig assistans möjliggör att också sådana personer med funktionsnedsättning som behöver assistans av det slaget kan leva ett självständigt liv på lika villkor som andra och t.ex. bo i sitt eget hem (GrUU 15/2015 rd, s. 3).

Behovet att i personlig assistans låta ingå ovannämnda vårdåtgärder anknyter också till avvecklandet av särställningen för patienter med andningsförlamning som baserar sig på klientavgiftslagens och klientavgiftsförordningens bestämmelser. Avsikten är att avvecklandet ska ske i samband med den pågående reformen av klientavgiftslagstiftningen. De nuvarande patienter med andningsförlamning som vårdas på institution också när de inte bor på sjukhus, omfattas i fortsättningen av den öppna servicen inom social- och hälsovården och deras socialtjänster ska ordnas huvudsakligen som särskild service enligt den föreslagna lagen. Den föreslagna ändringen förverkligar en jämlik rätt till service och självbestämmande för denna kundgrupp (GrUU 15/2015 rd, s. 3).

Enligt 19 § 3 mom. i grundlagen ska det allmänna, enligt vad som närmare bestäms genom lag, tillförsäkra var och en tillräckliga social-, hälsovårds- och sjukvårdstjänster. Vid bedömning av om socialtjänsterna är tillräckliga betraktas som utgångspunkt en sådan nivå på tjänsterna som ger alla människor förutsättningar att fungera som fullvärdiga medlemmar i samhället. Genom 7 § 1 mom. i grundlagen tryggas individens självbestämmanderätt och också rätten till liv. Enligt bestämmelsen i det föreslagna 8 § 3 mom. ger landskapets affärsverk personen med funktionsnedsättning och hans eller hennes assistent den introduktion i åtgärderna som de individuella behoven hos personen med funktionsnedsättning förutsätter, samt möjlighet till kontinuerlig handledning. Med bestämmelsen säkerställs det att det är möjligt att utföra vårdåtgärderna i fråga på ett ändamålsenligt och tryggt sätt särskilt om assistenten inte är en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården. Med regleringen tryggas tillräckliga social- och hälsovårdstjänster och rätten till liv.

Med bestämmelserna om vårdåtgärder möjliggörs också användningen av arbetsgivarmodellen enligt 10 § i förslaget och samtidigt också förverkligandet av självbestämmanderätten för personer med funktionsnedsättning samt jämlikheten t.ex. i fråga om boendet och annan normal livsföring.

Bestämmelserna om barn och unga personer

Enligt 6 § 3 mom. i grundlagen ska barn bemötas som jämlika individer och de ska ha rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva. Denna grundrättighet har beaktats genomgående i lagförslaget.

Enligt artikel 7 i funktionshinderkonventionen, som gäller barn med funktionsnedsättning, ska konventionsstaterna vidta alla nödvändiga åtgärder som behövs för att säkerställa att barn med funktionsnedsättning fullt åtnjuter alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på lika villkor som andra barn. I alla åtgärder som rör barn med funktionsnedsättning ska barnets bästa komma i främsta rummet. Konventionsstaterna ska också säkerställa att barn med funktionsnedsättning har rätt att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör dem, varvid deras åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till deras ålder och mognad på samma villkor som för andra barn, och att de för att utöva denna rättighet erbjuds stöd anpassat till funktionsnedsättning och ålder.

Enligt artikel 3 i barnkonventionen ska barnets bästa komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata värdfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ. Bestämmelser om barnets rättigheter finns också i artikel 24 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna.

Barnets rätt att påverka saker som gäller barnet självt förverkligas i 3 § 4 mom. och 5 § 4 mom. i lagförslaget. I det föreslagna 3 § 4 mom. hänvisas det till 32 § i socialvårdslagen i fråga om utredande av barns och unga personers åsikter. Barn och unga personer ska också i tillräcklig omfattning tryggas hjälp och stöd för att få information samt för kommunikation och interaktion. Enligt det föreslagna 5 § 4 mom. ska vid tillhandahållandet av service för barn och unga personer med funktionsnedsättning deras ålder och utvecklingsnivå, åsikter, familjeförhållanden och övriga nära människorelationer samt delaktighet och möjlighet till verksamhet i den gena omvärlden och närmiljön beaktas. Servicen ska tillhandahållas så att den tryggar barnens och de unga personernas välfärd och utveckling i enlighet med deras individuella färdigheter.

Boende för barn någon annanstans än med den egna familjen

Syftet med bestämmelserna i den föreslagna lagen om stöd för boendet är att möjliggöra att också sådana personer med funktionsnedsättning som behöver krävande och sektorsövergripande stöd och hjälp med stöd av den öppna servicen kan bo så självständigt som möjligt. Enligt 11 § i den föreslagna lagen ska boendet för personer med funktionsnedsättning och de tjänster som anknyter till boendet i första hand ordnas i en sådan bostad och på en sådan bostadsort som personen själv har valt. Också boendet och servicen för barn med funktionsnedsättning ska genom tillräckliga stödåtgärder och tillräcklig service i första hand ordnas med den egna familjen.

Bestämmelsen i 12 § i den föreslagna lagen om stöd för boendet för barn har samband med det i 10 § i grundlagen tryggade skyddet för privatlivet. Enligt 12 § kan ett barn under vissa förutsättningar bo någon annanstans än med den egna familjen. Med bestämmelsen tryggas barnets rätt till de grundrättigheter som anges i 7 § 1 mom. och 19 § 3 mom. i grundlagen.

Med den föreslagna regleringen förverkligas beaktandet av barnets intresse enligt 5 § i socialvårdslagen, tryggheten av barnets bästa enligt artikel 3 i barnkonventionen och artikel 7 i funktionshinderkonventionen, samt tillhandahållandet av skydd och särskild hjälp från statens sida till barn och unga som tillfälligt eller varaktigt saknar stöd från familjen, vilket säkerställs i artikel 17.1 c i den reviderade Europeiska sociala stadgan.

Ingripande i det i 10 § i grundlagen reglerade skyddet för privatlivet är, för att trygga den rättighet som skyddas i 7 § 1 mom., enligt 12 § i lagförslaget möjligt endast under de förutsättningar som anges i 12 § 2 mom. och med samtycke av barnets förmyndare. Enligt det föreslagna 12 § 2 mom. krävs det ett samtycke av vårdnadshavarna för att stöd för boendet för barn ska kunna ordnas någon annanstans än med den egna familjen. Om den service som barnet och familjen får och annat stöd till familjen inte räcker till för att trygga en omsorg i enlighet med barnets intresse hemma, ska det på ansökan av vårdnadshavarna i enlighet med 4 § bedömas hur barnets boende och omsorg kan ordnas. ”Bedömningen ska göras i en multiprofessionell expertgrupp med tillräcklig expertis i socialarbete, psykologi, medicin och vid behov i andra områden. Innan ett beslut fattas ska barnets åsikt utredas på det sätt som föreskrivs i 3 §.” Syftet med regleringen är att förverkliga den i 19 § i grundlagen föreskrivna rätten till oundgänglig omsorg och tillräckliga social- och hälsovårdstjänster, och det anses inte vara fråga om åtskiljande av ett barn från sina föräldrar på grund av barnets eller föräldrarnas funktionsnedsättning vilket är förbjudet enligt artikel 23.4 i funktionshinderkonventionen.

Därtill sörjer man på de sätt som anges i 12 § 3 mom. för beaktandet av de faktorer som det ska fästas uppmärksamhet vid vid valet av plats för barnets boende och vid ordnandet av service. Enligt bestämmelsen ska det utöver det som föreskrivs i 5 § 4 mom. om ordnandet av stöd för barnets boende särskild uppmärksamhet fästas vid barnets behov och den kompetens som personalen har och som motsvarar behoven, kontakten mellan barnet och familjemedlemmar och andra närstående och upprätthållandet av mänskliga relationer samt kontinuiteten i vården och omsorgen. Stöd för barnets boende ska ordnas så att avståndet till den plats där barnet bor inte utgör ett hinder för upprätthållandet av kontakten med barnets närstående. Stöd för barnets boende någon annanstans än med den egna familjen kan ordnas i form av familjevård eller som stöd för boendet enligt 11 § i en tjänstenhet där det samtidigt vårdas högst sju barn. Bestämmelsen förverkligar också kravet på respekt för hem och familj i artikel 23 i funktionshinderkonventionen, som förpliktar konventionsstaterna att bl.a. säkerställa att om de närmast anhöriga inte är i stånd att ta hand om ett barn, ska barnets boende ordnas i sista hand i familjeliknande miljö i samhället.

Enligt artikel 3 i barnkonventionen åtar sig konventionsstaterna att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd, med hänsyn tagen till de rättigheter och skyldigheter som tillkommer dess föräldrar, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för barnet, och konventionsstaterna ska för detta ändamål vidta alla lämpliga lagstiftnings- och administrativa åtgärder. Konventionsstaterna ska säkerställa att institutioner, tjänster och inrättningar som ansvarar för vård eller skydd av barn uppfyller av behöriga myndigheter fastställda normer, särskilt vad gäller säkerhet, hälsa, personalens antal, och lämplighet samt behörighet tillsyn. Enligt artikel 23 erkänner konventionsstaterna att ett barn med fysiskt eller psykiskt handikapp bör åtnjuta ett fullvärdigt och anständigt liv under förhållanden som säkerställer värdighet, främjar självförtroende och möjliggör barnets aktiva deltagande i samhället.

Grunden i den föreslagna lagen för ordnande av boendet för ett barn med funktionsnedsättning och service som tryggar barnets vård och omsorg någon annanstans än med den egna familjen avviker från de placeringar utanför hemmet som görs med stöd av barnskyddslagen. Kravet på att barnet ska behandlas individuellt förutsätter att barnets individuella egenskaper och de särskilda behov som följer av dem beaktas vid ordnandet av tjänsterna och att barnets delaktig-

het, välmående och utveckling tryggas. Målen inom barnskyddet är annorlunda jämfört med målen enligt den föreslagna lagen. Med service enligt den föreslagna lagen tillgodoses långvariga, ofta bestående behov av hjälp och stöd. Det behov av hjälp och stöd som ett barn med funktionsnedsättning har försvinner inte eller minskar inte i allmänhet när barnet blir vuxet till skillnad från barnskyddet, där grunden för barnskyddet upphör när åtgärderna inom eftervården upphör när personen fyller 21 år. Syftet med barnskyddets stödåtgärder är i första hand att få till stånd en ändring i sådana uppväxtförhållanden som är negativa med tanke på barnets utveckling och hälsa. Med stödåtgärderna kan man inte påverka det funktionshinder som barnets funktionsnedsättning eller skada orsakar och det stödbehov som den medför, och stödåtgärderna är inte heller avsedda att vara upprätthållande stöd.

Småbarnspedagogiken som en del av träning och stöd

Enligt 7 § 1 mom. 1 punkten i förslaget har personer med funktionsnedsättning rätt att få träning och stöd som de nödvändigt behöver för att öva upp kognitiva eller funktionella färdigheter eller färdigheter som behövs vid social interaktion. I träning och stöd som avses i punkten ska också ingå möjligheten att få småbarnspedagogik som träning och stöd som avgiftsfri service enligt den föreslagna lagen. Servicen utvidgas till att gälla de barn med funktionsnedsättning som på basis av bedömningen av servicebehovet och klientplanen har ett nödvändigt behov av småbarnspedagogik uttryckligen som verksamhet som stöder delaktigheten. Så kallad rehabiliterande småbarnspedagogik ordnas i nuläget såsom en del av specialomsorgerna enligt specialomsorgslagen för barn som omfattas av tillämpningsområdet enligt 1 § i specialomsorgslagen.

Grundlagsutskottet har gett ett utlåtande om propositionen om småbarnspedagogik (RP 40/2018 rd). Grundlagsutskottet påpekar i sitt utlåtande (GrUU 17/2018 rd) att bestämmelserna om småbarnspedagogik fortsättningsvis ska bedömas som den sociala service som avses i 19 § 3 mom. i grundlagen och som omfattas av tillräcklighetskravet och utgör ett medel för att fullgöra det allmännas skyldighet att stödja dem som svarar för omsorgen om barn. Att man övergått till att i lagstiftningen använda termen småbarnspedagogik har dock medfört att bedömningen nu omfattar ett element av kulturella rättigheter enligt 16 § 2 mom. i grundlagen (se även GrUU 12/2015 rd). Den småbarnspedagogiska verksamheten fullgör således den i 19 § 3 mom. i grundlagen föreskrivna skyldigheten för det allmänna att tillförsäkra var och en tillräckliga social-, hälsovårds- och sjukvårdstjänster samt främja befolkningens hälsa, samt att stödja familjerna och andra som svarar för omsorgen om barn så att de har möjligheter att trygga barnens välfärd och individuella uppväxt (GrUU 21/2016 rd, s. 2).

Grundlagsutskottet har i utlåtandet övervägt ställningen för personer med funktionsnedsättning i utbildningssystemet på basis av jämlikhetsbestämmelsen i 6 § i grundlagen samt 16 § 2 mom. i grundlagen, som föreskriver att det allmänna ska säkerställa lika möjligheter för var och en enligt sin förmåga och sina särskilda behov också få annan utbildning än grundläggande utbildning. Utskottet menar att "enligt sina särskilda behov" avser bland annat att det allmänna ska försöka undanröja de eventuella hinder för studier som hälsotillstånd eller funktionsnedsättning medför. Utskottet pekar här också på FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. I artikel 24 sägs det bland annat att personer med funktionsnedsättning inte får utestängas från det allmänna utbildningssystemet och att konventionsstaterna ska säkerställa att skälig anpassning erbjuds utifrån personliga behov (se GrUU 60/2010 rd, s. 3).

Enligt grundlagsutskottet ingår i förslaget till lag om småbarnspedagogik inga särskilda bestämmelser om skyldighet för den småbarnspedagogiska verksamheten att ordna stödsatser för barn med funktionsnedsättning eller andra barn med särskilda behov. Lagen måste regel-

baserat säkerställa att rätten för barn med funktionsnedsättning att få delta i småbarnspedagogisk verksamhet på lika villkor verkligen fullföljs, anser grundlagsutskottet i sitt utlåtande. Lagen måste också föreskriva om vilka konsekvenser stödinsatser för barn med funktionsnedsättning har för personaldimensioneringen. Riskdagens kulturutskott kompletterade på förslag av grundlagsutskottet regleringen för att trygga att småbarnspedagogik tillhandahålls på ett jämlikt sätt. Det till lagförslaget fogade 7 § 2 mom. föreskriver att socialvårdslagen (1301/2014), lagen om lagen om service och stöd på grund av handikapp (380/1987), lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda (519/1977) och hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010) och det som föreskrivs om social- och hälsovård någon annanstans i lag ska tillämpas på ett barns rätt att få stödåtgärder och service inom social- och hälsovården som stöd för sin utveckling och sin välfärd (KuUB 5/2018 rd).

Med den föreslagna regleringen tillgodoses rätten till tillräckliga socialtjänster enligt 19 § 3 mom. i grundlagen och de kulturella rättigheterna enligt 16 § 2 mom. i den lagen.

Den föreslagna regleringen ska bedömas med tanke på den i 6 § i grundlagen tryggade jämlikheten i förhållande till alla barn ur den synvinkeln huruvida det för den föreslagna regleringen finns ett godtagbart skäl enligt 2 mom. Det väsentliga är om särbehandlingen kan motiveras på ett godtagbart sätt med hänsyn till grundrättighetssystemet (RP 309/1993 rd, s. 48/I, GrUU 14/2006, s. 2/I, GrUU 25/2006 rd, s. 2/I). Den föreslagna regleringen enligt lagen om funktionshinderservice erbjuder avgiftsfri småbarnspedagogik såsom verksamhet som stöder delaktigheten för de barn som bedöms ha ett nödvändigt behov av småbarnspedagogik uttryckligen som verksamhet som stöder delaktigheten, och som annars skulle löpa en särskild risk att på grund av sin funktionsnedsättning bli utanför den småbarnspedagogiska verksamheten. Småbarnspedagogikens innehåll ska vara samma för alla barn, men dess betydelse som verksamhet som stöder inläring och delaktighet framhävs för den som behöver servicen. Det att sådan småbarnspedagogik som ordnas som funktionshinderservice ska vara avgiftsfri stöder familjerna i att barnet deltar i småbarnspedagogiken. Avsikten är också att den vägen inverka på barnets deltagande i den grundläggande utbildningen och senare i annan verksamhet i samhället. Indirekt främjar regleringen tillgängligheten inom småbarnspedagogiken, och den kan öka behovet av personal enligt lagen om småbarnspedagogik eller leda till ett behov att minska på gruppstorlekarna, och på det sättet stöder den de särskilda behoven hos barn med funktionsnedsättning. Genom regleringen inverkar man på förverkligandet av de i 19 § 3 mom. och i 16 § 2 mom. i grundlagen föreskrivna kulturella rättigheterna.

Ändringssökande och annat rättsskydd

Med stöd av 21 § 1 mom. i grundlagen har var och en rätt att få ett beslut som gäller hans eller hennes rättigheter och skyldigheter behandlat vid domstol eller något annat oavhängigt organ. Enligt 2 mom. ska garantier för en rättvis rättegång och god förvaltning tryggas genom lag.

Enligt den föreslagna bestämmelsen om ändringssökande i förvaltningsdomstolens beslut får ändring i ett beslut av förvaltningsdomstolen sökas genom besvär endast om högsta förvaltningsdomstolen beviljar besvärsrätt. Bestämmelsen innebär att systemet med besvärstillstånd ska omfatta alla de beslut av förvaltningsdomstolen som avses i lagförslaget.

Grundlagsutskottet har i sitt utlåtande (GrUU 55/2014 rd s. 3–5) tagit ställning till behovet av besvärstillstånd vid sökande av ändring i förvaltningsdomstolens beslut hos högsta förvaltningsdomstolen. Utskottet uppmanade statsrådet att bedöma möjligheten att vidareutveckla högsta förvaltningsdomstolens roll i riktning mot en domstol som styr förvaltningsprocessen genom avgöranden i högsta instans. Utskottet ansåg att det inte fanns några hinder för en sådan utveckling enligt 99 § i grundlagen som gäller de högsta domstolarnas uppgifter eller en-

ligt 21 § i grundlagen som gäller tryggnad av rättsskyddet, eller i internationella människorättskonventioner. Grundlagsutskottet tog i utlåtandet upp bl.a. tvångsomhändertagande av barn, och ansåg att det finns skäl att utreda möjligheten att också i sådana ärenden utvidga användningen av besvärstillstånd. Utskottet ansåg det viktigt att konsekvent föra vidare arbetet med att utveckla och utvidga systemen för omprövning och besvärstillstånd.

Grundlagsutskottet har i sitt utlåtande om socialvårdslagen (GrUU 36/2014 rd s. 4) också ansett det vara väsentligt att se till att systemet för att söka ändring överlag garanterar både att det finns tillgänglig och tillräcklig rättssäkerhet och att ärendena behandlas så snabbt som det går med hänsyn till kravet på rättssäkerhet, när det bedöms om ett förvaltningsrättsligt system med besvärsmått uppfyller kraven på godtagbarhet och proportionalitet i relation till 21 § i grundlagen. De beslut som föreslås ingå i systemet med besvärstillstånd var enligt utskottet av den typen att rättssäkerheten kan anses vara garanterad, om målet kan komma upp i högsta förvaltningsdomstolen efter att besvärstillstånd beviljats. Behovet av att i enskilda fall få målet behandlat i högsta instans tillgodoses enligt utskottet av att högsta förvaltningsdomstolen måste bevilja besvärstillstånd om det finns någon sådan grund som nämns i 13 § 2 mom. i förvaltningsprocesslagen.

Regeringen har bedömt kravet på besvärstillstånd i de ärenden som propositionen gäller och anser att regleringen är ändamålsenlig med avseende på 21 § i grundlagen.

Skyldighet för det allmänna att se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses

Enligt 22 § i grundlagen ska det allmänna se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Förslaget innebär att denna förpliktelse uppfylls, eftersom dess centrala utgångspunkt och syfte är att främja att jämlikheten förverkligas och att förutsättningarna att klara sig på egen hand och självbestämmanderätten stärks. Med förslaget tryggas i synnerhet det som i 6 § i grundlagen föreskrivs om jämlikhet, det som i 7 § i grundlagen föreskrivs om liv, personlig frihet, integritet och trygghet samt det som i 10 § i grundlagen föreskrivs om skydd för privatlivet. Förutom till de angivna bestämmelserna i grundlagen anknyter förslagen till bestämmelsen i 1 § i grundlagen enligt vilken konstitutionen ska trygga människovärdets ocränkbarhet och den enskilda människans frihet och rättigheter samt främja rättvisa i samhället. Förslaget har också samband med 2 § i grundlagen, som gäller demokrati och rättsstatsprincipen och enligt vilken det i demokratin ingår att den enskilde har rätt att ta del i och påverka samhällets och livsmiljöns utveckling. Demokrati och rättsstatsprincipen kan anses utgöra utgångspunkten för bedömning av innehållet i det allmänna skyldigheter. Förslagen i propositionen anknyter också till 80 § i grundlagen, enligt vilken bestämmelser om grunderna för individens rättigheter och skyldigheter ska utfärdas genom lag.

Regeringen anser att lagförslagen kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Regeringen anser dock vara ändamålsenligt att begära grundlagsutskottets utlåtande, eftersom det i propositionen finns aspekter som är av betydelse när det gäller att tillgodose de grundläggande fri- och rättigheterna.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs riksdagen följande lagförslag:

1.

**Lag om
funktionshindersservice**

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 kap.

Allmänna bestämmelser

1 §

Lagens syfte

Syftet med denna lag är att

- 1) uppnå likabehandling, delaktighet och deltagande i samhället för personer med funktionsnedsättning,
- 2) förebygga och undanröja hinder som begränsar möjligheterna att uppnå likabehandling, delaktighet och deltagande i samhället för personer med funktionsnedsättning,
- 3) stödja förmågan att klara sig självständigt för personer med funktionsnedsättning och stödja deras självbestämmanderätt,
- 4) tillförsäkra personer med funktionsnedsättning tillräcklig service av god kvalitet enligt deras individuella behov.

2 §

Lagens tillämpningsområde och förhållande till annan lagstiftning

Denna lag innehåller bestämmelser om särskild service för sådana personer med funktionsnedsättning som på grund av ett långvarigt funktionshinder som orsakas av en funktionsnedsättning eller sjukdom nödvändigt och upprepade gånger behöver hjälp eller stöd för att klara en normal livsföring.

Denna lag tillämpas om en person inte med stöd av socialvårdslagen (1301/2014) eller lagen om stödjande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre (980/2012, nedan äldreomsorgslagen) eller någon annan lag får tillräckliga och lämpliga tjänster.

Bestämmelser om organiseringsansvaret finns i lagen om ordnande av social- och hälsovård (/). Bestämmelser om produktionen av service finns i lagen om ordnande av social- och hälsovård, lagen om produktion av social- och hälsotjänster (/), nedan *tjänsteproducentlagen*, och i lagen om kundens valfrihet inom social- och hälsovården (/), nedan *valfrihetslagen*.

3 §

Stödjande av medbestämmande och delaktighet för personer med funktionsnedsättning

Servicebehovet ska bedömas, servicen planeras och tillhandahållas samt genomförandet följas i samarbete med personen med funktionsnedsättning. I de fall som avses i 9 och 10 § i lagens om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000), nedan *klientlagen*, ska servicebehovet bedömas, servicen planeras och tillhandahållas samt genomförandet följas i samarbete med personen med funktionsnedsättning och hans eller hennes lagliga företrädare eller med personen med funktionsnedsättning och en anhörig eller någon annan närstående till honom eller henne.

Bestämmelser om klientens rätt att få en utredning om åtgärdsalternativen finns i 5 § i klientlagen och bestämmelser om klientens självbestämmanderätt och medbestämmande i 8-10 § i den lagen. Bestämmelser om klientens medbestämmande vid bedömningen av servicebehovet och utarbetandet av klientplanen finns i 36, 39 och 41 § i socialvårdslagen.

Medbestämmande och delaktighet för personer med funktionsnedsättning ska stödjas på det sätt som deras funktionsförmåga, ålder och livssituation förutsätter. En person med funktionsnedsättning har rätt att använda ett sådant språk och ett sådant kommunikationssätt som lämpar sig för honom eller henne och ska vid behov få stöd för att få information och för att bilda sig en egen åsikt och uttrycka den.

Bestämmelser om utredning av barns och unga personers åsikter finns i 32 § i socialvårdslagen. För barn och unga personer ska det i tillräcklig omfattning tryggas hjälp och stöd för att få information samt för kommunikation och interaktion.

4 §

Bedömning av servicebehovet och klientplan

Bestämmelser om bedömningen av servicebehovet för personer med funktionsnedsättning finns i 36 och 37 § i socialvårdslagen.

Bestämmelser om utarbetande av en klientplan och om en egen kontaktperson finns i 39 och 42 § i socialvårdslagen. Bestämmelser om det sektorsövergripande samarbetet vid bedömningen av servicebehovet och utarbetandet av klientplanen och om samordningen av servicen finns i 41 § i socialvårdslagen.

5 §

Beslutsfattande och tillhandahållande av service

Bestämmelser om det beslutsfattande som gäller servicen och om verkställigheten av besluten finns i 45 och 46 § i socialvårdslagen. Bestämmelser om trygghet av kontinuiteten hos service för personer vars stödbehov är bestående eller långvarigt finns i 38 § 3 mom. i socialvårdslagen.

Servicen enligt denna lag ska tillhandahållas så att den till innehåll, kvalitet och omfattning tillgodoser behoven hos personen med funktionsnedsättning och är förenlig med personen intresse, oavsett vilken service som valts eller hur servicen produceras. Vad som i klientlagen, socialvårdslagen, valfrihetslagen och tjänsteproducentlagen föreskrivs om servicens innehåll, mål, kvalitet, planering och tillhandahållande ska, utöver bestämmelserna i denna lag, iakttas vid fastställandet och bedömningen av servicens kvalitet.

Landskapets affärsverk ska se till att den på olika lagar baserade servicen enligt de individuella behoven hos en person med funktionsnedsättning och vid behov hans eller hennes familj bildar en samordnad helhet som tillgodoser syftet med denna lag. I fråga om helheten av service ska det vid behov fattas ett beslut enligt 46 § i socialvårdslagen.

Vid tillhandahållandet av service för barn och unga personer med funktionsnedsättning ska hänsyn tas till barnets eller den unga personens ålder och utvecklingsnivå, åsikter, familjeförhållanden och övriga nära människorelationer samt delaktighet och möjlighet till verksamhet i den egna omvärlden och närmiljön. Servicen ska tillhandahållas så att den tryggar barnets eller den unga personens välfärd och utveckling i enlighet med hans eller hennes individuella färdigheter.

2 kap.

Särskild service

6 §

Service som möter behoven av hjälp och stöd

Landskapet ska för personer med funktionsnedsättning i enlighet med bestämmelserna i denna lag ordna

- 1) träning och stöd,
- 2) personlig assistans,
- 3) stöd för boendet,
- 4) stöd för tillgängligt boende,
- 5) kortvarig omsorg,
- 6) verksamhet under dagtid,
- 7) stöd för rörligheten.

Landskapet kan inom ramen för anslagen ge personer med funktionsnedsättning ekonomiskt stöd som avses i denna lag eller ordna annan service som behövs för att lagens syfte ska uppnås.

7 §

Träning och stöd

Personer med funktionsnedsättning har rätt att få träning och stöd som de nödvändigt behöver

- 1) för att öva upp kognitiva eller funktionella färdigheter eller färdigheter som behövs vid social interaktion,
- 2) vid förändringar i livet,
- 3) för att kommunicera,
- 4) för att klara en normal livsföring,
- 5) för att fatta beslut som gäller det egna livet.

Familjen eller andra närstående till en person med funktionsnedsättning har rätt att få träning och stöd i situationer med betydande livsförändringar, om det är nödvändigt för att tillgodose syftet med servicen för personen med funktionsnedsättning.

Träning och stöd kan ordnas för familjen eller andra närstående till en person med funktionsnedsättning när det behövs för att de mål som i klientplanen angetts för träningen och stödet till personen ska nås.

Träningens och stödets mål och innehåll samt dess nödvändiga kvantitet och varaktighet samt sättet för genomförande ska bestämmas enligt de individuella behoven hos personen med

funktionsnedsättning. Träning och stöd ges som personlig service eller service i grupp eller i kombination med annan service. Servicen omfattar behövliga transporter för genomförandet av servicen om personen har särskilda svårigheter att röra sig och på grund av sitt funktionshinder inte utan oskäligt stora svårigheter kan anlita offentlig trafik.

8 §

Personlig assistans

Personer med funktionsnedsättning har rätt att få personlig assistans om de nödvändigt och upprepade gånger behöver en annan persons hjälp för att klara sig

- 1) i de dagliga sysslorna,
- 2) i arbete, studier eller annan verksamhet som främjar delaktighet som ordnas med stöd av någon annan lag, eller
- 3) i fritidsverksamhet eller socialt deltagande.

Syftet med personlig assistans är att den ska hjälpa en person med funktionsnedsättning att förverkliga egna val på lika villkor som andra i sådana funktioner där ett funktionshinder hindrar att funktionen görs av personen själv. För att personlig assistans ska kunna ordnas förutsetts det att personen med funktionsnedsättning har resurser att definiera assistansens innehåll. Med personlig assistans svarar man på sådana behov som i huvudsak förutsätter andra insatser än vård, omsorg eller säkerställande av säkerheten för personen med funktionsnedsättning eller för någon annan.

Trots det som föreskrivs i 2 mom. kan det i den personliga assistansen som en del av servicen som helhet ingå sådana vårdåtgärder som är nödvändiga för att personen ska klara sig självständigt och som han eller hon utan funktionshindret skulle kunna utföra själv. En förutsättning för utförandet av dessa vårdåtgärder är att landskapets affärsverk ger personen med funktionsnedsättning och hans eller hennes assistent den introduktion i åtgärderna som de individuella behoven hos personen med funktionsnedsättning förutsätter, samt möjlighet till kontinuerlig handledning.

En person med funktionsnedsättning har i fråga om de funktioner som avses i 1 mom. 1 och 2 punkten rätt att få personlig assistans i den utsträckning det är nödvändigt. Dessutom har en person med funktionsnedsättning rätt att få personlig assistans i fråga om de funktioner som avses i 1 mom. 3 punkten minst 30 timmar per månad, om inte ett lägre timantal räcker till för att tillförsäkra personen nödvändig hjälp.

9 §

Tillhandahållande av personlig assistans

Personlig assistans tillhandahålls i enlighet med 8 § i landskapslagen eller 24 § 4 mom. eller 27 § i valfrihetslagen eller i enlighet med den arbetsgivarmodell som avses i 10 § i denna lag. Utöver de sätt för tillhandahållande som avses i landskapslagen eller valfrihetslagen ska landskapet ha tillgång till en arbetsgivarmodell.

När landskapets affärsverk fattar beslut om sätten att tillhandahålla personlig assistans ska affärsverket beakta de åsikter som personen med funktionsnedsättning har och det behov av hjälp som fastställts i klientplanen samt livssituationen som helhet. Ytterligare bestämmelser om användning av arbetsgivarmodellen finns i 10 § 2 mom. En anhörig eller någon annan närstående till en person med funktionsnedsättning kan av särskilda skäl utses till personlig assistent, om detta är förenligt med personens intressen.

Vikariearrangemangen för personlig assistans när assistenten är frånvarande och när anställningsförhållandet upphör ska antecknas i klientplanen och i ett beslut enligt 45 eller 46 § i socialvårdslagen.

10 §

Arbetsgivarmodellen för personlig assistans

En person med funktionsnedsättning kan anställa en personlig assistent i ett anställningsförhållande enligt arbetsavtalslagen (55/2001) och fungera som assistentens arbetsgivare, medan landskapets affärsverk ersätter kostnaderna för anställningen på det sätt som föreskrivs i denna paragraf (*arbetsgivarmodellen*).

Arbetsgivarmodellen kan användas om den som blir arbetsgivare har förmåga att svara för sina skyldigheter som arbetsgivare och han eller hon samtycker till att vara arbetsgivare efter att av landskapets affärsverk ha fått en tillräcklig och förstälig redogörelse för arbetsgivarens skyldigheter och ansvar. Samtycket ska antecknas i klientplanen.

Landskapets affärsverk ska enligt de individuella behov som personen med funktionsnedsättning har ge rådgivning, handledning och stöd i de praktiska frågor som gäller arbetsgivarmodellen. Landskapets affärsverk är dock inte skyldigt att bedöma arbetsrättsliga frågor.

Landskapets affärsverk ska ersätta personen med funktionsnedsättning för en skälig lön till assistenten, för arbetsgivarens lagstadgade avgifter och ersättningar samt för övriga nödvändiga och skäliga kostnader för att vara arbetsgivare, inklusive löneförvaltningens kostnader. Assistentens lön och grunderna för kostnaderna för att vara arbetsgivare och hur kostnaderna ersätts ska antecknas i klientplanen och i ett beslut enligt 45 eller 46 § i socialvårdslagen.

11 §

Stöd för boendet

En person med funktionsnedsättning har rätt att få stöd för boendet, om han eller hon nödvändigt och upprepade gånger behöver hjälp eller stöd av en annan person i boendet.

I stödet för boendet ingår utöver den hjälp och det stöd som behövs för de dagliga sysslorna också den service som personen med funktionsnedsättning behöver för att främja och upprätthålla välfärden och hälsan samt för att möjliggöra delaktighet, kommunikation och familjeliv. Innehållet och kvantiteten hos samt sättet för genomförande av stöd för boendet ska bestämmas enligt de individuella behoven hos personen med funktionsnedsättning. Stöd för boendet kan omfatta service som ges med stöd av denna lag och andra lagar, och som bildar en helhet av service enligt personens individuella behov.

Stöd för boendet ordnas i första hand i en bostad och på en bostadsort som personen med funktionsnedsättning själv valt.

12 §

Stöd för boendet för barn

Stöd för boendet för barn med funktionsnedsättning ska ordnas med barnets familj genom service i hemmet för barnet och familjen med iakttagande av 11 §.

Ett samtycke av vårdnadshavarna krävs för att stöd för boendet för barn ska kunna ordnas någon annanstans än med den egna familjen. Om den service som barnet och familjen får och annat stöd till familjen inte räcker till för att i hemmet trygga en omsorg i enlighet med barnets bästa, ska det på ansökan av vårdnadshavarna i enlighet med 4 § bedömas hur barnets boende och omsorg kan ordnas. Bedömningen ska göras i en multiprofessionell expertgrupp med till-

räcklig expertis i socialarbete, psykologi, medicin och vid behov i andra områden. Innan ett beslut fattas ska barnets åsikt utredas på det sätt som föreskrivs i 3 §.

Utöver det som föreskrivs i 5 § 4 mom. ska vid ordnandet av stöd för boendet för barn särskild uppmärksamhet fästas vid barnets behov och den kompetens som personalen har och som motsvarar behoven, kontakten mellan barnet och familjemedlemmar och andra närstående och upprätthållandet av mänskliga relationer samt kontinuiteten i vården och omsorgen. Stöd för barnets boende ska ordnas så att avståndet till den plats där barnet bor inte är ett hinder för att upprätthålla kontakten med barnets närstående. Stöd för barnets boende någon annanstans än med den egna familjen kan ordnas i form av familjevård eller som stöd för boendet enligt 11 § i en serviceenhet där det samtidigt vårdas högst sju barn.

Om ett barn med stöd av denna lag bor någon annanstans än med den egna familjen svarar föräldrarna och vårdnadshavarna för kostnaderna för barnets underhåll.

13 §

Stöd för tillgängligt boende

En person med funktionsnedsättning har rätt att få ersättning för skäligen kostnader för ändringsarbeten i den stadigvarande bostaden samt för redskap och andra tekniska lösningar som gör det möjligt för personen att klara sig självständigt hemma, om dessa på grund av personens funktionshinder är nödvändiga i de dagliga sysslorna, för att röra sig eller för att klara sig självständigt i övrigt. I fråga om en bostad i en serviceenhet beviljas ersättning endast om personens individuella funktionshinder av särskilt vägande skäl kräver det. Landskapets affärsverk kan också avgiftsfritt ställa ovan avsedda redskap och andra tekniska lösningar till förfogande för personer med funktionsnedsättning.

Som ersättningsgilla kostnader för ändringsarbeten i bostaden anses även skäligen kostnader för planering av ändringsarbetena och för undanröjande av hinder i bostadens närmaste omgivning.

Ändringsarbeten i bostaden samt redskap och andra tekniska lösningar som gör det möjligt för en person med funktionsnedsättning att klara sig självständigt hemma ska planeras och förverkligas enligt personens individuella behov. Om en person med funktionsnedsättning själv vill låta utföra eller skaffa i 1 och 2 mom. avsedda ändringsarbeten eller andra redskap och tekniska lösningar som gör det möjligt att klara sig självständigt, ska landskapets affärsverk på begäran ge honom eller henne en uppskattning av de skäligen kostnader som ersätts. Ersättning för ändringsarbeten i bostaden och för anskaffning av redskap och andra tekniska lösningar ska sökas hos landskapets affärsverk senast sex månader från det att kostnaderna uppkommit.

14 §

Kortvarig omsorg

Personer med funktionsnedsättning har rätt att få kortvarig omsorg för att trygga nödvändig omsorg och delaktighet samt för att stödja välfärden för dem som ansvarar för omsorgen.

Innehållet, kvantiteten och varaktigheten hos samt sättet för genomförandet av kortvarig omsorg ska bestämmas enligt de individuella behoven hos personen med funktionsnedsättning. Kortvarig omsorg omfattar behövliga transporter för genomförandet av servicen, om personen med funktionsnedsättning har särskilda svårigheter att röra sig och på grund av sitt funktionshinder inte utan oskäligt stora svårigheter kan anlita offentlig trafik.

15 §

Verksamhet under dagtid

Personer med funktionsnedsättning har rätt till verksamhet under dagtid om de på grund av sitt funktionshinder behöver särskild service som tryggar social interaktion och delaktighet samt upprätthåller funktionsförmågan, och inte social rehabilitering enligt 17 § i socialvårdslagen, verksamhet i sysselsättningssyfte enligt 27 d § i 1982 års socialvårdslag (710/1982) eller arbetsverksamhet enligt 27 e § i den lagen eller arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte enligt lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte (189/2001) är lämplig eller tillräcklig service i förhållande till personens servicebehov. Landskapet har inte skyldighet att ordna verksamhet under dagtid för personer som får sin huvudsakliga försörjning av ålderspension.

Verksamhet under dagtid ska ordnas fem dagar i veckan eller mer sällan, om det finns ett särskilt skäl för det som anknyter till de individuella behoven hos personen med funktionsnedsättning. Verksamhet under dagtid omfattar behövliga transporter för genomförandet av servicen om personen med funktionsnedsättning har särskilda svårigheter att röra sig och på grund av sitt funktionshinder inte utan oskäligt stora svårigheter kan anlita offentlig trafik.

16 §

Stöd för rörligheten

En person med funktionsnedsättning har rätt att få stöd för rörligheten i form av färdtjänst med ett tillgängligt fordon som lämpar sig för personen, om personen har särskilda svårigheter att röra sig och på grund av sitt funktionshinder inte utan oskäligt stora svårigheter kan anlita offentlig trafik. Färdtjänsten ska kompletteras med ledsagarservice, om det är nödvändigt.

Landskapets affärsverk kan som alternativ till färdtjänst ställa en bil till förfogande för personen med funktionsnedsättning eller bevilja ekonomiskt stöd för anskaffning av en bil, om personens behov av stöd för rörlighet i funktioner som hör till normal livsföring är omfattande och av fortlöpande natur.

Syftet med stödet för rörligheten är att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att röra sig i anslutning till

- 1) arbete,
- 2) studier,
- 3) annan verksamhet som främjar delaktighet som ordnas med stöd av någon annan lag, eller
- 4) fritidsverksamhet, socialt deltagande och annan verksamhet som hör till normal livsföring.

17 §

Tillhandahållande av färdtjänst

Vid bedömningen av mängden och den regionala omfattningen av samt de skäligena kostnaderna för den färdtjänst som avses i 16 § 1 mom. ska hänsyn tas till det behov av att röra sig som personen med funktionsnedsättning har, annan service som står till buds, resans syfte och det i 16 § 2 mom. avsedda stödet för rörligheten.

Färdtjänst till arbete, studier och annan verksamhet som främjar delaktighet som ordnas med stöd av någon annan lag ska ordnas i den omfattning som nödvändigt behövs för dem. Dessa resor kan göras inom den pendlingsregion som avses i 1 kap. 9 § i lagen om offentlig arbeidskrafts- och företagsservice (916/2012).

Färdtjänst för fritidsverksamhet, socialt deltagande och annan verksamhet som hör till normal livsföring ska ordnas så att personen kan göra minst 18 enkelresor per månad inom den

kommun där personen är bosatt eller en närbelägen kommun. Alternativt kan dessa färdtjänster med personens samtycke helt eller delvis ordnas så att honom eller henne i stället för resor beviljas färdtjänst högst till ett visst antal kilometer som landskapet fastställt, oberoende av kommun- eller landskapsgränser. Landskapets affärsverk kan besluta om periodisering av färdtjänsten för att användas under högst ett års tid.

Färdtjänst kan samordnas så att den görs med samma trafikmedel, om inte samordningen medför en oskälig förlängning av restiden eller andra oskäliga olägenheter för en person med funktionsnedsättning.

Om landskapet har ställt en bil till förfogande för en person med funktionsnedsättning, har denna rätt att få minst 24 enkelresor per år för fritidsverksamhet, socialt deltagande eller verksamhet som hör till normal livsföring, om inte ett mindre antal är tillräckligt för att trygga nödvändig rörlighet.

18 §

Ekonomiskt stöd

Landskapets affärsverk kan ersätta personer med funktionsnedsättning för kostnaderna för anskaffning av sådana redskap och andra tekniska lösningar som de behöver för de dagliga funktionerna, för att röra sig, för att kommunicera eller för fritidsaktiviteter, och som inte ingår i medicinsk rehabilitering inom hälso- och sjukvården. Dessutom kan landskapets affärsverk ersätta extra kostnader för anskaffning av specialkläder och specialkost.

Av kostnaderna för anskaffning av redskap och andra tekniska lösningar som en person med funktionsnedsättning behöver för de dagliga funktionerna, för att röra sig, för att kommunicera eller för fritidsaktiviteter ersätts hälften. Kostnadsbeloppet bedöms enligt de faktiska kostnaderna. Kostnaderna för sådana ändringsarbeten på redskap av standardmodell eller på andra tekniska lösningar samt i en bil eller ett annat färdmedel som är nödvändiga på grund av ett funktionshinder ersätts till fullt belopp.

19 §

Annan service

Landskapet kan ge ekonomiskt stöd eller som service enligt denna lag ordna andra former av service som behövs för att lagens syfte ska uppnås.

3 kap.

Ändringssökande

20 §

Begäran om omprövning

Omprövning av ett beslut i ett ärende som avses i denna lag får begäras hos den myndighet som avses i 130 § 2 mom. i landskapslagen på det sätt som anges i förvaltningslagen (434/2003).

21 §

Anförande av besvär hos förvaltningsdomstolen

Ett beslut som meddelats med anledning av begäran om omprövning får överklagas genom besvär hos förvaltningsdomstolen på det sätt som anges i förvaltningsprocesslagen (586/1996).

22 §

Sökande av ändring i förvaltningsdomstolens beslut

Förvaltningsdomstolens beslut får överklagas genom besvär endast om högsta förvaltningsdomstolen beviljar besvärstillstånd.

4 kap.

Särskilda bestämmelser

23 §

Avgifter för service

Bestämmelser om grunderna för avgifter för service enligt denna lag och för avgiftsbeloppen finns i lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården (734/1992).

24 §

Utmätningförbud

Ekonomiskt stöd som beviljats med stöd av 18 § får inte utmätas. Sådana redskap och andra tekniska lösningar för vars anskaffning det har beviljats ekonomiskt stöd enligt 18 § får inte heller utmätas.

25 §

Ersättningar från försäkringsanstalter

Om en försäkringsanstalt ska betala ersättning till en person med funktionsnedsättning enligt lagen om olycksfall i arbetet och om yrkessjukdomar (459/2015), lagen om lantbruksföretagares olycksfall i arbetet och yrkessjukdomar (873/2015), lagen om skada, ådragen i militärtjänst (404/1948), lagen om ersättning för olycksfall i militärtjänst och tjänstgöringsrelaterad sjukdom (1521/2016), lagen om ersättning för olycksfall och tjänstgöringsrelaterad sjukdom i krishanteringsuppdrag (1522/2016), lagen om olycksfalls- och pensionsskydd för idrottsutövare (276/2009), trafikförsäkringslagen (460/2016) eller någon tidigare motsvarande lag, och landskapet för samma ändamål och för samma tid har gett personen service som avses i 6 §, övergår rätten till ersättning till landskapet mot redovisning. I fråga om landskapets rätt till ersättning med stöd av lagen om rehabilitering som ersätts enligt trafikförsäkringslagen (626/1991) föreskrivs särskilt.

Om en försäkringsanstalt som betalar ersättning har fått kännedom om den redovisning som nämns i 1 mom. så sent att ersättning enligt en annan lag redan har betalats till personen med funktionsnedsättning, har landskapet rätt att av personen med funktionsnedsättning återkräva ett belopp som motsvarar denna ersättning. På återkrav av ersättning tillämpas 21 och 22 § i lagen om utkomststöd (1412/1997).

Ansökan om återkrav ska göras hos förvaltningsdomstolen inom tre år från det att försäkringsanstalten betalade ut ersättningen.

26 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 20 .

Genom denna lag upphävs lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda (519/1977) och lagen om service och stöd på grund av handikapp (380/1987).

Om det någon annanstans i lagstiftning hänvisas till de lagar som nämns i 2 mom. ska hänvisningen anses gälla denna lag, om inte något annat föreskrivs i denna lag.

27 §

Övergångsbestämmelser

Sådana beslut om servicen för personer som före ikraftträdandet av denna lag meddelats med stöd av lagen om service och stöd på grund av handikapp eller med stöd av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda, gäller under den giltighetstid som antecknats i beslutet men dock i högst två år, eller till dess att personens servicebehov bedöms på nytt enligt denna lag eller någon annan lag. Den nya bedömningen av servicebehovet kan alltid påbörjas på initiativ av en person med funktionsnedsättning och på initiativ av landskapets af-färsverk när det är förenligt med klientens förändrade servicebehov. Klientavgifter för servicen tas under beslutens giltighetstid ut enligt de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet av denna lag.

På ersättning för kostnader som orsakas av patientskador som inträffat före ikraftträdandet av denna lag tillämpas de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet, om kommunen före ikraftträdandet har framställt ett krav till Patientförsäkringscentralen om de kostnader som orsakats kommunen.

2.

Lag

om ändring av socialvårdslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i socialvårdslagen (1301/2014) 36, 39 och 45 §, av dem 36 § sådan den lyder delvis
ändrad i lag 292/2016, som följer:

36 §

Bedömning av servicebehovet

När en anställd hos den kommunala socialvården i sitt arbete har fått kännedom om en person som behöver socialvård, ska den anställda se till att personens behov av brådskande hjälp omedelbart bedöms. Dessutom har personen rätt att få en bedömning av servicebehovet, om det inte är uppenbart onödigt att göra en bedömning.

Bedömningen av servicebehovet ska påbörjas utan dröjsmål och slutföras utan ogrundat dröjsmål. Bedömningen ska påbörjas senast den sjunde vardagen efter det att klienten, en anhörig eller en närstående eller klientens lagliga företrädare har kontaktat den kommunala myndighet som ansvarar för socialservicen för att få service, om

- 1) personen är över 75 år,
- 2) personen får vårdbidrag med högsta belopp enligt 9 § 3 mom. 3 punkten i lagen om handikappförmåner (570/2007),
- 3) personen är en i lagen om funktionshindersservice (/) avsedd person med funktionsnedsättning.

Bedömningen av hurdant servicebehov ett barn som behöver särskilt stöd har ska inledas senast den sjunde vardagen efter det att ärendet har inletts, och bedömningen ska bli klar senast tre månader från inledningen.

Bedömningen görs i den omfattning som klientens livssituation kräver i samarbete med klienten och vid behov med klientens anhöriga och närstående samt andra aktörer. När bedömningen görs ska det redogöras för klienten vilka hans eller hennes rättigheter och skyldigheter enligt den allmänna lagstiftningen eller speciallagstiftningen är samt för de olika alternativen vid tillhandahållandet av tjänster och deras effekter liksom också för andra omständigheter som är av betydelse för klientens ärende. Redogörelsen ska ges så att klienten tillräckligt väl förstår dess innehåll och betydelse. Vid bedömningen av en persons funktionsförmåga och servicebehov i omvärlden och olika närmiljöer ska personens hälsotillstånd, livssituation och levnadsförhållanden och förändringar i dessa beaktas.

Vid bedömningen ska klientens självbestämmanderätt respekteras och hans eller hennes önskemål, åsikter och individuella behov beaktas. Särskild vikt ska läggas vid respekten för självbestämmanderätten i fråga om barn, unga personer, personer med funktionsnedsättning och personer som behöver särskilt stöd. När utredningen av den äldre befolkningens servicebehov görs ska dessutom bestämmelserna i äldreomsorgslagen följas. När servicebehovet hos personer med funktionsnedsättning bedöms ska dessutom bestämmelserna i lagen om funktionshindersservice följas. Bestämmelser om utredning av barnskyddsbehovet i samband med bedömning av servicebehovet finns i barnskyddslagen. För bedömningen av servicebehovet svarar en sådan yrkesutbildad person inom socialvården enligt 3 § i lagen om yrkesutbildade personer inom socialvården (817/2015) som är ändamålsenlig för bedömningen, om inte något

annat föreskrivs någon annanstans i lag. För bedömningen av servicebehovet hos barn som behöver särskilt stöd och andra personer som behöver särskilt stöd ansvarar en socialarbetare i tjänsteförhållande.

39 §

Klientplan

Bedömningen av servicebehovet ska kompletteras med en klientplan som utarbetas för klienten eller genom en annan motsvarande plan, om det inte är uppenbart onödigt att utarbeta en plan. Planen ska utarbetas tillsammans med klienten med iakttagande av 36 § 4 och 5 mom., om det inte föreligger något uppenbart hinder för detta.

I den omfattning som klientens servicebehov förutsätter ska klientplanen innehålla

- 1) klientens bedömning och en yrkesmässig bedömning av stödbehovet,
- 2) klientens bedömning och en yrkesmässig bedömning av den service och de åtgärder som behövs,
- 3) en bedömning som görs av den egna kontaktpersonen eller av en annan arbetstagare som ansvarar för klientens service av den socialservice som är nödvändig med hänsyn till klientens hälsa eller utveckling och av när servicen ska börja och dess varaktighet,
- 4) information om hur ofta klienten och den egna kontaktpersonen eller en annan arbetstagare som ansvarar för klientens service ska träffas,
- 5) klientens och arbetstagarens bedömning av klientens styrkor och resurser,
- 6) de mål som ställs upp av klienten och arbetstagaren tillsammans och som socialvården siktar på att uppnå,
- 7) en bedömning av klientrelationens varaktighet,
- 8) information om samarbetspartner som deltar i att möta klientens behov och ansvarsfördelningen mellan samarbetsparterna,
- 9) information om uppföljning av planen, uppnående av målen och omprövning av behoven,
- 10) en redogörelse för hur personens livssituation samt omvärld och närmiljö påverkar funktionsförmågan.

Klientplanen ska justeras vid behov. Planens innehåll ska samordnas med service och stödåtgärder som tillhandahålls av andra förvaltningsområden och som personen behöver. Dessutom gäller i fråga om skyldigheten att utarbeta planen samt planens innehåll och de delaktiga vad som särskilt föreskrivs om det. Trots vad som föreskrivs någon annanstans i lag kan man med klientens samtycke utarbeta en gemensam plan som gäller service och stödtjänster inom socialvården och andra förvaltningsområden och som innehåller de uppgifter som behövs för att utarbeta och använda planen. I fråga om att utarbeta en gemensam plan utan klientens samtycke föreskrivs särskilt.

Om det finns anhöriga eller andra närstående personer som stöder klienten, utarbetas vid behov en särskild plan om stöd för dem.

45 §

Beslutsfattande och verkställighet som gäller socialvården

Klienten har rätt att få ett skriftligt beslut om ordnandet av socialservicen. Ett ärende som gäller brådskande åtgärder ska handläggas och beslutet ska fattas utan dröjsmål utifrån tillgängliga uppgifter, så att klientens rätt till nödvändig omsorg och försörjning inte äventyras. I fall som inte är brådskande ska beslut fattas utan ogrundat dröjsmål efter det att ärendet inlett.

I brådskande fall ska beslutet verkställas utan dröjsmål och i fall som inte är brådskande utan ogrundat dröjsmål. Beslutet ska dock verkställas senast inom tre månader från det att ärendet inlett. Tiden kan vara längre än detta om utredningen av ärendet av något särskilt skäl

RP 159/2018 rd

kräver en längre handläggningstid eller om verkställigheten fördröjs av något annat särskilt skäl som hänger samman med klientens behov.

Om det görs avvikelser från den helhet av social service som antecknats i klientplanen, ska detta motiveras i beslutet. Bestämmelser om handläggning av ärenden och beslutsfattande finns dessutom i förvaltningslagen.

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

3.

Lag

om ändring av 13 § i lagen om klientavgifter inom småbarnspedagogiken

I enlighet med riksdagens beslut
föres till 13 § i lagen om klientavgifter inom småbarnspedagogiken (1503/2016) ett nytt 2
mom. som följer:

13 §

Efterskänkning och sänkning av avgift

En avgift ska efterskänkas för ett barn som får småbarnspedagogik som en del av träning
och stöd enligt 7 § i lagen om funktionshinderservice (/).

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

Helsingfors den 27 september 2018

Statsminister

Juha Sipilä

Familje- och omsorgsminister Annika Saarikko

Bilaga

Parallelltext

2.

Lag

om ändring av socialvårdslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i socialvårdslagen (1301/2014) 36, 39 och 45 §, av dem 36 § sådan den lyder delvis
ändrad i lag 292/2016, som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

36 §

36 §

Bedömning av servicebehovet

Bedömning av servicebehovet

När en anställd hos den kommunala socialvården i sitt arbete har fått kännedom om en person som behöver socialvård, ska den anställda se till att personens behov av brådskande hjälp omedelbart bedöms. Dessutom har personen rätt att få en bedömning av servicebehovet, om det inte är uppenbart onödigt att göra en bedömning.

Bedömningen av servicebehovet ska påbörjas utan dröjsmål och slutföras utan ogrundat dröjsmål. Bedömningen ska påbörjas senast den sjunde vardagen efter det att klienten, en anhörig eller en närstående eller klientens lagliga företrädare har kontaktat den kommunala myndighet som ansvarar för socialservicen för att få service, om

- 1) personen är över 75 år,
- 2) personen får vårdbidrag med högsta belopp enligt 9 § 3 mom. 3 punkten i lagen om handikappförmåner (570/2007).

Bedömningen av hurdant servicebehov ett barn som behöver särskilt stöd har ska inledas senast den sjunde vardagen efter det att ärendet har inletts, och bedömningen ska bli

När en anställd hos den kommunala socialvården i sitt arbete har fått kännedom om en person som behöver socialvård, ska den anställda se till att personens behov av brådskande hjälp omedelbart bedöms. Dessutom har personen rätt att få en bedömning av servicebehovet, om det inte är uppenbart onödigt att göra en bedömning.

Bedömningen av servicebehovet ska påbörjas utan dröjsmål och slutföras utan ogrundat dröjsmål. Bedömningen ska påbörjas senast den sjunde vardagen efter det att klienten, en anhörig eller en närstående eller klientens lagliga företrädare har kontaktat den kommunala myndighet som ansvarar för socialservicen för att få service, om

- 1) personen är över 75 år,
- 2) personen får vårdbidrag med högsta belopp enligt 9 § 3 mom. 3 punkten i lagen om handikappförmåner (570/2007),
- 3) *personen är en i lagen om funktionshinderservice (/) avsedd person med funktionsnedsättning.*

Bedömningen av hurdant servicebehov ett barn som behöver särskilt stöd har ska inledas senast den sjunde vardagen efter det att ärendet har inletts, och bedömningen ska bli klar senast tre månader från inledningen.

klar senast tre månader från inledningen.

Bedömningen görs i den omfattning som klientens livssituation kräver i samarbete med klienten och vid behov med klientens anhöriga och närstående samt andra aktörer. När bedömningen görs ska det redogöras för klienten vilka hans eller hennes rättigheter och skyldigheter enligt den allmänna lagstiftningen eller speciallagstiftningen är samt för de olika alternativen vid tillhandahållandet av tjänster och deras effekter liksom också för andra omständigheter som är av betydelse för klientens ärende. Redogörelsen ska ges så att klienten tillräckligt väl förstår dess innehåll och betydelse.

Vid bedömningen ska klientens självbestämmanderätt respekteras och hans eller hennes önskemål, åsikter och individuella behov beaktas. Särskild vikt ska läggas vid att barns och unga personers samt andra särskilt stöd behövande personers självbestämmanderätt respekteras. När utredningen av den äldre befolkningens servicebehov görs ska dessutom bestämmelserna i äldreomsorgslagen följas. Barnskyddslagen innehåller bestämmelser om utredning av barnskyddsbehovet i samband med bedömning av servicebehovet.

För bedömningen av servicebehovet svarar en sådan yrkesutbildad person inom socialvården enligt 3 § i lagen om yrkesutbildade personer inom socialvården (817/2015) som är ändamålsenlig för bedömningen, om inte något annat föreskrivs någon annanstans i lag. För bedömningen av servicebehovet hos barn som behöver särskilt stöd och andra personer som behöver särskilt stöd svarar en socialarbetare i tjänsteförhållande.

Bedömningen görs i den omfattning som klientens livssituation kräver i samarbete med klienten och vid behov med klientens anhöriga och närstående samt andra aktörer. När bedömningen görs ska det redogöras för klienten vilka hans eller hennes rättigheter och skyldigheter enligt den allmänna lagstiftningen eller speciallagstiftningen är samt för de olika alternativen vid tillhandahållandet av tjänster och deras effekter liksom också för andra omständigheter som är av betydelse för klientens ärende. Redogörelsen ska ges så att klienten tillräckligt väl förstår dess innehåll och betydelse. *Vid bedömningen av en persons funktionsförmåga och servicebehov i omvärlden och olika närmiljöer ska personens hälsotillstånd, livssituation och levnadsförhållanden och förändringar i dessa beaktas.*

Vid bedömningen ska klientens självbestämmanderätt respekteras och hans eller hennes önskemål, åsikter och individuella behov beaktas. Särskild vikt ska läggas vid respekten för självbestämmanderätten i fråga om barn, unga personer, personer med funktionsnedsättning och personer som behöver särskilt stöd. När utredningen av den äldre befolkningens servicebehov görs ska dessutom bestämmelserna i äldreomsorgslagen följas. När servicebehovet hos personer med funktionsnedsättning bedöms ska dessutom bestämmelserna i lagen om funktionshinderservice följas. Bestämmelser om utredning av barnskyddsbehovet i samband med bedömning av servicebehovet finns i barnskyddslagen. För bedömningen av servicebehovet svarar en sådan yrkesutbildad person inom socialvården enligt 3 § i lagen om yrkesutbildade personer inom socialvården (817/2015) som är ändamålsenlig för bedömningen, om inte något annat föreskrivs någon annanstans i lag. För bedömningen av servicebehovet hos barn som behöver särskilt stöd och andra personer som behöver särskilt stöd ansvarar en socialarbetare i tjänsteförhållande.

Klientplan

Bedömningen av servicebehovet ska kompletteras med en klientplan som utarbetas för klienten eller genom en annan motsvarande plan, om det inte är uppenbart onödigt att utarbeta en plan. Planen ska utarbetas tillsammans med klienten enligt 36 § 4 och 5 mom., om det inte föreligger något uppenbart hinder för detta.

I den omfattning som klientens servicebehov förutsätter ska klientplanen innehålla

1) klientens bedömning och en yrkesmässig bedömning av stödbehovet,

2) klientens bedömning och en yrkesmässig bedömning av den service och de åtgärder som behövs,

3) en bedömning som görs av den egna kontaktpersonen eller av en annan arbetstare som ansvarar för klientens service av den socialservice som är nödvändig med hänsyn till klientens hälsa eller utveckling och av när servicen ska börja och dess varaktighet,

4) information om hur ofta klienten och den egna kontaktpersonen eller en annan arbetstare som ansvarar för klientens service ska träffas,

5) klientens och arbetstagarens bedömning av klientens styrkor och resurser,

6) de mål som ställs upp av klienten och arbetstagaren tillsammans och som socialvården siktar på att uppnå,

7) en bedömning av klientrelationens varaktighet,

8) information om samarbetspartner som deltar i att möta klientens behov och ansvarsfördelningen mellan samarbetspartnerna,

9) information om uppföljning av planen, uppnående av målen och omprövning av behoven.

Klientplanen ska justeras vid behov. Planens innehåll ska samordnas med service och stödåtgärder som tillhandahålls av andra förvaltningsområden och som personen behöver. Dessutom gäller i fråga om skyldigheten att utarbeta planen samt planens innehåll och de delaktiga vad som särskilt före-

Klientplan

Bedömningen av servicebehovet ska kompletteras med en klientplan som utarbetas för klienten eller genom en annan motsvarande plan, om det inte är uppenbart onödigt att utarbeta en plan. Planen ska utarbetas tillsammans med klienten *med iakttagande av* 36 § 4 och 5 mom., om det inte föreligger något uppenbart hinder för detta.

I den omfattning som klientens servicebehov förutsätter ska klientplanen innehålla

1) klientens bedömning och en yrkesmässig bedömning av stödbehovet,

2) klientens bedömning och en yrkesmässig bedömning av den service och de åtgärder som behövs,

3) en bedömning som görs av den egna kontaktpersonen eller av en annan arbetstare som ansvarar för klientens service av den socialservice som är nödvändig med hänsyn till klientens hälsa eller utveckling och av när servicen ska börja och dess varaktighet,

4) information om hur ofta klienten och den egna kontaktpersonen eller en annan arbetstare som ansvarar för klientens service ska träffas,

5) klientens och arbetstagarens bedömning av klientens styrkor och resurser,

6) de mål som ställs upp av klienten och arbetstagaren tillsammans och som socialvården siktar på att uppnå,

7) en bedömning av klientrelationens varaktighet,

8) information om samarbetspartner som deltar i att möta klientens behov och ansvarsfördelningen mellan samarbetspartnerna,

9) information om uppföljning av planen, uppnående av målen och omprövning av behoven,

10) *en redogörelse för hur personens livssituation samt omvärld och närmiljö påverkar funktionsförmågan.*

Klientplanen ska justeras vid behov. Planens innehåll ska samordnas med service och stödåtgärder som tillhandahålls av andra förvaltningsområden och som personen behöver. Dessutom gäller i fråga om skyldigheten att utarbeta planen samt planens innehåll och de delaktiga vad som särskilt före-

skrivs om det. Trots vad som föreskrivs någon annanstans i lag kan man med klientens samtycke utarbeta en gemensam plan som gäller service och stödtjänster inom socialvården och andra förvaltningsområden och som innehåller de uppgifter som behövs för att utarbeta och använda planen. I fråga om att utarbeta en gemensam plan utan klientens samtycke föreskrivs särskilt.

Om det finns anhöriga eller andra närstående personer som stöder klienten, utarbetas vid behov en särskild plan om stöd för dem.

skrivs om det. Trots vad som föreskrivs någon annanstans i lag kan man med klientens samtycke utarbeta en gemensam plan som gäller service och stödtjänster inom socialvården och andra förvaltningsområden och som innehåller de uppgifter som behövs för att utarbeta och använda planen. I fråga om att utarbeta en gemensam plan utan klientens samtycke föreskrivs särskilt.

Om det finns anhöriga eller andra närstående personer som stöder klienten, utarbetas vid behov en särskild plan om stöd för dem.

45 §

Beslutsfattande och verkställighet som gäller socialvården

Klienten har rätt att få ett skriftligt beslut om ordnandet av socialservicen. Ett ärende som gäller brådskande åtgärder ska handläggas och beslutet ska fattas utan dröjsmål utifrån tillgängliga uppgifter, så att klientens rätt till nödvändig omsorg och försörjning inte äventyras. I fall som inte är brådskande ska beslut fattas utan ogrundat dröjsmål efter det att ärendet inletts.

I brådskande fall ska beslutet verkställas utan dröjsmål och i fall som inte är brådskande utan ogrundat dröjsmål. Beslutet ska dock verkställas senast inom tre månader från det att ärendet inletts. Tiden kan vara längre än detta om utredningen av ärendet av något särskilt skäl kräver en längre handläggningstid eller om verkställigheten fördröjs av något annat särskilt skäl som hänger samman med klientens behov.

Bestämmelser om handläggning av ärenden och beslutsfattande finns dessutom i förvaltningslagen.

45 §

Beslutsfattande och verkställighet som gäller socialvården

Klienten har rätt att få ett skriftligt beslut om ordnandet av socialservicen. Ett ärende som gäller brådskande åtgärder ska handläggas och beslutet ska fattas utan dröjsmål utifrån tillgängliga uppgifter, så att klientens rätt till nödvändig omsorg och försörjning inte äventyras. I fall som inte är brådskande ska beslut fattas utan ogrundat dröjsmål efter det att ärendet inletts.

I brådskande fall ska beslutet verkställas utan dröjsmål och i fall som inte är brådskande utan ogrundat dröjsmål. Beslutet ska dock verkställas senast inom tre månader från det att ärendet inletts. Tiden kan vara längre än detta om utredningen av ärendet av något särskilt skäl kräver en längre handläggningstid eller om verkställigheten fördröjs av något annat särskilt skäl som hänger samman med klientens behov.

Om det görs avvikelser från den helhet av social service som antecknats i klientplanen, ska detta motiveras i beslutet. Bestämmelser om handläggning av ärenden och beslutsfattande finns dessutom i förvaltningslagen.

Denna lag träder i kraft den 20 .

3.

Lag

om ändring av 13 § i lagen om klientavgifter inom småbarnspedagogiken

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till 13 § i lagen om klientavgifter inom småbarnspedagogiken (1503/2016) ett nytt 2 mom. som följer:

Gällande lydelse

13 §

Efterskänkning och sänkning av avgift

En avgift som påförts för småbarnspedagogik ska efterskänkas eller sänkas till den del förutsättningarna för serviceanvändaren eller familjen att försörja sig eller fullgörandet av den lagstadgade försörjningsplikt som barnets förälder eller vårdnadshavare har äventyras av att avgiften tas ut. En avgift ska alltid sänkas eller efterskänkas innan utkomststöd enligt lagen om utkomststöd (1412/1997) beviljas.

Föreslagen lydelse

13 §

Efterskänkning och sänkning av avgift

En avgift som påförts för småbarnspedagogik ska efterskänkas eller sänkas till den del förutsättningarna för serviceanvändaren eller familjen att försörja sig eller fullgörandet av den lagstadgade försörjningsplikt som barnets förälder eller vårdnadshavare har äventyras av att avgiften tas ut. En avgift ska alltid sänkas eller efterskänkas innan utkomststöd enligt lagen om utkomststöd (1412/1997) beviljas.

En avgift ska efterskänkas för ett barn som får småbarnspedagogik som en del av träning och stöd enligt 7 § i lagen om funktionshinderservice (/)

Denna lag träder i kraft den 20 .